

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hatice Hasay ŞEVİK

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARININ AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE
İLİŞKİLERİNDE KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK ETKİSİ

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hatice Hasay ŞEVİK

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARININ AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE
İLİŞKİLERİNDE KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK ETKİSİ

Danışman

Profesör Doktor Hayati AKTAŞ

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hatice Hasay ŞEVİK'in bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÖZTÜRK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL (İmza)

Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Etkisi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 01/02/2023

Mezuniyet Tarihi : 02/03/2023

(İmza)

Prof. Dr. Engin KARADAĞ

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Etkisi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir, bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Hatice Hasay ŞEVİK

T: C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

01/03/ 2023

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Hatice Hasay ŞEVİK
Öğrenci Numarası	201952038003
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Programı	
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Profesör Doktor Hayati AKTAŞ
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Etkisi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2021967432
Rapor Tarihi	24 Şubat 2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 14 Alıntılar dahil: %14
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 134 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim. Gerekçe: Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayati Aktaş 01/02/2023 İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ:	iii
ÖZET	V
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİ KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Kamu Diplomasisi Tanımı	6
1.3. Kamu Diplomasisinin Tarihi	31
1.3.1. 11 Eylül Sonrası Kamu Diplomasisi – Yeni Kamu Diplomasisi:	34
1.4. Kamu Diplomasisi ve Propaganda İlişkisi	36
1.4.1. Propaganda Nedir:	36
1.4.2. Kamu Diplomasisi ve Propaganda Farkı	40
1.5. Kamu Diplomasisi ile Yumuşak Güç İlişkisi	42
1.5.1. Yumuşak Güç Nedir	42
1.5.2. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi İlişkisi	46

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ’NİN TARİHİ, GENİŞLEMESİ, DIŞ POLİTİKASI VE KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK HİBE PROJELERİ UYGULAMALARI

2.1. Avrupa Birliğinin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi	50
2.1.1. Avrupa Birliği’nin Kurumsal Yapısı	60
2.2. Avrupa Birliği’nin Genişleme ve Derinleşme Süreçleri	62
2.3. Avrupa Birliği’nin Dış Politikası	67
2.4. Avrupa Birliği’nin Dış Politika Aracı Olarak Kamu Diplomasisi Uygulamaları	70
2.4.1. AB’nin Dış Politikasında Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Mali Yardım Uygulamaları	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE MALİ YARDIMLARIN KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK ETKİNLİĞİ

3.1. AB-Türkiye İlişkilerinin Arka Planı	81
3.2. AB Türkiye İlişkilerinde Mali Yardımların Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Kullanılması	89
3.3. AB Mali Yardımları Aracılığıyla Uygulanan Projelerin Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Değerlendirilmesi	100
3.3.1. İstihdam ve Sosyal Politika Konulu Projeler	103
3.3.2. Sivil Toplumu Konu Edinen Projeler	107
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	119
ÖZGEÇMİŞ	129

KISALTMALAR DİZİNİ:

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerikan Birleşik Devletleri
AET:	Avrupa Ekonomi Topluluğu
AKÇT:	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BAE:	Birleşik Arap Emirlikleri
BM:	Birleşmiş Milletler
CIP:	Yenilik Çerçeve Programı
COREPER:	Avrupa Atom Enerji Topluluğu
CVM:	İş Birliği ve Tektik Mekanizması (Cooperation and Vertification Mechanism)
DİHAA:	İnsan Hakları için Avrupa Aracı
EAFRD:	Avrupa Kırsal Kalkınma Tarım Fonu
ECE:	Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Operasyonu
EDU-CARE:	Eğitilmiş Bakıcıların Desteklenmesi Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Teşviki İçin Doğrudan Hibe Operasyonu
EFSM:	Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması
EFSD:	Avrupa Finansal İstikrar Fonu
EIP:	Girişimcilik ve Yenilik Programı
ENPI:	Avrupa Komşuluk Aracı
ESF+:	Avrupa Sosyal Fonu+
ESM:	Avrupa İstikrar Mekanizması
EURATOM:	Avrupa Atom Enerji Topluluğu
FoW:	Cinsiyet Eşitliği Odağında Geleceğin İnsana Yakışır İşleri Yaklaşımının Desteklenmesi Operasyonu
FRIT:	Sığınmacı Mali İmkânı Mekanizması (Facility for Refugees in Türkiye)
GKRY:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Hallyu:	Hanliu Korean Wwave

ICT-PSP:	BİT Politika Destek Programı
İKG PRO:	İnsan Kaynakları Geliştirme Programı
INST-CARE:	Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu
IPA:	Katılım Öncesi Mali Yardımlar
IPRAD:	Kırsal Kalkınma
MDAÜ:	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MFF:	Çok yıllık mali çerçeveler
MFİB:	Merkezi Finans ve İhale Birimi
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NEET-PRO:	Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlere Yönelik İşgücü Piyasası Destek Programı Operasyonu
NDICI:	Komşuluk, Kalkınma ve Uluslararası İş birliği Aracı
NGO:	Non-Governmental Organizations
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
TASS:	Telegraph Agency of The Soviet Union
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
USIA:	United States Information Agency (Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı)
WOMENUP:	Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu

ÖZET

Uzun yıllar boyunca kamu diplomasisi, aktörler arasındaki güçlü ilişkileri geliştirmek için önemli bir araç olmuştur. Halkın desteğine sahip olmak ikili ilişkilerde güçlü bir etken olarak düşünülebilir. Dahası, yumuşak güç bağlamında kamu diplomasisi, bir ülkeyi diğerlerinin kendi perspektifinde tutmak için oldukça önemli bir araçtır. Bu konuda Avrupa Birliği, Türkiye ile ilişkilerinde kamu diplomasisi uygulamaktadır ve bu bağlamda Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye sağladığı mali yardımlar önemli bir araçtır. Bu çalışmanın amacı, bir kamu diplomasisi aracı olarak Avrupa Birliği'nin mali yardımlarının Türkiye ve Avrupa Birliği ikili ilişkilerindeki etkisini sorgulamaktır. Bu çalışma ile, Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ilişkilerinde uyguladığı araçlara yeni bir vizyon çizgisi arayışındadır. Avrupa Birliği Türkiye ilişkilerinde kamu diplomasisi ve mali yardımlarla bağlamı nadir çalışılan bir konudur. Bu çalışma literatürdeki bu açığı tamamlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç, Avrupa Birliği, Türkiye, Mali Yardımlar

SUMMARY

THE IMPACT OF EUROPEAN UNION FINANCIAL AIDS AS A PUBLIC DIPLOMACY TOOL IN TÜRKİYE-EUROPEAN UNION RELATIONS

Over the decades public diplomacy has been an important tool for improving strong relationships between actors. Having the public support could be considered as a powerful asset in biliteral relations. Moreover, within the context of soft power public diplomacy is an highly important tool in order to keep a country in the others own perspective. In this matter European Union has been applying public diplomacy in its relations with Türkiye, and financial aids of European Union to Türkiye is a substantial asset. The aim of this study is to question the impact of European Union's financial aids as a public diplomacy tool in biliteral relations of Türkiye and European Union. This study is seeking for a new line of vision to tools that has been applied by European Union in its relations with Türkiye. In this case public diplomacy and its context with financial aids is a rare studied issue.

Keywords: Public Diplomacy, Soft Power, European Union, Türkiye, Financial Aids.

ÖNSÖZ

Bu çalışma ile AB ile Türkiye ilişkilerine farklı bir odaktan bakılması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra kamu diplomasisi uluslararası ilişkilerde önemi hızla artan bir yaklaşımdır. Yumuşak güç ile yakından ilişki içerisinde olan kamu diplomasisi AB'nin dış politikalarında özellikle aday ve aday aday ülkelerine uyguladığı bir yaklaşımdır. Bu çalışma ile AB'nin Türkiye ile ilişkilerinde kamu diplomasisi uygulamalarına ve mali yardımların kamu diplomasisi aracı olarak AB Türkiye ilişkilerine etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler son yıllarda hiç olmadığı kadar gergin bir düzeyde seyretmektedir. Siyasi ilişkilerdeki gerginlik iki taraf arasındaki diğer süreçleri de zedelemiştir. Oysa bu gerginlikten en az hasar alan süreç AB'nin Türkiye'ye sağladığı mali yardımlar olmuştur ve mali yardımları önemli bir yumuşak güç ve kamu diplomasisi aracıdır. Bu nedenle ikili ilişkilerin geleceği tartışılırken kamu diplomasisi uygulaması olarak mali yardımların etkinliği ele alınmıştır.

Bu çalışma ile kamu diplomasisinin alt dalları, uygulama yöntemleri ve uygulama alanları detaylı şekilde ele alınmıştır. Bahsedilen hususlar tarihsel örnekleri ile desteklenerek uzun vadede kamu diplomasisinin önemi ve gerekliliği ile ilgili saptamalar yapılmaya çalışılmıştır. AB'nin kuruluşu ve tarihi arka planı incelenmiştir. AB'nin yumuşak güç olarak uluslararası ilişkilerdeki rolü ve kamu diplomasisi uygulamalarını kavrayabilmek önemlidir. AB'nin kamu diplomasisi uygulamaları da ikinci bölümde incelenmiştir. Bununla birlikte AB'nin mali yardımlarının bir kamu diplomasisi aracı olarak incelenmesine yer verilmiştir. Aday ve aday aday ülkelere Katılım Öncesi Mali Yardım (IPA) altında uyguladığı yardımlar bu kapsamda detaylı olarak incelenmiş ve kamu diplomasisi uygulaması olarak incelemesi yapılmıştır.

Son bölümde Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkilerinin tarihsel arka planı ve AB'nin Türkiye'de uyguladığı kamu diplomasisi uygulamalarının değerlendirilmesi yapılmıştır. İkili ilişkilerin doğasını anlamak kamu diplomasisi uygulamalarının işlevselliğini ortaya koymak açısından son derece önemlidir. Son olarak Avrupa Birliği yardımları aracılığı ile uygulanan kamu diplomasisi değerlendirilmiş ve bu mali yardımlar ile uygulanan örnek projelerin kamu diplomasisi aracı olarak etkinliğinin değerlendirilmesi yapılmıştır. İkili ilişkilerin onarılması ve geleceği açısından kamu diplomasisi uygulamalarının ve mali yardımların bir kamu diplomasisi aracı olarak etkinliği sorgulanmıştır.

Hatice Hasay ŞEVİK

Antalya, 2023

GİRİŞ

ir uluslararası aktörün başka bir uluslararası aktöre güç uygulamasının çeşitli yöntemleri vardır. Tarih ülkelerin savaşlar, ambargolar ve yaptırımlar vasıtasıyla birbirlerine güç uygulamalarına defalarca sahne olmuştur. Nitekim günümüzde artan küreselleşme, gelişen ve tehlikelileşen savunma sanayi, internetin yayılması ile birlikte gelen siber tehditler ve siber güvenlik anlayışı gibi etkenler ülkelerin fiziki yaptırımlarla güç uygulamasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra Joseph Nye'nin de ifade ettiği gibi kaba kuvvet ile kaba kuvvet ile güç uygulayarak istenileni elde etmek mümkündür, ancak güç unsuru ortadan kalktığında ya da karşı taraf da benzer bir gücü elde ettiğinde güç etkisini yitirecektir, hatta daha sert bir geri dönüş vermesi bile mümkündür (Nye, 2004, s. 2). Dolayısıyla günümüzde aktörlerin birbirlerini etki altına almak için farklı yaklaşımlara ihtiyaçları vardır. Öte yandan artan teknoloji ve iletişim araçları kitlelerin birbirleri ile etkileşimini kolaylaştırmış, kendilerini ifade ederek iç ve dış politikada baskı unsuru olmalarına katkı sağlamıştır. Bu nedenle politikada kamuoyu her zamankinden daha fazla önem taşımaktadır. Uluslararası aktörler de bu sebeple dış politikalarında kamuoyuna her zamankinden daha fazla önem vermektedir. Bir ülkenin/aktörün etki yaratmayı hedeflediği ülkenin kamuoyuna yönelik faaliyetlerde bulunarak o ülkenin halkı tarafından kendi politikaları lehinde karar vermesini sağlamak kamu diplomasisi ile mümkündür. Kamu diplomasisi uygulayanın kendi dış politika çıkarları ve amaçları doğrultusunda diğer devletlerin kamuoylarını etkileme ve kazanmaya yönelik politikalar olarak da tanımlanabilmektedir (Ekşi, Kamu Diplomasisi, 2016). Aynı zamanda bir yumuşak güç unsuru olan kamu diplomasisi ülkelerin uzun vadeli ve barışçıl yollarla güç sağlamanın bir yöntemidir.

Avrupa Birliği (AB) etkileşimde bulunduğu ülkeler ile fiziki çatışmaya girmeyerek etkinlik alanı yaratmayı hedefleyen ve bu doğrultuda başarılı olan bir ulus-üstü topluluktur. AB bir '*sivil güçtür*' ve dolayısıyla sert güçtense yumuşak güç araçlarına ve kamu diplomasisine ağırlık vermektedir. Üçüncü ülkelerle olan ilişkilerinde barış korunması, demokrasi ve insan haklarının gelişmesi ve bölgesel kalkınma gibi konularda mali destekler vererek bu yumuşak gücünü korumakta; bu mali destekler ile kendi ilke ve doğrularına yönelik demokrasi ve insan hakları, sivil toplumun etkinliği ve diyalog gibi konularda projeler yürüterek kamu diplomasisi uygulamaktadır. Bu doğrultuda hem sınırdaşı olan hem de 2005 yılından beri üyelik görüşmeleri yapan Türkiye ile ilişkilerinde kamu diplomasisi uygulamaları ve bunların etkinliği iki taraf açısından da son derece önemlidir.

AB Türkiye'nin üyelik sürecinde, kendi dış politikasının da bir parçası olarak, Türkiye'ye mali destekte bulunmaktadır. Bu mali destek ise Türkiye'de demokrasi, insan hakları, eğitim gibi konularda ve 2015 yılından itibaren Türkiye'deki mültecilerin eğitim, sağlık, adaptasyonu için projeler gerçekleştirmektedir. AB'den aldığı bu fonlar ile Türkiye AB'ye üyelik için gereken şartları ülkesinde sağlamayı ve kamuoyunu AB'nin demokrasi, insan hakları ve eşitlik gibi değerlerine hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu tez çalışmasında Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ilişkilerinde hibe programlarının bir kamu diplomasi aracı olarak etkinliği araştırılmaktadır. Bu doğrultuda ilk bölüm kamu diplomasisinin detaylı incelenmesi ve anlaşılmasına ayrılmıştır. Kamu diplomasisi tarihin kendisi kadar eski olsa dahi uluslararası ilişkilerde nispeten yeni bir uygulamadır. Dolayısıyla araçları ve etkinliğini anlamak için kamu diplomasisinin de kavranması gerekmektedir. Bununla birlikte kamu diplomasisi propaganda ile sıkça karıştırılan bir konudur. Propaganda 'yönlendirilmiş bilgi' doğrultusunda kitleleri etkilemeyi amaçlarken kamu diplomasisi salt gerçeği kamuoyuna sunar. Bu bağlamda ilk bölümde propaganda ve kamu diplomasisi ayrımı da açıklanmıştır. Kamu diplomasisinin yumuşak güç ile ilişkisi ve yumuşak gücün bir alt dalı olarak uygulanması da ilk bölümde anlatılmıştır.

Avrupa Birliği dünyada yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamalarının en iyi örnekleri arasında gösterilmektedir. Bu tez çalışması AB mali yardım ve iş birliklerinin bir kamu diplomasisi aracı olarak Türkiye ile ilişkilerinde etkinliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Avrupa Birliği'nin dış politikaları, kamu diplomasisi uygulamaları ve Türkiye'de bu politikaların yansımalarını değerlendirebilmek için AB'nin kuruluşunu, yapısını ve genişleme ve derinleşme süreçlerini çok iyi anlamış olmak gerekmektedir. Avrupa kıtası tarihi boyunca kanlı savaşlara ve anlaşmazlıklara sahip olmuştur. Nihayetinde Avrupa Birliği ile kıtada savaşlar durmuş, anlaşmazlıklar en aza indirgenmiştir. Bu nedenle AB son yüzyılın en büyük başarılarından biri olarak görülmektedir. AB'nin temelleri 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile atılmıştır ve 1957 yılında Roma Antlaşması sayesinde Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ekonomik bir topluluk halini almıştır. AKÇT'yi Avrupa Atom Enerji Topluluğu (EURATOM), Avrupa Tek Senedi ve Gümrük Birliği süreçleri ile birbiri ile daha sıkı ilişkiler kurarak nihayetinde 1991 senesinde bu üç yapı bir araya gelerek Maastricht Antlaşması ile AB'yi oluşturmuştur. Bu derinleşme süreci devam ederken başka Avrupa ülkelerinin de dikkatlerini üzerine çekmiştir. Bahsi geçen ülkelerin Birliğe üyelik talepleri doğrultusunda AB genişlemeye ve derinleşmeye devam ederek günümüz Avrupa Birliği'ni oluşturmuştur. AB genişleme ve derinleşme süreçleri ekseninde uluslararası sistemde bir aktör olarak tanınmak ve değerlendirilebilmek adına yapısını kurumsallaştırarak yoluna

devam etmiştir. Bu doğrultuda dış politika oluşturulması ve geliştirilmesi yönünde de adımlar atmıştır. Nitekim 27 ülkeden oluşan AB'nin yüzde yüz mutabık kalınan ortak bir dış politika izlemesi son derece zorlu bir süreç olup AB dış politikasında uzun yıllar bir yaklaşım geliştirmekte zorlanmıştır. Günümüzde AB'nin dış politikası çatışmaları önlemek ve çözmek, dayanıklı demokrasileri desteklemek, insan haklarını ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, iklim değişikliğiyle mücadele etmek ve kurallara dayalı bir küresel düzene katkıda bulunmak ekseninde şekillenmektedir. Avrupa Birliği Dış Eylem Servisi'nin internet sitesinde AB'nin dış politika yaklaşımı “Birliğin uluslararası sahnedeki eylemi, kendi kuruluşuna, gelişimine ve genişlemesine ilham veren ve daha geniş dünyada ilerletmeye çalıştığı ilkeler tarafından yönlendirilecektir. Bunlar demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarının evrenselliği ve bölünmezliği ve temel özgürlükler, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ilkeleri ve Birleşmiş Milletler Şartı ve uluslararası hukuk ilkelerine saygıdır” şeklinde özetlenmiştir (EEAS EU, t.y.). Bu doğrultuda ifade edilebilir ki AB'nin dış politika yaklaşımında yumuşak güç ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde AB'nin tarihsel gelişimi, genişleme ve derinleşme süreçleri ve dış politikası incelenmiştir. AB'nin dış politikası kapsamında kamu diplomasisi uygulamaları ortaya konularak bu çalışmanın asıl üzerinde durduğu kamu diplomasisi aracı olarak mali yardım ve iş birliği araçları incelenmiştir. İkinci bölümde AB'nin mali yardımlarının bir kamu diplomasisi aracı olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Türkiye ile ilişkilerinde uyguladığı mali yardımlar ise üçüncü bölümde AB Türkiye ilişkileri kapsamında değerlendirilmiştir.

Avrupa Birliği ile Türkiye'nin ilişkileri son derece karmaşık ve katmanlıdır. İki tarafın birbirleri ile derin bağları ve ortak çıkarları söz konusu olduğu kadar derin anlaşmazlıkları ve problemleri de söz konusudur. Nitekim Türkiye ile Birliğin tarihi en az Birliğin kendisi kadar eskidir. Türkiye ile kez 1959 yılında kuruluşundan kısa bir süre sonra AET'ye başvurmuştur. AET Bakanlar Konseyi Türkiye'nin başvurusuna olumlu bakmıştır. Türkiye sağlaması gereken üyelik koşulları gerçekleşene kadar bir antlaşma yapılması önerilmiş ve 1 Aralık 1964 yılında AB Türkiye arasında Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Türkiye'nin ekonomik kalkınmasının hızlanması, Türk halkının istihdam düzeyi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerekliliği gözetilerek iki taraf arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin tutarlı ve istikrarlı şekilde sürdürülmesi öngörülmüştür. İki taraf arasında ilişkiler Türkiye'de 1980 yılında yaşanan askeri darbe ile durma noktasına gelmiş; 1984 senesinde yeniden başlamıştır. 1999 senesinde Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı ülkeler ile birlikte resmi olarak onaylanmış, ilk Ortak Katılım Belgesi ise 2001 yılında onaylanarak imzalanmıştır. Türkiye 2005 yılında fiili olarak AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır (AB Başkanlığı, 2020).

Türkiye'nin müzakereleri tamamlayabilmesi için açıp kapatması gereken 35 fasıl bulunmaktadır. Bu fasılların 16'sı açık olup bir tanesi geçici olarak kapatılmıştır. Türkiye Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne karşı uygulanman izolasyonun kaldırılması karşılığında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'e Gümrük Birliği'ni uygulayacağını bildirmiştir. Buna karşılık AB Konseyi konu ile ilişkili olan sekiz müzakere başlığını durdurmuş ve ek protokol uygulanana kadar da açmayacağını bildirmiştir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 50). 2015 yılında AB ile Türkiye arasında iki taraf arasında ilişkilerin canlanmasını da vaat eden 18 Mart Mutabakat'ı imzalanmıştır. Günümüzde ise iki taraf arasındaki ilişkiler üyelik perspektifinden hiç olmadığı kadar uzaklaşmış olur, iş birliği ve ortaklığa doğru bir eğilim göstermektedir. Nitekim resmiyette Türkiye AB'ye üye olma yolunda bir aday ülkedir. AB dış politikasında kamu diplomasisi uygulayarak ilişki kurduğu ülkede kendi değerlerinin kamuoyu tarafından benimsenmesini ve nihayetinde kamuoyunun Birlik ilke ve çıkarları doğrultusunda ülke dış politikasına etki yapmasını amaçlamaktadır.

AB'nin Türkiye ile olan ilişkilerinde mali yardımlar büyük yer kaplamakta olup ikili ilişkilerde önemli bir araçtır. Bu mali yardımların AB-Türkiye ilişkisinde bir kamu diplomasisi aracı olarak etkisi hakkında fikir sahibi olabilmek için kamu diplomasisini ve AB'nin yardımlarının kamu diplomasisi aracı olarak etkisinin bilmek son derece önemlidir. İlk iki bölümde bu konular detaylı olarak incelenmiş olup son bölümde AB-Türkiye ilişkilerinden bahsedilerek mali yardımların kamu diplomasisi yönüyle değeri hakkında bir arka çerçeve oluşturulmuştur. Ardından AB'nin Türkiye'ye sağladığı mali yardımlar, Katılım Öncesi Mali Yardımlar (IPA) perspektifindeki mali yardımlar ve bunların kullanıldığı projelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Mali yardımların bir kamu diplomasisi aracı olarak gösterilmesini doğrudan değil derin bir çizelgede açıklamak gerekmektedir. Mali yardımlar başlıca bir yumuşak güç olup uygulama yönü ile bir kamu diplomasisi aracı olarak kendini göstermektedir. Mali uygulamaları kamu diplomasisi nezdinde derinleştiren nokta ise mali yardımların görünürlük boyutudur. Bu nedenle mali yardımlar aracılığı ile geliştirilen projelerin hedefledikleri etki ve değişimler AB'nin Türkiye'de yaratmak istediği kamuoyu etkisini göstermektedir. Dolayısıyla kamu diplomasisi aracı olarak etkinliğini de belirlemektedir. AB'nin Türkiye'deki kamu diplomasisi otoritesi AB Delegasyonu olup; Jean Monnet Bursu, Avrupa Bursu gibi burslar; eğitim, sivil toplum ve insan hakları gibi temalarda yürütülen projeler de kamu diplomasisi araçları olarak gösterilebilmektedir. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde ekonomik ve sosyal olarak kalkınmasına katkıda bulunmak, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü, adalet, eşitlik ilkelerinin yerleşmesi hedefiyle AB'nin Türkiye'ye sağladığı mali destek araçları AB'nin kamu diplomasi araçlarıdır. Çalışmanın üçüncü ve son

bölümünde geçmişten günümüze AB Türkiye ilişkilerinde mali yardımlar ve etkileri ortaya konulmuştur. Bu kapsamda AB'nin mali yardım araçlarının Türkiye ile ilişkilerinde bir kamu diplomasisi aracı olarak etkinliği bu perspektifte değerlendirilerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, AB Türkiye ilişkilerinin geçmişten günümüze kadar açıklaması yapılmıştır. Ardından AB mali yardımlarının Türkiye'de kamu diplomasisi aracı olarak kullanılması değerlendirilecek ve (İnsan Kaynakları Geliştirme Programı) İKG PRO aracılığı ile yürütülen AB projeleri ve AB mali yardımları ile yürütülen sivil toplum projelerin örnek gösterilerek Türkiye'de kamu diplomasisine hizmet eden AB hibe projelerinin kamu diplomasisi aracı olarak etkinliği sorgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU DİPLOMASİ KAVRAMI ve TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarihin ilk çağlarından bu yana devletler kendi çıkarlarını gerçekleştirebilmek adına başka devletlerin halklarını etki altına alıp kendi ülke çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu uygulamalar zaman içerisinde pek çok farklı tanımlamalar ile anlaşılmaya çalışarak; uygulamaların içerikleri değişmiş, tanımlamalar nihayetinde onları açıklamada yetersiz kalmış ya da yanlış yönlendirilmiştir. Kamu diplomasisi kavramına ulaşılan kadarki süreçte benzer faaliyetler “propaganda, reklam ve halkla ilişkiler” gibi başlıkları altında yürütülmüştür. Nitekim bu kavramların hiçbirisi, her ne kadar kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir kısmını şemsiyesi altına alsada dahi, uygulamaları tam olarak açıklayamamış ya da olumsuz izlenimleri nedeniyle ön yargılara neden olmuştur. Jan Melissen kamu diplomasisi kavramının tarihte kamu diplomasisine yapılan referansların İncil’ kadar gittiğini; Antik Yunanlılar ve Roma, Bizans ve Rönesans Dönemi İtalya’sı uluslararası ilişkilerinde diplomasi faaliyetlerinde kavrama yatkınlıkları olduğunu ifade etmektedir (Melissen, *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy*, 2005). Kamu diplomasi devlet iradesi ile yürütülmektedir (*statecraft*) ve klasik diplomasiden kültürel yönü ve bilgi akışının baskın olmasıyla ayrılmaktadır (Snow, *Public Diplomacy*, 2020). Kamu diplomasisi iletişim ve teknoloji çağının araç ve gereçleri ile doğrudan ilişkilidir. Sert güç kullanmadan bir etki yaratmayı amaçlayan kamu diplomasisi yumuşak güç kavramı ile de doğrudan ilişkilidir (Melissen, *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy*, 2005). Kamu diplomasisi kavramı ve bu kapsamdaki uygulamalar literatürde nispeten yenidir ve kamu diplomasisini anlayabilmek adına kavramın ne olduğunu anlamak kadar ne olmadığını anlamak da son derece önemlidir.

1.1. Kamu Diplomasisi Tanımı

Kamu diplomasisi ulus devletlerin ve diğer uluslararası aktörlerin birbirleri kendi çıkarlarına hizmet etmek amacıyla küresel kamuoyu ile iç içe geçtiği süreç ve uygulamaların incelenmesini içeren siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerin alt dalıdır (Nancy, 2020). Kamu diplomasisi kavramının literatürde ilk kez kullanımı 1965 senesinde Fletcher School of Law and Diplomacy’nin dekanı olan büyükelçi Edmund Gallion tarafından gerçekleştirilmiştir. Hemen ardından, ünlü araştırmacı ve habercinin anısına onun adı verilerek Edward R. Murrow

Center kamu diplomasisi çalışmaları yürütmek için kurulmuştur (Public Diplomacy Council, t.y.) Murrow Centerin broşüründe Gullion'un kamu diplomasisi yaklaşımı, devletlerin farklı ülkelerin halklarının fikirlerini oluşturması, devletlerin farklı devletlerdeki çıkar grupları ile ilişkilerini; insanları uluslararası ilişkileri ve bu ilişkilerin iç politikadaki yansımaları hakkında bilgilendirmeyi; diplomatlar ve yabancı gazeteciler gibi, meslekleri iletişim olan kimseler ile, iletişim kurmayı ve kültürler arası iletişim yaratmayı kapsamaktadır şeklinde özetlenmiştir (Cull, 2009, s. 19). Uluslararası ilişkilerde kamu diplomasisi kavramının, uluslararası ilişkilerin devlet yapılarının dışına çıkarak kendini tanıtan boyutlarını tanımladığı iddia edilebilmektedir (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 126). (Amerikan Birleşik Devletleri) ABD Dış İşleri Bakanlığı kamu diplomasisini başka ülkelerin halklarının fikirlerine ve kararlarına etki etmek amacıyla uygulanan devlet destekli programlar şeklinde yapmaktadır (Rosen & Jr, Wolf, 2004, s. 3). Hans N. Tunch'a göre kamu diplomasisi bir devletin sahip olduğu politikalarını, hedeflerini bununla birlikte o devletin amaçları, kültürü ve devlet kurumu hakkında başka devletlerde farkındalık oluşturmak için o devletlerin halkları ile iletişim kurmasıdır. Tunch kamu diplomasisini geleneksel diplomasiden ayıran şeyin açıklık olduğunu ifade etmektedir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 37). ABD özelinde Tunch kamu diplomasisini ABD'nin diğer ülkelerle yürüttüğü ilişkilerde algı hatalarının ve yanlış anlaşılmanın sebep olduğu kargaşayı azaltmak amacıyla yurtdışındaki iletişim çevresini yönlendirmesi olarak açıklamıştır (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 127). Benzer şekilde Eytan Gilboa kamu diplomasisini başka ülkelerin halklarının düşüncelerini akabinde yönetimlerini etkileyebilmek amacıyla onlar ile doğrudan iletişim kurmak şeklinde tanımlamaktadır (Yazar, 2020: 39). Paul Sharp kamu diplomasisini bir ülkedeki insanlarla doğrudan ilişkilerin çıkarlarını ilerletmek ve temsil edilenlerin değerlerini genişletmek için sürdürüldüğü süreç olarak tanımlamıştır (Melissen, 2005, s. 12). Kamu diplomasisi ile ulusal hedefler ve çıkarlar başka ülkelerin halklarına uluslararası programlar, yabancı akademisyenler ve gazeteciler, kültürel ve eğitim amaçlı değişim programları, ziyaret, konferanslar ve yayınlar aracılığıyla aktarılmaktadır (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 127). Benno H. Signitzer ve Timothy Coombs hükümetin, devlet dışı aktörlerin ve bireylerin başka devletlerin kamusunu dış politika kararları üzerinde etkili olacak şekilde direk ya da dolaylı olarak etkileme şeklini kamu diplomasisi olarak ifade etmektedir. İkili kamu diplomasisinin iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve dışişleri süreçlerinde kamunun rolünün gün geçtikçe artmasından etkilendiğini ifade etmektedir (Yazar, 2020, s. 38). Kamu diplomasisi devlet merkezli şekliyle, dış politika aracı olarak kullanılan - devletler için kamuların önemli olduğu- iyi anlaşılmış karmaşık bir türdür. Bu bağlamda kamu diplomasisinin yeni bir yaklaşım olmadığını ama bu politikaların hiyerarşik bir görüntüsü

içinde yer alan bir strateji yapılandırıldığını ve bunların altında yatan bilgi akışlar olduğunu ifade etmek mümkündür (Hocking, 2005, s. 41). Tanımlamalardan yola çıkarak kamu diplomasisinin öncelikli amacının bir ülkenin başka bir ülke kamuoyunun fikirleri, kararları ve hatta davranışları üzerinde etki tesir ederek, söz konusu ülke lehinde tavır almalarını sağlamak olduğu ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda kamu diplomasisi uluslararası arenada önemli bir aktör olmayı hedefleyen ve küresel herhangi bir sorunu gözetten tüm ülkelerin kendi kamuoyları ve dünya kamuoylarında başvurdukları yöntem kamu diplomasisi olarak tanımlanmaktadır (Aydemir, 2018, s. 42).

Geleneksel anlamda kamu diplomasisinin odağında küresel kamular yer almaktadır ve hükümetlerin mesajlarının muhatapları küresel kamulardır. Geleneksel kamu diplomasisinin kapsamında ülkelerin ulusal çıkarları ve dış politikalarına kamuyu dahil ederek etki altına almak vardır (Aydemir, 2018, s. 36). Bu bilgidен yola çıkarak geleneksel kamu diplomasisi uygulamalarının yaygın olduğu dönemlerde kavramın propaganda uygulamaları ile karıştırılmasının altında yatan nedenlerin görmek mümkündür. Geleneksel kamu diplomasisi tek taraflı bir iletişime sahiptir ve vatandaşlar ön plana çıkmaktadır (Aydemir, 2018, s. 36). Geleneksel kamu diplomasisinde hiyerarşik bir yapı söz konusu olup, bilgi devlet kontroölünde dağıtılmaktadır, dış işleri bakanlıkları gibi devlet kurumları aktör olarak ön plana çıkmaktadır. Devlet ile halk arasında keskin bir ayrım söz konusudur; konular, diplomatik aktörler sınırlıdır; kuralcı ve esneklikten uzak bir yapıya sahip olup, radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel iletişim araçlarından faydalanmaktadır (İlkay, 2020, s. 96). Bu kamu diplomasisi işleyişi özellikle Soğuk Savaş döneminde ön plana çıkmıştır. İki kutuplu dünya düzeninin hâkim olduğu ABD ve (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) SSCB'nin kıyasıya rekabet ettiği bu dönemde iki tarafta küresel kamuoyunu kendi yanlarına çekerek onlardan güç almayı amaçlamıştır.

SSCB İkinci Dünya Savaşı döneminde kazandığı güce dayanarak, ülke içerisinde uyguladığı baskı ve sindirme politikalarını dış politikaya da yansıtmayı hedeflemiştir. Almanya'nın mağlup edilmesi ile otoritesini güçlendiren Stalin'in SSCB sınırlarını genişletme arzusu ile ortaya çıkan Stalin Doktrini Soğuk Savaş'ın başlamasına sebep olmuştur. SSCB Güney yönünde ilerleme ve 'komünizm' ideolojisini yayma hedefiyle yayılmacı bir özellik göstermiştir (ÇELİK, 2018, s. 5188). Bu doğrultuda SSCB'nin Soğuk Savaş dönemi dış politikasının agresif bir tutum içerisinde olduğu iddia edilebilmektedir. SSCB'nin bu dönemde resmi dış haber ajansı *Telegraph Agency of The Soviet Union*'dur (TASS). TASS 1925 yılında, *Rusya Telegraph Agency*'nin yerini alarak, ülkenin merkez haber ajansı olarak kurulmuştur. TASS SSCB'nin dışında bilgi toplamak ve yaymak, SSCB'nin iç ve dış politikaları hakkında

haberler yapmak ve yaymak, SSCB'nin farklı haber ajanslarının yönetim hakkına sahip olmak haklarına kendine tutmuştur. TASS Sovyet Cumhuriyet'lerinin haber ajanslarını da içerisine almaktadır; bunlar: RATAU (Ukrayna), BELTA (Belarus), UZTAG (Özbekistan), KAZTAG (Kazakistan), GRUZINFORM (Gürcistan), AZERINFORM (Azerbaycan), ELTA (Litvanya), ATEM (Moldovya), LATINFORM (Letonya), KIRTAG (Kırgızistan), TAJIKTA (Tacikistan), ARMENPRESS (Ermenistan), TURKMENINFORM (Türkmenistan) ve ETA (Estonya)'dır (TASS, t.y.). Soğuk Savaş dış politikasında iki kutbun medya, yazılı ve görsel basın yoluyla dünya kamuoyunu kendi arkasına almaya çalıştığı bir kanıdır. SSCB bu doğrultuda duygu merkezli dil yöntemine sıkça başvurmuştur. Kuruluşundan bu yana komünizmin benimsenmesi, kalkınma planlarının meşrutiyyetinin halk nezdinde benimsenmesi ve İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Almanya'ya karşı uygulanan politikalarda halkın kabulünü almak adına sıklıkla bu yöntemle başvuran SSCB Soğuk Savaş döneminde de duygu merkezli dil yöntemine başvurmuştur. SSCB, Doğu Bloğu ülkelerinde komünizm savunuculuğu yaparken ABD ve Batı Bloğunu sert şekilde eleştirmiş, ABD'nin komünizm karşıtı radyo programlarına karşı itibarsızlaştırma yöntemi izlemiştir. Bu dönemde SSCB'nin kamu diplomasi faaliyeti olarak değerlendirebileceğimiz komünizmin yaygınlaştırılması amacıyla Kuzey Vietnam ve Kuzey Kore'de yaptıkları yardımların kamuoyu nezdinde kabul görmesi çalışmaları mevcuttur (Karaca, 2021, s. 5). SSCB'nin kültürünü tanıtmak için Bolşov Balesi Dünya Turnesi düzenlemesi de kamu diplomasisi faaliyetleri arasındadır (Yağmurlu, 2019, s. 1269). Nihayetinde SSCB'nin Soğuk Savaş döneminde ABD'ye karşı yürüttüğü faaliyetlerin ağırlıklı olarak medya ve basın üzerinden gerçekleştiğini iddia etmek mümkündür.

Öte yandan ABD Soğuk Savaş döneminde, kamu diplomasisi faaliyetleri adına oldukça yoğun çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar kamu diplomasisi kavramının şekillenmesi ve günümüzdeki haline evrilmesi noktasında da son derece önemli katkılarda bulunmuştur. ABD, Batı Bloğu'nun da desteğini alarak Doğu Bloğu ve komünizmi hedef alan, bireysel hakları ve özgürlükleri temel alan çalışmalar yürütmüştür. ABD, Savaş Bilgi Ofisi'nin yerine, 1953 senesinde onun ikamesi olarak Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı (United States Information Agency USIA)'nı kurmuştur¹ (Karadağ, 2020, s. 10). USIA tüm dünyada yaklaşık kırk farklı dilde, ABD'nin müttefik etmenlerini, düşman etmenlerini, denizaşırı ABD görev yapan ABD Silahlı Kuvvetleri gibi Soğuk Savaş unsurlarını anlatan yayınlar yapmıştır. Bunlara sinema televizyon, dergi yayınları, düşman toprakları üzerine uçakla bırakılan broşürler de

¹ Bu kuruluş daha sonraki yıllarda "Kamu Diplomasisi Müsteşarlığı" adıyla Dış İşleri Bakanlığı'na bağlanmıştır.

dahildir. Sinema filmleri ABD'nin Soğuk Savaş Dönemi kamu diplomasisi uygulamalarında önemli bir yere sahiptir. Amerikan film endüstrisi *Hollywood* bu dönemde Soğuk Savaş konu alan yüzlerce film çekmiş, bu filmler USIA tarafından uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Bu filmler ile savaşı ABD askerleri ile halk arasında duygusal bir bağ kurarak savaşın kamuoyu tarafınca desteklenmesi amaçlanmıştır (Karadağ, 2020, s. 31). *Hollywood* filmler dünya kamuoyu tarafından da ilgi görmüş olup, ABD'nin uluslararası toplumda da destek kazanmasına katkı sağlamıştır. Voice of America USIA'nın yaptığı en geniş kapsamlı radyo yayını olmuştur. Benzer şekilde ABD'nin müttefikleri de kendi radyo programlarını yapmışlardır. ABD'nin tarz ve yöntemlerinden esinlenen bu radyo programlarına *Voice of Norway* ve *Voice of Yugoslavia* gösterilebilmektedir (Karadağ, 2020, s. 31-32). Bu radyo yayınları ABD'nin kamu diplomasisi ve propaganda çalışmalarının etkinliğini kanıtlayıcı bulgular olarak gösterilebilmektedir. ABD'nin basın yayın kuruluşlarının etkinliği ve geçerliliği farklı müttefik ülkelerce örnek alınmıştır. Nitekim müttefik ülke basın yayın kuruluşu çalışanlarının ABD'nin fikir ve çalışmalarından etkilenecek benzer sistemleri kendi ülkelerinde uygulamaları ABD'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin ikna ediciliğinin başka bir unsuru olarak değerlendirilebilmektedir. USIA'nın görevini tamamlayıp ortadan kalkmasıyla yerine Birleşik Devletler Bilgi Servisi (*United States Information Services* USIS) gelmiştir. Daha kurumsal bir işleyiş ile etkinlik gösteren bu kuruluş Voice of America, Free Europe, Radyo Free Asia, Worldnet TV gibi yayın organizasyonlarını da bünyesinde barındırmıştır. ABD Soğuk Savaş döneminde bilgi aktarımının üzerinde hassasiyet ile durmuş, bu alanda çalışmalar yürütmüştür. Bunun yanı sıra Marshall Yardımları Batı Bloğunun desteğini arkasına almak noktasında kamu diplomasi faaliyetlerine ciddi bir katkı sağlamıştır. Soğuk Savaş'ın kazanan tarafı olurken uluslararası kamuoyu desteğinin de çoğunlukla arkasında olmasında ABD'nin bu dönem yürüttüğü faaliyetlerin etki sahibi olduğu ifade edilebilmektedir. Öte yandan ABD'nin SSCB'ye kıyasla daha aktif bir şekilde kamu diplomasisi ve propaganda faaliyetleri yürüttüğü gözlemlenmektedir.

Soğuk Savaş dönemi kamu diplomasisinin arka planda olduğu, negatif çağrışımlarla anıldığı bir dönem olmuştur. Soğuk Savaş döneminde, kamu diplomasisi Kennedy ve Khrushchev'in gösteri adamlığının diplomasideki yansıması olarak değerlendirilmektedir (Cull, 2009, s. 21). Kamu diplomasisi kavramının Soğuk Savaş'ın doğasıyla paralel şekilde olumsuz bir imaja sahip olması bir yana kavramın Gullion tarafından yine Soğuk Savaş döneminde ortaya atıldığının altını çizmek gerekmektedir. Kamu diplomasisi uygulamaları propaganda ile örtüşmeye başladıkça Edward Gullion'un kamu diplomasisi terimini propagandaya alternatif olarak tamamen yeniden anlamlandırarak göreceli olarak daha kısa bir

mesafeye yerleştirmesi gerekmiştir. Yine de kamu diplomasisi kavramı 1972 senesine kadar akademik kitaplarda kendisine yer bulamamıştır (Cull, 2009, s. 21). Kamu diplomasisinin ülkeler ve uluslararası ilişkiler içi yeniden önem kazanması 9 Eylül Terör Saldırısından sonraki sürece tekâmül etmektedir. 9 Eylül 2001 tarihinde ABD’ye yönelik yapılan terör saldırıları ve akabinde ABD’nin Irak ve Afganistan’a müdahaleleri ABD’nin Soğuk Savaş ve sonrası süreçte kazandığı imaja son derece zarar vermiştir. ABD’nin bilhassa Orta Doğu’da ve pek çok farklı ülkede olumsuz imaj edinmesi neticesinde, diğer ülkelere kendisini yeniden tanıtmak ve söz konusu ülkelerin halkları nezdinde tekrar destek gören bir ülke olma ihtiyaı doğmuştur. Bu bağlamda kamu diplomasisi ABD’nin gündemine yeniden girmiş ve gelişen teknoloji ve iletişim ağı neticesinde kavramın anlam ve işleyişinde değişimler meydana gelmiştir.

Soğuk Savaş dönemi kamu diplomasisi faaliyetlerinin nihai amacı hedef ülkenin dış politikaya etki etmesi muhtemel olan kişilere yöneliktir. Günümüzde ise kamu diplomasisinin hedef kitlesi genişleme göstermiş, bilhassa yerel politikalar ile dış politikanın keşiştiği noktalarda yerel politikaların dış politikalara yön vermesi söz konusu olmuştur (Yazar, 2020, s. 45). Geleneksel anlamda kamu diplomasisi ülkelerin küresel halka hitap etmesiyle (*G2P*²) onların kendi ülkesel hedefleri ve dış politikaları ile bağlantılı olarak bilgilendirilmesi ve etki altına alınmasıdır. Daha yakın dönemde kamu diplomasisi devlet yetkilisi bireylerin, özel bireylerin ve grupların direk ya da dolaylı olarak bireylere (*P2P*³) fikirlerini ve davranışlarını başka bir devletin dış politikasına yön vermesi doğrultusunda etki etmesidir. Bu değişimin altında yatan en önemli neden ise kullanıcı dostu uygulamaların dış politika ve devamında gelen dış politikada kamuoyu etkisinin artmasına katkı sağlamış olmasıdır. Bir önemli etken ise insanların sanal olarak veya fiziksel olarak ülkeler arası yer değiştirmeleridir. Böylelikle diplomasi vurgusundan kamu vurgusuna bir geçiş yaşanmıştır. Bu durum kamu diplomasisi perspektifinde iki gruba ayrılışmasına neden olmuştur:

- Kamu diplomasisini gerekli olan ve geleneksel kamu diplomasisini ve diplomasiyi destekleyen kötücül ve yardımcı bir taktik olarak görenler.
- Kamu diplomasisini devletlerin birbirleri ile sahada çalışan dış işleri çalışanlarından değişim programlarından faydalanan öğrencilere kadar iletişim halinde olması olarak değerlendirenler (Snow, 2008, s. 6).

² Governments to People

³ Public to Public.

Kamu diplomasisi kavramı üzerinde meydana gelen bu tartışmalarda teknoloji gelişmelerin ve bilgi çağının önemi yadsınmaz. Bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasının kamu diplomasisi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri söz konusudur. Joe Johnson, emekli ABD Dış İşleri Servisi çalışanı, gelişen teknolojilerin kamu diplomasisi faaliyetlerini uygulamayı zorlaştırdığını ifade etmektedir (Snow, 2008, s. 7). Öte yandan halkları etkilemek ve bilgilendirmek için iletişim teknolojileri son derece etkili ve nispeten maliyeti düşük araçlardır. Bireyselliğin ön planda olduğu ve örgütlenme, bilgi edinme gibi hususlarda kitlelerin sosyal medyayı tercih ettiği günümüzde otoritelerin sosyal medya üzerinden bireylere hitap etmeleri ve bilgi paylaşımında bulunmaları son derece etkili bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bununla paralel olarak, 9/11 olaylarından sonraki dönemde, her nasılsa, hükümetler kendi kamu diplomasisi faaliyetleri üzerinde çok fazla işlev ve söz hakkına sahip değillerdir (Snow, 2008, s. 7). Bu doğrultuda uygulanan hibe fonları, öğrenci değişim programları ve sosyal medya çalışmalarının kamu diplomasisi noktasında önemine vurgu yapmak mümkündür.

1.2. Kamu Diplomasisi Araçları ve Aktörleri ve Uygulama Alanları

Kamu diplomasisi faaliyetlerini etkili bir şekilde uygulayabilmek için kamu diplomasisinin ve amacının özümsemiş olması; iyi araştırılmış ve planlanmış, yerinde ve etkili araç gereçlerin kullanıldığı bir aksiyon planı son derece gereklidir. Kamu diplomasisinin gerekliliğini şu şekilde açıklayabiliriz:

- demokratik siyasi rejimlerin yayılması, siyasi toplum üzerindeki baskının devam etmesi ve hükümet politikalarının meşruiyetini kilit bir iç istikrara dönüştürmesi ile karakterize etmiştir
- Sorunların çözümlenmesinde uluslararası aktörlere duyulan ihtiyacın artması, farklı halkların kamularının önemini de ortaya koymuş olup uluslararası iş birliklerini harekete geçirmeye yol açmıştır
- Bilgi teknolojileri çağı bilginin hızla yayılmasına olanak sağlamış bu da uluslararası kamuoyu fikirlerinin önemini arttırmıştır
- Küreselleşme ülkelere yabancı yatırımlar için ataklar yapma olanağı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için, anlaşma fırsatları, kaliteli iş gücü sunmuştur.

Bu yeni sistemde iç politika ile dış politikayı birbirinden ayıran keskin çizgiler ortadan kalkmıştır. Bir ülkenin iç politikasında meydana gelen karışıklıklar o ülkenin uluslararası durumunu da dengesizleştirmektedir. Bu bağlamda kamu diplomasisi ülkelerin dış politikalarının zaruri bir bileşeni haline gelmiş bunun yanı sıra uluslararası organizasyonların

da gündemlerinde yer tutmaya başlamıştır (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 131). Kamu diplomasinin literatürdeki genel kabul görmüş yol haritası devlet önderliğinde kamu diplomasisi (geleneksel kamu diplomasisi) ve yeni kamu diplomasisi olarak adlandırılan devlet ve devlet-dışı aktörlerin uluslararası vatandaşların katılım ve davranışlarını etkileme çabasıdır. Geleneksel anlamdaki kamu diplomasisi küresel halka ulaşmak için tek yönlü ve tek yanlı kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır. Dili rekabetçi ve akılda kalıcıdır (Nancy, 2020). Kamu diplomasisi iki grup etkinlik ile gerçekleştirilmektedir. Bunlardan ilki değişim programları, burslar gibi toplumun elitlerine hitap eden uygulamalardır. Bu azınlık elit grubun ileride o ülkenin karar alıcı pozisyonlarında yer alması ya da başkalarını etkilemesi beklenmektedir. İkinci grup etkinlik direkt olarak genel kamuoyuna yöneliktir. Kitle iletişim faaliyetleri bu kapsamda değerlendirilmekte olup doğrudan mekânsal birliktelik olmaksızın kamuoyuna ulaşılmaktadır (Yağmurlu, 2019, s. 1271).

Kamu diplomasininin temel bileşenleri vardır. Bu bileşenlerden ilki -Nicholas J. Cull'a atıf yapılarak- *dinlemektir*. Özellikle bireyselliğin değişim için önemini vurgulayan endüstrileşmiş demokrasilerde önem arz etmektedir. Dinlemek, bilgi toplamak, verilerin analiz edilmesi süreci ve verilerin bir politikayı ve/veya doğrultusunu değerlendirmek ve gizli istihbarat toplama alanı ile örtüşmektedir. Bu metot 9 Eylül olayların sonrasındaki ilk on yıl ABD'nin kamu diplomasisi faaliyetleri açısından küçük bir ağ oluşturmuştur. *Kültürel diplomasi* kamu diplomasininin önemli başka bir bileşenidir. Dinlemek kamu diplomasininin merkez bileşeni, kültür ise onun çekirdeğidir. *Değişim diplomasisi* ve *uluslararası yayıncılık* kamu diplomasininin diğer bileşenlerindendir. Bir diğer önemli kamu diplomasisi bileşeni ise ekonomik çıkarları gözetken *savunuculuktur* (Snow, 2020; Yağmurlu, 2019, s. 1187). Savunuculuk bir aktörün uluslararası çevreyi yönetmek için gösterdiği çaba olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra küresel halka bir fikir veya politika sunarak doğrudan bir itiraz şeklidir. Ülkenin çıkarlarının korunması üzerine planlanmakta olup, uluslararası politikalara destek sağlamak hedeflenerek iletişime geçilir. Sosyal medya, basın yayınları, web sitelerinin yönetimi ve diğer iletişim araçlarını kullanarak bir tarafın dünyaya sesini duyurduğu yöntemdir. Büyükelçilerin basın ilişkileri ve bilgilendirme çalışmaları da savunuculuk yöntemleri arasındadır. Savunuculuk devlet veya devlet dışı aktörleri etkilemeye yönelik devlet dışı aktörleri de kamu diplomasininin içerisine dâhil etmektedir. Kamu diplomasininin tüm safhalarında savunuculuğun izlerine rastlamak mümkündür. Savunuculuk genellikle daha kısa süreli, acil ya da yakın bir politik hedefe bağlı olarak kullanılmaktadır (Nancy, 2020; Aydemir, 2018, s. 62-63).

Kamu diplomasisi uygulamak için gerekli olan çeşitli yöntem ve kaynaklar bulunmaktadır. Özellikle küreselleşmenin yükselişte olduğu, teknolojik gelişmelerin ve iletişim çağının hâkim günümüzde kamu diplomasisi çok daha fazla önem kazanmıştır. N. Cull günümüzde kamu diplomasisinin (yeni kamu diplomasisi) şu özelliklerini vurgulamaktadır: markalaşma ve yumuşak güç kavramları kamu diplomasisi literatürüne dahil olmuşlardır ve kamu diplomasisi uluslararası itibarın göstergesi haline gelmiştir. İnternet kamu diplomasisinde önemli bir konuma gelmiştir. Aktörlerin uluslararası kamuoyuna kendilerini göstermeleri noktasında teknolojik iletişim araçlarından sıkça yararlanmaya başlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının kamu diplomasi faaliyetlerine dahil olarak diplomasiye daha aktif katılımları söz konusu olmuştur. Pazarlama, ağ iletişim teorisi gibi kuramların katkısıyla kamu diplomasisi propaganda etkisinden uzaklaşmıştır (Aydemir, 2018, s. 37). Bu bilgiler doğrultusunda kültür/ kültür diplomasisi, teknolojik kaynaklar ve medya, eğitim, uluslararası örgütler ve kuruluşlar, ulus markalama, din ve lobicilik kamu diplomasisinin en yaygın kullanılan ve en kapsayıcı araçları olarak gösterilebilir.

- **Kültür/ Kültür Diplomasisi:** Sosyal bilimler bağlamında kültür, bir kişinin, topluluğunun, ulusun veya sosyal grubun yaşayış biçimi hakkında belirleyici olan özelliği nitelendirmektedir, yani kültür bir toplumun ya da grubun paylaştığı değerlerini yansıtmaktadır. Kültürel pratiklerin sosyal uygulamaların düzenlenmesi, ayarlanması ve davranışlarımız üzerinde etkisi söz konusudur. Olayları, nesneleri ve yaşadıklarımızı algılamamız bir derecede onlara karşı edindiğimiz yorumlar üzerinden gerçekleşmektedir. Kültürün kapsayıcı yapısı devletler için son derece önemlidir. Bir devletin imajı itibari, ülke markası, gelenekleri ve toplumu kültürü tarafından temsil edilmektedir (Yazar, 2020, s. 94). Dolayısıyla bir ülkenin kültürünü uluslararası arenada temsil etme şekli o ülke hakkında uluslararası kamuoyunda oluşacak imaja doğrudan sirayet etmektedir. Aynı şekilde bir ülkenin kültürünün yanlış temsil edilmesi ya da hiç temsil edilmemesi o ülke hakkında oluşacak olumsuz önyargılara veya yanlış değerlendirmelere sebep olacaktır. Bu durum o ülke ile geliştirilecek ilişkilerde ve iş birliklerinde kamuoyu desteğinin eksikliğine sebep olma riski barındırmaktadır. Benzer şekilde ülkenin turizm, dış ticaret faaliyetlerinde de olumsuz etkilere yol açma ihtimali bulunmaktadır.

Kültür diplomasisi ülkelerin dış politikalarında etkinliklerini arttırmayı hedefleyerek kültür, sanat ve tarihlerini tanıtmaları yoluyla gerçekleşen diplomasi faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır. Kültür, kamu diplomasisi çerçevesinde uzun vadeli ilişkiler kurulmasında son derece etkili bir araçtır (Yazar, 2020, s. 95). Snow, kültürel diplomasinin ve kültürel değişim programlarının günümüzde kamu diplomasisinin en az çalışılan konularından bir tanesi olduğunu fakat yine de son derece önemli olduğunu ifade etmektedir. (Snow, 2020) Nitekim

kamu diplomasisi farklı araçları kültür öğelerini içerisinde barındırmaktadır. Kültür diplomasisinin kapsam ve uygulama alanlarının kamu diplomasisinde son derece kapsayıcı olduğun iddia etmek bu noktada yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Bu bağlamda eğitim ile basın yayın ve medya aracılığıyla ve hatta lobicilik ve diaspora faaliyetleri gerçekleştirilirken doğrudan ya da dolaylı şekilde kültür diplomasisinin izlerine rastlamak mümkündür. Bu faaliyetler kendi içlerindeki derinlik ve işleyiş farkları dolayısıyla kamu diplomasisinin ayrı birer aracı olarak kabul edilse dahi her biri kültürel değerlerin tanıtılması ve özümzenmesine katkı sağlamaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle kültür diplomasisi önem kazanmaya başlamıştır. Bir ülkenin kültürel olarak etki altına alınması o ülke üzerindeki çıkarların gerçekleştirilmesini son derece kolaylaştırmaktadır (Yazar, 2020, s. 95). Bu bağlamda dil eğitimi kültürel diplomasi faaliyetleri açısından önem arz etmektedir. Eğitim ve dil kamu diplomasisinin kapsamına ortaklık, tanışıklık ve sempati yaratmaya yönelik ortak bir alt yapı hazırlaması yönüyle dahil olmuştur (Yağmurlu, 2019, s. 1201). İngilizce ve Fransızca dillerinin yaygın dil ya da ikinci dil olduğu ülkelerin dış politika kararlarında bu ülkelerin etkilerini görmek mümkündür. Bunun yanı sıra bu ülkelerde yaygın haber kaynaklarını söz konusu dillerde olması, kültürlerinin onlardan etkilenmesi ülkelerde oluşacak kamuoyu desteğine büyük bir girdi sağlamaktadır. Malone bir ülkenin kendi halkını ve hedeflerini başka bir ülkeye anlatabilmek için öncelikle iletişime geçilecek ülkenin kültürüne, tarihine, halkının psikolojisine ve kiminle iletişime geçeceklerine, en önemlisi o ülkenin diline hâkim olması gerektiğini ifade etmektedir (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 127). Buna olarak ABD'nin küresel hakimiyetinde İngilizce önemli bir role sahip olması örnek gösterilebilmektedir (Yazar, 2020, s. 95). Buna benzer şekilde 1883 senesinde Alliance Francaise yurtdışında ve sömürgelerinde Fransızca öğretilmesi için bir grup hayırseverce kurulmuştur. 1900 senesinde yabancı ülkelerde okulların yayılması amacıyla çalışan bir birim haline gelmiştir (Yağmurlu, 2019, s. 1201).

Kamu diplomasisi kültürel araçlar vasıtası ile uygulanırken yazılı ve görsel basın, radyo yayınları, filmler ve sinemalar, popüler kültür araçları, müzik, yabancı dil eğitimi, kültür ve sanat nişanları gibi araçlardan faydalanılmaktadır. Yazılı basın için gazeteler örnek gösterilebilmektedir. Görsel basın ve görsel medyaya televizyon kanalları örnek gösterilmektedir. Uygulayıcı ülke kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanacağı ülkede televizyon kanalları satın alınarak ya da yeni bir kanal açtırarak kendi ülkesi ile ilgili olumlu yayınlar yapılmasını sağlamaktadır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 90). Yabancı ülkelere ihraç edilen dizi, film ve müzikler sayesinde bir ülkenin kültürü, anlatılabilmekte, bu medya araçları sayesinde farklı kamuoylarının sempatileri

ve destekleri kazanılabilmektedir. Nitekim bu uygulamanın medya ve teknoloji başlığı kapsamında incelenmesi daha uygun olacaktır.

Kültür diplomasisinin uygulama önceliği geleneksel olarak Dışişleri Bakanlıklarına verilmiştir. Günümüzde kamuoyunun yabancı bir ülkenin ve resmî kurumlarının yayınlarını propaganda ile bağdaştırarak sunulan mesajları beğenmemesinin mümkündür. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektör aktörlerinin devlet ile iş birliği yapması halinde kültür diplomasisinin çok daha etkin uygulanacağı görüşü yaygındır. Bu nedenle devlet destekli dernek ya da vakıflar aracılığıyla yürütülen faaliyetler yaygınlık kazanmaktadır (Yağmurlu, 2019, s. 1191-1192). Bu faaliyetlerin gerçekleşmesi adına kültür merkezlerinden faydalanılmaktadır. Kültür merkezleri: ülkelerin kendi himayelerinde işlettikleri ve bulundukları ülkelerde kendi dil ve kültürlerini tanıtan, küçük fakat etki sahibi oluşumlardır. Dil kursları, konuşma kulüpleri, film ve sanat etkinlikleri ve kendi ülkelerinin özel günleri hakkında konuşmaların yapıldığı merkezlerdir (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 93). 1907 senesinde Fransız Enstitüsü, 1930 senesinde Goethe Enstitüsü, 1926 senesinde İtalya Kültür Enstitüsü, 2009 senesinde Yunus Emre Enstitüsü kurulmuştur. Fransız Enstitüsü 229, Yunus Emre Enstitüsü 56, İtalyan Kültür Enstitüsü ise 92 merkez ile dünyanın farklı bölgelerinde faaliyetlerini sürdürmektedir (Yağmurlu, 2019, s. 1201). Konfüçyüs Enstitüsü de kültür diplomasisi faaliyeti gösteren merkezler arasındadır. Kültür merkezleri dil eğitimi vererek, uluslarının kültürel değerlerini, miraslarını ve geleneklerini tanıtmak amacıyla sergiler, film gösterimleri, konserler gibi etkinlikler düzenleyerek, eğitim ve burs gibi olanaklarla beyin göçü sağlamaya çalışarak faaliyet göstermektedirler (Yağmurlu, 2019, s. 1201).

Düzenlenen kültür sanat etkinlikleri, uluslararası festivaller, konserler, farklı ülkelere yapılan turneler, sanat galerileri kültür diplomasisi faaliyetlerinin yürütülmesi için birer araç olarak gösterilebilir. Bu bağlamda Cannes Film Festivali, Eurovision, Nobel Barış Ödülleri örnek gösterilebilir. 24 Şubat 2022 tarihine Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile başlayan savaş hala devam etmekteyken, Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskiy Cannes Film festivalinde katılımcılara seslenmiştir. Ödül töreni esnasında kaydedilmiş videosunun yayınlanmasıyla katılımcılara seslenen Zelenskiy *"Chaplin'in diktatörü gerçek diktatörü yok etmedi ama sinema sayesinde, bu film sayesinde sinema sessiz kalmadı. Bugün sinemanın dilsiz olmadığını kanıtlamak için yeni bir Chaplin'e ihtiyacımız var. Sinema susacak mı yoksa konuşacak mı? Sinema bunun dışında kalabilir mi?"* demiştir (Euronews, 2022). Zelenskiy'nin konuşması ile katılımcıların Ukrayna için desteğini kazanmaya çalıştığını iddia etmek yanlış olmaz. Öte yandan Zelenskiy'nin Chaplin'in Büyük Diktatör filmine ve sinema endüstrisine yapmış olduğu

vurgu kamu diplomasisinde medya ve sinemanın önemini belgeleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Rusya'nın işgali ile mücadele eden Ukrayna sembolik bir kamuoyu desteği ile jüri ve seyircilerin oylarının toplamı neticesinde bu seneki Eurovision birincisi olmuştur. Performansları esnasında Ukrayna'ya destek vurgusunda bulunarak Kalush Orchestra kamuoyunun dikkatlerini üzerine çekmeyi hedeflemiştir. Halk oylarında Ukrayna en çok oyu alan ülke olmuştur (BBC Türkçe, 2022). Kalush Orchestra'nın kamuoyu desteğine yaptığı vurgu ve halk oylarının Ukrayna'yı Eurovision birincisi yapması kamuoyu etkisinin önemini göstermektedir. Bu örneklerden yola çıkarak, farklı kültürlerden insanların bir araya gelerek gerçekleştirdikleri kültür ve sanat etkinliklerinin, ülkelerin siyasi mesajlarını iletmelerinde, kamuoylarına ulaşarak desteklerini kazanmaya çalışmakta son derece etkili ve önemli bir araç olduğunu ifade etmek mümkündür.

Kültür diplomasisinin başka bir başarılı örneği olarak Güney Kore'yi göstermek mümkündür. 'Hallyu' (Hanliu Korean Wwave) Güney Kore'nin popüler kültür ürünlerine (K-Pop, Korean Beauty, Kore Sineması) verilen isimdir. Hallyu bölge ülkelerin medya ve toplumlarında yarattığı etki ile son yıllarda kendinden bahsettirmektedir. Son yıllarda Güney Kore'nin adından sıkça bahsedilmekte, ülkeye ve kültürüne gösterilen ilgi artmaktadır. Nye son yıllarda Kore'nin geleneksel yemekleri ve sanatının yanı sıra popüler kültür ürünlerinin de Asya bölgesi öncelikli olmak üzere, bilhassa gençler arasında, oldukça popüler olduğunu ifade etmiştir. Ve bu Kore dalgası bölgedeki ülkeler ile ilişkilerde önemli etki yaratmıştır. Japonya'da yapılan bir çalışma, Kore dizilerinin ve K-pop'un ülke halkının Korelilere olan bakış açısını değiştirdiğini göstermiştir. K-pop hayranı gençler ile yapılan bir çalışma Japon K-pop hayranlarının, bunun üzerinden, Kore hakkında kafalarındaki imajın yenilendiği ve Korelileri çalışkan, iyi görünümlü ve teknolojiye iyi insanlar olarak tasvir ettiğini göstermiştir. Güney Kore yönetimi Hallyu'nun dünyada daha etkili bir şekilde yayılabilmesi adına Kültür Bakanlığı içerisindeki 12 bakanlıkla iş birliği yaparak bir 'Hallyu Destek ve İş birliği Bölümü' kurmuştur. Kore Kültür Spor ve Turizm Bakanı Park Woo, Hallyu'nun tüm dünyada yayılımı ve sürdürülebilirliği için hizmet sektörü ve tüketim mallarını destekleyeceklerini açıklamıştır (Keskin, 2021, s. 200-201) başka çarpıcı bir örnek ise K-Pop grubu Red Velvet'in performans sergilemek üzere Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un tarafından ülkeye davet edilmesidir. Güney-Kuzey Kore ülkeleri arasındaki gerilimin düşürülmesinde K-Pop önemli bir kamu diplomasisi aracı olmuştur (Keskin, 2021, s. 205). Bu örneklerden yola çıkarak Güney Kore'nin popüler kültürü üzerinden ülke kamuoylarında yarattığı olumlu etkiyi ve bunun iyi bir kamu diplomasisi aracına dönüştüğünü ifade edebiliriz.

Devletlerin kendi aralarındaki protokoller ile karar verdikleri kültür etkinlikleri sayesinde farklı şehirlerin birbirleri ile kardeş şehir ilan edilmesi de kamu diplomasisi faaliyetleri arasındadır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 94). Bunun yanı sıra düzenlenen expo ve dünya fuarları da kültürel diplomasinin araçları arasındadır. 1851 yılında ilk kez Londra’da gerçekleşen Expo her beş senede bir düzenlenmekte olup farklı bir tema üzerinden kültür, teknoloji, inovasyon gibi başlıklarla ev sahibi ve katılımcı ülkelere kamu diplomasisi alanı tanımaktadır (Yağmurlu, 2019, s. 1202). Bunun yanı sıra spor diplomasisi başlığı altında da sınıflandırabileceğimiz olimpiyat, spor turnuvaları ve bilim diplomasisi başlığı altında değerlendirilen Nobel Ödül Töreni gibi farklı kültürlerden bilim insanlarını bir araya getiren etkinlikler de kültürel alışveriş ve yakınlaşma alanları sunarak kamu diplomasisine katkı sağlamaktadır.

Kültür diplomasisi son derece önemli ve etkili bir kamu diplomasisi aracı olsa dahi kavrama eleştirel yaklaşımlar da söz konusudur. Yudhishtir Raj Isar devletin eliyle yürüyen kültür diplomasisinin organik kültürel ilişkilerden ayrı tutulması gerektiğini vurgulamaktadır. Isar ülkelerin ulusal çıkarları doğrultusunda kültürün doğal akışını şekillendirmek ve yönetmek süreçleri ile kültür diplomasisinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kültür diplomasisi açık diplomatik amaçlar ve bir savunma aracı olarak yürütüldüğünde rahatsızlığa sebep olabilmekte ve bu nedenle kültür diplomasisine mesafe ile yaklaşılabilir (Yazar, 2020, s. 95). Kültür diplomasisi faaliyetlerinin devlet eliyle yürütüldüğü takdirde kamuoyu tarafından propaganda olarak anlaşılmaması ve olumsuz algılanması bu durum ile paralellik göstermektedir. Isar ayrıca uluslararası ilişkilerin kültür diplomasisinin üzerine çok fazla yük yüklediğini ve beklentilerinin oldukça fazla olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel diplomasinin bir ülke imajını düzeltmede tek başına yeterli olup olamadığı, devletlerin kültürlerarası ilişkilerde amaçları için tek başına yeterliliği ve kültürlerarası diplomasinin gerçekten elitleri aşan bir diplomatik model olup olmadığı bu kapsamda sorgulanmaktadır (Yazar, 2020, s. 96).

Son olarak kültür ve eğitim uygulama alanlarında birbirleri ile iç içe geçmiş halledirler ve benzer faaliyetler yürütmektedirler. İki uygulama da mikro düzeyde insanlara odaklanarak ülkenin ortak çıkarlarına katkı sağlamaktadırlar. Aralarında çok minimal farklar mevcut olan bu uygulamaların hedefleri farklı ülkelerin vatandaşlarını etkilemek, kendi fikirlerini dayatmak fikirlerinin yayılması ve gerekli durumlarda savunulmasını; ülkelerinin içinde ve dışında kendilerine hizmet etmesini sağlamaktır (Aydemir, Kamu Diplomasisi Ülkeler Avrupa Birliği Kurumlar ve Uygulamaları, 2018, s. 58).

Teknolojik Kaynaklar ve Medya: Teknolojideki gelişmeler ve internetin yaygınlaşması ile birlikte sosyal medya uygulamaları (Youtube, Twitter, Facebook gibi) ve

internet tarayıcıları (Google, Yandex) son derece yaygınlaşmıştır. Bu gelişmeler siyasi aktörlerin de radarına girmiş olup onlar tarafından da yaygın olarak kullanılmaya başlamışlardır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 104). İletişim teknolojilerinden etkilenen ve küreselleşen kamu diplomasisi (yeni kamu diplomasisi) sosyal medya platformları (Facebook, Twitter, WeChat gibi) ve devam eden ikna faaliyetlerini kullandıkları daha geniş ve dijitalleşmiş araç gereçlere sahiptir (Nancy, 2020). Günümüzde kamu diplomasisi faaliyetlerinde uydu, internet, mobil telefonlar ve gerçek zamanlı haberler sıkça kullanılan araçlardır, dahası eskiden söz konusu olan, yerel ve uluslararası haber çevreleri arasında keskin ayırım ortadan kalkmıştır (Aydemir, Kamu Diplomasisi Ülkeler Avrupa Birliği Kurumlar ve Uygulamaları, 2018, s. 39). Kamu diplomasisi bilimi, en iyi şekilde Soğuk Savaş, 9/11 sonrası Soğuk Savaş sonrası ve ilgili aktörlerin iletişim tercihleriyle örtüşen dijital çağ gibi geçiş metodolojileri ve mesajlarının dönemleriyle analiz edilmektedir (Nancy, 2020). Bu doğrultuda kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısı ve etkinliği için teknoloji ve medya son derece önemli araçlardır.

Teknolojik gelişmelerin savunma sanayiine sirayet etmesi ülkelerin kamu diplomasisi faaliyetlerinde “teknoloji aracı” olarak değerlendirilmektedir. Bir ülkenin savunma sanayisinin gelişmiş olması o ülkenin caydırıcılık sağlaması yanı sıra pazar bulduğu takdirde başka ülkelere satış yaparak ekonomik kalkınma sağlamaktadır. Bununla birlikte bu ürünlerin pazarlanması ve satışı için farklı ülkelerde fuarlar oluşturulmaktadır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 105). Bu fuarlar ülkenin ve savunma sanayinin tanıtılması, farklı iş birlikleri geliştirilmesi açısından kamu diplomasisi faaliyeti olarak değerlendirilebilmektedir.

Teknolojik araç gereçlerin kamu diplomasisine asıl katkısı medya faaliyetleri ile örtüşmektedir. Teknolojide meydana gelen gelişmeler, internetin yaygınlaşması habercilik ve yayıncılık da dahil olmak üzere medya ve iletişim faaliyetlerini internet üzerine taşımıştır. Sosyal medya platformlarının ortaya çıkması küreselleşmeyi hızlandırırken ulus ötesi iletişimi çok kolay ve hatta gündelik yaşamımızın sıradan bir parçası haline getirmiştir. Küreselleşme ve iletişimde meydana gelen bu gelişimler kamu diplomasisinin önemini ve gerekliliğini arttırmıştır. İnternet teknolojilerinde yaşanan bu devrim dünyaya iki büyük yenilik sağlamıştır: BBC World, CNN International, El Jazeera gibi haber ağları ve internet. Bu küresel haber ağları dünyada yaşanan bütün önemli gelişmeleri canlı olarak dünyaya iletmektedir. İnternet ve küresel haber ağları günümüzde bilgi kaynağının merkezi haline gelmektedirler. Bunun yanı sıra internet sayesinde devlet, devlet dışı aktörler, toplumlar, işletmeler ve bireyler birbirleri ile kolayca fikir alışverişi yapabilecek düzeye gelmişlerdir. Günümüzde demokrasinin yaygın ve

etkisi gün geçtikçe artan bir yönetim şekli olması da siyasi süreçlere kitlelerin katılımının önünü açmaktadır (Yazar, 2020, s. 89).

Medya dolaylı ya da doğrudan şekilde politik gelişimleri etkileyebilmektedir. Medyanın politik kararlar üzerindeki etkisi literatürde *CNN Etkisi* olarak adlandırılmaktadır. CNN etkisi medya haberlerinin politika yapıcılarını üzerinde onları belirli bir politikaya sevk etmek yönünde etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu kavram medyada gündem yaratan konular ve onların medyada işlenişi ile bağlantılı olarak kamuoyunun belli konularda politika yapıcılarını karar almaya zorlaması olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda insani değerleri temel alan yayınlar ile bilhassa tartışmalı uygulama ve kararların değerlendirilmesi noktasında medya bir kamu görevi görmektedir (İpek, 2018, s. 159). CNN etkisi aynı medyanın gücü politikacıların elinden alarak ulusal çıkarları belirlemesi olarak da tanımlamak mümkündür (Yazar, 2020, s. 89).

Medya haber akışı, toplumsallaştırma, bireyler ve toplumların günlük hayatlarını düzenleme rolünün yanı sıra siyasi yöneticilerin iletişim kurmalarında en önemli araçtır (İpek, 2018, s. 158). Medyanın önemi dış politika tarafından anlaşıldıkça uluslararası yayıncılığa verdikleri önem de artmıştır. Cull uluslararası yayıncılığı kamu diplomasisi içerisinde bir kategori olarak kabul etmektedir. Ona göre bu kavram internet teknolojileri, radyo ve televizyon aracılığıyla bir aktörün yabancı kamular ile ilişki kurması ve uluslararası çevreyi yönetme girişimidir. Uluslararası yayıncılığın ilk örneği olan BBC 1922 senesinde kurulmuştur. 100 farklı dilde yayın yapan ve milyonlarca insana ulaşan BBC uluslararası yayınlarında politik sponsorunun mesajını herhangi bir değişiklik yapmadan izleyicisine sunmaktadır. Bir başka önemli yayın kuruluşu ise El Cezire'dir. 1996 senesinde Katar sponsorluğunda kurulan bu yayın organı Ortadoğu'nun siyasi hayatında önemli bir role sahip olup bölgenin sesini dünyaya duyurmayı amaçlamıştır (Yazar, 2020, s. 90). Soğuk Savaş döneminden günümüze varlığını sürdüren Voice of America, New York Times gibi yayın organları ve son yıllarda yurt dışında da yayın mecraları bulunan TRT de bu kapsamda bu kapsamdadır.

Kamu diplomasisini ortaya çıkışından günümüze medya son derece önemli bir araç olmuştur. Nitekim İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sürecinde ABD'nin en çok faydalandığı kamu diplomasisi araçlarının başında gelmiştir. Bu bağlamda 1942 yılında kurulan Voice of America'nın Savaş Bilgi Ofisi tarafından işletilmesi ve İkinci Dünya Savaşı süresince başta Almanya olmak üzere İtalya ve Kuzey Afrika müttefikleri lehine yaptıkları yayınlar örnek gösterilebilmektedir (Karadağ, 2020, s. 12). Bir başka önemli medya aracı ise Hollywood'dur. Soğuk savaş ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde genellikle konusu savaştaki askerlerin kahramanlıkları olan yüzlerce filmi piyasaya sürerek kitlelerin ilgisini çekmeyi ve desteklerini sağlamayı başarmıştır. Er Ryan'ı Kurtarmak (*Saving Private Ryan*), Top Gun, Kara Şahin

Düşüyor (*Black Hawk Down*) gibi filmler bu doğrultuda örnek gösterilebilmektedir. Arap Baharı sürecinde yönlendirici olan sosyal medya ve basın da bu doğrultuda örnek gösterilebilmektedir. Kamu diplomasisinde medyanın rolü sıkça dile getirilen ve hatta en yaygın işlenen konudur. Nitekim her geçen gün daha fazla önem kazanmakta olan ve kamu diplomasisinde yön verici bir rol almaya başlayan internet ve dijital medyanın bu başlık altında daha detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Küresel medya sistemleri kamusal alanları oluşturmaktadır. İnternet ve iletişim ağları da bu doğrultuda önem kazanmıştır. Ulusal kurumların çevresinde yer alan kamusal alan medya sistemleri çevresinde oluşan bir kamusal alana doğru kaymaktadır. Devlet dışı aktörler insanların düşüncelerine etki edebilmekte ve sosyal değişime teşvik edebilmektedirler. Bu, yatay iletişim ağları olan medya ve kitle iletişim araçları sayesinde gerçekleşebilmektedir. Birden fazla bileşeni olan bu yeni oluşum küresel kamu alanını meydana getirmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte devlet dışı aktörler, sivil toplum kuruluşları uluslararası siyasette etkili birer aktör haline gelerek kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmek adına medyadan faydalanmaya başlamışlardır. Bu aktörlerin uluslararası kamuoyu ile etkileşime geçmesi kamuoyu beklentilerinin uluslararası sistemde belirleyici bir unsur olması ile sonuçlanmıştır. Bu sebeple kamu diplomasisi kitle iletişim araçları aracılığıyla yabancı halklara ulaşarak tutum ve algılar üzerinde etki sahibi olmaya çalışmıştır. Kamu diplomasisinde medya gündem yaratma algı yönetme gibi etkileriyle kamuoyu yaratmak açısından sıkça kullanılmaktadır (Yazar, 2020, s. 90-91). Medyanın kamu diplomasisindeki etkisi ve bunun hükümetler üzerindeki yaptırımlarına geçtiğimiz aylarda başlayan ve hala devam eden Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde Almanya'nın izlediği yaklaşımlar en açık örneklerden bir tanesidir. Rusya Almanya'nın önemli bir enerji sağlayıcısıdır, enerji kaynağı olarak nükleer ve kömürü aşamalı olarak kullanımdan kaldıran Alman Energiewende (enerji dönüşümü), bir köprü olarak Rus boru hattı gazı üzerine inşa edilmiştir ve bu durum Almanya için Rusya'yı kritik bir duruma sokmaktadır (Reuters, 2022; Meinster, 2022). Ayrıca, Almanya'nın tarihi savaş suçu Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden önce hükümetin Nazilerin Rusya'ya karşı işlediği suçlar nedeniyle, Ukrayna'ya silah teslimatına karşı çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla savaş başladığında Almanya AB'nin Rusya'ya dayattığı çeşitli yaptırım paketlerinde yer almış ve Kiev'e tanksavar ve füzeler sağlamış olsa dahi Rusya'ya karşı zor durumda kalmıştır. Nitekim Almanya'nın savaş karşısında yeterli bir duruş sergilemediğini düşünen Alman kamuoyu iktidara tepki göstermiştir. Medyada yer alan Ukrayna'da binaların bombalandığı görüntülerin yayınlanması Alman halkının hatıralarında İkinci Dünya Savaşı Almanya'sını canlandırmıştır. BBC Türkçe'nin haberine göre “*Alman tren istasyonlarına ulaşan çoğu kadın ve çocuk, 3,5 milyondan fazla mülteci de buradaki birçok kişi,*

Alman halkına 1945'te çocukken Rus askerlerinden kaçan büyük anne ve babalarını hatırlatmıştır". Almanya halkına yapılan bir anket sonucunda halkın %50'sinin Rusya gaz ve petrol ithalatının derhal durdurulmasını desteklediğini, %45'inin Şansölye Olaf Scholz'un işgale tepkisini yetersiz bulduğunu ortaya koymuştur (McGuiness, 2022; Meinster, 2022; Reuters, 2022). Nihayetinde Alman kamuoyunun medyada gördüğü haberler ve geçmiş travmalarının gün yüzüne neticesinde Alman Şansölyesi Scholz geri adım atarak kamuoyundan özür dilemiştir. 'Zeitenwene' (dönüm noktası) olarak adlandırdıkları bu süreçte Ukrayna'nın özellikle askeri olarak yanında olduklarını ve Rusya'ya enerji alternatifi arayışında olduklarını ifade ederek Ukrayna'ya olan desteklerini dile getirmişlerdir (BBC Türkçe, 2022). Alman hükümetinin Rusya'ya karşı bu keskin dönüşünün en önemli itici gücü halkının Ukrayna'ya olan desteği olmuştur. Medyaya yansıyan haberler neticesinde halk kendisini Ukrayna halkı ile özdeşirmiş ve hükümetinin onlara destek vermesi doğrultusunda yön verici olmuştur. Medyanın kamuoyu oluşturma ve karar verici merciler üzerinde etki yaratmadaki başarısı bu örnekte gözlemlenmektedir.

Meydana gelen gelişmeler neticesinde kamu diplomasinde kitle iletişim araçların gün geçtikçe etkisinin arttığı ve belirleyici olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu doğrultuda kamu diplomasinin bu bölümünde Dijital Diplomasi ve Twitter Diplomasine yanı sıra sosyal medyanın önemine yer vermek gereklidir.

Dijital Diplomasi ve Twitter Diplomasisi: Dijital diplomasisi; Twitter diplomasisi, internet diplomasisi, e-diplomasi (elektronik diplomasi), web 2.0 diplomasisi, siber diplomasi ve kamu diplomasisi 2,0 olarak adlandırılabilir. Ayrıca, dijital diplomasi kamu diplomasinin önemli bir alt başlığını oluşturmaktadır (Yağmurlu, 2019, s. 1271). Kavram olarak dijital diplomasi devlet ve devlet dışı aktörlerin sosyal medya platformlarından video konferans yöntemine kadar bilgi iletişim teknolojileri ve internetten faydalanarak uluslararası değişime yön vermeleri olarak tanımlanabilmektedir. Öte yandan dijital diplomasi diplomatik ilişkileri geliştirirken, yeni kamu diplomasinin bir biçimi olarak, internet, sosyal medya ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır (Yağmurlu, 2019, s. 1272). Dijital teknoloji ülkeler ve dış işleri temsilcilikleri tarafından 2000'li yıllardan sonra kullanılmaya başlamıştır. Başlangıçta bu teknolojik araç gereçler diplomatik prosedürler açısından 'aykırı' bulunmuş olsa da nihayetinde tüm diplomasi süreçlerinde kullanılır hale gelmişlerdir. Mart 2019 verileri 7,7 milyar nüfusa sahip dünyanın yaklaşık %55'inin internete erişiminin olduğunu saptamıştır (Yağmurlu, 2019, s. 1272).⁴ Dünyanın yarısından fazlasının internete erişiminin olması ve bu

⁴ Nitekim internete erişim hızla artış gösterse de bölgeler arasında internet erişiminde büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kuzey Amerika'da nüfusun %94'ü, Avrupa'da %81'i, Avusturalya'da nüfusun %68, Latin

oranın gün geçtikçe internet lehine artması dijital diplomasiinin etkinliğinin de artmasına yol açmaktadır. Özellikle sosyal ağlar ve dijital platformların algoritmaları uyarınca kullanıcılarının ilgi alanları ve görüşleri doğrultusunda ve reklam sponsorlarının talepleri ile kullanıcıların karşısına çıkardıkları haberler, reklamlar ve sayfalar neticesinde kitleler kaçınılmaz olarak dijital diplomasi ve kamu diplomasisi faaliyetlerinden etkilenmektedir. Burns ve Eltham 2009 senesinde yaptıkları bir araştırmada İran'ın 2009 seçim protestolarında Twitter'ın bir kamu diplomasisi aracına dönüşmesini incelemişlerdir. Araştırmalarında ikili 12 Haziran – 5 Ağustos tarihleri arasında Twitter'dan yapılan paylaşımların karşılaştırmalı analizini yaparak sosyal medyanın bu alandaki önemini ortaya koymuşlardır (Koyuncu, 2021, s. 933).

İnternet teknolojilerinin gelişmesi ve sosyal medya ile örgütler ucuz bir kitle iletişim aracına sahip olmuşlardır ve bu durum onların iletişim stratejilerine katkı sağlamıştır. Sosyal medya ve internet devlet dışı aktörlere basın toplantıları ve basın bültenleri gibi geleneksel yöntemleri, editör ve gazetecileri aşip direkt olarak kamuya ulaşmalarına olanak sağlamıştır (Yağmurlu, 2019, s. 1275).

Twitter diplomasisi: Twitter Diplomasisi (Twiplomasi/*Twiplomacy*⁵) bir devleti, örgütü ya da kurumu temsil eden kişiler tarafından kişisel ya da kurumsal Twitter hesapları üzerinden dış politika üzerine tavır, öngörü ya da beklentilerini tüm Twitter kullanıcılarıyla paylaşması olarak tanımlanmaktadır (Ovalı, 2020, s. 28). Twitter diplomasisi, uygulayıcılarının araçlardan kurtularak yeni iletişim kanalları üretmelerine ve yavaş ilerleyen bürokrasinin aksine hızlı bir şekilde istedikleri her an fikirlerini, beklentilerini ve isteklerini paylaşabilmelerini sağlamıştır. Bu dönüşüm kamu diplomasisinde dijital araçları en üst sıralara taşımaktadır (Akdemir T. , 2020, s. 14). Birçok ülkenin diplomatik servisleri Twitter'ı insanlarla doğrudan iletişim kurmak ve dış politika tartışmalarına daha katılımcı bir karakter kazandırmak için kullanmaktadır. Geleneksel diplomasi usul ve formalitelere bağlı iken Twitter Diplomasisinde bu söz konusu değildir. Twitter ve diğer sosyal medya platformları sayesinde hükümet yetkilileri diplomatik kanallara ya da usullere başvurma gereği duymadan fikir ve görüşlerini kamu ile paylaşabilmektedirler. Bu doğrultuda Twitter Diplomasisi bilginin yayılması söz konusu olduğunda yukarıdan aşağı bir bürokratik yaklaşıma bağlı olan geleneksel diplomasiinin sınırlarını aşmaktadır (Chhabra, 2020, s. 3). Twitter Diplomasisi aracılığıyla meydana gelen bu

Amerika'da %66, Orta Doğu'da %65, Asya'da %50 ve Afrika'da ise %35 seviyelerinde erişim bulunmaktadır (Yağmurlu, 2019, s. 1272-1273).

⁵ Twiplomasi şu ana kadar Twitter Diplomasisi hakkındaki en geniş çerçeveli çalışmanın yürütücüsü olan ve merkezi New York'ta olan küresel iletişim ajansı Burson Cohn and Wolfe tarafından ortaya atılmıştır (Ovalı, 2020).

gelişmeler kitlelerin dış politikaya merak duymasına, kararlar ve izlenen politikaları yakından takip etmesine ve fikir beyan etmesine katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda Twitter kamuoyunun diplomasiye katılımını sağlamıştır. Öte yandan kamuoyunun katılımı ve sosyal medya, özellikle Twitter üzerinden yarattığı kamuoyu baskısı, karar alıcıların uyguladıkları politikalarda yönlendirici olmuştur.

Devletlerin başkanları, devletler arası kuruluşların önderleri ve diplomatlar Twitter'ı diplomatik amaçlarla kullanmaktadırlar (Akdemir T. , 2020, s. 14). Devlet yöneticilerin görüşleri, katkıları ve yorumlarını direk olarak Twitter üzerinden yayınlaması kitlelerin farklı ülkeler ve politikaları hakkındaki görüşleri üzerinde de şekillendirici olmuştur. Twiplomacy başlıklı, BCW İletişim Ajansı tarafından yapılan araştırma 2018 senesi itibariyle 579'u kurumsal, 372'si kişisel toplamda 951 adet Twitter hesabı 187 ülkenin dış işleri bakanlıkları, devlet ve hükümet başkanları tarafından kullanılmaktadır (Ovalı, 2020, s. 28). Bu Twitter Diplomasinin günümüzde hükümetler tarafından gerekli görülmeye başladığını ortaya koymaktadır.

Yukarıda bahsedilen örnekler ışığında teknolojik araçlar ve medyanın kamu diplomasisine önemli katkılar sağladığını ifade etmek mümkündür. Kamu diplomasisi aracı olarak kullanılan medya ve teknolojik araç gereçler aynı zamanda tehlikeli sonuçlara yol açabilmektedir. Küreselleşme, iletişim ve teknoloji araçlarının hızlı ve yaygın kullanımı gerçeği yansıtmayan haberlerin, manipülatif bilgilerin hızla yayılmasının önünü açmıştır. Sosyal medya algoritması gereğince bu tür bilgileri insanların karşısına filtresiz bir şekilde sıklıkla çıkarabilmektedir. Dolayısıyla medya ve teknolojik araçların art niyetli kullanımı kitleleri negatif doğrultuda harekete geçirebilmekte; saldırgan davranışlara ve iç karışıklıklara teşvik edebilmektedir. Buna Myanmar'da ve Etiyopya'da yaşanan iç karışıklıklarda Facebook uygulamasının etkisi örnek gösterilebilir. Facebook hizmetine ABD dışındaki ülkelerde yeterince polislik etmediği ve Etiyopya gibi ülkelerde kelimenin tam anlamıyla etnik şiddeti körüklediği konusunda uyarı almıştır. Myanmar'ın 53 milyonluk nüfusunun yaklaşık yarısı Facebook'u kullanmaktadır ve birçoğu siteye birincil haber kaynağı olarak güvenmektedir. 2021 Haziran ayında, haklar grubu Global Witness tarafından yapılan bir soruşturma, Facebook'un algoritmasının, Şubat 2021'de ordunun başlattığı darbeye karşı yürüyen protestoculara yönelik şiddeti ve kendi politikalarını ihlal eden yayınları teşvik ettiğini saptamıştır. Araştırmacılar, Facebook'un şartlarını ihlal ettiği görülmeyen bir Myanmar askeri hayran sayfasını beğenerek başlamıştır. Facebook'un daha sonra küfürlü içerik içeren birkaç askeri yanlısı sayfa önerdiğini keşfetmişlerdir. Bir araştırmacı bu içeriklere erişmek için çok fazla çaba harcamadıklarını birkaç içerik ardından Facebook algoritmasının kendilerini

yönlendirdiğini ifade etmiştir. Araştırmacı ayrıca “Önerdikleri ilk beş sayfadan üçü, örneğin şiddeti kışkırtmak veya yüceltmek suretiyle Facebook’un kurallarını çiğneyen içerikler içeriyordu” açıklamasında bulunmuştur. Guardian Gazetesinin haberinde Myanmar’daki çevrimdışı şiddet olayları ile sosyal medya arasındaki ilişkinin daha öncesinde belgelendiğini, 2018’de Guardian tarafından yapılan analizde bir yıl önce Rohingya krizinin başlangıcında Facebook’ta nefret söyleminin yayıldığı, silahlı grupların ve sıradan toplulukların Müslüman azınlıktan insanlara saldırılarının patlak verdiğini ortaya koymuştur. Facebook ordunun Rohingya’ya karşı soykırım kampanyası sırasında şiddeti kışkırtmada rol oynadığını itiraf etmiştir. Benzer şekilde 2020 yılında Etiyopya’da Oromo etnik grubundan popüler bir şarkıcının öldürülmesiyle ortaya çıkan bir başka etnik şiddet patlak vermesinden sonra Vice tarafından yapılan bir araştırma şiddetin Facebook üzerinden nefret söyleminin anında ve yaygın şekilde paylaşılmasıyla körüklendiğini ortaya koymuştur (Akinwotu, 2021).

Eğitim ve eğitim diplomasisi: Eğitim kamu diplomasisi uygulamalarının bağlantı noktalarından bir tanesidir. Ülkelerim çoğu eğitim faaliyetleri aracılığıyla kamu diplomasisi uygulamaktadır, bu literatürde eğitim diplomasisi olarak da adlandırılmaktadır⁶. Eğitim aracılığıyla farklı ülkelerin vatandaşlarının eğitim faaliyetleri sayesinde iletişim kurmaları hedeflenmektedir. Bu bağlamda eğitim diplomasisi devlet – kamu ve/veya kamu – kamu düzeyinde gerçekleşmektedir (Kaya, 2019, s. 4). Eğitim programları kamu diplomasisinin iki yönlü diyalog ve değişime açık yönleriyle bir uygulamasıdır (Smith, 2009, s. 51). Eğitim uygulamaları aracılığıyla devletler kendi değerlerini, kültürlerini, edebiyatlarını, tarihlerini kullanarak genç kuşaklara öğretmeyi amaçlamaktadırlar. Devletler öğrenci değişim programlarını bu doğrultuda kamu diplomasisi aracı olarak kullanıp, farklı ülkelerin gençlerine kendi ülkelerindeki bu değerleri öğretmeyi amaçlamaktadır. Eğitim sivil diyalogun gelişmesi, ülkelerin kendi kültürlerini sunmaları, ortak değerlere vurgu yapılması noktasında kamu diplomasisi alanı oluşturmaktadır (Aydemir, 2018, s. 54). Eğitim faaliyetlerinin kamu diplomasisinde uygulama araçları şu şekildedir: öğrenci ve öğretmen değişim programları, ortak kurum ve kuruluşlar açmak, araştırma merkezleri ve ziyaretler yoluyla gerçekleştirilen formal eğitim; konferans, çalıştay ve benzeri uygulamalar aracılığıyla yaygın eğitim ve bilgilendirme toplantıları gibi etkinlikler aracılığıyla yürütülen informal eğitim. Bunun yanı sıra çift diploma, ortak diploma, ikiz programlar ve bayilik gibi uygulamalarla da eğitim diplomasisi faaliyetleri desteklenmektedir (Kaya, 2019, s. 6-8).

⁶ Eğitim diplomasisi kavramı Association for Childhood Education International (ACEI) bünyesinde liderlik organizasyonu olan Center for Education Diplomacy (CED) tarafından literatüre kazandırılmıştır (Kaya, 2019, s. 1). Bu çalışmada eğitim diplomasisi kavramı da eğitim başlığı altında değerlendirilmiştir.

Eğitimin kamu diplomasisi aracı olarak kullanılmasında en yaygın yöntem öğrenci değişim programlarıdır. Öğrenci değişim programlarının apolitik ve eğitici uygulamalar olarak sunuldukları durumlarda dahi kaçınılmaz olarak daha geniş bir politik çevre ve uluslararası ilişkilere hizmet etmektedirler. Liseler arasındakiler gibi en politik olarak tarafsız değiş tokuşlar bile yaratılışlarının ardındaki siyasi niyetler neticesinde ya da daha sonra çatışmanın azaltılması gibi siyasi sonuçlara yol açabilecek sınır ötesi ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla teşvik edilmektedirler. Buna İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Franco-German lise değişim programları örnek gösterilebilir. 1997 yılına kadar 5 milyonun üzerinde öğrencinin katıldığı değişim programı iki ülke arasında normalleşme sürecine katkı sağlamıştır (Smith, 2009, s. 50). Öğrencilerin farklı ülkelerde eğitim alarak o ülkelerin kültürlerini ve görüşlerini benimsemeleri, daha sonra kendi ülkelerinde döndüklerinde bu görüşleri yansıtmaları çok uzun yıllardır gerçekleşen bir durumdur. Fulbright, Erasmus gibi değişim programları kültürlerarası iletişim sağlayarak farkındalığı kuvvetlendirirken, demokrasi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları gibi kavramların da kişiler tarafından benimsenmesini sağlamaktadırlar. Öte yandan değişim programları bir ülkenin farklı araçlarla anlatmak istediği dış politikasının, hedef ve gayelerinin bireylere hissettirilmesi ve öğretilmesinin en etkili yollarından bir tanesidir. Benzer şekilde hibe ve fon programları ile ülkelerde bireylere yönelik çalışmalar yürütmek, yürütücü ülkenin kendisini ve savunduğu değerleri benimsetmesinin etkili yöntemlerinden biri olarak gösterilebilir. Bu bağlamda değişim programları kamu diplomasisinin iletişim inşa eden, etkileri uzun vadede görünen bir yapı taşı sağlayan katmanı olarak gösterilebilmektedir (Nancy, 2020). Jean Monnet, Fulbright, Carnegie gibi akademisyenlere ve akademik çalışma yürütenlere verilen burslar sayesinde bu kişiler gittikleri ülkelere hoşgörü ve sempati ile bakmaktadırlar. Bu da kamu diplomasisi faaliyetleri açısından son derece anlamlıdır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 96-97). Değişim programları sadece devlet desteğiyle yapılmamaktadır fakat özel sektör tarafından gerçekleştirilen değişim programlarının dahi arkasında kaçınılmaz olarak siyasi nedenler ve etkiler yatmaktadır. Özellikle devletlerin doğrudan bir politik etki yaratmaktan kaçındıkları durumlarda bu uygulama son derece geçerlidir. ABD özel sektörü tarafından İranlılar ile uygulanan sanatçıları ve devlet dışı aktörleri dâhil eden değişim programları buna örnek gösterilebilir. Yine de bu ilişkilerde iki ülke arasındaki gergin siyasi yapının izleri kaçınılmaz olarak gözlemlenmektedir (Smith, 2009, s. 50). Her şeye rağmen ülkeler arası iletişimin gelişmesi, iş birliğinin derinleşmesi açısından bu durum son derece kıymetlidir.

Farklı ülkelerde eğitim alan kişilerin daha sonra kendi ülkelerinde üst pozisyonlara gelerek edindikleri görev ve vizyonu yansıtmaları söz konusudur. Öğrenci değişim

programlarının en köklülerinden birisi ülkemizde de son derece yaygın olan Fulbright Burs Programıdır. Fulbright Bursu: Fulbright Burs programı ABD'nin uluslararası eğitim ve değişim programlarının yapı taşıdır. 160 hükümet ile iş birliği halinde yürütülen Fulbright Programı başka ülkelerin insanları ile ABD halkı arasında uzun soluklu ilişkiler inşa etmektedir. Toplumlar arası ilişkiler inşa ederek, ülkeler arasında ortak anlayış üretmeyi hedeflemektedir (Bureau of Educational and Cultural Affairs, t.y.). 1946 senesinde Senatör J. William Fulbright tarafından ülkeler arasında ortak bir bilinç geliştirmek hedefiyle Amerikan Kongresine sunduğu kanun teklifi sayesinde başlatılmıştır. J. William Fulbright, programın ülkelerin arasındaki olası silahlı çatışmaların karşısında atılan bir adım olduğunu ifade etmiştir. Ülkelerin gün geçtikçe birbirine daha da bağımlı hale geldiği günümüzde bu burs programı kişilerin uluslararası alanda kendilerini geliştirmelerine olanak sunmuştur (Fulbright Türkiye, t.y.).

Ülkemizde son derece yaygın olan ve Türkiye'nin uluslararası ilişkileri açısından da önem arz eden eğitim faaliyetlerinin kamu diplomasisi aracı olarak kullanıldığı bir başka alan ise AB'nin eğitim ve gençlik programlarıdır. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları'nın temel amacı AB'ye üye ve/veya üye adayı ülkelerin eğitim seviyelerinin toplumsal ve bireysel düzeyde çoklu boyutlarda yükseltilmesini ve ülkelerin vatandaşları arasında etkileşimin ve iş birliğinin arttırılmasını hedeflemektedir. Bu vesileyle ortak Avrupa vatandaşlığı bilincinin ve sosyal girişimciliğin güçlenmesi amaçlanmaktadır (Hasdemir & Çalıkoğlu, 2011, s. 66). Bu programlar genç bireyler arasında kültürlerarası iletişim sağlanmasının yanı sıra demokrasi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çevre gibi konularda kolektif bilinçte bir toplum amaçlanmaktadır. Uluslararası ve ulusal düzeyde kurumsal ve bireysel olarak gençlik alanında yapılacak olan proje ve etkinlikler için yöntemsel ve maddi destek amacıyla tasarlanan AB programları 1995 yılında tek çatı altında toplanmıştır. Bu programlar ile vatandaşların problemleri saptayarak çözüm yolları aramaları ve sorumluluk alma duyularını geliştirmeleri, bunun yanı sıra demokrasi duyularını sağlamlaştırarak vatandaşlık bilinçlerini arttırmak amaçlanmıştır. Böylelikle AB devlet ilişkilerinin görüşmelerin ötesine geçerek bireyler ve toplumlar arası derin bağlar oluşmasına olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve suç oranlarında artış gibi sorunların önünde durmak amacıyla kitleler harekete geçirilmektedir. Eğitim ve gençlik programları çok uluslu etkinlik alanlarıdır. Bu programlar AB üyesi ve AB adayı ülkelerin ulusal ajansları tarafından yürütülmektedir. Eğitim ve gençlik programları yapıları gereği ülkeleri uluslararası iş birliğine teşvik etmektedir. Ulusal Ajanslar kendi ülke otoritelerine ve Avrupa Komisyonuna karşı sorumludur. Türkiye 1999 yılında aday statüsünü elde ettikten sonra 2004 yılında eğitim ve gençlik programlarına katılmaya hak kazanmış ve

Ulusal Ajans (Avrupa Birliği ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı) kurulmuştur. Programlar bu birim tarafından yürütülmektedir (Hasdemir & Çalıkoğlu, 2011, s. 67).

Eğitimin kamu diplomasisi aracı olarak kullanılması kapsamında Türkiye için önemli bir diğer öğrenim programı ise Jean Monnet Bursudur. Jean Monnet Burs Programı Avrupa Komisyonu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 1989 senesinde imzalanan anlaşma neticesinde uygulanmaya başlamıştır. Program dâhilinde hak kazanan bursiyer 3 ila 12 ay süreyle AB üyesi ülkelerdeki üniversite ya da eşdeğer bir kuruluştaki lisansüstü eğitim görme ya da araştırma yapmak imkânı elde etmektedir. Burslar AB müktesebatı ve AB uyum süreci kapsamındaki konular için çalışan bursiyerlere tahsis edilmektedir. Jean Monnet Burs Programı internet sitesinde bu konularda çalışma yürüten bursiyerler sayesinde AB müktesebatı konusuna hâkim insan kaynağının güçlendirilmesi ve böylece müktesebatın ülkede uygulanabilmesi için gereken idari kapasiteye katkı sağlanmasının amaçlandığı ifade edilmektedir. İnternet sitesinde bu programın ayrıca “*Bursiyerlerin eğitim aldıkları alanda yetkinlikleri artmakta, AB'nin işleyişi ile ilgili bakış açıları genişlemektedir. Jean Monnet Burs Programı ile ayrıca, Türkiye- AB arasındaki sivil toplum diyalogunun gelişmesi desteklenmekte, ülkelerarası akademik ilişkiler gelişmekte, Türk ve Avrupalı meslektaşlar arasında köprüler kurulmaktadır*” ifadeleriyle burs programının amaçlarından bahsedilmiştir⁷ (Jean Monnet Burs Programı Hakkında, t.y.). Jean Monnet Burs programının ifade edilen amaçları değerlendirildiğinde kamu diplomasisinin hedefleri ile örtüştüğü gözlemlenmektedir. Bu burs programı sayesinde Türkiye'den gençler AB ülkelerinde çalışmalar yürüterek Birliğin değerleri ve amaçlarını benimsemekte ve bunları kendi ülke iradelerinde yansıtmaktadırlar.

Uluslararası Örgütler ve Kuruluşlar: Küreselleşme ile birlikte dünyada meydana gelen değişimler sınır ötesi ticaretin yaygınlaşması, teknoloji ve iletişim ağlarının hızlı bir şekilde gelişip yaygınlaşması ülkeleri birbirleri ile devamlı ilişki halinde olmaya itmiştir. Bu durum uluslararası örgüt ve kuruluşların varlığını kaçınılmaz kılmıştır. Özellikle farklı kültürlerden bireylerin bir araya gelerek kolektif bilinç ile hareket etmeleri ve kamuoyu baskısı yaratma yeteneği edinmeleri bu uluslararası örgüt ve kuruluşların önemini arttırmıştır. Uluslararası kuruluşlar da kamuoyunun yükselen etkisini göz önünde bulundurarak kamu diplomasisi faaliyetlerine yönelmişlerdir. Katkıları meşruluk seviyesinde olan kuruluşlar, ülkelerin politikalarına temel olarak kullanılabilmektedir (Aydemir, 2018, s. 48). Büyük ve küçük devlet

⁷ Jean Monnet Fransız iktisatçı ve maliyecidir. Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Avrupa birliği ve bütünlüğü için mücadele etmiştir. 1951 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun il başkanıdır (Jean Monnet Kimdir?, t.y.).

dışı aktörler ile uluslar üstü ve ulus altı oyuncular kendi kamu diplomasisi politikalarını geliştirmektedirler. Medya fikirli Kofi Annan yönetiminde Birleşmiş Milletler (BM) uluslar üstü kamu diplomasisini harekete geçirmiş ve Barroso'nun Avrupa Komisyonu AB'nin kamu iletişim stratejisine öncelik vermiştir. 1997 Ottawa Sözleşmesi (kara mayınlarını yasaklayan antlaşma) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması, devletlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve BM'nin uluslararası kamuoyunu harekete geçirmek için güçlerini birleştirdiği bir dizi küresel yönetim girişiminin yalnızca iki önemli örneğidir. Küresel bir pazarda faaliyet gösteren uluslararası şirketler artık sosyal ve etik sorumluluklarıyla da karşı karşıya kalmakta ve kamu diplomasisi politikaları yavaş ama emin adımlarla daha karmaşık hale gelmektedir (Melissen, 2005, s. 12).

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'nın sivil yapısının altında kamu diplomasisi birimi bulunmaktadır. Departmanın Kamu Diplomasisinden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcılığını Türk Büyükelçi Tacan İldem yapmaktadır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 112). NATO içerisinde kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirilmesi amacıyla 2003 senesinde NATO Kamu Diplomasisi Birimi Genel Sekreter Lor Robertson tarafından kurulmuştur. Birim ortak ülkeler ve iletişimini güçlendirmeyi amaçladığı ülkelere yönelik iletişim stratejileri üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu doğrultuda gazeteci, kanaat önderleri ve parlamenterler gibi hedef kitlelere yönelik erişim programları, genç kitlelere yönelik eğitim faaliyetleri yürütmektedir (Oktay, 2012, s. 138). Gençlere yönelik staj faaliyetleri, gönüllülük çalışmaları gibi faaliyetler ve sosyal medya aracılığı ile NATO kamuoyuna hitap ederek kamu diplomasisi uygulamaktadır. NATO iç ve dış kamuoyuna yönelik diplomasi faaliyetleri yürütmektedir. Bu doğrultuda öncelikli hedef kitlesi NATO'nun savunma kolunu ağırlıklı olarak temsil eden 28 NATO üyesi ülkenin kamuoyudur. Egemen ve demokratik ülkelerin bir araya gelmesinden oluşan NATO bu doğrultuda yüksek politika meselelerinde kamuoyu desteğine ihtiyaç duymaktadır. Kamu desteği alınması ve bunun siyasi iradeye yansıtılması NATO'nun geleceğini büyük oranda etkilemektedir. Soğuk savaşın ardından AB'de NATO'nun ABD'nin siyasi ve askeri politikalarını yürütmek için başvurduğu bir araç olduğu ve artık NATO'ya gerek kalmadığı fikri yaygınlaşmaktadır. Bu doğrultuda NATO içerisinde bu ülkenin halklarının desteğini kazanmak son derece önemlidir. Halkların ekonomik kriz süreçlerinde sınırlarının ötesindeki krizlere kendi kaynaklarını yönlendirmek istemeyeceği, kendi vatandaşlarının sınır ötesi çatışmalarda ölmelerini istemeyecekleri gerçeği göz önünde bulundurulduğunda NATO'nun şeffaf ve gerçekçi bir iletişim stratejisine dayanan bir kamu diplomasisine gereksinimi gözlemlenmektedir. Öte yandan NATO'nun uluslararası bir örgüt olması onun küresel anlamda

tanrılığının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda NATO “ortak ülke” olarak adlandırdığı Balkanlar, Rusya, Orta Asya, Ukrayna ve Kafkasya gibi komşu ülkelere yönelik iletişim stratejileri geliştirmeye çalışmaktadır. 2022 yılında Rusya ile Ukrayna arasında meydana gelen savaş ile NATO’nun Rusya ile ilişkileri noktasında farklı bir döneme girilmiştir (Oktay, 2012, s. 135-136). Son olarak kökleri Haziran 1994 yılına dayanan Akdeniz Diyalogu (Fas, Cezayir, Mısır, Tunus, Moritanya, Ürdün) ve 2004 senesinde kurulan İstanbul İş birliği Konseyi (Körfez Ülkeleri, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Katar) ülkelerine yönelik iletişim stratejileri mevcuttur (Oktay, 2012, s. 137).

Birleşmiş Milletler ‘de son yıllarda kamuya yönelik çalışmalarında ağırlık vermiştir. Özellikle Birleşmiş Milletler ‘de ABD’nin ağırlığının hissedilmesi ve ülkelerin sınırları ötesindeki askeri müdahaleler sonucunda Birleşmiş Milletler ‘in yeri insanların gözünde sorgulanabilir bir konuma gelmiştir. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bakanlığı’nın (DESA)’nin altında BM Kamu Kurumları ve Dijital Hükümet Bölümü (DPIDG) kurulmuştur. Bölümün amacı kurallara dayalı ve uygulanabilir çalışmalara sayesinde dönüştürücü yönetim ve yenilikçi kamu yönetimi ve hizmetleri konusunda ülkelere bütünleşmiş bir yaklaşım sağlamaktır. Bunun yanı sıra Bölüm 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine destek olmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 16’ya odaklanarak, iyi yönetim konusunda savunuculuk ve bilgi aktarımı yoluyla Hükümetler arasında daha fazla farkındalık, ortak yaklaşımlar, anlayış ve sürdürülebilir politika seçeneklerini teşvik etmek; Birleşmiş Milletler Kamu Yönetimi Ağı da dahil olmak üzere kamu ve özel sektör Birleşmiş Milletler sistemi içinde ve dışında diğer uluslararası, bölgesel ve mesleki kuruluşlarla ortaklıkları ve iş birliğini güçlendirmek amaçlanmaktadır (United Nations , t.y.). Birleşmiş Milletler ‘in kamu diplomasisi uygulamalarında propaganda çok açık şekilde gözlemlenmektedir, ayrıca global kamu diplomasisindeki rolünün gizli olmamasına karşın katılımı daha az bilinmektedir. İnsani yardım, barış gücü, insan hakları ve toplumsal ilerleme temaları üzerinden kamu diplomasisi yürütmekte olan Birleşmiş Milletler, savaşı önleme, toplumsal ilerleme ve insan hakları konularında da ülkeler arasında kamu diplomasisi faaliyetlerini desteklemektedir (Aydemir, 2018, s. 589). Aydemir makalesinde ayrıca aracılığıyla eğitim ve kültür faaliyetlerinin yürütüldüğü UNESCO, basın yayın birimi ve sosyal yardım birimi sayesinde de kamu diplomasisi faaliyetlerinin gerçekleştirildiğini ifade etmektedir (2018, s. 592-594-596).

Uluslararası örgütler ve kuruluşların yanı sıra özel sektör, çok uluslu işletmeler ve sivil toplum kuruluşları (STK/Non-governmental organizations / NGO) kamu diplomasisinin önemli araçları arasındadır. Özel sektör ve çok uluslu şirketler devletlerin kamu diplomasisi faaliyetlerinin sorumluluğunu paylaştığı birer aktördür. Bilhassa ABD bu konuda son derece

başarılıdır. Coca-cola, Mcdonald's, Starbucks ve Microsoft gibi dünya çapında tanınan markaları ABD'nin imaj oluşturmada son derece önemli bir katkıya sahiptirler (Aydemir, 2018, s. 49). Çin'de günümüzde, özellikle Oppo, Huawei, Xiaomi gibi teknoloji markalarının dünya genelinde yaygınlaşması aracılığıyla kamu diplomasisi faaliyetlerini geliştirmekte, dünya kamuoyu nezdinde imajını olumlu yönde geliştirmektedir. Sivil toplum kuruluşları ise devletlerin kamu diplomasisinde etkinliklerini arttırmak adına bilgiyi kullanabilen, aktörleri hayata geçirebilen ve hükümetlere doğrudan ya da dolaylı olarak baskı yapabilen kuruluşlardır. Demokratik sistemin ortaya çıkardığı kuruluşlardır (Aydemir, Kamu Diplomasisi Ülkeler Avrupa Birliği Kurumlar ve Uygulamaları, 2018, s. 49). STK'lar aynı zamanda başka tarafların kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmelerinde de dolaylı olarak rol oynayabilmektedir. STK'ların AB, NATO ve BM gibi uluslararası örgütlerden ya da farklı ülkelerden aldıkları hibe fonlarıyla belirli konularda projeler düzenlenmesi ve çeşitli faaliyetler düzenlemesi bunun örneklerindendir.

1.3. Kamu Diplomasisinin Tarihi

Kamu diplomasisi literatüre 1965 senesinde fiili olarak kazandırılmış olsa dahi kullanımı çok daha eski senelere dayanmaktadır. Kamu diplomasisi kavramının en erken kullanımı London Times tarafından Haziran 1856 yılında gerçekleşmiştir. Amerika'yı eleştiren bir makalede nezaket ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Cull, 2009, s. 19). 1883 senesinde Fransa hükümeti Prusya savaşında aldığı yenilgi sonrasında Alliance France'yi kurmuş, Fransız dilini ve kültürünü yaymayı amaçlamıştır (Aydemir, 2018, s. 44).

Kamu diplomasisinin erken tarihini gözlemlediğimizde on sekizinci yüzyıllarda Fransa kültürünü yaymak amacıyla sistematik faaliyetlerde bulunmuştur. Benzer şekilde İtalya ve Almanya'da kültürlerini farklı coğrafyalarda yaymak amacıyla yoğun çalışmalarda bulunmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ABD'de bu faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Nitekim ülkelerin bu dönemdeki faaliyetleri daha çok propaganda kapsamında yürütülmüştür. ABD bu sürece Wodrow Wilson'un da destekleri ile George Creel'in "kamu bilgilendirme" komitesi oluşturması ile dahil olmuştur. Bu komiteye reklamcılar ve gazeteciler dahil olmuş olup, pazarlama ve reklamcılık araçlarından yararlanarak ABD'nin politikalarını olumlu olarak yansıtmaya çalışmışlardır. Creed ABD'nin uluslararası kamuoyuna sadece silahlı bir güç olarak değil aynı zamanda davasına inanan ve idealleri için savaşan bir ülke olarak sunulması gerektiğine inanmaktadır. Bu yönüyle onun kamu diplomasisi adına ülkesinde adımlar atan birisi olduğu iddia edilebilmektedir. Bu dönemde ABD'ye ülkeyi kendi gözleri ile görmeleri ve geri döndüklerinde ABD'nin savunduğu değerleri en iyi şekilde aktarabilmeleri

adına yabancı gazete mensuplarının delegasyonları davet edilmiştir (Yazar, 2020: 41). Özellikle dünyada meydana gelen teknolojik gelişmeler ve kapalı kapılar ardında gerçekleşen diplomasinin Dünya Savaşında önemli bir rolünün olması diplomasi uygulamalarında da dönüşüme yol açmıştır. Nihayetinde Birinci Dünya Savaşı sürecinde kamu diplomasisi kavramı, yeni diplomasi pratiklerini tanımlamak adına, yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu diplomasi pratikleri Almanya'nın deniz üstü savaş politikalarından; barış deklarasyonlarına, Woodrow Wilson'un On Dört Nota 'sına kadar uzanmaktadır. Wilson'un On Dört Nota'sı yaygın olarak "açık diplomasi"ye geçiş olarak yorumlansa dahi kamu diplomasi On Dört Nota' ya kavramı daha yaygın ve kapsamlı bir açıklama getirmiş Fransızcaya "diplomatie publique" olarak çevrilmiştir (Cull, 2009, s. 20). Ancak belirtmek gerekir ki, günümüzde Wilson İlkeleri kamu diplomasisinden ziyade "açık diplomasiye" geçiş olarak anılmaktadır. Kamu diplomasisi tanımlamasının bir başka kullanım örneği 1911 yılının şubat ayında Başkan Wilson Dört İlke konuşmasında Alman Şansölyesi Georg von Hertling'e gönderme yaparken "Kamu diplomasinin prensiplerini ve... kabul etmekte." şeklinde yaptığı açıklamasıdır. 1928 yılında Christion Science Monitor gazetecisi J. Roscoe Drummond ödüllü makalesinde haber medyasının asıl görevinin uluslararası ilişkileri doğru ve tarafsızca haber yaparken tansiyonu düşük tutmanın önemini vurgulayarak "basın ve kamu diplomasisi"nin öneminden bahsetmiş ve "kamu diplomasisi çağrı" tanımlamasını kullanmıştır (Cull, 2009, s. 20). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve lideri olan Mustafa Kemal Atatürk'ün de dönemde önemli kamu diplomasisi faaliyetleri bulunmaktadır. Jan Melissen bu faaliyetlerin bugün AB Türkiye müzakerelerinde önemli bir role sahip olduğunu ifade etmektedir (Melissen, 2005, s. 3).

İkinci Dünya Savaşı dönemine gelindiğinde ülkeler sıkça propaganda yöntemlerine başvurmuştur. Propagandanın ön plana çıkmasında Wilson İlkeleri'nin bir parçası olan "açık diplomasi" önemli bir rol oynamıştır. Devletlerin diplomatik faaliyetlerini kamuoyuna açık şekilde yürütmesi karşılıklı ödünler verme ve pazarlıklar yapma olanaklarını kısıtlamıştır. Bu durum devletlerin kamuoyları nezdinde geri adım atan korkak tutumlar sergilemekten kaçınarak agresif bir yaklaşım izlemelerine neden olmuştur. Saygınlıklarını korumayı amaçlayan devletlerin diplomatik çalışmaları uzlaşmadan uzak ve kuralların esnetildiği bir hal almaya başlamıştır. Devletlerin temsilcileri ilgili tarafları değil, söz konusu ülkelerin kamuoylarını etkilemeyi amaçlamıştır. Halkların kamuoylarını etkilemeye yönelik yürütülen faaliyetler olarak propagandalar üzerinde yoğunlaşmıştır. 1933 yılında Hitler Halk Aydınlanma ve Propaganda Bakanlığı'nı kurmuş ve yönetici olarak Joseph Gobbels'i atamıştır (Erkiş & Summak, M. Erhan, 2014, s. 298). Gobbels bugün dahi propaganda söz konusu olduğunda akla

ilk gelen isimler arasındadır. Bu dönemde kamuoyların fikirlerini etkilemek adına doğruluğu olmayan haberler, gerçektışı abartılı iddialara dayalı yayınlar paylaşılmıştır. Propagandanın bu korku ve endişeye başvurulabilen, gerçeklikten uzak bilgi ve haberleri iletişim araçları olarak kullanan yaklaşımı kamu diplomasisi üzerinde de olumsuz tesir etmiştir. Dolayısıyla kamu diplomasisi kavramı İkinci Dünya Savaşı sürecinde nadiren kullanılmıştır (Cull, 2009, s. 20). 1934 senesinde İngiliz Kültür'ün kullanılması ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında da işlevini sürdürmesi, BBC ve Voice of Amerika'nın yayına başlaması bu dönemde Avrupa ülkelerinde kısıtlı da olsa kamu diplomasisi örneklerinin var olduğuna işaret etmektedir.

Açık diplomasinin gergin bir diplomasi ortamı yaratması ve propagandanın yaygın kullanımı İkinci Savaş Sonrası süreçte Wilson İlkeleri ve kamu diplomasi kavramlarından geri adım atılmasına yol açmıştır. 1946 yılında Belçika Dışişleri Bakanı kamu diplomasisinden alaylı bir şekilde bahsetmiştir. London Times kamu diplomasisini diplomasi prensiplerine yanlış anlamlar yükleyen sloganlar ve başlıklar olarak tanımlamıştır (Cull, 2009, s. 20). Bu açıklama propagandanın kamu diplomasisi kavramı üzerinde yarattığı olumsuz imajı ispat etmektedir. Hatta bir diplomat ve siyasetçi olan Harold Nicholson bu yaklaşımı güçlendirerek kapalı diplomasi çağrısında bulunmuştur (Cull, 2009, s. 20). Nitekim bu dönemde ABD'nin kamu diplomasisi faaliyetlerine işaret edebilecek yaklaşımları söz konusudur. 1942, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesi ile Başkan Roosevelt tarafından OWI (Savaş Enformasyonları Ofisi) kurulmuştur. Hooleywood'dan sıkça faydalanan bu ofis ABD'nin değerlerini ve kültürünü pazarlamada son derece etkili olmuştur (Yazar, 2020, s. 41-42). Hollywood film sektörü üzerinden ABD'nin tanıtımının yapılması, dünya kamuoyu üzerinde etki yaratma çabası ilerleyen dönemlerde kamu diplomasisi ve propagandanın ana faaliyetlerinden bir tanesi olmuştur.

1950'lilere gelindiğinde kamu diplomasisi kavramının kullanımı uluslararası bilgi ve propaganda etkisiyle gözle görülür şekilde değişmiştir. Bu terimin farklı kullanılmaya başlamasından kaynaklı değil, diplomasinin uygulama ve anlayışının değişmesinden ve belirli diplomatik faaliyetlerin halka gözle görülür şekilde gösteri yapmak olarak anlaşılmaya başlamasından kaynaklanmıştır (Cull, 2009, s. 21). İletişim ve teknoloji alanlarındaki gelişmeler diplomasi faaliyetlerinin işleyişine de etki etmiştir, bunun yanı sıra ülkeler başka ülkelerde etki sahibi olmak için diplomatik faaliyetlerin dışında araç-gereçlere kavuşmuştur. Dolayısıyla başka ülkenin kamuoyuna hitap etmek üst düzey diplomatlara hitap etmek ile eşdeğer öneme sahip olmuştur. Kavramın 1965 yılında yeniden gündeme gelmesi United States Information Agency'nin propagandaya alternatif olarak çalışmalarına daha yeni ve bağlayıcı bir anlam yükleme ihtiyacı ile olmuştur. Kavram USIA'nın kültürel çalışmalarını ve değişim

programlarını açıklamada son derece yeterli olduğu için ABD tarafından oldukça hoş karşılanmış ve çalışanlarına ve çalışmalarına saygınlık katmıştır (Cull, 2009, s. 21). ABD başkanı Reagan döneminde kamu diplomasisi kavramı anlamı gelişmiş ve genişlemiş, kongre oturumları, burs programları, gazetecilik gibi faaliyetleri de kapsama alanına almıştır (Cull, 2009, s. 22).

Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB birbirlerine karşı medyada, teknolojiye ve farklı ülkeler üzerinden yürüttükleri savaşta kamu diplomasisi ve hatta propaganda faaliyetlerine sıkça başvurmuştur. Bu dönemde uygulama açısından propaganda ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin iç içe geçtiklerini ifade etmek mümkündür. Soğuk Savaş döneminde, kamu diplomasisi Kennedy ve Khrushchev'in gösteri adamlığının diplomasideki yansıması olarak değerlendirilmektedir (Cull, 2009, s. 21). Bu dönemi kamu diplomasisi ya da propaganda uygulamaları yönünden tek yönlü değerlendirmek son derece zor ve yanlış olacaktır. Kavramın 1965 yılında yeniden gündeme gelmesi United States Information Agency'nin propagandaya alternatif olarak çalışmalarına daha yeni ve bağlayıcı bir anlam yükleme ihtiyacı ile olmuştur. Kavram USIA'nın kültürel çalışmalarını ve değişim programlarını açıklamada son derece yeterli olduğu için ABD tarafından oldukça hoş karşılanmış ve çalışanlarına ve çalışmalarına saygınlık katmıştır. Kamu diplomasisi kavramı 1972 senesine kadar akademik kitaplarda kendisine yer bulamamıştır. 1990'lu yıllarda kamu diplomasisi kavramı ABD coğrafyasının sınırlarını aşmıştır. Örneğin İngiltere'de Blair yönetimi Kamu Diplomasisi Strateji Kurulu'nu kurmuştur (Cull, 2009, s. 21-22).

Soğuk Savaş sonrasında SSCB'nin aktivitelerinin ve yarattığı tehdidin ortadan kalkmasıyla kamu diplomasisine ihtiyaç kalmayacağına dair yaygın bir kanı oluşmuştur, nitekim 2000 yılında ABD Başkanı George W. Bush yönetimi kamu diplomasisi için yeni kaynaklar ayırmış yeni çalışanlar istihdam etmiştir (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 135). Kamu diplomasisinin tekrar gündeme gelmesinde en etkili olay ise 11 Eylül Terör saldırısı olmuştur. 2002 yılında İngiltere hükümeti diğer ülkelerin halkları ile iletişimin hükümet ile koordine şekilde yürütmesi için Kamu Diplomasisi Strateji Yönetim Kurulu'nu kurmuştur (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 135).

1.3.1. 11 Eylül Sonrası Kamu Diplomasisi – Yeni Kamu Diplomasisi:

11 Eylül küresel boyutta kamu diplomasisinin Kanada'dan Yeni Zelanda'ya tüm ülkelerin dış işleri bakanlıkları için gündem oluşturmasını, dış işleri bakanlıklarının kamu diplomasisi birimleri oluşturmasına ve böylelikle uluslararası ilişkilerin son modasını yakalamalarına yol açmıştır. Yeni kamu diplomasisi teknik bir araçtan daha fazlasıdır.

Demokratik rejimlerden otoriter rejimlere ülkeler kamu diplomasisinden etkilenmektedir. Buna örnek olarak Etiyopya son yıllarda kamu diplomasisine önem gösteren ülkeler arasında gösterilebilir (Melissen, 2005, s. 8). Öte yandan herkesin bilgiye erişiminin olduğu iletişimin son derece kolay olduğu günümüzde uluslararası ilişkilerde kitlelerin desteğini almak noktasında kamu diplomasisi son derece gerekli ve önemlidir. Nitekim bununla paralel olarak Melissen ülkelerin kamu diplomasisine olan ilgilerinde ABD'nin "teröre karşı açtığı savaş"ın düşünüldüğünden daha az etkisi olduğunu, ülkeleri asıl tetikleyen şeyin yabancı algılardaki gerileme olduğunu çoğu başarılı kamu diplomasisi girişiminin gereklilikten doğduğunu ifade etmektedir (2005, s. 9). Buna Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin kamu diplomasisi faaliyetlerine başlaması ya da günümüzde Japonya'nın özellikle Türkiye gibi ülkelerde eğitim ve burs programları, sosyal çalışmalar gibi yöntemler ile kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmeleri örnek verilebilmektedir. Batı Avrupa dışında, kamu diplomasisinin çoğu zaman ulusların en hayati çıkarlarını desteklediği görülebilmektedir. Bir anlamda zaten Batı'nın bir parçası olan ve daha büyük çok taraflı yapılara entegrasyon özlemleri de dahil olmak üzere bir geçiş döneminden geçen bazı Avrupa ülkeleri, kamu diplomasisini özel bir coşkuyla benimsemişlerdir. Bu bakış açısı, Franco sonrası dönemde İspanya, Soğuk Savaş sonrası Finlandiya veya anakara Avrupa'dan uzun bir göreceli tecrit döneminin ardından İrlanda gibi Avrupa geçiş ülkelerinin son başarı hikâyelerinin kısmen anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Stratejik dış politika hedeflerine hizmet eden bu tür keskin odaklı kamu diplomasisi günümüzde Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan ve Türkiye gibi AB aday üyeleri arasında – Batı Avrupa'daki sözde şüpheli izleyicileri ikna etmeye yoğun yatırım yapan ülkeler arasında görülmektedir. (Melissen, 2005, s. 9). Türkiye 2010 senesinde kamu diplomasisi çalışmaları, stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri yürütülmesi amacıyla kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesi amacıyla Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nü kurmuştur (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 24). Avrupa Birliği üyeliğine aday ülkeler kendi dış imajları üzerine yeniden düşünmeye başlamışlardır 2000-2004 senelerinde Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri AB kabul görüşmeleri ve anlaşmalarına paralel olarak kamu diplomasisi araçlarına başvurmuşlardır (Gurgu & Cociuban, 2016, s. 135). Bu ülkeler bu dönemde politik hedeflerine hizmet eden keskin kamu diplomasisi yaklaşımları mevcuttur. Ülkeler yoğun bir şekilde Batı Avrupa'nın kendilerine karşı şüpheli yaklaşması beklenen vatandaşlarına yatırım yapmışlardır. Sosyal dinginlik, ekonomik refah ve güvenlik konularını gözeterek AB'nin ve transatlantik dünyanın bir parçası olmayı arzulamaları onların kamu diplomasisi motivasyonudur (Melissen,

2005). Bu ülkelerin kamu diplomasisi motivasyonları Avrupalı ve Transatlantik dünyaya entegrasyon, ekonomik ve sosyal sabitlik ile doğrudan ilgilidir (Melissen, 2005, s. 9).

Yeni kamu diplomasisi ile geleneksel kamu diplomasisi arasındaki fark kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesi bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır. Kamu diplomasisi eklenen özellikleri ile birlikte yeni kamu diplomasisi ve geleneksel olarak sınıflandırılmakta olsa dahi özünde yeni kamu diplomasisi geleneksel anlayışın güncelleşerek gelişmesi ile yeniden şekillenmesidir. Geleneksel diplomasi uluslararası ilişkilerin kadim yapı taşlarından bir tanesi olup gerekliliğini sürdürmektedir. Nitekim kitlelerin iç ve dış politikada kendilerini özellikle sosyal medya sayesinde, kolayca yer bulup etki gücüne sahip olduğu günümüzde kamu diplomasisinin artan önemi göz ardı edilememektedir. Buna örnek olarak Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde zaman zaman diplomatik gerginlikler yaşanmasına karşın arka planda eğitim bursları, hibe ve fon programları aracılığıyla kamu diplomasisi faaliyetlerinin devam etmesi örnek gösterilebilmektedir. Diplomatik ve politik olarak iki taraf arasında dönem dönem gerginlik olmasına karşın AB Türkiye için; Türkiye de AB için son derece önemlidir, dolayısıyla iki tarafın halklarının da birbirleri hakkında olumlu bir imaja sahip olması yürütülen politikalar ve ekonomik, siyasi iş birlikleri açısından son derece önemlidir. Son olarak pek çok dış işleri bakanlığı uyum sağlamakta zorlansa veya kamu diplomasisini propagandanın yeni bir formu olarak uygulamaya çalışsalar dahi yeni kamu diplomasisi diplomatik pratiklerin önemli bir bileşeni olma yolundadır (Melissen, 2005, s. 11).

1.4. Kamu Diplomasisi ve Propaganda İlişkisi

1.4.1. Propaganda Nedir:

Propaganda kelimesinin sözlük anlamı, insanların fikirlerini etkilemek üzere – özellikle tüm gerçekleri açıklamayarak ya da gizlice bilgi akışını tek taraflı sağlamak yoluyla organize bir grup ya da devlet tarafınca yayılan bilgi ya da fikirlerdir (Britannica, t.y.). TDK propaganda kelimesinin İtalyanca kökenli olduğunu belirterek, düşünme biçimi, öğreti ya da inancı yaymak amacıyla söz ve yazı gibi araçlarla çalışmalar gerçekleştirilmesi olarak açıklamaktadır (Türk Dil Kurumu, t.y.). Propaganda kelimesi önemli fikirlerin desteklenmesi, yayılması anlamı ile birlikte tohum ekmek anlamına da gelmektedir. Propaganda sadece yeni bir fikrin yayılması değil aynı zamanda var olanın istenilen fikre dönüşüm sürecidir. Propagandanın her zaman bir amacı, kastı ve tasarısı bulunmaktadır. (Çetin, 2014, s. 239-240).

Propagandanın varlığı tarihin kendisi kadar eskidir. Propaganda kavramı 1622 senesinde amacı Katolik inancının Roma Katolik Kilisesi tarafından yayılması olan Sacra

Congregatio Cristiano Nomini Propaganda Fide komitesinin kuruluş metninde karşımıza ilk kez çıkmaktadır. Bu çalışmalar beş sene sonrasında Collegium Urbanum isimli papaz eğitmeye odaklı bir propaganda mektebini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte ilk Roma İmparatoru Augustus otoritesini propaganda aracılığı ile kabul göstermiştir (Gülerer & Asar, 2020, s. 202). Bundan sonraki propaganda kullanımı 18. Yüzyıl Fransa'sında görülmektedir. Bu yüzyılda Avrupa tarafından Osmanlı Devleti'ne bağlı ülkelere yapılan propaganda çalışmalarının bu ülkelerin Osmanlı Devleti'ne karşı isyan çıkarması ve bu ülkelerin Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmasında ekili olmuştur (Erkiş & Summak, Propaganda ve Dış Politika, s. 294-230). Birinci Dünya Savaşı'nda propaganda önemli bir araç olmuştur. Kamuoyunun kontrol edilmesi amacıyla sansür, yalan, kandırmaca şeklinde algılanan kavram Birinci Dünya Savaşı'nın ardından psikolojik uygulamalar şeklinde kullanılmıştır. Propaganda kelimesi Sovyet Rusya tarafından 1971 senesinden sonra, Nazi Almanyası tarafından ise 1933 senesi itibarı ile resmi sözlüklerinde kullanılmıştır. Bu nedenle akıllara bu kavramın demokrasi kavramı ile örtüşmediği, propagandanın yaygın olarak totaliter rejimler tarafından kullanıldığı önkoşulu yerleşmiştir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 59).

Lasswell'e göre propaganda kitle davranışlarının için önemli sembollerin manipüle edilmesiyle yönetilmesi olarak açıklamıştır (Gülerer & Asar, 2020, s. 202). Qualte propagandanın kitlesel bir olgu olmasına vurgu yapmaktadır. Bu yönüyle kavram siyaset bilimcilere daha çok hitap etmektedir. Propagandanın bilinçli bir girişim olduğuna dikkat çeken Qualte propagandanın en önemli amaçlarından bir tanesinin hedeflenen kitle üzerinde kontrol oluşturmak, tutumları şekillendirmek ya da etkilemek olduğunu belirtmiştir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 60). Doob kavramı psikolojik açıdan ele alarak bireylerin fikir yaymak amacıyla diğerlerini bir sonuca ulaşmayı hedeflemeden ve propaganda süreci olduğunun farkına varmadan ikna çabasına girmeleri olarak tanımlamaktadır. Propaganda bir kitlenin duygu ve düşüncelerini, davranışlarını belirli amaçlar doğrultusunda etkilemeye yönelik planlanan eylemler olarak tanımlanmaktadır. Pratkanis ve Turner propagandayı mesaj alıcısını kararlaştırılan seviyeye getirmek için, fikirleri duygular ve önyargı ile oynayarak yöneten basit imaj ve sloganların araç olarak kullanılması olarak tanımlamaktadır (Erkiş & Summak, s. 294). Conard da propagandanın sosyoloji ve psikoloji bilimlerine dayanan ve bireylerin duygu ve düşüncelerini etkilemeye yönelik uygulamalar olduğunu ifade etmektedir. Kızılırmak ise Conard'ın düşünceleri ile birlikte propagandayı politik mesajlar olarak tanımlamaktadır. (Gülerer & Asar, 2020, s. 203). Lumley propagandayı belirli bir davranış ve fikrin temelini ve bunun kazançlarını, kullanılan yöntemleri, yayılmak istenen içeriği ve hedeflenen kitlenin bunu nasıl karşılayacağını göz önüne alarak ve bunları

hesaba katarak söz konusu davranış ya da fikirleri yaymak olarak tanımlamıştır (Erkış & Summak, s. 294). Ellul propagandanın bir eyleme pasif veya aktif olarak kişilerin katılımının sağlanması amacıyla kullanılan psikolojik esasların dâhil edildiği yöntem olduğunu ifade etmiştir. Nitekim Ellul propagandanın amacının düşünceleri değiştirmek olduğu fikrinin modern propagandayı anlamamak olacağını ifade etmiştir. Ona göre modern propaganda kişileri irrasyonel bir uygulama sürecine dâhil etmek olup geleneksel propaganda ise düşüncelere hitap etmektedir (Gülerer & Asar, 2020, s. 203).

İkinci Dünya Savaşı esnasında propagandanın uygulanmasında meydana gelen değişimler kavramın tanımını da etkilemiştir. Bundan sonra kavrama fikir ve davranışları etkilemek amacıyla girişimde bulunulması anlamı yerleşmiştir (Erkış & Summak, s. 294). Ellul ve bazı araştırmacılar propaganda yöntemlerini değil propagandayı meydana getiren koşulları değerlendirmektedir. Buna göre propaganda her durumda uygulanmaya elverişli olmamakla birlikte uygulama yöntemleri de şartlara ve durumlara göre değişebilmektedir. Karşılaşılan durumlara göre propaganda araçları değişim gösterebileceğinden kalıplaşmış uygulamaların propaganda için düşünülmemesi gerekmektedir (Gülerer & Asar, 2020, s. 204). Jowett ve O'Donnell ise uygulamaların değerlendirilebilmesi için kimi ölçütlere gereksinim olduğunu ifade etmektedirler (Gülerer & Asar, 2020, s. 205). Gülerer ve Asar makalelerinde Domenach'ın propagandaya dair beş ifadesinden bahsetmektedir. *Basitleştirme ve tek düşman kaidesi*: propagandanın kısa ve öz olması gerektiğini ifade etmektedir bunun için propaganda mesajı bir slogan ya da şifre haline getirilebilir. Propagandada tek bir hedefe yöneltilmesi de önemli bir husustur. *Propagandayı aktarma kaidesi*: halka tanındık gelen konular üzerinden propaganda başlamalıdır. Önemli olan bilgi aktarımı esnasında halka kendi düşüncelerinin haklılığını gösteren kanıtlar sunulmasıdır. *Olayları değiştirme ve abartma kaidesi*: buna göre hedeflenen kitlenin kültür seviyesi göz önüne alınarak propaganda faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Buna Hitler'in ve günümüzdeki bazı siyasetçilerin söylemlerinde alay, hakaret ve seviyesiz sözler barındırması örnek gösterilmektedir. *Propagandayı düzenleme kaidesi*: Propagandanın başarılı olması için tekrar son derece önemli bir şarttır, nitekim tekrarın aynı meseleyi tekrar etmemesi aynı konunun farklı şekillerde tekrarlayarak sunulması önemlidir. *Abartma kaidesi ve oybirliği ve sirayet kaidesi*: İnsanların önemli bir kısmı toplumun fikirlerine uymayı tercih etmektedir. Dolayısıyla genel kanaatin karşısında olmak propagandacının aleyhine bir tutumdur. Propaganda bu yönde düşünen insanların sayısını arttırmayı hedeflemektedir (Gülerer & Asar, 2020, s. 204-205). Böylelikle kitlelerin duygu ve davranışlarının etkilenmesi, propaganda faaliyetlerinin yürütülmesi daha kolay olacaktır. Otoriter rejimlerin fikir özgürlüğü, medya bağımsızlığı gibi konularda katı davranışının

sebeplerinden bir tanesi de aynı fikre sahip kendilerini destekleyen kitleleri bir arada tutarak farklı bakış açılarından izole etmektir. Bir yandan da kendilerine destek vermeyen ya da katılmayan kitleleri azınlık olarak dışarıda tutmaktır. Özsoy ve Aydın ise propagandayı sadeleştirme ve teke indirme kuralı, tekrarlama kuralı, büyütme ve şişirme kuralı, birlik ve bulaşma kuralları ile tanımlamaktadır. Özsoy bu sayılanlara ilaveten geçiş evresi kuralından bahsederken Aydın ise çalışmalarında aşılama kuralına yer vermiştir (Gülerer & Asar, 2020, s. 205).

Propaganda biçim yönüyle üç gruba ayrılmıştır. Bunlardan ilki önemli oranda bilgiyi sunan ve hazırlayan kişinin elinde olduğu için doğruluğunu ispat etmenin oldukça zor olduğu *enformatik propagandadır*. Bilgiyi veren kişiye bağlı olarak da çoğu zaman psikolojik savaşın bir parçası olabilmektedir. Devletler bilgileri ulusal çıkarlarına aykırı bulabilmekte veya onları ulusal çıkarları için kullanabilmekteledir. *Psikolojik savaş* ekonomik, siyasi, ideolojik ve toplumsal konular gibi pek çok konuda uygulanan propagandayı kapsamaktadır. Psikolojik savaşın gayesi hedeflenen ülkenin halkının hükümetlerine olan sadakatini sarsmak ya da onları kendi değerlerinden koparmaktır. Son propaganda biçimi ise geçmişten bugüne sanat, kültürel ilişkiler ve bilim faaliyetleri aracılığıyla diğer ülkelerde saygınlık kazanmayı amaçlayan ülkelerin uyguladığı *kültürel propagandadır* (Erkiş & Summak, Propaganda ve Dış Politika, s. 301).

Propaganda gerçeklere bağlılığı yönüyle üç grupta değerlendirilmektedir. *Beyaz propaganda* kaynağı belli olan, gerçeklere dayalı propaganda yöntemidir. Edward Murrow en iyi propagandanın gerçeklere dayalı olan olduğunu savunmaktadır. *Siyah propaganda* kaynağın gizli olduğu yalanlara ve uydurmalara açık olan propaganda biçimidir. Hitler döneminde sıkça bu yola başvurulmuştur. Savaş ve kriz dönemlerinde düşmanın gardını indirmek ve moralini bozmak adına başvurulmaktadır (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 62). Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru İngilizler uçaklardan attıkları bildirimler ile Alman halkının gardını düşürerek Alman cephesinin zayıflamasına yol açmıştır. 1918 senesine gelindiğinde İngiliz uçakları Alman hatlarına günde en az 10.000 bildiri atar duruma gelmişlerdir. Bunun bir benzer örneği ise Yunan askerlerinin moralini bozmak adına Kurtuluş Savaşı esnasında Türk uçakları ile gerçekleştirilmiştir (Erkiş & Summak, Propaganda ve Dış Politika, s. 297). *Gri propaganda* siyah propaganda ve beyaz propaganda arasındadır. Bilginin doğruluğu meçhul olup kaynağı olmayabilir. Gri propaganda düşmana rahatsızlık vermektedir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 63).

Propaganda yapıcısının hedeflediği kitle üzerinde istediği etkiyi yaratmasına telkin denilmektedir. Toplumun en belirgin özelliklerinden bir tanesi ileri seviyede telkine kapılma

kabiliyetidir. Telkin için *kalıplaşmış imajların kullanılması, isimlerin lakaplar ile değiştirilmesi, seçme⁸, tekrar, tümüyle yalan, iddia, düşmanın tanımlanması ve otoritenin teyidine sığınma yöntemleri* kullanılmaktadır (Erkış & Summak, s. 303). Telkin ile ilgili Joseph Gobbels'in "Bir yalanı on kere söylerseniz o yalan gerçeğin ta kendisi olur." söylemini hatırlamak önemlidir. Halkı belirli bilgilerin tekrarlanması ile bir düşman yaratıp kurtarıcının kendileri olduğunu söyleyerek etkisi altına alan propagandacılar, halkı bu şekilde yönlendirip etkilerini koruyabilmektedir. Özellikle popülist rejimler ve iktidarlarda bu amaçlarla propaganda sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur. Son olarak propaganda yöntemleri hakkında uluslararası hukukta herhangi bir düzenleme mevcut değildir (Erkış & Summak, s. 294). Bu durum da propaganda uygulamalarının ne kadar ileri gidebileceği ya da sonuçlarının ne olacağı konusunda endişe verici sonuçlar yaratabilmektedir.

1.4.2. Kamu Diplomasisi ve Propaganda Farkı

Propagandanın özünde bilgi üretimi yatmaktadır. Bir hedef kitleyi etki altına almak için onları bilgilendirmek gerekmektedir. Nitekim propaganda amaçlı kullanılan bilgiler genellikle bir amacı olan ve üretilen bilgilerdir. Propagandanın doğru bilgi verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Çoğunlukla propaganda amaçlı yayılan bilgiler yanlış ve yalan bilgi üretimi gerçekleştirmektedir. Bunun sebebi ise insanların bilgiyi doğru olduğu için değil doğruluğuna inandıkları için kabul etmeleridir (Çetin, 2014, s. 240). Propaganda ile kamu diplomasisi arasındaki en önemli ayrımlardan bir tanesi budur. Propaganda etik kaygılardan uzaktır. Kamu diplomasisinin en öne çıkan özelliklerinden bir tanesi meşruiyet kaygısıdır (Yazar, 2020, s. 67). Kamu diplomasisi bilgi vermeyi amaçlarken bilginin doğruluğu, etik moraller de göz önünde bulundurularak, ön koşuldur. Kamu diplomasisi ile propagandanın karşılaştırılması ve karıştırılması kamu diplomasisini etik bir yaklaşım olması noktasında hassas bir konuma getirmektedir. Bilgi paylaşımı, hedef kitleleri etki altına alma, savaş baskıları kamu diplomasisi uygulayıcıları etik değerler ve propagandanın kolaylığı arasında ikileme düşmektedirler. Bu noktada iyi niyet ve bilinçli etikten uzaklaşma konusundaki ayrımın fark edilebilmesi önemlidir (Aydemir, 2018, s. 47).

Apak propagandayı kitlelerin davranış ve tutumlarını belirli bir doğrultuda etkilemek amacıyla kimi zaman gerçek, kimi zaman ise gerçek dışı bilgilerin yayılması aracılığıyla gerçekleştirilen tek yönlü faaliyetler olarak tanımlamaktadır (Gülerer & Asar, 2020, s. 203).

⁸Seçme: Karmaşık gerçekler arasından sadece propaganda yapıcının amacına hizmet eden bilginin seçilerek karmaşıklıkta uzak bilgiler aktarılır ve halkın kafasının karışması önlenmektedir (Erkış & Summak, Propaganda ve Dış Politika, s. 303).

Propaganda tek yönlü iletişime dayalı ve hedef kitlesinden gelen geri bildirimlere kapalı olması özelliği onu kamu diplomasisinden ayırmaktadır. Kamu diplomasisi eğitim ve kültür diplomasisi gibi uygulamaları itibari ile şebekelenmiş ya da iş birliğine dayanan uzun vadeli iletişim yöntemlerine sahiptir. Nitekim kamu diplomasisi savunuculuk elementinin özellikleri itibari ile de propaganda uygulama yöntemlerini çağrıştırmaktadır. Bir başka örnek ise Rohanda S. Zaharna'nın geliştirdiği modeldir. Bu modelde (enformasyon modeli) denetim ve ikna amacıyla bilginin aktarımı söz konusudur. Ona göre bilgilendirme kampanyaları ve propaganda aynı şemsiye altında buluşmaktadır. Bu sebeple Zaharna'nın modeli açık ve net bilginin verilmesini siyah propaganda ile eş tutmaktadır. Bunun gibi uygulamalardaki küçük farklar ve benzerlikler iki kavramın ayrımını zorlaştırmaktadır. Savunduğu fikirlerin benimsenmesi için düzenli bir çaba göstermektedir. Mark Leonard kamu diplomasisi kavramının propagandanın üstünü örten bir kavram olmadığının altını çizerek propagandanın güvenilirlikten uzak olması yönüyle bir kamu diplomasisi aracı olarak ters tepeceğini ifade etmiştir (Yazar, 2020, s. 68).

Kamu diplomasisi uygulamalarında hedef kitlenin anlaşılması ve dikkate alınması esastır. Devlet dışı aktörlerin de kamu diplomasisinde aktif rol aldığı gözlenmektedir (Yazar, 2020, s. 68). Dış politikada propaganda faaliyetleri ağırlıklı olarak devlet tarafından yürütülmektedir. Hedeflediği kitle açısından genel propaganda, sınırlı propaganda ve ferdi (bireysel) propaganda olarak sıralanabilmektedir (Erkiş & Summak, s. 298-300). Nitekim son yıllarda propaganda faaliyetlerinde de devlet dışı aktörlerin etkisini gözlemlemek mümkündür. Buna karşın propaganda bilgi kontrolünü amaçladığı için merkezilik esastır ve merkeziliğinin sarsılması propagandanın gücünü zayıflatacaktır (Yazar, 2020, s. 68).

Kamu diplomasisi kelimesi İkinci Dünya Savaşı ardından Soğuk Savaş döneminde başka ülkelerin halklarını etki altına almak için algı yönetimi ve propaganda perspektifinde kullanılmıştır (Yazar, 2020, s. 67). Daha önce de bahsedildiği gibi bu dönemlerde kamu diplomasisi ve propaganda arasında keskin ayrımlar tespit etmek son derece güçtür. Bu dönemleri ele alan propaganda ve kamu diplomasisi çalışmaları aynı olayları kendi çerçevelerinden açıklamışlardır. Bu iki kavram arasındaki farkı ifade etmenin ne denli güç olduğunun da bir örneğidir. Nitekim bu iki kavram arasındaki farklar gözlemlendiğinde propagandanın söz konusu 'amacına' hizmet edebilmek adına kitle zihnini ikna etmek için kitle iletişim araçlarını bu amaca odaklı, sebep yönlü duygu yüklü kullandığı görülmektedir. Propagandanın kaynağı daima asimetrik özellik göstermektedir (Yazar, 2020, s. 67). Yazar kamu diplomasisi yaklaşımlarında propagandanın daha çok enformasyonel perspektifte kendine yer edindiğini ifade etmektedir. İki kavram kimi zaman yakınlaşmakta olup kimi zaman da ayrılmaktadır. En temel neden ise uygulamada kavramlar arasındaki farkların çok

belirsiz olmasıdır (Yazar, 2020, s. 69). Buna propaganda ve kamu diplomasisi uygulamalarında BBC, Voice od America gibi haber ajanslarının, Twitter gibi sosyal medya platformlarının önemli araçlar olması örnek gösterilebilmektedir.

1.5. Kamu Diplomasi ile Yumuşak Güç İlişkisi

Kamu diplomasisi kavramı günümüzde yumuşak güç ile iç içe geçmiştir. Bununla birlikte kamu diplomasisi kavramı yumuşak güç kavramının bir alt uygulaması olarak da tanımlanmaktadır. Uygulamaları ve yaratmak istediği etkiler itibariyle kamu diplomasisi yumuşak güç ilkeleri ile uyum içerisindedir, dolayısıyla kamu diplomasisi bir yumuşak güç alt dalı olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim kamu diplomasisinin ortaya çıkışı yumuşak güçten daha eskilere dayanmaktadır. Kamu diplomasisi ilk kez 1965 senesinde Fletcher School of Law and Diplomacy'nin dekanı olan büyükelçi Edmund Gallion tarafından kullanılmıştır (Public Diplomacy Council, t.y.). Yumuşak güç kavramı ilk kez 1990 senesinde Joseph Nye tarafından, "Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Dengesi" adlı kitabı ve onun derlemesi olan "Yumuşak Güç" makalesinde kullanılmıştır (Cengiz, 2018, s. 5)

1.5.1. Yumuşak Güç Nedir

Yumuşak güç kavramının net bir şekilde anlaşılabilmesi için güç kavramının da anlaşılması gerekmektedir. Joseph Nye gücün hava durumu gibi olduğunu, çok fazla kişinin onun hakkında yorum yaptığını fakat çok azının onu gerçekten anladığını ifade etmiştir. Güç bir davranışı etkileyerek uygulayanın istediği sonucu elde etmesidir. Bunun için onları zorbalıkla zorlamak, para vererek etki altına almak ya da etkilemek, iş birliği yürütmek mümkündür. Güç başkalarının davranışlarını değiştirmek şeklinde değerlendirdiğinde ilk dikkat edilmesi gereken karşıdakinin tercihlerini iyi bilmek gerekmektedir. Aksi taktirde şartların değişmesi ile gücün aşınması ya da yok olması mümkündür. Güç her zaman karşılıklı ilişkinin içeriği ile ilgilidir. Günlük hayatta siyasetçiler güç ve ilişkilerin içeriği arasındaki bağlantıyı kurmakta zorlandıkları için onu kapasite ve kaynaklar ile ölçmeye çalışmaktadır. Buna bir ülkenin gücünün nüfus askeri kapasite gibi araçlar ile ölçülmesi örnek gösterilebilmektedir. Bunlar güç kaynaklarıdır (Nye, 2004, s. 1-4). Bugün devletlerin güç unsurları arasında tam bağımsızlık ve egemenliğe sahip olmak, iç istikrar, ekonomik ve siyasi güce sahip olmak demokratik kurumların işlemesi ve hükümetlerin halk desteğine sahip olması yer almaktadır (Aydemir, 2018, s. 86). Nitekim güç kaynaklarına sahip olmak her zaman istenilen sonuçların elde edileceğinin garantisini verememektedir. Buna örnek olarak ABD'nin Vietnam'dan daha güçlü olmasına karşın Vietnam Savaşı'nı kaybetmesi ya da o dönemki tek

süper güç olmasına karşın 11 Eylül saldırılarını engelleyememesi örnektir (Nye, 2004, s. 1-4). Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi ardından yıkılan Osmanlı Devleti'nin küllerinden doğan Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm ekonomik, askeri ve moral kaynak kısıtlarına karşın İngiltere, Fransa ve Yunanistan ülkelerine karşı Kurtuluş Savaşı'nı kazanması da bunun örneğidir. O halde açıkça bellidir ki, askeri ve ekonomik araçlar gibi güç araçları her zaman muhatabını etki altına almak için yeterli değildir. Bu durumda farklı bir güç aracına ihtiyaç duyulmaktadır.

Klasik realizmin öncül isimlerinden Morgenthau yalnızca askeri ve siyasal baskı ile güç mücadelesinin yapılamayacağını, asıl mücadelenin insanların düşüncelerinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Morgenthau devletlerin elde ettikleri saygınlığı koruma ve sürdürme mücadelesinde olduklarını ifade etmiştir. Uluslararası güç mücadelesinde saygınlık politikasının temel işlevi diğer devletlerin davranışları üzerinde etki yaratan izlenimdir. Yani gücün algılardaki varlığının garanti altına alınması saygınlık politikası için önemlidir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 29). Sert güç havuç (zorlama) ve sopa (tehdit) üzerine kuruludur (Nye, 2004, s. 5). Ancak sert güç uygulamaları çoğu zaman meşruiyet yönünden sakıncalıdır. Dolayısıyla bir ülkenin sert güç uygulaması, uyguladığı ülkede istediği sonuca ulaşmasına yol açsa dahi uzun vadede uluslararası kamuoyunda ülkeyi kötü bir konuma getirebilir, uluslararası destek ve iş birliklerinden yosun bırakabilir. Bilginin öneminin artması ve meşruiyet arayışının ön plana çıkması devletlerin askeri ve ekonomik temelli güç arayışından ziyade bilgi temelli ve kamuoyunu dikkate alan bir güç anlayışına yönelmesine yol açmıştır. Uluslararası kurumların, uluslararası hukuk ve kuramların etkinlik göstermeleri neticesinde askeri güç kullanımı zorlaştığı öngörülmektedir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 30). Nitekim sert güç kullanmadan da güç sağlamak mümkündür. Bu dolaylı yoldan istediğini almak yani başka deyişle “gücün bir diğer yüzü” olarak adlandırılabilir. Bir ülke istediğini başka ülkeler ona hayran olduğu, onu örnek aldığı için onu takip edeceğinden elde edebilmektedir. Bu bağlamda başka ülkelerin nezdinde uluslararası politikada onları askeri ve ekonomik anlamda zorlamadan çekici olabilmek son derece önemlidir. Günümüzde rekabet meşruiyet üzerinden gerçekleşmektedir ve bu da meşruiyeti bir güç olarak ortaya koymaktadır. Meşruiyeti sağlamakta aracı olan yumuşak güç bu nedenle propaganda ve manipülatif bilginin tam zıttı olarak güvenilirlik temelinde inşa edilmiştir Nye devletlerin meşruiyet arayışlarında yumuşak gücün bu nedenle daha çok ön planda olduğunu ifade etmiştir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 30). Özellikle iletişim çağında, kamuoylarının güce ve propagandaya son derece hassas ve düşük tolerans sahibi olduğu günümüzde kamu diplomasisi kendisini iyi bir

şekilde servis edemediği taktirde bu ögeler ile karıştırılarak ters tepme olasılığı son derece yüksektir. İngiliz diplomat Sir Michael Butler, kendisiyle ilgilenen, tepkisel, yardımseverlikten uzak yönleriyle kendini temsil eden bir ülkenin istediklerini elde etme kapasitesini kendisinin baltalayacağını ifade etmiştir (Nye, 2004, s. 110). Kavram olarak kökenler Robert Keohane ve Joseph Nye'nin ortaya koyduğu karşılıklı bağımlılık⁹ teorisine dayanan yumuşak güç başkalarına istediğini zorlamak değil oybirliği/iş birliği ile yaptırmaktır. Başkalarının tercihlerini şekillendirebilmek üzerine dayanmaktadır (Nye, 2004, s. 5; Yazar, 2020, s. 30). Kamu diplomasisi ve aynı zamanda bir yumuşak güç olan Erasmus + değişim programı buna bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Erasmus+ eğitim, gençlik ve spor gibi konuları destekleyen bir Avrupa Birliği programıdır. Yaklaşık bütçesi 26.2 Bilyon Avro'dur. Programın en yaygın etkinliği öğrenci değişim programı olup, insan hakları, sosyal dayanışma gibi AB'nin temellerini dayandığı konulardaki uygulamaları desteklemektedir (Erasmus+, t.y.). AB'nin bu uygulaması sayesinde her yıl Türkiye ve Avrupa'dan yüzlerce genç bir araya gelip farklı kültürleri tanımakta, insan hakları, demokrasi ve AB hakkında farkındalık kazanmaktadır. AB'nin en tanınan hibe fonlarından olan bu uygulama kişilerin AB hakkında bilgi kazanması ve Birlik'e ilgi duymasını amaçlamakta yanı sıra dayanışmayı (*solidary*) güçlendirmektedir. ABD yumuşak güç üzerine başka iyi bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır. Amerikan kültürü Roma İmparatorluğu'ndan sonra dünyada hâkim olan en yaygın kültürdür. Buna Roma İmparatorluğu ve hatta SSCB'nin kültürünün yayılmasının fiziki sınırların ötesine geçemediği faktörü de eklenebilmektedir (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 54).

Yumuşak güç sert güç uygulamalarından ziyade cezbedici olmak için gereken unsurlarını ortaya koymaktadır. Bunun neticesinde yumuşak güç bir devletin, diğer devletin çıkarlarına farkına varmadan destek olmasıdır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 55). Nye yumuşak gücün etki altına almak değil kendine çekmek üzerine olduğunu vurgulamıştır. Bir muhatabı etki altına almak için sert güç unsurları da etkili olabilmektedir, ancak, kendine çekmek farklı bir durumdur. Yumuşak güç ile sert güç arasındaki en keskin fark şudur: Eğer bir tarafın davranışlarında gözle görülür ama soyut bir çekim ile bir değişim söz konusu ise yumuşak güç devreye girmiştir. Yumuşak güç iş birliği

⁹ Karşılıklı bağımlılık ilkesi küreselleşme neticesinde devletlerin güçlerinin devlet dışı aktörler tarafından paylaşılmakta olduğu, çok uluslu şirketler ve transnasyonel hareketlerin ön plana çıkmaya başladığı; uluslararası sistemde, bilhassa yüksek politikada hiyerarşinin söz konusu olamayacağı ve askeri gücün öneminin azaldığı ilkelerine dayanmaktadır. Nitekim bu teori tarihsel perspektiften yoksun ve Batı ittifakı devletler için geçerli olabilecek bir anlayışa sahip olduğu konusunda eleştirilmektedir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 30).

sağlamak için paradan ya da zorlamadan daha farklı bir güç birimi kullanmaktadır: Hedefleri doğrultusunda çekim alanı yaratmak (Nye, 2004, s. 7). Yumuşak ve sert güç arasında keskin çizgiler olsa dahi kimi noktalarda da kesişmektedirler. Bu noktada ekonomik güce parantez açmak gerekmektedir. Ekonomik güç hem yumuşak hem de sert gücün kesişim kümesindedir. Ekonomi bir ülkeye yaptırımlar, ambargo, 1973 Petrol Krizi'nde petrol fiyatlarındaki orantısız artış neticesinde yaşanan ekonomik kriz gibi havuç ve sopa araçları olarak kullanılabilir. Öte yandan ekonomi iş birliklerinin sağlanması, pazarlar kurulması, ticaret, hibe ve fon uygulamaları gibi faaliyetlerin aracı olarak bir çekim alanı yaratılarak bir yumuşak güç aracı olarak da kullanılabilir.

Bir ülkenin yumuşak gücü üç kaynağa dayanmaktadır. Bunlar kültür, politik değerler ve dış politika şeklinde sıralanabilir (Nye, 2004, s. 12). Kültüre dayanmasının alt metninde şu yatmaktadır; yüzeysel ve kapsamlı bakış açısından yoksun kültürlerin yumuşak güç yaratması son derece zordur. Kısıtlı değerler ve yüzeysel kültürler ile kültür üzerinden cazibe alanı yaratabilmek zordur (Karadağ, 2020, s. 53). Kültürü iyi bir pazarlama stratejisi ile sunabilmek de son derece önemlidir. Dolayısıyla kültürün bir yumuşak güç aracı olabilmesi için derin, kapsayıcı ve zekice pazarlanabilecek olması gerekmektedir. Nye yumuşak gücü politik değerlere dayandırırken içeride ve dışarıda aynı değerleri savunduğunu ortaya koymaktadır. Son olarak yumuşak güç devletin dış politikası ile paralellik arz etmektedir (Karadağ, 2020, s. 53).

Nihayetinde yumuşak güç karşısındakini zorlama, korku ya da baskı olmadan, çekicilik ile etki altına alabilmektir. Yumuşak güç uygulandığı tarafta zorlamadan ziyade gönüllülük ve istek ile etki sağlamayı amaçlamaktadır. Cazibe kullanarak uyum ve iş birliği sağlamayı amaçlamaktadır. Gücün yumuşak ya da sert güç olarak uygulanması iki şekilde de etkinliği sağlayabilmektedir. Nitekim sert güç aracı ortadan kalktığı an etkisini yitirme ve hatta daha sonraki süreçlerde agresif bir şekilde karşılığını bulma potansiyeline sahiptir. Yumuşak güç ise iş birliği ve isteğe dayalı olduğu için daha uzun vadeli ve gönüllü şekilde etkisini sürdürmektedir. Nye bunu şu şekilde anlatmaktadır: “Diğer çocukları terörize eden ve emriyle atlamalarını sağlayan oyun alanı kabadayısı, sınıf teneffüsten döner dönmez gücünü kaybeder. Zalim bir diktatör bir muhalifi hapsedebilir veya idam edebilir, ancak muhalif gerçekten şehitlik arıyorsa bu onun gücünü kanıtlamayabilir (Nye, 2004).

Yumuşak güç ile ilgili bir önemli nokta ise şudur: Yumuşak güç sert güç ile kıyaslanarak yeterli olmadığı konusunda eleştirilere maruz kalmaktadır. Nitekim Nye yumuşak gücün sert gücün bir ikamesi olmadığını ve/veya idealizmin ya da realizmin bir formu olmadığını vurgulamaktadır. Yumuşak güç manevra kabiliyeti zor olduğu için bazı durumlarda uygulaması

güç bir yaklaşımdır. Bu noktada Nye yapılan eleştirilere haklılık payı vermektedir (Yazar, Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları, 2020, s. 31).

1.5.2. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi İlişkisi

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları pek çok yönü ile iç içe geçmiş, birbirlerini besleyen ve hatta çoğu zaman tamamlayan kavramlardır. Tarihsel perspektifte kamu diplomasisinin ortaya çıkışı yumuşak gücün öncesine dayansa dahi kapsayıcılık yönü ile yumuşak güç kamu diplomasisini de altına alan bir şemsiye işlevinde değerlendirilebilmektedir. Her ikisi de karşısındakinin rızasıyla kendi çekim alanına girmesini amaçlamaktadır. Yumuşak güç ve kamu diplomasisi muhatap alınan siyasi otoritenin diğer ülke ile daha kolayca ilişki kurmasının arka planını oluşturmaktadır, çünkü muhatap ülkelerin halkları söz konusu ülke ile iletişim kurmak istemektedir (Yazar, 2020, s. 31). Nitekim kamu diplomasisi, adı üzerinde, kamuoyunun onayını ve sevgisini kazanmaya çalışırken, yumuşak güç ülke üzerinde genel bir çekim alanı yaratmayı amaçlamaktadır. Buna politikacılar, devlet kurumları ve askeri kurumlar ve halk dahildir. İkisi de günümüzde hemen her ülke tarafından benimsenen ve uygulanmaya çalışılan yaklaşımlardır. Kamu diplomasisinin üç önemi bileşeni bulunmaktadır. Bunlar günlük iletişim, stratejik iletişim ve uzun soluklu ilişkiler geliştirilmesidir. Bu bileşenler ülkenin cezbedici bir imaj oluşturmada ve istediği sonuçlara ulaşmada önemli etkiye sahiptir. Nitekim, en iyi reklam yöntemleri bile popüler olmayan bir ürünü satmak için yeterli değildir. Yumuşak güç ile servis edilmek yerine kendini dar bir şekilde servis eden ve kibirlice sunan politikalar tükenmeye mahkûmdur (Nye, 2004, s. 110). Temelleri demokrasi ve temel insan haklarına dayanan devletler yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamalarında daha başarılı olup çekim alanı yaratmaktadır. Ancak bir ülkenin yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamalarındaki beceri ve yetkinliklerinin demokrasi ve insan hakları temelleri üzerinden değerlendirilmesi her zaman objektif bir değerlendirme olmayabilmektedir. Monarşi ile yönetilen ve yedi emirlikten oluşan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve idari şekli monarşi olan Katar günümüzde ekonomi ve turizm gibi araçları kullanarak yumuşak güç geliştiren ülkelerdir. Bu bağlamda Katar ekonomik yatırımları ve öğrenci burs programları gibi uygulamaları ile yumuşak güç ve kamu diplomasisi ilmeklerini örmektedir. BAE ise özellikle Dubai ve Abu Dabi gibi şehirlerinde eğlenceli gece hayatı, ilginç mimari yapılar, yapay adaları gibi turizm araçları ile yumuşak güç ve kamu diplomasisi için bir etki alanı yaratmaktadır. Küresel Yumuşak Güç Endeksi BAE'nin 2022 yılında bölgede birinci dünyada ise on beşinci sırada yer aldığını ortaya koymuştur. Covid-19 pandemisini ticaret ve yatırım cesareti ile güçlü bir şekilde atlatması, Dubai'deki Expo 2020 sergisinin başarısı ve haftalık çalışma sürelerini dünyanın

çoğu ülkesi ile paralel olarak Pazartesi-Cuma şeklinde düzenlemesinin ülkenin yumuşak gücünde olumlu etkisinin olduğu ifade edilmiştir (Brand Finance, 2022).

Kamu diplomasisi yumuşak gücün temel araçları arasındadır. Öncelikle iletişim devrimi ve Yirminci Yüzyıl sonunda meydana gelen gelişmeler vatandaşların başka ülkelerde neler olup bittiğini devletler ile eşit hızda hatta belki de daha hızlı öğrenmesini sağlamıştır. Kamuya hızla yayılması kamu fikrini gün geçtikçe daha önemli hale getirmiştir. Doğu ile batı arasındaki rekabet ve uluslararası toplumun hızlı yayılması fikirler arasındaki mücadeleyi daha keskin bir hale getirmiş ve onlara çok daha keskin bir küresellik kazandırmıştır. Yeni kurulan devletler kamu diplomasisinin hedefi ve uygulayıcısı olmuşlardır. Soğuk Savaş bakış açısının gerçeklik kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur (Melissen, 2005). Nye bilginin güç olduğunu ve günümüzde dünyada neredeyse herkesin bilgiye erişiminin olduğunu ifade etmektedir. Günümüzde bireyler bilgi çokluğunda boğulmaktadır ve bilginin doğruluğu ve kesinliğini saptamak son derece güç olmaya başlamıştır. Bununla birlikte kamuoyları propagandayı algılamak konusunda uzmanlaşmıştır, böylelikle güvenilirlik, siyasiler ve haberciler için, hayati bir öneme sahip ve önemli bir yumuşak güç kaynağı olmuştur. İtibar her zamankinden önemli olmuştur ve politik çıkmazlar yıkım ve güvenilirlik üzerine kurulmaya başlamıştır (Nye, 2004, s. 106).

Kamu diplomasisi dinlemek ve konuşmak olarak iki sütuna dayanmaktadır. Yumuşak güçte bu benzer sütunlar üzerine kurulmuştur. Bu nedenle karşı tarafta etki yaratmak için dinlemek de en az anlatmak kadar önemlidir. Yumuşak güç kavramı başkalarına, onları zorlamadan kendi istediğini yaptırmaktır. Bunun sağlanması başkalarının karşısındakini nasıl algıladığı ve mesajları nasıl okuduğu ile yakından ilişkilidir. Bu noktada hedeflenen kitlenin anlaşılması hayati bir öneme sahiptir. Nye politikacıların çoğu zaman mesajlarının karşı tarafta bilgi eksikliği olmasından dolayı anlaşılmadığını düşündüğünü ifade etmektedir. Ancak söz konusu kim olursa olsun tüm mesajlar alıcıların kültür filtrelerinden geçerek bir anlam kazanmaktadırlar. Yüz yüze iletişim bunun için en doğru araçtır fakat internet günümüzde son derece yaygın ve herkesin erişiminin olduğu bir araç olarak son derece güçlendirici bir destek aracıdır. Yüz yüze çalışmaların yanı sıra internet ile kombine edilmiş bir yumuşak güç uygulaması son derece etkilidir. (Nye, 2004, s. 111). Bu sebeple kamu diplomasisi ve yumuşak güç uygulamaları söz konusu olduğunda mesajı alan tarafın iyice tanınması ve mesajın en uygun şekilde verilmesi son derece önemlidir. Ülkeler arası değişim programları, hibe ve fon uygulamaları bu noktada son derece faydalı araçlar olarak gösterilebilmektedir. Avrupa Birliği üyelik sürecinde olduğu ve iş birliği içerisinde olduğu ülkeler/bölgelere hibe destek programları uygulamaktadır. Bu hibeler ile ülkeler kendi ülkelerinde AB'nin temsil ettiği (demokrasi, insan

hakları, sivil toplum dayanışması gibi) değerlerin gelişmesi ve sosyal kalkınma konularında ve başka konularda proje uygulamalar geliştirerek bu değerleri kendi toplumlarına da uyumlamaya çalışmaktadırlar.

Nye, bir iletişim stratejisi, politikanın bir parçası ile dahi aykırı düşerse işe yaramaz demektir. Kamu diplomasisi kendisini sert gücüm sade bir vitrin giydirilmesi gibi servis ederse başarılı olma ihtimali çok düşüktür (Nye, 2004, s. 110). Bununla birlikte yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamaları karşındaki ülkenin kamuoyu buna müsait ise başarılı olabilmektedir. ABD'nin Türkiye gibi ülkelerde Irak savaşı için destek ararken yumuşak gücünü boşa harcaması politikaları için uygun ortamdan ziyade uygunsuzluk yaratmıştır. Yabancı bir ülkenin politikacıları ılımlı olsa dahi, halkının gözünde olumsuz bir imaj var ise-söz konusu ülkeye dair- bahsi geçen ülkede rahatça hareket edilecek bir etki alanı olamayacaktır. Bu durum kamu fikrinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Böyle bir durumda kamu fikrini hedef alan politikalar geliştirmek, beklenen sonuçları alabilmek adına, geleneksel diplomatik araçlardan daha etkili olabilmektedir (Nye, 2004, s. 105).

Son olarak bir ülkenin tarihi ve doğal güzellikleri, kültürü, ekonomik gücü, sahip olduğu demokratik ve insan haklarına yönelik değerler gibi maddi ve manevi yönleri o ülkenin çekim alanını oluşturmaktadır. Kimi ülkelerin çekim alanları geniş iken kimilerinininki ise sınırlıdır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 55). Bu durum o ülkenin değerlerinin ve ekonomik, askeri kaynaklarının sınırlayıcılığına göre değişebilmektedir. Nitekim ülkenin bu değerleri kendine has özelliklerinden dolayı kapsayıcılığı kısıtlı olsa dahi anlatma ve özendirme becerileri neticesinde geniş kapsamlı bir yumuşak güç etki alanı yaratabilmektedir. Günümüzde Güney Kore ve Japonya bu konuda en etkili örnekler arasındadır. Ülkelerin sahip oldukları yumuşak güç bu çekim alanını ve kamu diplomasisi ise bu çekim alanının içerisinde yer alan ve doğru uygulandığında daha yüksek oranda çekim gücü yaratan bir manyetik alan olarak açıklanabilmektedir (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 55). Yumuşak güç uygulanması genel itibari ile bir çekim alanı yaratmayı amaçlamaktadır. Ülkeleri rızaları ile başka bir ülkenin çekim alanına sokmayı amaçlamaktadır. Nitekim kamu diplomasisi uygulamaları ise belirli bir hedefe yönelik olarak geliştirilmektedir. Karadağ, Nye ile vardığı görüş birliği neticesinde yumuşak güç ile kamu diplomasisi arasındaki farkı kamu diplomasisinin yumuşak gücün amaç odaklı hale getirilmiş olması olarak açıklamaktadır (Karadağ, Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi, 2020, s. 56). Nitekim burada şunun bilincinde olmak çok önemlidir, amaç, yöntem ve uygulama itibari ile kamu diplomasi ile yumuşak güç benzerlik göstermekte

olup birbirlerinin amaçlarına hizmet eden iki uygulamadır. Kamu diplomasisi geniş kapsamda bir ülkenin yumuşak gücüne hizmet eden, hedefler doğrultusunda ilerleyen bir uygulamadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ’NİN TARİHİ, GENİŞLEMESİ, DIŞ POLİTİKASI VE KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK HİBE PROJELERİ UYGULAMALARI

Avrupa Birliği’nin Türkiye ile ilişkilerinde hibe uygulamalarının yeri ve bunların bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanılabilirliğini değerlendirebilmek için, Birliğin kuruluş sürecinden günümüze kadarki gelişimini de bilmek gerekmektedir. Bununla birlikte AB-Türkiye ilişkilerine ve bu ilişkinin geleceğine dair bir bakış açısı edinmek hibe uygulamalarının işlevselliği ve yine kamu diplomasisi uygulaması olarak tercih edilebilirliğini ortaya koymak için oldukça önemlidir. Bu bölümde AB tarihi, Türkiye perspektifinde dış politikası ve AB’nin kamu diplomasisi uygulamaları ve AB- Türkiye ilişkileri ele alınacaktır.

2.1. Avrupa Birliğinin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

Avrupa kıtası yüzyıllar boyunca uzun süreli barış muhafaza etmenin zor olduğu, çatışmalar ve savaşlara sahne olmuş bir kıtadır. Öyle ki iki dünya savaşını da bu kıtada çıkmıştır ve iki dünya savaşında da Avrupa ülkelerinin çoğu -birbirleri ile- savaşmışlardır. 1870-1945 seneleri arasında Almanya ile Fransa üç kez savaşmıştır. Bütün bu savaşlar ve yaşanan felaketler Avrupa’nın ekonomik ve politik olarak birleşmesi ile kalıcı barışın sağlanabileceği fikrinin ortaya atılmasını sağlamıştır, nitekim Avrupa’da ulusal anlaşmazlıkların ötesine geçip uluslararası bir örgütlenme gerçekleşmesi İkinci Dünya Savaşı esnasında totaliter rejimlerin karşısında savaşan direniş hareketlerinden destek bulmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Abbe de Saint, 18. Yüzyılda yaşayan reformist filozof, 1713 ve 1717 senelerinde “Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe” (Avrupa’da Kalıcı Barışa Dair Proje” isimli serisinde Avrupa Federasyonu aracılığıyla daimî barış sağlanabileceği düşüncesini ortaya sunmuştur. 65 yıl sonra 1782 yılında Jean-Jack Rousseau “Jugement sur la paix perpetuelle” (Kalıcı Barış Üzerine Bir Yargı) adlı çalışmasında Abbe de Saint Pierre’nin Avrupa Hristiyan devletleri arasında resmi birlik kurulması önerisini değerlendirmiştir. Nitekim Rousseau o dönem koşullarında ve gözettiği yakın gelecekte böylesi bir birliğin mümkün olamayacağını ifade etmiştir. Ona göre egemen güçlerin hiçbiri gönüllü olarak böyle bir projeye dahil olmayacak olup böyle bir federasyon sadece kaba kuvvet ile mümkün olabilecektir. Bu karamsar bakış açısıyla Rousseau federasyon projesinden umudu kesmiştir (Çınar, 2017, s. 63). Emmanuel Kant’da Avrupa Federasyonu hakkında çalışmalar yapmıştır. Kant, Rousseau ile hem fikir

olarak, sert güç ile tek bir egemen güç yaratma fikrinin insanlığa faydadan ziyade zarar vereceğini düşünmektedir. 1795 senesinde kaleme aldığı *Zum Ewigen Frieden* (Ebedi Barışa Doğru) isimli çalışmasında savaş fikrinin bile tüm Avrupa devletlerinin tek bir monarşi egemenliğine girmesinden daha iyi olacağını ifade etmiştir. Nitekim Kant barışın temellerini atacak Avrupa federasyonu fikrine ılımlı yaklaşmaktadır ve hatta Kant bunu barış için alternatif bir çıkar yol şeklinde değerlendirmektedir. Bu yol kademeli ve gönüllü bir hızda ilerlemektedir. Kant bu dönemde eserini ele alırken Basel Anlaşmasıyla teşvik olmuştur. Bu anlaşma neticesinde Fransız Devrimi ile başlayan savaşlar son bulmuş ve Polonya'nın bölünmesine dair plan devreye girmiştir. Kant anlaşmanın Polonya ile ilgili kısmından memnun kalmamıştır, bununla birlikte o dönemde Westfalya Anlaşması devlet-üstü yasal bir mekanizma için uygun bir ortam sağlamamaktadır (Çınar, 2017, s. 65). Kant gibi Viktor Hugo'da insani dayanan barışçıl bir Avrupa'nın hayalini kurmuştur. Onun bu hayali İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa Kıtası için yeni bir umut olmuştur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.)

Kant devletlerin egemenliklerini korudukları federatif bir birlik hayal etmektedir. Bunun garantisini ise devletlerin cumhuriyet ile yönetilmesinde görmektedir. Kant'ın modeline göre cumhuriyet rejimi Avrupa'da kalıcı barış sağlanmasında hayati bir yere sahiptir (Çınar, 2017, s. 66). Günümüzde, Kant'ın bahsettiği ile paralel olarak Avrupa Birliği'nin savunuculuğunu yaptığı değerler arasında demokratik devlet yapıları en başta gelmektedir. Avrupa Birliği demokrasi ile yönetilen demokratik değerlere vurgu yapan devletlerden oluşmakta olup üye adaylarında aranan en önemli özelliklerin başında demokrasi gelmektedir. Avrupa kıtasında demokrasi vurgusunun köklerini Eski Roma ve Yunan Devletleri'ne kadar götürmek mümkündür. Bunun yanı sıra demokrasi ve cumhuriyet düzenli güçlü bir ekonomi için -tek şart değilse dahi- son derece önemli bir unsurdur. Cumhuriyet rejimi yanı sıra Kant ekonomik zorunluluklar, artan askeri teknoloji, artan yıkıcı kapasite ve insanların savaş karşısında direnmelerine olanak sağlayacak olan siyasal özgürlüğün kaçınılmaz olarak uluslararası istikrar ve uyumu sağlayacak olduğunu düşünmektedir. Ticari iş birliği doğası gereği savaş ile aynı ortamda var olamamaktadır, dolayısıyla kalıcı barışı getirecek olan şey ahlaki değerlerden ziyade maddi kudrettir. Kant barışın yalnızca ülkelerin birbirleri ile etkileşim halinde ve yakın ilişkiler kurmasıyla gerçekleştirilebilmektedir (Çınar, 2017, s. 67).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle 1940'lı senelerin ikinci periyodunda, birleşmiş bir Avrupa fikri güç kazanmıştır. Avrupa'da kimi elitlerce "Avrupa Birleşik Devletleri" olarak da adlandırılacak bir federal yapının kalıcı barışı getireceği görüşü benimsenmiştir. Nitekim 1948 senesinde Lahey'de bir araya gelen Avrupa Konferansı'nda eski İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in de böyle bir yapının ülkelerin ulusal egemenliklerine zarar vereceği

fikrine konuşmasında yer vermesi ile ulus-üstü bir yapının gerçekleşmeyeceği kesinlik kazanmıştır. Bu konferans Avrupa Konseyi'nin (Council of Europe) kurulması ile neticelenmiştir. Bu yapı ulusal hükümetlerin temsil edildiği bir konsey olmaktan ileri gitmemiştir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 3).

Soğuk Savaş'ın başlaması, SSCB'nin Avrupa için yarattığı tehdit gibi etkenler Avrupa'nın birleşme sürecini hızlandırmıştır. ABD'nin SSCB tehlikesine karşın ülkeleri güçlendirmek ve kendi tarafında tutmak hedefiyle uyguladığı Marshall Planı çerçevesinde Avrupa'nın aldığı maddi destek Avrupa entegrasyonunun ve serbest ticaretin geliştirilmesine önemli katkı sağlamıştır. Bu etkenler ile birlikte İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın Avrupa'yı tekrar tehdit etmesi riskine karşın çözüm önerileri arayışı da süreci hızlandırmıştır. (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 3). 9 Mayıs 1950 senesinde Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısına dayanarak Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman Avrupa Devletlerini kömür ve çelik ile ilgili alınan kararları ulusüstü ve bir yapıya devretmeye davet etmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Bu davetin karşılık bulmasında İkinci Dünya Savaşı'nın ülkelerde yarattığı hezimet ve yılgınlığın etkisi söz konusudur, ekonomik iş birlikleri Almanya ile Fransa'nın savaşmalarının karşısında bir gerekçe olarak değerlendirilmiştir. Schuman Planı Almanya ile Fransa arasında asırlardır süregelen çekişmenin son bulmasının Avrupa'da kalıcı barış için gereksinim olduğunu öngörmektedir. Bunu sağlamak adına ulusüstü bir kurum gözetiminde kömür ve çelik üretiminin sağlanması ve bu örgütlenmeye tüm Avrupa'nın dahil edilmesi düşünülmüştür (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Bu örgütlenme Fransa açısından Almanya ile arasında olası savaşların önüne geçilmesinin yanı sıra Almanya hakimiyetindeki Ruhr Bölgesi'nin sahip olduğu kaynaklardan Fransa'nın sanayi kalkınması için gerekli olan kömür ve çelikten faydalanmasının da önünü açacak olması yönüyle de önemlidir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 4).

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)

Schuman Deklarasyonu'nun neticelerinden bir tanesi olarak, 1951 senesinde Federal Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg, İtalya ve Hollanda'nın oluşturduğu 6 üyesi olan AKÇT kurulmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Almanya ile Fransa'nın kömür ve çelik için iş birliği yapmaları bu topluluk Hollanda, Lüksemburg ve Belçika açısından katılım kaçınılmaz olmuştur. İtalya ise komünizm tehdidine karşı kendini korumak adına topluluğa katılmak istemiştir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 4). Bu topluluğun ilk başkanı fikir babalarından olan Jean Monnet olmuştur. AKÇT

ülkelerin egemenliklerinin bir kısmını bir üst otoriteye devretmesinin dünya tarihindeki ilk örneğidir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

1955 senesinde 6 ülke Avrupa'da Ortak Pazar ve nükleer enerji alanında birliği sağlaması umulan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)'un kurulması önerilerini görüşmüştür. Temmuz 1955 ve Mart 1956 yıllarında toplanan Spaak Komitesi ülkelerin, bölgesel kalkınma, tarım ve sanayi için kendilerinden ödün vererek bir Ortak Pazar kurmasının önünü açacak bir rapor hazırlamaya çalışmışlardır. 1956 senesinde meydana gelen Süveyş Krizi ve Cezayir'in Fransa'ya karşı bağımsızlık savaşı başlatması, SSCB'nin Macaristan'ı işgal etmesi gibi gelişmeler başta Fransa olmak üzere AKÇT ülkelerinin fikirlerini etkilemiştir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 5).

Roma Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

1957 senesinde AKÇT'nin 6 kurucu üyesi işgücü, mal ve hizmetlerin özgürce dolaşmasına dayanan bir ekonomi topluluğu kurmaya karar vermiştir. Kömür ve çelik üretiminin yanı sıra farklı sektörlerde de ekonomik birliğin sağlanması amacıyla Roma Antlaşması (1957) imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. AET'nin amacı nihayetinde sermaye, işgücü, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşmasının mümkün olduğu ortak bir pazar kurulması ve politik bütünlüğe gidilmesidir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). AET'nin yapısı AKÇT'nin yapısı ile paralellik göstermiştir. Üye ülkelerin bakanlarının oluşturduğu karar alma mekanizması olan Konsey ve bürokrasi kanalını oluşturan Komisyon AET'nin yapı taşları olmuş olup; Topluluk AKÇT ile ortak mahkeme ve parlamentoları (Avrupa Adalet Divanı) paylaşmıştır. 12 Mayıs 1960 senesinde Bakanlar konseyi topluluk içerisinde ticari vergilerin kaldırılması ve diğer ülkelere karşı ortak gümrük vergisi uygulanması kararlarını almışlardır. Bu kararlar Roma Antlaşması'nın öngördüğünden daha hızlı bir sürede alınmıştır. Karar ile Ortak Tarım Politikası sağlanmıştır, bu politika ile ülkeler topluluktaki çiftçilerin tümünden aynı fiyatta ürün almaya ve tarım üretimini ortaklaşa kontrol etmeye başlamıştır (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 5).

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)

EURATOM AET gibi 1958 senesinde Roma Antlaşması ile kurulmuştur. Nükleer enerjinin barışçıl amaçlar için kullanılmasını sağlamak hedefiyle üye devletlerin araştırma programlarının koordine edilmesi amacıyla kurulmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Füzyon Antlaşması ve Avrupa Toplulukları

AET, AKÇT ev EURATOM'u tek bir Konsey ve Komisyon oluşturarak bir çatı altında toplamak için Füzyon Antlaşması 1965 senesinde imzalanmıştır. Antlaşmanın diğer bir adı ise

Birleşme Anlaşması'dır. Bu antlaşma sonrasında Avrupa Topluluğu oluşmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Gümrük Birliği

1 Temmuz 1968 senesinde mamul mallarda uygulanan gümrük vergisi kaldırılmıştır. Başta tarım ve ticaret politikaları olmak üzere 1960'lı yılların sonunda ortak politikalar bir düzen alamaya başlamıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Avrupa Tek Senedi

Avrupa birleşmesi süreci 1960'lı yıllarda iki kriz ile sekteye uğramıştır. 1961 senesinde İngiltere AET'ye adaylığını sunmuştur, Fransa Topluluktaki güçlü konumunun sarsılmasından endişelenerek Birleşik Krallık'ı tek başına veto etmiştir, bu ilk krizdir. İkinci kriz ise 'Boş koltuk krizi' olarak da adlandırılan krizdir. Komisyon kendisine ait bir bütçe oluşturulmasını istemiş ancak Fransa, yine, AET'nin ulus-üstü otoritesinin artacağından endişe duyarak bu düşünceye karşı çıkmıştır. Neticede, Haziran 1965 itibarıyla Fransa 6 ay süresince Topluluğu boykot etmiştir. Bu kriz Lüksemburg Uzlaşması olarak da adlandırılan Ocak 1966 senesinde varılan bir anlaşma ile son bulmuştur. Komisyonun kendi bütçesinin oluşturulması fikri 1969 Lahey Zirvesi'ne kadar rafa kaldırılmıştır (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 6).

1980 senesinin ortalarına kadarki süreç duraklama dönemi olarak adlandırılmıştır. Anca bu dönemde Birlik adına dört önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1965 senesinde imzalanan Birleşme antlaşması (Merger Treaty) neticesinde 1967 senesinde AET, AKÇT ve EURATOM'un bir araya gelmesi ile Avrupa Topluluğu'nun kurulmasıdır. Bir diğer önemli gelişme ise Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'nın Topluluğa katılımıdır. İlk genişleme dalgası olan bu genişlemede Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle'nin görevinin sonlanması ve yerine Georger Pompidou'nun gelmesi önemli rol oynamıştır. Bir önemli gelişme ise Avrupa Politik İşbirliği'dir (Avropean Politic Cooperation-API). Ülkelerin tam egemenliklerini korudukları, dış politika kararlarında serbest oldukları bu yapının amacı Topluluğun dış politikada eşgüdümlü hareket etmesini sağlamaktır. Sonuncu önemli gelişme ise 1974 senesinde Avrupa Konseyi'nin (Avropean Council) kurulmasıdır. Bu Konsey düzenli olarak üç yılda bir Topluluk üyelerinin başkanlarının bir araya gelmesini sağlamıştır. AT'nin karar alma mekanizmalarından bir tanesi olan bu Konsey bugün hala işlevselliğini koruyan devletlerarası bir kurumdur (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 7).

Bütün bu gelişmeler Avrupa bütünleşme süreci için son derece tarihi ve önemli olmakla birlikte ulus-üstü entegrasyona katkı yapmadıklarını vurgulamak gerekmektedir. Bu sürecin

duraklama dönemi olarak adlandırılması entegrasyonun ulus-üstü şekilde derinleşmemesi nedeniyledir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 7).

1980'lerin başlarında dünyada yaşanan durgunluk ve mali yükün paylaşılması konusundaki iç çekişmeler "Avrupa karamsarlığı" havasına sebep olmuştur. Nitekim bu karamsar hava 1984 senesine gelindiğinde yerini Topluluğun canlandırılmasına yönelik daha olumlu bir havaya bırakmıştır. Topluluk, Jacques Delors'un 1985 yılında hazırladığı Beyaz Kitap'ı referans alarak 1 Ocak 1993 senesine kadar tek Pazar oluşturmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda 17 Şubat 1993 yılında Avrupa Tek Senedi Almanya, Belçika, Hollanda, Fransa, Lüksemburg, İtalya, İngiltere, İrlanda, Danimarka, İspanya, Portekiz ve Yunanistan tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar'da kapsamlı bir biçim değişikliği meydana gelmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Avrupa Tek Senedi Avrupa'nın entegrasyonunda önemli bir sıçrama sağlamıştır (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 7). Avrupa Tek Senedi, Roma Antlaşması'nın ardından birleşme adına atılan o zamana kadar ki en önemli adım olarak görülmektedir, özellikle Avrupa ülkelerinin Japon ve Amerikan ekonomileri ile rekabet edememeleri nedeniyle desteklenmiştir. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik kriz sonrasında hızla büyüyen Amerikan ve Japon ekonomileri Avrupa sermayesini kendi topraklarına çekmeyi başarmıştır. Avrupa ülkeleri sermayeyi yeniden kendi topraklarına çekebilmek ve ekonomik gelişmelerini hızlandırabilmek adına Avrupa Tek Senedi'nin gerekliliğini kavramışlardır. Nitekim öngörülen değişikliklerin hayata geçmesi tüm üyelerin veto hakkı varken mümkün görülmemiştir. Bu nedenle 1992 senesinde Topluluk "Nitelikli Çoğunluk Oylaması" (*Qualified Majority Voting*) uygulamasına geçmiştir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 7). Avrupa entegrasyon sürecinde karar mekanizmasında demokratik adımlar atılması her zaman önemli bir konu olmuştur. Günümüzde AB olarak adlandırılan topluluğun demokrasiye daimî vurgusu ve addettiği önem Birliğin ortaya çıkışından günümüze kadar kendi yönetim mekanizmaları içerisinde demokrasi yönünde gösterdiği önem ile de anlaşılabilmektedir. İlerleyen dönemlerde Nice Anlaşması ile genişleme sürecinde olan AB'de nitelikli çoğunluk uygulaması güncellenmiştir. Buna göre oy oranları üçlü bir yapıya dönüştürülmüş ve üye ülkelerin çoğunluğu ve ülkelerde ise nüfusun yüzde 62'si ve daha fazlası olarak belirlenmiştir. Nitelikli çoğunluk ise 30 yeni politikayı kapsar hale gelmiştir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 10).

Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği

1989 yılında Avrupa'nın siyasi çerçevesi Berlin Duvarı'nın yıkılması ile değişmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.). Berlin Duvarı'nın yıkılması ve iki Almanya'nın birleşmesi Avrupa'daki ülkelerin SSCB denetiminden kurtulması ve demokratik yönetimlere geçmeleri, ardından 1991 Aralıkta SSCB'nin çökmesi Avrupa'nın siyasi yapısındaki bu köklü değişimin temel nedenleridir. Avrupa Topluluğu üye ülkeleri bağlarını sağlamlaştırmak kararlılığı ile 9-10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht'te bir araya gelinen Avrupa Birliği Zirvesi'nde kararı alınan yeni bir Antlaşma'nın görüşmelerine başlamıştır. Maastricht Antlaşması, nam-ı diğer Avrupa Birliği Antlaşması 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Anlaşmaya göre 1999 yılına kadar parasal birliğin sağlanması, Avrupa vatandaşlığı, ortak dış ve güvenlik ile adalet ve içişlerinde iş birliği politikaları sağlanması kararlaştırılmıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Maastricht Antlaşması üç sütunlu Avrupa Birliği'ni oluşturmuştur. İlk sütunu Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve EURATOM); ikinci sütunu "Ortak Dış İşleri Güvenlik Politikası" ve üçüncü sütunu ise "Adalet ve İçişleri" oluşturmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

1992 senesinde Maastricht Antlaşması ile ortak para birimine geçiş kabul edilmiş; 1 Ocak 2002 tarihinde avro (Avro) Avrupa ortak para birimi olarak 12 ülkede kullanılmaya başlamıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). İngiltere, İsveç ve Danimarka avrozone bölgesinin dışında kalmayı tercih etmiştir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 8).

Avrupa Birliği'nin kuruluşu ile Avrupa kurumları arasında ilişkiler yeniden düzenlenmiş ve Parlamento'nun güç ve yetkileri artırılmıştır. Maastricht Antlaşması ile yerleşen önemli bir olgu ise Avrupa Vatandaşlığı olgusudur (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 10)

Lizbon Antlaşması

Maastricht anlaşmasından itibaren Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine genişleme süreci ve AB2nin kurumsal oluşumunun genişleme için hazırlanması AB'nin gündemini meşgul eden iki olay olmuştur. 1997 Amsterdam Antlaşması ve 2004 Nice Antlaşması ile gelen reformlar AB'yi önündeki genişleme dalgasına hazırlamada yetersiz kalmıştır. Üye ülkeler, genişleme konusundaki istekliliklerine karşın, özellikle tarım ve yapısal fonlar ile ilgili AB politikaları konularında çekinceli olmuşlardır. 1996 senesinde Amsterdam Antlaşması'nın hazırlanmasını sağlayan hükümetler arası konferansta 2004 yılında yaşanacak olan genişleme öncesinde dört önemli reform için adım atılması öngörülmüştür. Bu reformlar Avrupa Parlamentosu ve

Komisyonun yeniden yapılandırılması; nitelikli çoğunluk sisteminin kapsayıcı bir şekilde güncellenmesi; nitelikli oy oranlarının yeniden belirlenmesi ve Başkanlık rotasyon sisteminin yeniden gözden geçirilmesi olmuştur.

2004 senesinde Anayasa Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın en önemli yönü Konvansiyon Metodu ile hazırlanmış olmasıdır. Bu zamana kadarki süreçte AB antlaşmaları üye devletlerin temsilcilerinin katılımıyla kararların oybirliği ile alındığı (*intergovernmental conferences*) tarafından hazırlanmıştır. Bu antlaşma ise 15 üye devlet ile 13 aday ülke hükümeti, ulusal parlamentoları, komisyon ve Avrupa Parlamentosu'na ilaveten ve diğer temsilciliklerinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Türkiye de bu Konvansiyon'a katılmıştır (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 9-10).

Lizbon Antlaşması Avrupa derinleşme sürecinin son önemli aşaması olup 2007 senesinde imzalanmış; 2009'da yürürlüğe girmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Bu Antlaşma Anayasa Antlaşmasına benzemektedir nitekim, AB sembollerine ve ilkelerine yapılan atıflar burada mevcut değildir (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 11). Birlikteki karar alma mekanizmalarında yaşanan sorunların giderilmesi ve daha demokratik ve etkili bir birlik hedeflenmiştir. Bu doğrultuda geniş çerçeveli değişikliklere gidilmiş (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Lizbon Antlaşması Maastricht Antlaşması ve Roma Antlaşması'nda değişiklikler öngörmüştür. Bu yönü ile reformist özelliğe sahiptir.

Lizbon Antlaşması ve Anayasa Antlaşması neticesinde AB uluslararası örgütlere üye olma yetkisi olan, uluslararası sözleşmelere imza atabilecek yasal bir oluşum statüsü elde etmiştir. AB'nin dış politikasını kuvvetlendirmek için yeni politikalar öngörülmüştür. İki buçuk yılda bir göreve gelecek bir Avrupa Konseyi Başkanlığı oluşturulmuştur. Anayasa Antlaşması'nda Dış İşleri Bakanı olarak da adlandırılan bu temsilcilik Lizbon'da Yüksek Temsilcilik olarak yer almaktadır (Ayhan Kaya, Sanem Düzgit, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 12). Lizbon Antlaşması neticesinde AB'nin ulus-üstü yapısı sağlamlaştırılmıştır. Dış İlişkiler temsilciliği oluşturulması, uluslararası sözleşmelerde Birlik olarak imza hakkının olması birliğin uluslararası bir aktör olarak sistemde yerini pekiştirdiğinin göstergesidir, yine de bu ulus-üstü yapısının onu 'Avrupa Federasyonu' ideasına yakınlaştırdığını ifade etmek doğru olmaz, ülkeler ve halkları içerilerinde hala kendi milletlerinin tam bağımsızlığına bağlıdır. Bunun Lizbon Antlaşması'nda bayrak, marş ve AB ilkelerine yer verilmemesinden anlaşılması mümkündür. Lizbon Antlaşması ile Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" şeklinde değiştirilmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Lizbon Antlaşması'nın uygulamaya konulması ile paralel olarak AB birtakım krizler ile sınanmıştır. 2008 ekonomik krizi Avrupa ülkelerini rekabet gücünün azalması, artan işsizlik, kamu açığının yükselmesi, ekonomik büyümenin yavaşlaması gibi sorunlar ile karşılaştırmıştır. Bu kriz AB'de ciddi olumsuz etkilere yol açmıştır, 2009 senesinde avro Alanı ekonomisi %41 oranında küçülmüş ve tarihinin en büyük daralmasını yaşamıştır. Global ekonomik kriz AB ülkelerinde mali yapıları etkilemiştir. Kamu açıkları ve borç stoklarındaki artış pek çok ülkenin kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir. 2010'da Yunanistan'da meydana gelen ekonomik kriz AB ülkelerine de sıçrayarak AB'deki borç krizini ekonomik krize dönüştürmüştür. Üye ülkeler istikrar programları ve kurtarma paketleri uygulamıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Meydana gelen krizin üstesinden gelebilmek adına Avrupa 2020 Stratejisi, Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (EFSM), Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF), Avrupa Sömestri, avro Paketi, Altılı Paket, Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM), Bankacılık Birliği gibi mekanizmalar sağlanmıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

2012 yılında demokratik değerleri ve insan haklarının geliştirilmesine katkılarından dolayı AB Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

AB düzensiz göç, Brexit ve aşırı sağ popülist rejimlerin iktidara gelmesi ve beraberinde gelen sınırlamalar gibi sorunlar ile karşı karşıyadır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

2015 senesinde düzensiz göç krizinin meydana gelmesi Schengen Bölgesi'nin işlevinin sorgulanması ve Birlik'te fikir ayrılıklarının yaşanmasına yol açmıştır. Düzensiz göç krizlerinin üstesinden gelebilmek amacıyla AB Türkiye ile 18 Mart Müktesebatı'nı tesis etmiştir. Bu kapsamda yer alan 1'e 1 Uzlaşısı AB'ye Ege Denizi rotasından göç akımının önemli oranda önüne geçmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Bu Müktesebat AB nezdinde Türkiye-AB Zirvesi olarak da adlandırılmaktadır. Bu Müktesebat 20 Mart 2016 itibarıyla Yunan adalarına Türkiye'den geçen Bütün yeni düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye teslim edilmesini kararlaştırmıştır. Yunan adalarından Türkiye'ye teslim edilen her bir Suriyeli için Türkiye'den bir diğer Suriyelinin AB'ye yerleştirilmesi öngörülmüştür (*1'e1 kuralı*). Tüm beklentilerin karşılanması halinde Türkiye vatandaşlarının AB'ye giriş-çıkışlarında vize serbestisi doğrultusunda adımlar atılması öngörülmüştür. Türkiye için Sığınmacı Mali İmkânı dahilinde başlangıç olarak AB tarafından Türkiye'ye 3 milyon avro tahsis edilmesi planlanmıştır. Bu 3 milyon avro geçici koruma altındaki kişilere yönelik, sağlık, eğitim, altyapı ve gıda ve yaşam giderleri gibi konulara yönelik projelerin finansmanı içindir. Müktesebat'ın önemli bir diğer gündemi ise Türkiye- AB müzakere süreçlerinin tekrar canlandırılmasının teyit edilmesidir.

Türkiye ve AB 14 Aralık 2015 senesinde 17. Faslin tekrar açılmasından memnuniyet duyduklarını belirterek; bir sonraki adım olarak 33. Faslin açılmasını kararlaştırmışlardır (Avrupa Birliği Başkanlığı, t.y.). Bu Müktesebat ile AB'ye ulaşan düzensiz göçler %97 oranında azalmıştır (Erdenir, 2021, s. 451). Nitekim Erdenir makalesinde Müktesebat'ın hukuksal çerçevesi yönüyle eleştirilere maruz kaldığını ifade etmiştir (2021). Bunun yanı sıra sürecin devamında AB-Türkiye ilişkileri Müktesebat'a göre ilerlememiş, gümrük birliği ve vize kaldırılması noktalarında da istenilen sonuç alınmamıştır. Öte yandan düzensiz göç sorunu AB lehine önemli oranda çözülmüştür. Dolayısıyla Müktesebat AB lehine ilerlerken Türkiye açısından AB'nin vadedilen beklentileri karşılama noktasında karşılıksız kaldığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Brexit AB'nin bütünlüğü açısından önemli bir sınav olmuştur. Birleşik Krallık 2016 senesinde yaptığı referandum ile AB'den ayrılma kararı almıştır, böylelikle AB'den ilk defa bir devlet ayrılmıştır. Birleşik Krallık 31 Ocak 2020 tarihinde AB üyeliğinden resmen çekilmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021). Brexit AB'nin birliğinin ve işlevselliğinin tüm dünya nezdinde sorgulanmasına sebep olmuştur. Brexit ve sağ popülizminin yükselişi, Covid-19 pandemisinin yol açtığı ekonomik kriz gibi sorunlar bir araya geldiğinde AB'nin birlik ve geleceği tartışma konusu olabilmekte olup, kaçınılmaz olarak, Brexit AB'nin geleceğini etkilemiştir. Nitekim İngiltere'nin Birliğe yaklaşımını AB tarihinin başlangıcından günümüze kadar gözlemlediğimizde AB karşısında çekimser bir tutumu olduğu görülmektedir. 1940'lı yıllarda Avrupa ülkelerinin bir üst yapı oluşturmaya önerisi Churchill tarafından reddedilmiştir, ilerleyen süreçte açıklanacağı üzere, İngiltere'nin Birliğe üyeliği iki kere Fransa tarafından reddedilmiş, ancak Charles De Gaulle görevden ayrıldıktan sonra gerçekleşmiştir. İngiltere'nin üyeliğinin ardından Birliğin olanaklarının İngiltere için adaletsiz olduğu tartışmaları meydana gelmiştir. Nihayetinde İngiltere'de uzun yıllar Birlikten ayrılmak tartışılmıştır. İktidardaki Muhafazakar Partinin AB'ye kuşkulu yaklaşımı ve Avro bölgesinde meydana gelen kriz İngiltere'yi Brexit'e götürmüştür (NTV, 2016) İngiltere para birimini kullanmaktan vazgeçmemiş Avrozone'a dahil olmak istememiştir. Tüm bu etkenler bir araya yüzyıllardır süre gelen Birleşik Krallık egemenliği ve hakimiyeti kaybetmekten itina ettiğini, AB'ye çekimser yaklaştığını iddia etmek mümkündür.

Brexit ve düzensiz göç sorunlarına yabancı düşmanlığı ve AB karşıtlığı gibi öğeleri savunan aşırı sağ hükümetlerin Macaristan, Polonya gibi ülkelerde iktidara gelmesi, diğer ülkelerde ise yönetimlerinde önemli sayılarda koltuk elde etmeye başlamaları AB'nin yüzleştiği başka önemli bir sorundur. Bu durum AB değerlerini sorguya açmaktadır. En son Mayıs 2019

tarhinde AB Parlamentosu'nda yapılan seçimler aşırı sağ ve popülist akımın yükselişte olduğunu göstermiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

2.1.1. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı

Ortak çıkarlar içeren kararların Avrupa düzeyinde demokratik yöntemlerle alınabilmesi adına Üye devletler egemenliklerinin bir kısmını ortak kurumlara devretmişlerdir. Bu şekilde ülkeler problemler ile ulusal değil bölgesel olarak Avrupa düzeyinde mücadele etmekteilerdir. AB politikalarının belirlenmesinde üç temel kurum rol almaktadır. Bunlar, üye devletlerin temsil edildiği Avrupa Birliği Konseyi; vatandaşların temsil edildiği Avrupa Birliği Parlamentosu ve siyasi olarak bağımsız olan ve ortak Avrupa menfaatlerini gözetten Avrupa Komisyonu'dur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

Avrupa Birliği Komisyonu:

Merkezi Brüksel olan Komisyon yasama sürecini başlatır. Bununla birlikte yürütme organı olarak AB müktesebatını, bütçesini ve programlarını hayata geçirmekten; idari denetimden sorumlu kurumdur. Komisyona her bir devletten bir üye alınmaktadır, toplamda 27 üyeden oluşur ve her 5 yılda bir üyeler yeniden seçilmektedir ve bu süre yenilenebilmektedir. 27 üye 'komiser' olarak adlandırılmaktadır, her biri bir ya da daha fazla AB politikasının yürütülmesinden sorumludur. Komiserlerin yanı sıra komisyonda 25.000 kişili AB görevlilerinin oluşturduğu bir idari teşkilat yer almaktadır. Komisyon yapısında komiserlere karşı sorumlu çalışan genel müdürlükler mevcuttur. Bu genel müdürlükler de kendi içlerinde yönetim birimlerine ayrılmaktadır. Komisyon Başkanı AB Zirvesi tarafından belirlenmekte olup Avrupa Parlamentosu onayı ile atanmaktadır. Birlik Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Komisyon başkan yardımcılarında bir tanesidir. Komisyon başkanının Avrupa Parlamentosu tercihleri doğrultusunda Zirve tarafından nitelikli çoğunlukla belirlenmesi ve Parlamento'ya sunulması gerekmektedir. Komisyon başkanı ve diğer tüm komiserler Parlamento'ya sunulup oy çokluğu ile seçilmektedir. Komiserler AB üyesi devletlerin vatandaşları olmalarına karşın, AB çıkarları doğrultusunda, hareket etmektedir. Üye devletlerden ya da herhangi bir kurumdan talimat almaz ve bağımsız hareket ederler. Komisyon görevlileri görevleri süresince üye devletler tarafından görevden alınamaz. Nitekim Parlamento güvensizlik oyu ile komiserleri görevden alabilmektedir.

Komisyon AB hukukunu ihlal etmesi gerekçesiyle Avrupa Birliği Divanı karşısında dava edilebilmektedir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020).

Avrupa Parlamentosu:

Parlamento doğrudan halk tarafından seçilen tek AB kurumudur. AB vatandaşları 5 senede bir gerçekleşen Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanmaktadırlar. En son seçim 2019 senesinde yapılmıştır. Parlamentoda 27 ülkenin toplamda 705 temsilcisi yer almaktadır. Üye ülkelerin parlamentodaki temsilci sayısı ülke nüfusuna göre değişiklik göstermektedir.

Parlamento üye devlet vatandaşlarının siyasi görüşleri ve demokratik çıkarlarını temsil etmektedir. Dolayısıyla Parlamentoda gruplar ülkelere değil siyasi görüşlere göre oluşturulmaktadır. Avrupa parlamentosu bağımsız üyeler ile 7 siyasi parti grubundan oluşmaktadır. Parlamento Genel Kurulu Strazburg'da toplanmaktadır. Siyasi gruplar ve komitesi Brüksel'de sekreteryası ise Lüksemburg'da toplanmaktadır. Farklı yetkinlikleri olan 22 komite kendilerine gelen konuları tartışarak elde ettikleri sonucu Genel Kurul'a sunmaktadır. Genel Kurul görüşmelerini bu doğrultuda yapmaktadır.

Avrupa Parlamentosu Konsey ile birlikte yasama yetkisini paylaşmaktadır. Genel kural olarak üye devletlerini bağlayacak yasal düzenlemeler Konsey ile Parlamento onayı ile gerçekleşebilmektedir. Parlamento dış politika gibi konularda karar alıcı değil danışman konumundadır, ancak diğer kurumlar üzerinde politik denetim yetkisine sahiptir. Parlamento sözlü ve yazılı soru sorma, şikayet dilekçesi kabul etme ve soruşturma komitesi kurma hakkına sahiptir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020).

Avrupa Birliği Konseyi:

AB devletlerinde görev yapan bakanlardan oluşmakta olan bu konsey Bakanlar Konseyi olarak da adlandırılmaktadır. Birlik içinde üye devletlerin ulusal çıkarlarının temsil edildiği organdır. Konsey toplantılarını üye devletlerin ilgili konuları temsil eden bakanlar katılmaktadır. Konsey başkanlığı üye devletin oluşturduğu 18 ay süreyle görev yapan sürekliliği ve tutarlılığı korumayı amaçlayan takımlarca yürütülmektedir. Başta olarak üye devletlerin AB Büyükelçiliklerinden oluşan Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) olmak üzere çeşitli çalışma grupları mevcuttur.

Konsey Avrupa Parlamentosu ile birlikte bütçeyi onaylar ve tüm üyeleri bağlayan yasal düzenleme yetkisini paylaşmaktadır. Konseyde esas oylama usulü nitelikli çoğunluk olup oybirliği ve oy çokluğu usulleri de kullanılmaktadır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019).

Tüm Avrupa'da uygulanan yasa ve politikalar bu kurumsal üçgen dahilinde oluşturulmaktadır. Komisyon prensipte yeni yasaları öneren kurumdur. Bu yasaları Parlamento ve Konsey kanunlaştırmaktadır. Avrupa Adalet Divanı AB hukukundan sorumludur, Avrupa Birliği Sayıştay AB'nin faaliyetlerinin finansmanından sorumludur. Bu kurumların temel sorumlulukları bu şekildedir. Bunlara ek olarak Ekonomik ve Sosyal Komite sivil toplum ve

işçileri temsil etmektedir. Avrupa Merkez Bankası AB'nin para politikalarından sorumludur. Avrupa Ombudsmanı AB organları ve kurumları ile ilgili kötü yönetime dair şikayetlerin soruşturulmasından sorumludur. Bölgesel ve lokal yönetimleri Bölgeler Komitesi temsil etmektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.)

2.2. Avrupa Birliği'nin Genişleme ve Derinleşme Süreçleri

AB kuruluş tarihinden bu yana altı genişleme dalgasına sahne olmuştur. 1958 senesinde Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa Toplulukları ve Roma Antlaşmasının uygulanması adına altı ülke (Belçika, Almanya, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) başarılı bir adım atmıştır. 'Altılılar' olarak da adlandırılan bu ülkeler Avrupa Topluluğunun kurucu üyeleri olmalarının yanı sıra Avrupa ülkelerinin de dikkatlerini çekmiştir (İKV, t.y.). Birliğin derinleşme süreci ekseninde, genişleme dalgalarıyla birlikte AB'nin genişleme politikası günümüzdeki şeklini almıştır. Genişleme politikalarının günümüzdeki halini almasında Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin üye oldukları son genişleme dalgası etkili olmuş ve "koşulluluk" ilkesinin kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır. Katılım koşulluğu ilkesi AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin üyelik öncesinde yerine getirmesi için üstlendikleri yükümlülüklerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (AB Başkanlığı, 2020).

Birinci Genişleme Dalgası:

İngiltere, Danimarka ve İrlanda 1961 senesinde AB üyeliği için başvuruda bulunmuşlardır. İngiltere'nin başvurusunda diğer AB ülkelerinden farklı olarak Fransa dönem Cumhurbaşkanı De Gaulle ülkenin ekonomik sıkıntılarını, Kıta Avrupası'ndan farklı olduğunu ve Amerika'ya askeri ve ekonomik olarak bağımlı olduğunu gerekçe göstererek olmuşuz yaklaşmış ve veto etmiştir. 1967 senesinde İngiltere tekrar başvurmuş fakat aynı gerekçelerle başvurusu reddedilmiştir. 1969 yılında De Gaulle'nin Fransa Cumhurbaşkanlığı'ndan istifa etmesiyle bu ülkeler ile süreç yeniden başlatılmıştır (AB Başkanlığı, 2020). İngiltere, Danimarka, Norveç ve İrlanda ile Lahey'de düzenlenen Zirve'de müzakerelerin başlatılması kararı alınmıştır. 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda topluluğa dahil olmuşlardır. Bu ülkelerin katılması ile Topluluğun üye sayısı altıdan dokuza yükselmiş ve AB'nin ilk genişleme dalgası gerçekleşmiştir. İki kurucu ETFA ülkesinin Topluluğa aday olması Topluluğun EFTA ile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine yol açmıştır (İKV, t.y.).

İkinci Genişleme Dalgası:

1959 tarihinde Yunanistan Topluluğa üyelik için başvuruda bulunmuştur. 1961 yılında Avrupa Toplulukları ile Ortaklık diğer adıyla Atina Antlaşması imzalanmış, Yunanistan hedefinin Topluluğa tam üyelik olduğunu ifade etmiştir. Nitekim 1967 tarihinde Yunanistan'da

askeri darbe olması ilişkilerin dondurulmasına neden olmuştur. Demokratik rejimin yeniden kurulmasıyla Yunanistan AKÇT Antlaşması'nın 98'inci; Roma Antlaşmasının 237'nci ve EURATOM Antlaşmasının 205'inci maddelerini referans göstererek 1975 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1976 altı yılında Avrupa Komisyonu Yunanistan başvurusu ile ilgili bit rapor hazırlamış ve Yunanistan'ın ekonomik durumunun katılıma elverişli olmadığını ifade etmiştir. Bu görüşe karşın 1976 yılında tam katılım müzakereleri başlamıştır. Yunanistan'ın katılımının demokrasilerine destek olacağı düşüncesi ile üye ülkeler Yunanistan'ın katılımını desteklemiştir. 1 Ocak 1981 yılında Yunanistan Topluluğa tam katılım sağlamış ve Topluluk üye sayısı 10'a yükselmiştir (İKV, t.y.).

Üçüncü Genişleme Dalgası:

1962 yılında İspanya ve Portekiz Topluluğa ilk kez başvurmuştur fakat o dönemde iki ülke de diktatörlük ile yönetildikleri için başvuruları reddedilmiştir. Bu ülkelerin ekonomiklerinin az gelişmişliği ve demokrasiye geçişlerindeki aksaklıklar Topluluk ile süreçlerinin yavaş ilerlemesine neden olmuştur. 1970 yılında İspanya ile Tercihli Ticaret Antlaşması imzalanmış, yedi sene sonra İspanya'da seçimler yapılarak demokratik düzene geçilmiştir. Bir ay sonra İspanya üyelik başvurusunu yenilemiştir. Başvuruya Komisyon tarafından Konsey'e olumlu yorum verilince iki taraf arasında müzakereler başlamıştır.

1970'li yılların ortalarında diktatörlükten demokrasiye geçiş sağlayan Portekiz'e Topluluk 150 milyon avro tutarında maddi destekte bulunarak işçilerinin Topluluk içerisinde dolaşımını kolaylaştırmış ve tarım alanında bazı avantajlar sağlamıştır. 1977 senesinde Portekiz üyelik başvurusunu tekrarlamış ve komisyonun olumlu görüş vermesiyle katılım müzakerelerinin başlaması kararı alınmıştır. İspanya ve Portekiz ile müzakereler 1978-1979 yıllarında başlatılmış ve 1986 senesinde iki ülkenin de Topluluğa katılmasıyla sonuçlanmıştır. Topluluğun üye sayısı böylelikle on ikiye yükselmiştir (İKV, t.y.).

Dördüncü Genişleme Dalgası:

Topluluğun dördüncü genişleme dalgası ekonomik ve demokratik olarak nispeten daha gelişmiş olan İsveç, Finlandiya ve Avusturalya ülkeleri ile olmuştur. Aynı zamanda EFTA üyesi ülkeler olan bu ülkelerin katılımı ile dördüncü dalga sonucunda Topluluk Kuzey Avrupa yönünde genişlemiştir. Avusturya 17 Temmuz 1989; İsveç 1 Temmuz 1991; Finlandiya ise 18 Mart 1992 yıllarında üyelik başvurularını yapmışlardır. Üç ülke ile de 1 Şubat 1993 tarihinde müzakereler başlamıştır. Bu ülkelerin Topluluğun temsil ettiği değerlere paralel değerlere sahip çıkması, refah seviyelerinin yüksek olması gibi etkenler üyelik süreçlerini kolaylaştırmış ve 13 ay kadar kısa bir sürede Birliğe üyelikleri gerçekleşmiştir. Bu özellikleri ile bu ülkeler katılım süreci en pürüzsüz olan ülkeler olmuştur (İKV, t.y.). Bu ülkelerin katılımıyla AB'nin üye sayısı

on beşe yükselmiştir. Yine de bu dönemde AB Komisyonu bir rapor yayınlamış ve raporda “genişleme derinleşme pahasına olmamalıdır” ifadesine yer vermiştir (Dinan, 2010, s. 106). AB’nin genişleme süreci ile birlikte derinleşmeye yaptığı vurgunun dördüncü dalga itibarıyla kendini göstermeye başlaması söz konusudur. Norveç de bu dönemde üyeliğe başvurmuştur ancak AB üyeliği için Norveç halkı yapılan referandumda “hayır” oyu kullanmıştır. Üyelik sürecinde uyulması gereken koşullardan çevre, balıkçılık ve tarım ile ilgili koşullar Norveç’i adaylık sürecinde rahatsız etmekteydi (Dinan, 2010, s. 106-107).

Beşinci Genişleme Dalgası:

1990’lı yıllar dünya siyasi tarihi önemli gelişmelere sahne olmuştur. Soğuk Savaş sona ermiş, SSCB yıkılmış ve komünizm etkisindeki ülkeler bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. AB bu dönemde SSCB etkisinden kurtulan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine (MDAÜ) planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine ve komünist rejimden çoğulcu demokrasiye geçiş sağlama noktasında destek olmuştur. 14-15 Aralık 1990 senesinde Roma Zirvesi’nde AB MDAÜ’ler için mali yardım paketini yürürlüğe koymuştur. Nitekim MDAÜ’ler ekonomik destek ve ticaretin kolaylaştırılmasının ötesinde daha sıkı bir iş birliği olmuştur. Avrupa’da AB dışında bir ‘üçüncü yola’ yönelmenin bölgede istikrarsızlığa yol açacağını savunmuşlardır (İKV, t.y.). Bu ülkelerin üyelik süreçleri ülkelerin yapıları ve AB’nin derinliği yönüyle daha önceki gelişmeler ile karşılaştırıldığında son derece sancılı geçmiştir (AB Başkanlığı, 2020). 1993 yılında Danimarka Dönem Başkanlığı sonunda gerçekleşen Kopenhag Zirvesi yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu Zirve ile MDAÜ’lerin AB üyeliğine aday olabilecekleri ilk defa ve en üst düzeyde vurgulanmış ve üyelik için bazı kriterler belirlenmiştir.

Kopenhag Kriterleri:

1993 senesinde Kopenhag Zirvesinde belirlenen “Kopenhag Kriterleri” Birliğe üye olma isteyen ülkeler için bir yol göstericidir (AB Başkanlığı, 2020). Bu zirve MDAÜ ile AB’ye üye olan ülkelerin üyeliklerinden önce karşılamaları gereken kriterler belirtilmiştir (AB Başkanlığı, 2011). Bu kriterler ekonomik, siyasi ve topluluk mevzuatı olarak üç gruba ayrılmıştır. *Siyasi kriterler*: demokrasi hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık haklarının korunması ve kabul görmesi aday ülke tarafından garanti altına alınmış ve istikrarlı bir kurumsal yapı söz konusu olmalıdır (İKV, t.y.). *Ekonomik kriterler*: aday ülkeler iyi işleyen bir Pazar ekonomisi ve AB içerisindeki piyasa güçleri ile rekabet kapasitesine sahip olmalıdır (İKV, t.y.). *Topluluk müktesebatının kabulü*: aday ülke siyasi, iktisadi ve parasal birliklerin amaçlarına uyulması da dahil AB mevzuatını üstlenebilme ve uygulama gücüne sahip olmalıdır. AB ile görüşmelerin başlaması için bunlardan siyasi kriterlerin uygulanması ön koşuldur. AB’ye katılım sürecinde komisyon aday ülkelerin Kopenhag Kriterleri’ni

karşılama durumu ile ilgili ülkeleri gözlemlemekte ve ‘İlerleme Raporunu’ düzenli olarak paylaşmaktadır (İKV, t.y.).

AB’nin genişleme süreci için önemli bir belge ise Gündem 2000’dir. Bu belge AB’nin genişleme süreci doğrultusunda Topluluk politikalarını sağlamlaştırmak amacıyla 1995 Madrid Zirvesi’nde Konsey talebiyle Komisyon tarafından hazırlanarak 1999 Berlin Zirvesi’nde kabul edilmiştir. Bu süreç ile genişlemenin gereklilikleri doğrultusunda AB’nin kendini şekillendirmesi söz konusudur. 2000-2006 dönemi finansal çerçevesi de dahil 3 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar; tarım reformunun çevreci koşullarda rekabet gücünün artırılması, çiftçiler için adil gelir temini basitleştirilmiş yasal düzenlemeler. Projelerin tematik ve coğrafi açıdan belirli amaç ve bölgelere ağırlık vermesi ve fonların etkinliği. (İKV, t.y.).

İlk dalga üyeleri ya da ‘Lüksemburg Grubu’ olarak adlandırılan Çekya, Estonya, Macaristan, Polonya, GKRY ve Slovenya ile müzakerelere başlama kararı 1997 Lüksemburg Zirvesi’nde alınmıştır. ‘Helsinki Grubu’ ya da ikinci dalga ülkeleri olarak adlandırılan Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Romanya, Malta ve Slovakya için ise 1999 Helsinki Zirvesi’nde oy birliği ile karar alınmıştır. Bu Zirve’de AB Konseyi Türkiye’nin de diğer aday ülkeler ile aynı kriterler doğrultusunda Birliğe katılma yolunda aday olduğunu doğrulamıştır (AB Başkanlığı, 2020).

Lüksemburg ve Helsinki Zirveleri ile beşinci genişleme dalgasının sistematığı, katılım öncesi ve müzakere süreçlerine dair çerçeve de ortaya koyulmuştur. Bu genişleme Avrupa’nın tüm kıtayı kapsayacak şekilde bütünleşmesine giden bölünmüş Avrupa’ya son veren yolun bir aşaması olduğu vurgulanmıştır. Genişlemenin kapsayıcı ve devam eden bir süreç olduğu vurgulanarak her ülke için sürecin hazırlanma derecesine göre ilerleyeceği belirtilmiştir (İKV, t.y.). Çekya, Macaristan, Polonya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, GKRY ve Malta ile müzakereler tamamlanmıştır. 16 Nisan 2003 tarihinde Atina’da Katılım Antlaşması imzalanmış ve 10 aday ülke 1 Mayıs 2004 yılında AB üyesi olmuştur (İKV, t.y.). 10 ülkenin AB’ye resmi katılımı ile AB tarihinin en büyük genişleme dalgasına sahne olmuştur (AB Başkanlığı, 2020).

1995 yılında Romanya ve Bulgaristan AB’ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. 2000 yılında bu ülkeler ile müzakereler başlamıştır. 2002’de Komisyon bu iki ülkenin AB’ye 2007 yılında tam üye olabilmeleri için yol haritası sunmuştur. 2005 yılında Lüksemburg’da Katılım Anlaşmasını imzalayarak iki ülke de beşinci genişleme dalgasının parçası olarak 2007 yılında AB’ye üye olmuşlardır. Böylelikle AB’nin üye sayısı 27’ye yükselmiştir. Bu iki ülke örgütlü suçlar ve yolsuzluğa ilişkin bazı sorunları nedeniyle üyeliklerinden bu yana İş Birliği ve Tektik

Mekanizması (Cooperation and Vertification Mechanism-CVM) vesilesiyle Avrupa Komisyonu tarafından izlenmektedir (İKV, t.y.). Bu genişleme dalgası ile AB'nin adaylık ve üyelik süreçleri değişmiş, Birliğe üyelik için bir dizi kriter ve şart getirilmiştir. Artan nüfus ile gelen dil ve kültür çeşitliliği AB'nin uyum sağlaması gereken bir durum olmuş öte yandan bu eklenen nüfusun kendi değerlerini koruyarak Birliğe adapte olması gerekliliği söz konusu olmuştur. Bütün bu gelişmeler AB'nin genişlemeyi ikinci plana bırakarak derinleşme sürecine daha fazla önem vermesine sebep olmuştur.

Altıncı Genişleme Dalgası:

2003 yılında adaylık başvurusunda bulunan Hırvatistan 2005 yılında Türkiye ile birlikte katılım müzakerelerine başlamıştır (AB Başkanlığı, 2020) ve “Üyelik Müzakereleri Çerçevesi”ni kabul etmiştir. Nitekim müzakerelere Hırvatistan General Ante Gotovina’yı tutuklayıp Lahey Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesine teslim etmediği ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile tam iş birliği gerçekleştirmediği gerekçesiyle belirsiz tarihli olarak ara verilmiştir (İKV, t.y.). Slovenya’nın bazı fasıllar için blokajını kaldırmasıyla Hırvatistan bütün fasılları açıp kapatmıştır. Böylelikle 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan AB’ye üye olmuştur ve AB üye sayısı 28’e yükselmiştir. İngiltere’nin Birlikten ayrılmasıyla bu sayı 31 Ocak 2020’de tekrar 27’ye düşmüştür (AB Başkanlığı, 2020). Hırvatistan’ın da üye olmasıyla AB’nin nüfusu 508 milyona ulaşmış ve resmi dil sayısı 24’e yükselmiştir (İKV, t.y.).

Aday ve Muhtemel Aday Ülkeler

Türkiye, ile birlikte mevcutta 6 ülke AB’ye adaydır. Bu ülkeler: Karadağ, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Arnavutluk, Moldova ve Ukrayna’dır. Batı Balkan ülkelerine İstikrar ve Ortaklık Süreci ekseninde komşularla iyi ilişkiler ve bölgesel iş birliği gibi kriterler getirilmiştir, genişleme politikası “koşulluluk” ilkesi çerçevesinde devam ettirilmektedir (İKV, t.y.) Bosna Hersek ve Gürcistan ise AB’ye potansiyel adaylardır (AB Başkanlığı, 2020). Moldova, Gürcistan ve Ukrayna’nın AB ile yakın ilişkiler geliştirmesi Rusya’yı son derece rahatsız etmektedir. 2022 senesinde Rusya Ukrayna’yı işgal ederek bölgede istikrarsızlık ve güvensizliğe yol açmaktadır. Rusya ile AB arasında yaşanan kriz göç, enerji ve gıda güvenliği gibi konularda AB’yi zor duruma sokarak gündemini meşgul etmektedir.

İzlanda 2010 tarihinde AB ile müzakerelere başlamış fakat 35 fasıldan 27’sini açmış, 11 faslı geçici olarak kapatmış ve 12 Mart 2015’te üyelik başvurusunu geri çekmiştir. İzlanda bu şekilde tarihte bir ilki gerçekleştirmiştir (AB Başkanlığı, 2020).

Genişleme dalgalarının AB üzerinde ekonomik, sosyal ve politik yönlerden pek çok etkisi ve yükümlülüğü olmuştur. İngiltere, Danimarka ve İrlanda’nın Birliğe dahil olmasıyla güçlü bir ulus egemenlik vurgusu AB’de etkisini göstermeye başlamıştır. Bu durum Birliğin

ulus-üstü yapısında sınırlamalara neden olmuştur. Akdeniz genişlemesi neticesinde AB'nin tarım politikası İspanya ve Portekiz'e daha fazla destek verilmesi yönünde düzenlenmiştir ve Bölgesel Politikalar kapsamında yapılan harcamalar arttırılmıştır. EFTA ülkelerinin birliğe dahil olmaları ile üye sayısı 15'e yükselmiş bu durum birlik içerisinde kurumsal reform tartışmalarını hararetlendirmiştir. Bütçeye net katkıları olan ülkelerin Birliğe dahil olmasıyla AB içerisinde harcamalarına kuşkuyla bakan ülkelerin ağırlığı artmıştır. Doğu genişlemesi Birlik tarihinin en büyük genişlemesi olarak tarihi etkilere sahiptir. Kurumsal reform tartışmaları bu genişleme ile zirve yapmış, Nice Antlaşması ve Lizbon Antlaşması ile artan üye sayısına karşın etkin şekilde karar alınmasının önü açılmıştır. Nice Antlaşması ile Komisyon'un üye sayısı azaltılmış ve nitelikli oy çoğunluğunun kullanıldığı alanlar genişletilmiştir. Doğu genişlemesi Birliği ortak dış politika kararları alma konusunda zorlamaya başlamıştır. ABD'nin Irak müdahalesi Birlik içerisinde bölünmelere neden olurken; Rusya ile ilişkiler Doğu genişlemesi ile farklı bir boyut kazanmıştır. GKRY'nin AB'ye üye olması AB Türkiye ilişkilerini olduğundan daha karmaşık bir hale sokmuştur. Nitekim Doğu genişlemesi AB'nin kurumsal olarak işlevselliğinin sorgulanması ve karar alma mekanizmalarında sorun yaşayacağı yaklaşımlarını haksız çıkarmıştır (Ayhan Kaya, Sanem Düzgüt, Yaprak Gürsoy, & Özge Onursal Beşgöl, 2020, s. 47-48).

2.3. Avrupa Birliği'nin Dış Politikası

AB kurumsal yapısı, politikaları, hukuku ve müktesebatı gibi değerleri ile uluslararası politikanın önemli bölgesel ve küresel aktörlerinden bir tanesidir. Dolayısıyla küresel ısınma, Ortadoğu barış süreci, Afrika'nın politik ve ekonomik kalkınması ve mülteci ve sığınmacı sorunu gibi pek çok sorun için ulusal, uluslararası, küresel ve bölgesel aktörler ile temas halindedir (Akdemir E. , 2018, s. 182). Birlik, 27 devletin oluşturduğu çok kültürlü ve ulusüstü özelliğe sahip bir yapıdır. Ulusüstü özelliğine karşın devletlerin ulus özelliklerini koruma eğilimleri Birliğin işleyişi ve politikaları üzerinde önemli derecede etkilidir. Her devletin nihayetinde kendi bekasını gözetmesi uluslararası arenada AB'nin yekpare bir dış politika yaklaşımı göstermesini oldukça zorlaştırmaktadır. Nitekim AB'nin dış ilişkilerinde bölgesel ve küresel hedeflerine ulaşabilmesi Birlik ülkelerinin AB dış politikasında kendi çıkarlarını bir kenara bırakarak AB'nin gözettiği değerleri benimseyerek hareket etmeleri gerekmektedir (Akdemir E. , 2018, s. 182). Daha önce AB'nin ulusüstü yapısına vurgu yapan radikal adımlar atılmıştır -marşı, ordusu olması gibi. AB Anayasa Taslağı bu kapsamda üye ülkelerinin halklarına sunulmuş ancak 2005 yılında Hollanda ve Fransa'da yapılan referandumlar ile reddedilmiştir (Akdemir E. , 2018, s. 191). Günümüzde AB'nin dış politika yaklaşımları

Birliğin temsil ettiği değerler ve moral unsurlar üzerine kurulu olup ağırlıklı olarak yumuşak güç unsuru üzerinden dönmektedir. AB kurumlarının barındırdıkları değerler ve düşünceler bütünleşme sürecinin belirleyicisidir. Lizbon Anlaşması sonrasında AB Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu gibi ulusüstü özellikteki kurumlar AB'nin dış politikasında son derece etkili olmuştur (Akdemir E. , 2018, s. 185). Yumuşak gücün AB dış politikasında ön plana çıkması Birliğin ortak dış politika kararları karar alıp uygulamalarının en etkin ve konsensus getirecek yolunun yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamak olduğunu ifade etmek mümkündür.

1971'li yıllardan bu yana AB ile ilgili tartışmalar ağırlıklı olarak onun bir 'sivil güç' olması üzerine yoğunlaşmıştır. AB'nin 'sivil güç' vurgusu birliğin ekonomik ve siyasi araçlar vasıtasıyla güvenlik ve istikrarı yayma ve teşvik etmesine dayanmaktadır (Uğur, 2018, s. 72). Ortak bir güvenlik ve dış politika yaklaşımı yerine ekonomik araçlar vasıtasıyla üçüncü ülkeler ile ilişkiler kurması AB'nin uluslararası bir aktör olarak dış politika uygulayıcısı olmasını tartışmaya açmıştır. 2003 yılındaki makalesinde Karen Smith AB'nin dış politikasını holistik bir yaklaşımdan ziyade bir topluluk dış politikası olarak betimlemiştir. Devletlerin uluslararası politikalarında göreceli bir şekilde özerk davrandıklarını ve AB'nin uluslararası meselelere ilişkin kararlarını farklı kurul ve usullere dayandığını ifade etmiştir. Brian White ise AB'nin dış politikasının üye devletlerin ayrı bağımsız dış politikaları ve AB'nin dış politikası olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Akdemir E. , 2018, s. 185).

Sivil güç olma özelliği ile ön plana çıkan AB SSCB'nin dağılmasıyla bu yapısının ötesine geçerek daha müdahaleci bir yaklaşıma itmiştir. Maastricht Antlaşması bu doğrultuda atılan somut bir adımdır (Uğur, 2018, s. 72). 1 Kasım 1993 tarihli Maastricht Antlaşması bütünleşmenin ekonomik alanların dışına kaymasını hedeflemiştir. Bu Antlaşma ile AB resmi adını alarak 3 sütunlu yapısına dönüşmüştür. Bu yapılardan bir tanesi Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) olmuştur. ODGP'nin karar alıcı organı Bakanlar Konseyi olup, Avrupa Parlamentosu'nun da haberdar edilmesi ve gerektiğinde danışılması gerekmektedir. ODGP altında Almanya ve Fransa dışındaki üye ülkeler AB'nin sert güç ve askeri güç haline gelmesinin mümkün olmadığını ifade ederek savunma içermeyen nitekim daha etkin bir dış politika savunmuşlardır (Uğur, 2018, s. 72). Maastricht Antlaşması'yla ODGP'nin hedeflerine ulaşabilmesi için iş birliği, ortak tutum ve ortak eylem şeklinde üç araç öngörülmüştür. İş birliği üye devletlerin kendi dış politikaları ile AB çerçevesinde geliştirilen dış politikalarının birbirine paralel ve tamamlayıcı özellikte olmasıdır. Ortak tutum, AB'nin ortak belirlenen dış politikaları doğrultusunda üye ülkelerin ulusal dış politikalarını da buna uyumlu şekilde yön vermesidir. Ortak eylem ise AB'nin hedeflediği siyasi etkinliğe ulaşabilmenin yöntemi olarak belirlenmiştir. AGİT süreci, nükleer silahların yayılmasının engellenmesi alakalı problemler,

güvenlik önlemleri ve Avrupa'da silahsızlanma ve silahların kontrolü ve ihracatının kontrolü, güvenliğin ekonomik boyutu ve üçüncü ülkeler ile yapılan askeri teknoloji transferlerinin kontrolü ortak eylem kapsamındadır. Maastricht Antlaşması'nda sunulan ODGP uygulamada beklentileri karşılar nitelikte olmamıştır. Bu doğrultuda AB ODGP'nin geliştirilmesi yönünde çalışmalarına devam etmiştir. Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi'nde bu doğrultuda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ortaya konmuştur. 2003 Nice Antlaşması ile Avrupa Güvenlik ve Sanayi Savunma Politikası ODGP'nin bir parçası olarak resmen ilan edilmiştir (Akdemir E. , 2018, s. 188).

Amsterdam antlaşması

Daha önce AB ülkelerine sunulan ve reddedilen AB Anayasası Taslağının yumuşatılmış bir versiyonu olarak ortaya çıkan Lizbon Antlaşması AB'nin dış politikasını önemli ölçüde şekillendirmiştir. Lizbon Antlaşmasının Beşinci Bölümü AB'nin dış politikasını belirleyici niteliktedir. Bu bölümde AB'nin dış politikasında gözettiği değerler ve ilkeler ortaya koyulmuş dış politika için kurumsa yapı belirlenerek kullanılacak araçlar önceliklendirilmiştir. Beşinci bölümün ilk başlığı, madde 21 AB'nin uluslararası alandaki eylemlerinin çerçevesini çizmektedir. Bunlar demokrasi, hukukun üstünlüğü, insani haklar ve temel özgürlüklerin bölünmezliği ve evrenselliği, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ilkeleri, Birleşmiş Milletler Şartı'nda bulunan ilkelere ve uluslararası hukukun üstünlüğüne saygı gibi Birliğin kurulmasına ilham veren ve dış dünyada desteklemeyi amaçladığı ilkelerdir. AB bu ilkeleri paylaşan üçüncü ülkelerle, bölgesel, uluslararası ve küresel uluslararası örgütler ile iş birlikleri yürütmek ve ilişkiler geliştirmek amacındadır. Birlik BM çerçevesinde ortak sorunlara çok taraflı çözümler sağlanmasını özellikle desteklemektedir.

AB, Birliğin değerlerini, güvenliğini, bağımsızlık ve bütünlüğünü, temel çıkarlarını korumak;

Demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve uluslararası hukuk ilkelerini güçlendirmek ve desteklemek,

Barışı korumak, uluslararası güvenliği güçlendirmek ve çatışmaları önlemek; yoksulluğun ortadan kalkması amacıyla gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmayı desteklemek;

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için çevre kalitesinin, küresel doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin korunması ve iyileştirilmesi noktasında uluslararası tedbirlerin geliştirilmesine katkı sağlamak;

İnsan kaynaklı ya da doğal afetlere maruz kalan halklara, ülkelere veya bölgelere yardım sağlamak amaçlarına ulaşmak;

Daha güçlü multi-partnerli iş birlikleri ve küresel iyi yönetişimlere dayalı bir uluslararası sistemi desteklemek üzere ortak eylemler planlamakta ve uluslararası ilişkilerine bu doğrultuda yön vermektedir. Bu doğrultuda AB'nin dış politikasında Komisyon ve Konsey, ODGP aktif rol almaktadır (Lizbon Antlaşması, 2011).

Lizbon Antlaşması'nın önemli bir noktası ise Birliğe uluslararası siyasette ağırlık kazandırmasıdır. Maastricht Antlaşması AB'ye dış politikası açısından uluslararası sistemde bir alan sağlarken AB'nin uluslararası hukuk bakımından resmi bir aktör rolüyle tanınmasını sınırlandırmıştır (Uğur, 2018, s. 78). Lizbon Antlaşması Maastricht Antlaşmasıyla kurulan üç sütunlu yapıyı kaldırarak AB'yi tüzel kişiliğe sahip tek bir yapı haline getirmiştir (Akdemir E. , 2018, s. 201).

AB'nin dış politikasında önemli rol sahibi bir başka yapı ise Dış İlişkiler Eylem Servisi'dir. Yapının politika alanları kısaca ortak güvenlik ve dış politika, terörizmin önlenmesi, eğitim, kalkınma ve iş birliği, çevre ve iklim değişikliği, uluslararası siber güvenlik, insan hakları ve demokrasi, göç konusunda iş birliği, madenlerin güvenli şekilde çıkartılması, barış inşası çalışmaları, sağlık, uyuşturucu ile mücadele, insani yardım ve sivillerin korunması, enerji diplomasisi, su diplomasisi ve bilim diplomasisi olarak gösterilebilir (Akdemir E. , 2018, s. 206).

2.4. Avrupa Birliği'nin Dış Politika Aracı Olarak Kamu Diplomasi Uygulamaları

AB'nin dış politikasında savunduğu ve desteklediği değerler ve ilkeler aynı zamanda ülkelerin kendi iç politikalarında da gözettiği değerler ile paraleldir. Bunun yanı sıra yukarıda da bahsedildiği üzere askeri, savunma politikaları gibi askeri güç ve sert güce dayalı dış politika yaklaşımları Birlik ülkeleri tarafından sıcak karşılanmamaktadır. Birlik pek çok yönü ile ulusüstü bir yapı olsa dahi dış politikada uluslararası özelliğini korumaktadır. Nitekim Soğuk Savaş'ın sonra ermesi gibi uluslararası ortamın yarattığı koşullar AB'nin geleceği için uluslararası sistemde bir aktör olarak etkin bir dış politika ortaya koymasını gerekli kılmıştır. AB yeteri kadar sert güç unsuruna sahip olmasa dahi tarihi, demokrasi ve insan hakları yönüyle derin bilgi ve deneyime sahiptir. AB'yi oluşturan ülkelerin derin bilgi birikimleri ve ortak tarihi paylaşım ve değerleri mevcuttur. Bu AB'nin uluslararası arenada uyguladığı kamu diplomasisi uygulamalarına da yansımıştır. Günümüzde ABD'den sonra yumuşak güç ve kamu diplomasisi açısından en etkili aktör olarak AB'nin görülmesinin ardında yatan gerekçe de budur. AB'nin sahip olduğu bu bilgi ve deneyim günümüzde vazgeçilmez bir etkidir (Selvi, 2019, s. 60).

Ian Manner AB'nin 'normatif güç' sahibi bir yapı olduğunu iddia etmiştir. Bu yapı AB'nin uzun tarihi içerisinde olgunlaşarak AB'nin hukuki temelini oluşturan antlaşmalar,

politika ve kriterler aracılığıyla ülkelerin ortak değerleri çatısı altında bulunduğu bir yapı olmuştur. Avrupalı devletler kendilerini tanımlayacak demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi temel ilkeleri siyasi iş birliği süreçlerine yedirmeyi amaçlamışlardır (Uğur, 2018, s. 72). AB'nin içeride ve dışarıda savunduğu değerler ve bu faktörler göz önünde tutulduğunda birliğin dış politikada yumuşak güç unsurlarını ön planda tutarak aracı olarak kamu diplomasisi uygulamasının kaçınılmaz olduğu iddia edilebilir. Nye'nin etkili bir yumuşak güç uygulaması için referans gösterdiği tüm değerler AB'nin doğasında mevcuttur. Bu şöyle de açıklanabilir, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri gözeterek kapsayıcı ve dahil edici özelliklere sahip en etkili dış politika aracı bu kapsamda kamu diplomasisidir. AB'nin bu yapısında uyum kimliğinin oluşturulması önemlidir. AB üyeliği hedefleyen ülkelerin bu uyuma sahip olmaları gerekmektedir (Aydemir, Kamu Diplomasisi Ülkeler, Avrupa Birliği, Kurumlar, Uygulamalar, 2018, s. 282). Bu durum doğal bir yumuşak güç kanalı ve kamu diplomasisi alanı oluşturmaktadır. Ülkeler dış politikalarını barışçıl yöntemler ile yürütmek için sivil toplum örgütleri, çok uluslu şirketler gibi aktörlerin dahil olduğu iletişim kanallarını kapsayan strateji ve etkinlikler aracılığı ile uluslararası kamuoyu oluşturmaktadır. İletişim kanallarının kaçınılmaz önemi bilgi akışını kontrol etmeyi ve yönlendirmeyi küresel güç kaynaklarının en önemli kaygılarından biri konumuna getirmiştir. Bu durum AB için de son derece geçerli olup, dış politika stratejilerinin kaçınılmaz bir parçası haline gelmiştir (Sönmez, 2019, s. 841).

Geleneksel yaklaşım bir ülkenin dış yardımlarının ya da diplomasi faaliyetlerinin etkin olabilmesi için askeri güce sahip olması gerektiğini savunur (Sönmez, 2019, s. 842). Nitekim günümüz sisteminde güç algısı ve araçlarının geçirdiği dönüşüm ve değişim ile birlikte diplomatik etki alanı ve hatta diplomasının uygulama kulvarları bile değişiklik göstermiştir. İletişim araçlarının yaygın ve çeşitli olması toplumların karar alıcılar üzerindeki baskı yeteneğini arttırmış dolayısıyla üst düzey diplomasının yetersiz kalabildiği durumlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kamu diplomasisi kamuoyuna etkisi yönüyle önemli bir dış politika aracı olagelmıştır. AB'de bu araçlardan faydalanarak uluslararası etkinlik sağlayan global etkiye sahip bir sivil güçtür (Sönmez, 2019, s. 842). Bir sivil güç olan AB'nin en yaygın kapsamlı ve temel müdahale yöntemi demokrasi geliştirmedir (Aydemir, Kamu Diplomasisi Ülkeler, Avrupa Birliği, Kurumlar, Uygulamalar, 2018, s. 282). Nitekim AB bunu Amerika gibi sert güç ve zoraki ilişkilere dayandırmadan son derece doğal ve davet edici şekilde yapmaktadır. AB'nin bu çekim alanı ve dış politika geliştirmedeki zayıflığına rağmen elde ettiği başarısı buradan gelmektedir.

Avrupa Birliği genişleme ve resmi komşuluk politikası hedef ülkelerin demokrasilerini geliştirmeleri amacıyla kullanarak kendisini cazibe merkezi konumuna getirmekte olup açık

siyasi şartlarını öne sürmesinde araç olarak kullanılmaktadır. Genişleme kapsamı dışında kalan ilkeler ile ikili ortaklık ve anlaşmalar düzenleyerek tam üyelik dışında bir yol ile insan hakları, demokrasi, yardım ve iş birliği noktalarında başarılı uygulamalarıyla üçüncü ülkeleri etki altına almayı amaçlamış ve yumuşak gücü bir etki aracı olarak tercih etmiştir. (Aydemir, 2018, s. 282-283). AB kendi ülkeleri içerisinde kimlik ve ortak amaç vurgusu yaparak bir kamu diplomasisi uygulamaktadır. Bu ulus-üstü yapının güçlü bir şekilde devletlerin tasvirleri ile desteklenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla gerçek bir dış imaj yaratılması bölgesel toplulukların içsel kimlik algılarını güçlendirerek bütünleşme için destek kazandırarak ardından bütünleştirmeyi meşrulaştıracaktır (Sönmez, 2019, s. 842). Avrupa kültürü ve kimliği, farklı dillerin ve kültürlerin AB çatısı altında barış içerisinde yaşaması; AB'nin Lizbon anlaşması ile belirlenen ilkeleri, AB Kurumları ve demokratik ve adil işleyişi; AB'nin dış politika stratejileri, insan hakları, barış inşası ve refah savunuculuğu, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi ilkeleri AB'nin yumuşak gücünün temellerini oluşturmaktadır (Aydemir, 2018, s. 285-286). Bu temeller AB'nin kamu diplomasisi uygulamalarını şekillendirmektedir.

AB birlik içerisinde ve dışarısında toplumların tüm kesimlerini kalkınma ve demokrasiye dahil etmeyi hedeflemekte bu yönüyle kamu diplomasi stratejisini “zihin paylaşımı” üzerine kurmaktadır (Aydemir, 2018, s. 288). Bu bağlamda kamu diplomasisi faaliyetlerini uyguladığı ülkelerde bu değerlerin yerleşmesini amaçlamaktadır. Bu AB'nin içerisinde ve dış politikasını uygulamada, kendini uluslararası arenada kabul ettirmek için gereklidir. AB kamu diplomasisi uygulamaları eğitim politikası, komşuluk politikaları, Avrupa Ziyaretçi Programı, Avrupa Akdeniz Ortaklığı ve entegrasyon üzerinden şekillenmektedir (Akdemir E. , 2018, s. 288). Avrupa Komşuluk Politikası, beşinci genişleme dalgasından sonra AB'nin sınırlarının değişmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. 2004 yılında 16 Avrupa komşu ülkesinin siyasi ve ekonomik refahlarını desteklemek, komşu ülkelerde istikrar ve barış ortamına katkıda bulunmak amacıyla oluşan Avrupa Komşuluk Politikası ile 16 ülke AB'ye ekonomik, politik ve sosyal olarak uyum sağlanmasına teşvik edilmektedir (Koçak, 2017, s. 35).

AB kamu diplomasisi uygulamalarını diyalog üzerinden ilerletmektedir. İletişim kanallarında da bu diyalog mekanizması son derece önemlidir. Bu bağlamda farklı ülkelerde konferanslar düzenlemek, etkileşimde bulunmak son derece önemlidir. Bu bağlamda AB'nin en öne çıkan kamu diplomasisi uygulaması değişim programlarıdır. Özellikle eğitim programları bu noktada ayrıca öneme sahiptir. Çok kültürlü ve çok dilli Avrupa hedefleyen bu uygulama kültürler arası köprüler kurarak farklı kültürlerden insanların birbirlerini anlamaya çalışmalarını, dillerini öğrenmelerini ve beraber yaşamalarını amaçlamaktadır. AB eğitim

politikalarının hedefleri, nitelikli işçi, stajyer ve öğrenci değişikliği, ulusötesi girişimler ile ortak proje çalışmalarına destek vermek, bilgi değişimi sağlanması ve kıyas yapılabilecek çalışmalar yapılmasıdır (Akdemir E. , 2018, s. 289). AB'nin en kapsamlı eğitim ve değişim uygulaması Erasmus+ programıdır. Bu program öğrenci değişimi, Avrupa Gönüllülük Hizmetleri ve proje destekleri ile özellikle genç nüfusa odaklanarak değişim, çok kültürlü iş birlikleri, dayanışma, demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması gibi değerlere sahip çıkılması gibi ana hedefleri üzerine odaklanmaktadır. AB'nin kamu diplomasisi aracı olan programlara Erasmus+ yanı sıra Comenius, Grundtvig, LinguaMinerva, Tempus programları örnek gösterilebilir. Avrupa Ziyaretçi Programı bu kapsamda önemli bir diğer araç olup AB üyesi olmayan ülkelerin hükümet yetkilileri, sivil toplum kuruluşları liderleri, gazetecilerinin AB kurumlarını tanıyıp anlayabilmesi için beş ile sekiz günlük tanıtım gezileri düzenlemektedir (Akdemir E. , 2018, s. 290).

AB'nin kamu diplomasisi uygulamaları kapsamında bölgesel birliktelikler ve bir araya gelme üzerine dış politika faaliyetleri bulunmaktadır. Bu kapsamda AB ve Akdeniz'e komşu ülkeleri tek çatı altında toplamayı amaçlayan "Akdeniz İçin Birlik" projesinden bahsetmek mümkündür. Bu girişim ile Avrupa, Ortadoğu ve Afrika arasında bir köprü kurmak amaçlanmıştır. Fransa ve İspanya gibi Güney ülkeleri ile ortak projeler geliştirmeyi hedefleyen Akdeniz İçin Birlik projesine karşın Polonya ve Almanya'nın öncülüğünde "Doğu Ortaklığı" girişimi söz konusudur. Bu girişim ile AB üzerinden Polonya, Almanya, Moldova, Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan gibi Karadeniz Havzası ülkeleri ile iş birlikleri geliştirilmesi amaçlanmıştır. Doğu Ortaklığı istikrar, demokrasi, iş birlikleri için ortak bir zemin sağlanması amacıyla kurulmuştur. (Akdemir E. , 2018, s. 199).

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (Avromed/The avro-Mediterranean Partnership) 1995'te başlamıştır. Barcelona süreci olarak da bilinen ortaklık AB'nin önemli bir kamu diplomasisi uygulamasıdır. Kùltürler arası iletişim, diyalog ve karşılıklı anlayış geliştirmeyi amaçlamıştır. 10 Akdeniz ülkesi ve 25 AB üyesinden oluşan Ortaklığın çeşitli girişimleri mevcuttur. Bunlar Akdeniz bölgesindeki gençlerin kültürel gelişimine odaklanan EuroMed Youth, Akdeniz mirasını korumayı ve bilgi değişimini amaçlayan Euromed Heritage.

AB'nin kamu diplomasisi araçları arasında enstitüler, eğitim öğretim bursları, değişim programları, basın yayın organları örnek gösterilebilmektedir. Bu araçların önemli bir kısmı bu 'kamu diplomasisi' bölümünde detaylı olarak incelenmiştir. Bu nedenle bölümde ağırlıklı olarak AB'nin sağladığı mali yardımların bir kamu diplomasisi aracı olarak incelenmesi yapılacaktır (Koçak, 2017, s. 34).

2.4.1. AB'nin Dış Politikasında Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Mali Yardım Uygulamaları

Temelde AB'nin çoğu kamu diplomasisi uygulaması AB'nin ilgili ülke, kurum ya da kuruluşa bir fon sağlanması aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Nitekim bir mali yardım politikası belirlenerek kamu diplomasisi aracı yaratılması bundan farklı bir mevzudur. Her şeyden önce mali yardım görünürlük yönüyle bir yumuşak güç aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim mali yardım fonlarının ve hibelerinin kullanımı kamu diplomasisi aracı olarak hayat bulmaktadır. Bu fonların kullanım hedefleri, yaratmak istediği etki ve çıktılar kamu diplomasisinin etki alanına girmektedir. Bu bağlamda AB mali yardımlarının çoğu durumda doğrudan bir yumuşak güç, dolaylı olarak ise bir kamu diplomasisi aracı olduğunu ifade etmek mümkündür.

AB dış politikasını belirlemek, etkisini güçlendirmek, uluslararası riskleri yönetmek, barışın korunması ve güvenliğin sağlanması hususlarında yumuşak gücü etkin bir araç olarak kullanmaktadır. Uluslararası alanda AB'nin yumuşak gücü üçüncü ülkelere yaptığı mali yardımlar üzerinden şekillenmektedir (Sönmez, 2019, s. 842). AB'nin bütçesi esasen yatırıma ayrılmıştır. Bu, AB'nin çok yıllık mali çerçeveler (MFF) olarak bilinen 5-7 yıllık bir süreyi kapsayan uzun vadeli harcama planlarını benimsemesini sağlamıştır. AB'nin harcama öncelikleri ve limitlerini belirleyen uzun vadeli bütçeleri 2021 yılından 2027 yılına kadar uzanmaktadır (European Union, t.y.). Bütçe kaynakları Avrupa düzeyinde birleştirmekte, yanı sıra büyük altyapı ve araştırma projelerini de finanse etmektedir (European Commission, t.y.). Bu bütçe kırsal alanların geliştirilmesi, çevrenin korunması, dış sınırların korunması ve insan hakları gibi çeşitli faaliyetlerin finansmanı için kullanılmaktadır. NextGenerationEU ile Covid-19'un etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar da -AB özelinde- buna eklenmiştir. Koronavirüs pandemisi, iklim değişikliği ve terörizm tehdidi gibi sınır ötesi sorunlara yönelik müdahaleler de bütçenin kapsamındadır (European Commission, t.y.). Komisyon, Parlamento ve Konsey bütçenin büyüklüğü ve nasıl kullanılacağını belirlemede söz hakkı sahibidir. Nitekim bütçenin yönetimi Komisyon'un sorumluluğundadır. Parlamento her yıl bir önceki yılın bütçe uygulamasını değerlendirerek ve Komisyon'un tavsiyesi doğrultusunda Komisyon'a ibra verilme durumuna karar vererek Komisyon ve Konsey iş birliği ile bütçeyi hazırlamaktadır (European Union, t.y.).

2021-2027 döneminde AB bütçesinin yüzde 18'ini Avrupa Komisyonu, onun ajansları ve delegasyonların; yüzde 8'ini uluslararası kuruluşlar, ulusal ajanslar ve AB üyesi olmayan ülkelerin kullanması planlanmıştır (European Union, t.y.). AB bütçesi AB ülkelerinin ulusal bütçelerini tamamlayıcı nitelikte olup, bölgesel ve ulusal düzeydeki harcamalarını AB

düzeyinde gerçekleştirmelerini teşvik etmeyi, AB içerisindeki ‘daha az varlıklı’ ülkelerin ekonomik kalkınmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Dayanışma ilkesi kapsamında komşu ülkelerinde ve üçüncü ülkelerdeki vatandaşların hayat şartlarını iyileştirmeye katkıda bulunmak ve söz konusu ülkeleri desteklemek amacıyla maddi kaynak sağlamaktadır. Avrupa Komisyonu resmi internet sitesinde AB’nin mali araçlarının kullanılmasına dair “*AB’nin küresel bir oyuncu olarak rolünü sürdürmesine ve hatta güçlendirmesine ve Üye Devletlerle birlikte dünyanın önde gelen kalkınma ve insani yardım bağışçısı olarak kalmasına olanak tanır*” açıklamasında bulunulmuştur (European Commission, t.y.). AB bütçesinin dağılımına üye olan ülkelerin yanı sıra delegasyonları, ulusal ajansları ve üye olmayan ülkeleri de açık bir şekilde dahil etmektedir. Bütçe harcamalarını dayanışma, komşu ülkeler ve üçüncü ülkelerde kalkınmaya destek olunması gibi ilkeler üzerine gerçekleşmektedir. Bu durum AB mali araçlarının yumuşak güç ve kamu diplomasisi açısından kapsayıcılığının göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. AB, üye ülkelerin harcamalarını AB düzeyinde yapmalarına teşvik etmektedir. Bu kapsamda gerçekleşen uygulamalar ile AB’nin kendi içerisindeki ülkeler üzerinde de mali destekler ile bir kamu diplomasisi alanı yaratmaya çalıştığı ifade edilebilmektedir. Öte yandan AB’nin resmi internet hesaplarında mali araçlar için ayrılan sayfaları incelediğimizde harcamaların ve bütçelendirmenin açıkça detaylı bir şekilde fakat sade bir dille ve görseller ile desteklenmiş bir şekilde anlatıldığı görülmektedir. Görülmektedir ki AB’nin mali araçları konusunda şeffaf bir tutum sergilemektedir. Sade ve görseller ile desteklenmiş bir dil ile bu araçları tanıtmaları kamuoyu tarafından kolayca anlaşılmasını sağlamaktadır. Kamu diplomasisi perspektifinde bu son derece önemlidir. İlk bölümde de bahsedildiği üzere iyi bir kamu diplomasisi uygulanması için şeffaflık ve kamuoyu tarafında anlaşılır olmak son derece önemlidir. Zira bu yaklaşım kamuoyunun AB’ye olan güven ve inancı üzerinde yapıcı etkiye sahiptir¹⁰.

AB harcamaları yedi başlık altında kategorize edilmiştir. Bu başlıklar şu şekilde özetlenebilir: **Başlık 1: Tek Pazar, İnovasyon ve Dijital**, bu kapsamda araştırma ve yenilik, dijital dönüşüm, Tek Pazar ve stratejik altyapı alanlarına yatırım yapılmaktadır. Demografik değişim, karbondan arınma gibi ortak zorlukların yenilmesi, KOBİ’lerin rekabet gücünü arttırmak bu başlığın amaçları arasındadır.

Araştırma ve inovasyon: (Ufuk Avrupa, Euratom Araştırma ve Eğitim Programı), Avrupa Stratejik Yatırımları (Invest EU, Dijital Avrupa Programı), Tek Market (Tek

¹⁰ AB mali araçlarının dağılımı ve harcanmasına ilişkin: https://www.avroparl.avropa.eu/infographic/budgetary-procedure/index_en.html

Pazar Programı, Dolandırıcılıkla Mücadele Programı), Avrupa uzay programı, bu kapsamda bütçe ayrılan programlardır.

Başlık 2: Uyum, Esneklik ve Değerler, bu kapsamda AB ülkeleri arasında uyum güçlendirmek amaçlanmıştır. Avrupa Sosyal Fonu+ (ESF+), Erasmus+, RescEU, REACT-EU programı bu kapsamda finansman sağlanan programlardır.

Başlık 3: Doğal Kaynaklar ve Çevre, iklim eylemi, çevre koruma, gıda güvenliği, tarım, balıkçılık ve kırsal kalkınmaya yatırım yapılarak sürdürülebilirliği sağlamak amaçlanmaktadır. Avrupa Komisyonu AB'nin bu başlık ile sürdürülebilirlik için itici bir güç olduğunun vurgusunu yapmaktadır.

Ortak Tarım Politikası, LIFE Programı, Tarım ve Denizcilik Politikası (Avrupa tarımsal garanti fonu (EAGF), Avrupa kırsal kalkınma tarım fonu (EAFRD), Çevre ve İklim Eylemi, Avrupa Denizcilik, Balıkçılık ve Su Ürünleri Fonu) bu kapsamda finansman sağlanan programlar arasındadır.

Başlık 4: *Göç ve Sınır Yönetimi*, sınırların yönetimi ve göç ile ilgili zorluklar bu başlıkla ele alınmaktadır. AB içerisindeki iltica sistemini muhafaza etmek için dış sınırların korunması amacıyla verilen destekler bu başlık kapsamında arttırılmıştır. Göçmenlerin uyum ve yönetimi için de üye devletlere verilen destek arttırılmıştır.

Güçlendirilmiş bir Sığınma ve Göç Fonu, Entegre sınır yönetimi fonu bu kapsamda finansal destek sağlanan programlar arasındadır.

Başlık 5: *Güvenlik ve Savunma*, bu kapsamda vatandaşların güvenlik ve emniyetinin kuvvetlendirilmesini ve savunma donanımını geliştirmeyi, krizlere müdahale etmeyi sağlayacak programlar finanse edilmektedir.

İç Güvenlik Fonu, Avrupa'da nükleer güvenliğin sağlanmasına yönelik belirli nükleer santrallerin hizmetten çıkarılmasına yardımcı olacak mali destek ve Avrupa Savunma Fonu bu bağlamda finansal destek alan programlardır.

Başlık 6: *Mahalle ve Dünya*, bu kapsamda AB komşuları, gelişmekte olan ülkeler ve dünyanın geri kalanında yapılan dış faaliyetlere fon ayrılmaktadır. Bu finansman AB'nin dünyanın önde gelen kalkınma ve insani yardım bağışçısı olmasının önünü açarken küresel bir aktör olarak konumunu sağlamlaştırması ve hatta güçlendirmesini amaçlamaktadır. AB'nin dış eylemlerinin çoğu Komşuluk, Kalkınma ve Uluslararası İş birliği Aracı (NDICI) çatısında bulunmaktadır. NDICI aracılığıyla AB coğrafi ve tematik olarak stratejik önceliklere odaklanmaktadır. Bu kapsamda Batı Balkanlar, Avrupa Komşuları, Afrika ve en çok ihtiyaç duyan ülkelere odaklanılarak göç, iklim değişikliği ve insan hakları, güvenlik alanlarında destek sağlanmıştır. İnsani yardım, doğal afetler, koronavirüs pandemisi ve diğer bulaşıcı hastalıklar,

küresel mülteci krizinin yol açtığı güçlükler karşısında en akut insani ihtiyaçlar için destek sağlanması bu başlık kapsamında sağlanan desteğin kapsamındadır.

Başlık altı aynı zamanda katılım öncesi bir araç finansmanı ile aday ülkelerin katılım kriterlerini gerçekleştirmelerine destek olmaktadır (European Commission, t.y.)

Başlık altı kamu diplomasisi açısından son derece önemlidir çünkü AB'nin yumuşak gücünün fiili olarak ortaya konduğu başlıktır. Bu kapsamda AB üçüncü ülkelerde insani yardımlar ve kalkınma yoluyla uluslararası alanda gücünü ve etkinliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. AB dünyanın en fazla uluslararası kalkınma yardımı yapan kurumudur. ABD, Kanada, Japonya, Rusya, Çin ve Hindistan ile eğitim, çevre insan hakları diyalogu ve sağlık gibi pek çok alanda ilişkilere sahip olup bu ülkelere periyodik olarak zirveler düzenlemektedir. AB'nin sağladığı bu hareketlilik onun küresel düzeyde potansiyelini ortaya koyarken aynı zamanda örgütü daha güçlü bir konuma getirmektedir (Akdemir E. , 2018, s. 210). AB'nin bu politikası onun bir kamu diplomasisi olarak gösterilebilir. Ülkelerde düzenlediği zirveler, eğitim, sağlık ve insan hakları gibi alanlarda yürüttüğü çalışmalar ilgili ülkelerin halkları nezdinde AB'nin imajını olumlu anlamda güçlendirerek onları AB lehine kararlar almaya iş birliklerini desteklemeye itmektedir. Bu doğrudan kamu diplomasisidir. Altıncı başlık bu yönüyle kamu diplomasisi açısından en önemli başlıktır, yanı sıra, AB-Türkiye ilişkilerinin en önemli araçlarından birisi olan Katılım Öncesi Mali Yardımlar (IPA) da bu başlık altında finanse edilmektedir.

Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance/IPA)

1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla Avrupa Birliği aday ülkelere finanse ettiği mali yardımların yapısında değişikliğe giderek adaylık öncesi ülkelerin kalkınmalarına yönelik mali yardımları Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) çatısında birleştirmiştir (European Commission, t.y.). IPA genişleme bölgesinin ve AB'nin geleceklerine yapılan önemli bir yatırımdır. IPA'nın temel amacı yararlanıcıların AB'ye üyelik yolundaki ülkelerin bu doğrultuda gelişmelerine ve kalkınmalarına yönelik projelere destek verilerek onları AB üyeliğinin getirdiği hak ve yükümlülöklere hazırlamaktır. Projeler doğrultusuyla kullanılan bu fonların AB müktesebatı ile uyumlu olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra vatandaşlara mevuttakinden daha iyi koşullar sağlayarak AB vatandaşlarının sahip oluğu koşullara eşit koşullar sağlanması hedeflenmedir. Beş bileşen halinde yapılandırılan IPA'nın geçiş dönemi, kurumsal yapılanma yanı sıra çevre ve iklim, insan hakları, bölgesel rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal kalkınma ve ulaştırma gibi alanlarda da mali destek sağlamaktadır. Bunun yanı sıra aday ülkeler katkı paylarının bir kısmı IPA tarafından finanse edilen Topluluk Programları'na katılımlarını sürdürmektedir (STGM, 2020; European Commission, t.y.). IPA'nın şu ana kadar iki dönemi

tamamlanmış -nitekim IPA II döneminden bazı projeler hala devam etmektedir. 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla IPA II taahhüt ödeneklerinin %99'unu ve ödeme ödeneklerinin %59'unu uygulamıştır (European Commission, t.y.).

IPA döneminin ana hedefi AB'ye aday olma yolundaki ülkelerin ihtiyaç ve isteklerinin desteklenmesi olmuştur. 2007-2013 dönemi IPA'sının bütçesi 11,5 Avro'dur. Bunun devamı olan IPA II için 2014-2020 döneminde 12,8 milyar avro ayrılmıştır. 2021-2072 çok yıllık mali döneminde IPA III için ayrılan toplam miktar ise 14,162 Avro'dur (European Commission, t.y.). 2007-2003 yıllarında IPA mali yardımlarının dağılımı şu şekildedir: Türkiye'ye yüzde 48,2'si; Sırbistan'a yüzde 13,9'u; Hırvatistan'a yüzde 10'u; Bosna Hersek'e yüzde 6,6'sı; Kosova'ya yüzde 6,4'ü Makedonya'ya yüzde 6,2'si; Arnavutluk'a yüzde 6,0'ı; Karadağ'a yüzde 2,4'ü; ve İzlanda'ya yüzde 0,3'ü paylaştırılmıştır (TR-AB Mali İş Birliği, 2020). IPA II dönemi faydalanıcıları ile ortaklaşa hazırlanmıştır. Bu dönemde gösterge niteliğindeki Strateji Belgeleri 7 yıllık dönem için her dönem için faydalanıcılara stratejik belgeler hazırlanmaya başlanmıştır. IPA II öncesinde tanımlanmış sektörler perspektifinde reformları ele almıştır. Bunlar demokrasi ve yönetim, hukukun üstünlüğü, büyüme ve rekabet edilebilirlik gibi genişleme stratejisi ile doğrudan ilgili alanları kapsamaktadır. Bunun yanı sıra IPA II döneminde sektör bütçe desteğinin daha sistematik bir şekilde kullanılmasına olanak sağlanmış; performans ölçümüne daha fazla ağırlık verilmiştir (European Commission, t.y.). IPA III süreci 2021 senesinde başlamıştır. Genel amacı faydalanıcıların Birlik değerlerine uyumlanmaları, Birlik kural, standart ve politikalarına kademeli olarak adapte olmaları için gerek duydukları siyasi, yasal, kurumsal, idari, sosyal ve ekonomik reformların benimsenmesi ve uygulanması konusunda destek sağlanmakta olur üye ülkelerin bu uygulamalar aracılığıyla istikrar, güvenlik ve refahlarına katkı sağlamayı amaçlamaktadırlar. IPA III önceden tanımlanan ülke çerçevelerinden AB tematik önceliklerine dayanarak katılım yolundaki ortakların gelişen ihtiyaçlarına yanıt verme esnekliğinin artırılmasına olanak sağlamaktadır (European Commission, t.y.). IPA IV insan kaynakları; IPA V ise Kırsal Kalkınma olarak başlıklandırılmıştır.

AB'nin IPA için ayırdığı bütçeyi her sene bir miktar daha arttırdığı gözlemlenmektedir. Nitekim bu bütçenin artmasının AB'nin kamu diplomasisi uygulamalarına attığı önem ile bağlantısını görmek için ülkeler tarafından bütçenin kullanım alanlarını da gözlemlemek gerekmektedir. Bunun yanı sıra toplam bütçeden ülkelere ayrılan miktar da ikili ilişkileri ve kamu diplomasisi açısından önemlidir¹¹. Mevcudiyette IPA programından yararlanan ülkeler

¹¹ Bu konuya bir sonraki bölümde detaylı olarak değinilecektir.

Türkiye, Kosova, Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'dır (European Commission, t.y.). IPA programları AB'nin aday ülkelere mali yardımlarının finanse edildiği en temel programdır. Bu program kapsamında faydalanıcı ülkelerin kamuoylarına tesir ederek AB ve AB'nin savunuculuğunu yaptığı değerlere destek sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ülkelerde 'birey' vurgusu, temel hak ve özgürlüklere yönelik yürütülen projeler, sivil toplumu güçlendirmeye yönelik projeler ve aday ülkelerin AB ile diyalog kurmasını sağlamaya yönelik projeler son derece önemlidir.

AB mali yardımları anlaşıldığı üzere hibe uygulamaları ve projeler üzerinden harcanmaktadır. Hazırlanan projeler AB'nin belirlediği kriterler noktasında etki yaratmayı amaçlamaktadır. Bu projelerin kamu diplomasisi aracı olarak kullanıldığının önemli bir ispatı AB'nin tamamı ya da bir kısmını finanse ettiği projelerin AB'nin desteğine sahip olduğuna görsel araçlarla dikkat çekmesine dair görünürlük ilkeleridir (Avrupa Birliği Delegasyonu, t.y.). Türkiye'deki AB projeleri üzerinden görünürlük ilkesi açıklanmak istenirse; AB'nin tamamını veya bir bölümünü finanse ettiği projelerde AB desteğinin bulunduğu görsel olarak dikkat çekmek amacıyla AB görünürlük ilkeleri belirlenmiştir. AB ve Türkiye'nin- Türkiye'de uygulanan- beraber yürüttüğü projeler için hazırladıkları bir ortaklık logosu mevcuttur. Logo AB ve Türk bayraklarının stilize edilmiş formlarından oluşmuştur. Dinamik bir yapıyı ortaya koyması amacıyla dalgalı şekli tercih edilmiş olup, iki bayrağın birbirleri ile bütünleşik durması organik ve kurumsal bir ilişkiyi simgelemektedir. Görünürlük ilkelerinin kullanılması Avrupa Komisyonu ya da diğer bir Sözleşme Makamı tarafından imzalanan ve bahsi geçen ilkelere net bir şekilde atıf yapan mali anlaşma ve sözleşmeler altında belirlenen tüm yüklenici ve/veya uygulayıcı ortaklarca zorunludur (Avrupa İnf, 2022). Merkezi Finans ve İhale birimi (MFİB) internet sitesinde: "AB-Türkiye iş birliği logosuna şu metin eşlik etmelidir: *"Bu proje Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Avrupa Birliği tarafından ortak finanse edilmektedir."* şeklinde ifade edilmiştir. Bununla birlikte AB ve Türkiye bayrakları boyut ve görünürlük yönleri ile diğer bayraklar ve logolardan en az iki kat daha büyük olmalıdır. Avrupa Birliği Dışa Faaliyetleri için İletişim ve Görünürlük Kılavuzu hükümleri uyarınca bayrakları tüm materyaller ve organizasyonlarda var olmalıdır (CFCU, 2022). AB finansmanı ile yürütülen projelerin tüm çıktılarında, faaliyetlerinde ve kullanılan araç gereçlerinde bu görünürlük ilkeleri aranan bir koşuldur ve bunların denetimleri proje raporlamalarında Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yapılmaktadır. Görünürlük ilkeleri mali yardımların kamu diplomasisi aracı olarak uygulanmasının en belirgin göstergesidir. Bu yolla beklenen şudur: Projelerden herhangi bir yolla fikir sahibi olan kişiler AB'nin ülkelerinde faydalı olduklarını bilir ve kendi çıkarları

doğrultusunda harcamalar yapan AB'ye sempati duyarlar neticede kamuoyu etkisini de bu doğrultuda şekillendirirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE MALİ YARDIMLARIN KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK ETKİNLİĞİ

AB ile Türkiye'nin ilişkileri AKÇT'nin kuruluşuna kadar dayanmaktadır. Tarihi son derece eskiye dayanan bu iki tarafın ilişkileri Türkiye'nin AB üyeliği çerçevesinde şekil almış olup tek bir doğrultuda seyretmemiştir. İki tarafın ilişkileri kimi dönemlerde gerilerek durma noktası gelmiş, kimi dönemlerde ise iş birliği odaklı olumlu ilişkilerin yürütülmesine sahne olmuştur. Geçmişe eskiye dayanan AB-Türkiye ilişkilerinin en kıymetli yanı, tarihlerinin başından bu yana inişli çıkışlı seyrine ve kimi zaman yaşanan sorunlara karşın ilişkilerini üyelik çerçevesinde sürdürmek noktasındaki kararlı tutumlarıdır (AB Başkanlığı, 2022). Türkiye'nin elli yılı aşan AB üyelik sürecinde iki tarafta kendi kamuoylarını Türkiye'nin üyeliğine hazırlamaya dair pek çok faaliyette bulunmuştur. AB perspektifinde ise Türkiye'nin AB standartlarına yaklaşması ve uyum sağlaması, ekonomik ve sosyal açıdan, demokrasi ve insan hakları ve hukukun üstünlüğü yönünde güçlenmesi ve Türk kamuoyunun AB ilke ve değerleri doğrultusunda güçlenmesi son derece önemli olmuştur. Bu doğrultuda AB'nin Türkiye ile ilişkilerini tanımlarken, günümüze kadar, kamu diplomasisi ve yumuşak güç uygulamaları ağır basmaktadır. Bu doğrultuda AB'nin kullandığı en önemli araç Türkiye'de hibe destekleri ile projelerin fonlanmasını amaçlayan mali yardımlar olmuştur. Bu doğrultuda AB Türkiye ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmak projelerin kamu diplomasisi aracı olarak etkinliğini ortaya koymakta yardımcı olacaktır.

3.1. AB-Türkiye İlişkilerinin Arka Planı

Türkiye Cumhuriyeti ulusal ve uluslararası kanallarında AB'ye üyelik istek ve kararlılığını her fırsatta vurgulamaktadır. Resmi Ulusal Programında "AB üyeliği bir Cumhuriyet projesidir" vurgusu yapılmıştır (TÜSİAD, 2017). AB Başkanlığı resmi internet sitesinde, AB üyeliğinin müzakere aşamasında yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Türkiye'nin en mühim stratejik hedeflerinden birisi olduğu ifade edilmiştir (2022). Türkiye çerçevesinden söylem yönüyle incelendiğinde AB üyeliği gayesi devam etmektedir. Öte yandan her şart altında iki taraf arasında ilişkilerin devam ettirilmesi ve iş birliği kaçınılmaz bir gerekliliktir. AB ve Türkiye birbirlerine ekonomik olarak ihtiyaç duymaktadır. Bununla birlikte AB Türkiye ile sınır komşusudur. Türkiye-AB ilişkileri güncel ortaklık, tarihsel derinlik ve

geleceğe dair kazanımlarına sahiptir (TÜSİAD, 2017). Türkiye AB için ortak ve stratejik bir ülkedir. Türkiye AB için güvenilir ve önemli bir enerji geçiş hattıdır ve öyle olmaya da devam etmektedir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2022, s. 3).

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca muhasır medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda olmuştur. Bu kapsamda Adnan Menderes tarafından 1958 senesinde AET'ye, kurulmasından kısa bir süre sonra, üyelik başvurusunda bulunmuştur. AET konseyi Türkiye'nin üyelik başvurusunu kabul ederek üyelik koşullarını yerine getirene kadar ki süreçte geçerliliğini koruyacak bir üyelik anlaşması önerisinde bulunmuştur. Böylelikle Ankara Anlaşması, anlaşma 12 Eylül 1963 yılında imzalanarak 1 Aralık 1964 senesinde yürürlüğe sokulmuştur (AB Başkanlığı, 2020). Bu tarihten itibaren iki taraf Ortaklık Anlaşması ile birbirine bağlıdır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2022, s. 3) Bu anlaşma AB-Türkiye ilişkilerinin alt yapısını oluşturmaktadır. Anlaşmanın ikinci maddesiyle amacı şu şekilde belirlenmiştir: Türkiye ekonomisinin ivedilikle kalkınması, Türkiye'de istihdamın artırılması, Türk insanının yaşam koşullarının iyileştirilmesi ihtiyaçları düşünülerek iki taraf arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin devamlı ve dengeli olarak güçlendirilmesi teşvik edilmektedir (AB Başkanlığı, 2020).

Anlaşmanın maddeleri Türkiye-AET ilişkilerinin nihai amacının Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olduğunu göstermektedir. Ankara Antlaşması'yla Türkiye'nin tam üyeliği için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olarak üç parçalı süreç öngörülmüştür. İlk dönem anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle 1 Aralık 1964 senesinde başlamıştır. 'Hazırlık Dönemi' olarak adlandırılan bu dönemde Türkiye ekonomisini AET üyeleri seviyesine yaklaştırmak amaçlanmış olup Türkiye herhangi bir sorumluluk üstelememiştir. Ortaklık ilişkisine dair iki taraf arasında kimi kurumlar oluşturulmuştur ve bunların en yüksek düzeyli olanı Ortaklık Konseyi'dir (AB Başkanlığı, 2020).

1973 senesinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile Hazırlık Dönemi sona ererek Geçiş Dönemi başlamıştır. Geçiş Dönemi ile taraflar arasında tarım ürünleri, sanayi ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımı öngörülmüştür. 1971 senesinden sonra Topluluk kimi petrol ve tekstil ürünleri haricinde Türkiye'den ithal ettiği tüm sanayi ürünlerinde uyguladığı miktar kısıtlamalarını ve gümrük vergilerini tek taraflı sıfırlamıştır. Türkiye'nin ise gümrük vergilerini sanayi kaynaklı ürünlerde kademeli olarak azaltması planlanarak Gümrük Birliği'nin fiili olarak yürürlüğe sokulması için 22 senelik süre belirlenmiştir (AB Başkanlığı, 2020).

Nitekim 1970'li yıllardan itibaren Türkiye'deki ekonomik ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle 1980'li yılların ortasına kadar iki taraf arasındaki ilişkiler fiili olarak durma noktasına

gelmiştir. 1983 yılında Türkiye’de sivil yönetimin tekrar kurulması ve dışa açılma sürecinin başlamasıyla AET-Türkiye ilişkileri canlanmaya başlamıştır (AB Başkanlığı, 2020).

1996 senesinin başlangıcında Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir ve böylelikle Türkiye’nin üyelik sürecinin son dönemine girilmiştir. Gümrük Birliği Türkiye’nin AB entegrasyon sürecinin en önemli adımlarından bir tanesi olup ikili ilişkilerin boyutunu değiştirmiştir (AB Başkanlığı, 2020).

1999 Helsinki Zirvesi ile AB Türkiye’nin adaylığını resmi olarak onaylamış ve diğer bütün ülkeler ile eşit bir konumda olacağını açık ve net olarak dile getirmiştir. Helsinki Zirvesi Türkiye-AB ilişkilerinin önemli bir dönüm noktası olmuştur (AB Başkanlığı, 2020).

Helsinki Zirvesi’nde diğer aday ülkeler ile birlikte Türkiye adına da Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması kararı alınmıştır. 8 Mart 2001 tarihinde Türkiye için hazırlanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi Birlik tarafından onaylanmıştır. Belge’de hayata geçirilmesi beklenen önceliklere dair takvim ve programı kapsayan Ulusal Program 19 Mart 2001 senesinde Hükümetimiz tarafından onaylanmış ve 26 Mart 2001’de Avrupa Komisyonuna verilmiştir (AB Başkanlığı, 2020). 2001 senesinin Eylül ayında gerçekleşen Kopenhag Zirvesi’nde Avrupa Konseyi Türkiye’ye “Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, IPA” sistemiyle mali desteğini arttırma kararı almıştır (EU Commission, t.y.) 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında Katılım Ortaklığı Belgesi AB tarafından gözden geçirilmiştir. 2003 yılının Katılım Ortaklığı Belgesi 2001 yılındaki ile hemen aynıdır, nitekim ilaveten AB müktesebatının halk sağlığına yönelik kısmının iç hukuka eklenmesi, sendikal haklara saygı gösterilmesi amacıyla çok taraflı ve aktif sosyal diyalogların gelişmesi şart ve hedeflerine yer verilmiştir. 2006 Katılım Ortaklığı Belgesi’ne ise Kadın Hakları, Sendikal Haklar, Çocuk Hakları, Azınlık Hakları ve Doğu ve Güneydoğuda Durum alt başlıkları gündeme gelmiştir. 2003, 2005 ve 2008 senelerinde ise Ulusal Program güncellenmiştir (AB Başkanlığı, 2020; Kasım Karataş, 2019, s. 202).

Müzakerelerin açılmasının ön koşulu olan siyasi şartların sağlanmasına dair uyum yasası paketleri yoğun şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nden geçmiştir. Temel haklar ve özgürlüklerin çerçevesini genişleten hukuk üstünlüğü, demokrasi, düşünce ve ifade üstünlüğü alanlarındaki düzenlemeleri güçlendiren ve güvenççe altına alan reformlar sürdürülmüştür. TBMM’de bu kapsamda 2002-2004 seneleri arasında sekiz Uyum Paketi; 2001-2004 seneleri arasında iki Anayasa Paketi kabul edilmiştir (AB Başkanlığı, 2020).

Bu gelişmelerin ışığında 17 Aralık 2004’te gerçekleşen Brüksel Zirvesi’nde Türkiye’nin politik kararları yeterince karşıladığı göz önünde bulundurularak 3 Ekim 2005’te tam üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı alınmıştır. Böylelikle bahsedilen tarihte Lüksemburg’da gerçekleşen Hükümetlerarası Konferans’ta Türkiye’nin AB’ye üyelik müzakereleri resmi

olarak başlamış, Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi bir basın toplantısı ile yayınlanmıştır (AB Başkanlığı, 2020). Bu gelişme AB Türkiye ilişkilerini yeni bir boyuta taşıyarak ikili ilişkiler için bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye'nin müzakerelere fiili olarak başlaması AB ile Türkiye'nin daha sıkı ilişkiler geliştirmesi, daha fazla iş birliği ve ülkeler arası hareketlilik anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği için kamuoyu desteği hiç olmadığı kadar önemli hale gelmiştir. Dolayısıyla AB'nin Türkiye halkını Birliğe hazırlamak ve geçiş sürecinde AB'nin lehine bir kamuoyu yaratmak için kamu diplomasisine olan ihtiyacı artmıştır. 2004 senesinden günümüze 74000'den fazla Türk öğrenci Erasmus aracılığıyla Avrupa ülkelerine gönderilirken, 29000'den fazla yabancı öğrenci ise Türkiye'ye gelmiştir. Bununla birlikte AB'nin Türkiye'ye sağladığı yardımların yüzde 9,7'ini eğitim sosyal kalkınma (EU Commission, t.y.) gibi dolaylı yoldan kamu diplomasisine hizmet eden projelere ayırmaktadır.

2005 senesi AB-Türkiye ilişkilerinin zirveye ulaştığı ve bu durumun tersine döndüğü yıl olmuştur. Olumlu yanıyla, AB'nin üyelik görüşmelerinin başlamasıyla Türk politikası ve toplumunda neşe ve olumlu bir hava hâkim yükselmiştir. İlk birkaç yıl umutlar henüz yüksekken, 2006 senesinde bir fasılın açılmasıyla 2007 yılında beş, 2008 yılında 4 ve 2009 yılında iki fasıl açılmıştır. Öte yandan 2005 yılı itibariyle 'Kıbrıs Faktörü' AB-Türkiye ilişkilerini negatif olarak etkilemeye başlamıştır. Türkiye'nin Ankara Anlaşması'nın Ek Protokolü'nü GKRY'ne uygulamaması ikili ilişkileri ciddi anlamda olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik dile getirilemeyen şüpheler daha yüksek sesle ifade edilmeye başlamıştır. Türkiye'nin üyeliğinden ziyade iş birliği yürütülmesine yönelik fikirler AB kanadında dile getirilmeye başlanmıştır (Zihnioğlu, 2020, s. 34).

Katılım Müzakereleri kapsamında günümüze kadar 16 Fasıl müzakerelere açılmış, bir tanesi (Bilim ve Araştırma-25 Nolu fasıl) geçici olarak kapatılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). AB Başkanlığı resmi sayfasında kimi ülkelerin siyasi engellemeleri ve Kıbrıs Sorunu müzakere sürecinin duraksamasının nedeni olarak gösterilmektedir (2020). 11 Aralık 2006 tarihinde AB, Ankara Anlaşması'nın 2004 senesinde Birliğe katılan ülkeleri kapsayan Ek Protokolü GKRY kapsamında Türkiye'nin tam uygulamadığı gerekçesiyle 8 Fasılın (Malların Serbest Dolaşımı- 1 Nolu Fasıl, Mali Hizmetler- 9 Nolu Fasıl, Balıkçılık- 13 Nolu Fasıl, Gümrük Birliği- 29 Nolu Fasıl, Ulaştırma Politikası- 14 Nolu Fasıl, İş Kurma ve Hizmet Sunumu Serbestisi- 3 Nolu Fasıl, Tarım ve Kırsal Kalkınma- 11 Nolu Fasıl, ve Dış İlişkiler- 30 Nolu Fasıl) açılış kriterlerinden bir tanesini "Ek Protokolün tam olarak uygulanması" olarak şart koşmuş ve bahsi geçen koşul yerine getirilene kadar hiçbir fasılın açılıp kapanmayacağını ifade etmiştir. Üç yıl sonrasında tek taraflı olarak GKRY 6 faslı bloke ettiğini deklare etmiştir.

Bu fasıllar İşçilerin Serbest Dolaşımı-2 Nolu Fasil, Eğitim ve Kültür-26 Nolu Fasil, Enerji-15 Nolu Fasil, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik-24 Nolu Fasil, Yargı ve Temel Haklar-23 Nolu Fasil ve Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları-31 Nolu Fasıldır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). 2006-2010 seneleri arasında 13 fasıl müzakereye açılmıştır öte yandan açılmayan fasılların önemli bir kısmı üye ülkelerin politik engellerine takıldığı için 2010-2013 döneminde sadece bir fasıl müzakereye açılmıştır (AB Başkanlığı, 2020). 2018 senesinde AB-Türkiye ilişkileri durma noktasına gelmiştir. 2021 yılında AB Genel İşler Konseyi çıktılarına göre Türkiye ile ilişkilerin durma noktasına geldiği ve yeni bir fasılın açılması ya da kapanmasının mümkün olmadığına işaret eden Haziran 2018 tarihli konseydeki tavır devam etmiştir. Bu dönemde Türkiye AB'ye katılma kararlılığını sürdürdüğünü dile getirse dahi AB nezdinde demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargı bağımsızlığı gibi meseleler ilgili endişeler giderilememiş ve AB'nin Türkiye'nin üyeliğine karşı tavrı olumlu yönde değiştirilememiştir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2022, s. 3).

Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında 17 Mart 2012 tarihinde iki taraf arasında bazı önemli konularda iş birliğine yapısını güçlendirmek, siyasi tıkanıklıkları -fasıllar da dahil olmak üzere- gidermek hedefiyle çalışma grupları yaratılarak teknik açılış ve kapanış kriterlerinin ivedilikle sağlanması için bir çalışma olan Pozitif Gündem başlatılmıştır. Pozitif Gündem Avrupa Komisyonu Genişleme ve Komşuluk Politikasından Sorumlu Üyesi Ştefan Füle'nin 2014 senesinde görevine son verilip yerine Johannes Hahn'ın görev başına gelmesi ile son bulmuştur (AB Başkanlığı, 2020). 2013 yılından itibaren Türkiye-AB ilişkileri keskin iniş ve çıkışlara şahit olmuştur (Zihnioğlu, 2020, s. 38).

AB – Türkiye ilişkilerinin tarihsel akışı göz önünde bulundurulduğunda, ikili ilişkilerin çevresel faktörlerden etkilenmeye müsait olduğu gözlemlenmektedir. AB-Türkiye ilişkileri bölgede yaşanan gelişmelerden, uluslararası konjonktürde meydana gelen gelişmelerden ve AB'nin maruz kaldığı sınavlardan doğrudan etkilenmektedir (AB Başkanlığı, 2022).

2015 yılında Suriye'de meydana gelen gelişmelerin sebep olduğu insani facianın Avrupa için bir mülteci krizine dönüşmüş, bu kriz AB-Türkiye iş birliğinde 18 Mart Türkiye-AB zirvesiyle aşılmıştır. Öncesinde siyasi vasıflı engeli bulunan 17. Ekonomik ve Parasal Politika Faslı ve 30. Mali ve Bütçesel Hükümler fasıllarının tekrar açılması bu iş birliği kapsamında meydana gelen olumlu gelişmeler arasındadır (AB Başkanlığı, 2022).

15 Temmuz 2016 sonrasında Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler zedelenmiştir. Türkiye'de Birliğe karşı ciddi bir güven zedelenmesi söz konusuysa AB tarafı da Türkiye'ye karşı mesafeli ve eleştirel bir tutum izlemeye başlamıştır. Bu dönemde iki taraf arasındaki iletişim yoğunluğu azalmıştır. İkili ilişkilerin normalleşmesi için 26 Mart 2018 tarihinde önemli

bir adım atılmış AB ve Türkiye tarafları ile Bulgaristan Başbakanı Varna’da bir araya gelerek AB-Türkiye birlikteliğinin önemine vurgu yapmışlardır. Zirvede Türkiye tam üyelik çerçevesi, Vize Serbesti Diyaloğu, Gümrük Birliği’nin güncellenmesi, Sığınmacı Mali İmkânı ve Kıbrıs Meselesi gibi konulara dair beklentilerini ortaya koymuş, 18 Mart Müktesebatı perspektifinde AB’nin yükümlülüklerini yerine getirmesini hatırlatmıştır. 26 Haziran 2018 tarihindeki Genel İşler Konseyi’nde Türkiye’nin AB’den uzaklaştığı, katılım müzakerelerinin fiili olarak durma noktasına gelmiş olduğu ve Gümrük Birliği müzakerelerinin başlatılmasının düşünülmeyeceği ifade edilmiştir (AB Başkanlığı, 2022).

2021 yılında meydana gelen olumlu gelişmelere karşın Türk savaş uçaklarının Ege’de Yunan hava sahasını birden çok kez ihlal etmesi ve Türkiye’nin Yunan adalarının egemenliği ve GKRY’ne yönelik sert açıklamaları 2022 senesinin ilk yarısında AB-Türkiye ilişkilerinin kötüye gitmesine sebep olmuştur. Türkiye ile AB iklim, sağlık, göç ve güvenlik gibi ortak çıkar alanlarında iş birliğini yüksek düzeyde sürdürmüştür. Bu, Türkiye ile AB’nin kimi ortak çıkar meseleleri üzerinden kademeli ve geri dönülebilir şekilde iş birliği tesis edilmesine hazır olduğunu gösteren ikili ilişkileri daha olumlu bir sürece teşvik eden bir uygulamadır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2022, s. 3).

AB ile Türkiye’nin ilişkilerinin tarihi arka planı ve siyasi yapısı göz önünde bulundurulduğunda son derece keskin dönüm noktalarına sahip inişli çıkışlı bir yapıya sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu dinamik ve tansiyonu yüksek yapı iki tarafında kamuoyu açısından takip edilmesi ve fikir yürütülmesi zor bir durumdur. Özellikle Türk kamuoyunun AB’ye karşı fikirleri değişkenlik göstermektedir. Bu sebeple kamuoylarını AB-Türkiye ilişkileri hakkında pozitif yönde ilgili tutmak son derece önemli ve zor bir konudur. 2004 senesinde AB’nin hazırladığı Anayasa Tasarısı’nın Hollanda ve Fransa’da referandumlar ile reddedilmesi ve Avrupa kamuoyunun Anayasa fikrine tepki göstermesi, 2008 yılında İrlanda Cumhuriyeti’nin yapılan referandum ile Lizbon Antlaşmasını reddetmesi Avrupa Birliği yapısında kamuoyunun etkisini ve gücünü keskin bir şekilde ortaya koymuştur. Kamuoyunun öneminin kendini göstermesi AB’nin kamu diplomasisi uygulamalarına duyduğu ihtiyacı kaçınılmaz kılmıştır. Kamuoyunun güç kazanması ve Avrupa bütünleşmesi süreçlerinde etki sahibi olması aday ülkeler söz konusu olduğunda özellikle önemli olmuştur. Aday ülkeler bu süreci tamamlarken önemli iktisadi, idari ve sosyal reformlardan geçmektedir. Bu reformlar o ülke haklının yaşamını da önemli boyutta etkilemektedir. Dolayısıyla aday ülkelerin kamuoyları bu süreçte son derece önemli olup onların AB üyeliğine hazır olmaması adaylık sürecini son derece zorlayıcı bir etken olacaktır (Şenyuva, 2009, s. 98).

Türkiye ile AB arasında üyelik süreci geleneksel diplomasi ve bürokratik araçlar üzerinden sürdürülmektedir (Şenyuva, 2009, s. 98). İlişkilerin üst düzey yönetimlerce yönetilmesi süreçlerin kamuoyları tarafından anlaşılması ve takip edilmesini güçleştirmiştir. Türkiye gibi okuma yazma oranının düşük olduğu, propaganda tabanlı ve yanlı haberlere ikna olma eğiliminin olduğu bir ülkede bu nedenle verimli AB-Türkiye ilişkilerinin yürütülmesi açısından kamu diplomasisi bir gerekliliktir. Türk kamuoyu bilgi sahibi olmadan AB hakkında fikir sahibidir. Nitekim Türk kamuoyu AB hakkında düşük öznel bilgi sahibi olup büyük beklentilere sahiptir (Şenyuva, 2009, s. 120).

2001-2008 yılı avrobarameter verileri 2000-2004 yılları arasında Türkiye kamuoyunun AB'ye verdiği desteğin yüksek olduğunu gösterirken 2004 senesinden sonra bu oran hızla düşüş göstermektedir. Türk kamuoyunda AB algısındaki keskin olumsuz değişim paralel olarak AB üyeliğinin kötü bir şey olduğu algısını beraberinde getirmiştir. Bu düşüş Türk kamuoyunun AB söz konusu olduğunda sabit ve tarafsız bir yargıya sahip olmadığını ve AB – Türkiye ilişkilerinde tüm gelişmelere duyarlı olduklarını göstermektedir. (Şenyuva, 2009, s. 101-103). Türk kamuoyunun bu denli etkiye açık olması günümüz AB-Türkiye ilişkilerini göz önünde bulundurduğumuzda olumsuz bir etken olarak düşünülebilir. Öte yandan Türk kamuoyunun etkiye ve gelişmelere duyarlı olması kamu diplomasisi uygulamalarından alınan verimin fazla olabileceğinin işaretidir. Türk kamuoyunun AB üyeliği konusunda desteğini almak ve AB üyelik süreci için geçerli olan politika ve reformları benimsemesini sağlamak adına Türkiye'de AB'nin kamu diplomasisi uygulamalarına alan açılması gerekmektedir.

Türkiye'nin AB üyeliğini- kamuoyu çerçevesinde- olumsuz etkileyen bir faktör Türk ve Avrupa kamuoylarının birbirlerini öteki olarak görmesidir. Türk kamuoyu Avrupalılık kimliği ve Avrupa aidiyeti konusunda ciddi anlamda sıkıntı yaşamaktadır. Türki kimlik algısında Avrupa ve Avrupalılar hep “öteki” olarak yorumlanmaktadır. Nitekim Avrupa kamuoyu için de Türkiye ve Türkler “öteki” konumundadır (Şenyuva, 2009, s. 107). İki taraf arasındaki kültürel ve dini farklılıklar da bu algıyı derinleştirmektedir. 2003 senesinde kentsel ve kırsal alanlarda ikamet eden 3060 seçmen ile yüz yüze yapılan Türk kamuoyunun AB üyeliği hakkındaki görüş ve davranışlarının araştırıldığı görüşme dini bağlılığın güçlü olduğu noktalarda AB üyeliğine desteğin azaldığını ortaya koymuştur. Nitekim Türk kamuoyunun AB üyeliğine bakış açısında ulusal kimlik ve ulusal ekonominin ön plana çıktığı İslam'a bağlılığın Avrupa ile ilgili görüşü etkilemediği avrobarameter verileri ile ortaya koyulmuştur. 2012 yılında yapılan bir çalışma ulusal değerler ve milli kimlik vurgusunun azalacağına dair düşüncenin AB üyeliğine verilen desteğin azalma sebeplerinden birisi olduğunu ortaya koymuştur (Bozkurt, 2018, s. 269-270). Avrupa ve Türkiye kamuoylarında bu yerleşmiş bilinci kırmak ve iki tarafı birbirlerine

yaklaştırmak adına AB tarafından iş birliği temelli diyalog projeleri fonlanmaktadır. İki taraftan sivil toplum kuruluşlarının, akademik kurumların, gençlerin iş birliği kurarak ortak proje yürütmeleri desteklenmektedir. Bu projelerin söz konusu kapsamda iyi kamu diplomasisi uygulamalarıdır. Ancak özellikle Covid-19 Pandemisi ardından ülkelerin içe kapanması, Avrupa'da milliyetçi ve popülist rejimlerin güç kazanması, mülteci krizi, enerji krizi ve gıda krizi gibi meseleler, Türkiye'de sivil toplumun kısıtlanması, demokrasi ve ifade özgürlüğündeki gerilemeler ve Türk vatandaşlarının AB vizesi almasının gün geçtikçe zorlaşması gibi sorunlar uygulanan kamu diplomasisi faaliyetlerine karşın iki taraf arasındaki ilişkilerin iyileşmesinde yeterli olmamaktadır. AB'nin çifte standart uygulaması da Türk kamuoyunun tepkisine yol açarak AB üyeliğine verilen desteğin azalmasına yol açmıştır (Bozkurt, 2018, s. 270). Bu projeler mikro düzeyde Türkiye'de AB üyeliğine karşı olumlu bakış açısı sağlasa da makro düzeyde bir kamuoyu baskısı ve politika yaratılması konusunda katkıları sınırlı kalmaktadır. Bozkurt'un 2018 yılında yayınladığı araştırma verilerine göre Atatürk Üniversitesi'nde yapılan ankete göre büyük çoğunluk Türkiye'nin AB üyesi olmasını desteklememektedir. AB üyeliğini destekleyen katılımcıların yüzde kırk ikisi Türkiye'nin tüm şartları yerine getirmiş olsa dahi AB'ye üye olamayacağına inanmaktadır. Türkiye'ye AB tarafından adil davranılmadığı inancının hâkim olduğu bu anket sonucu ile anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin tam üyelik başvurusunu geri çekmesi gerektiğini düşünen katılımcı sayısı fazlalıktır. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye aleyhine yaptığı açıklamalar ve müzakerelerin durma noktasına gelmesi de katılımcıların bu görüşünü desteklemiştir. Anket çalışması Türkiye'nin AB üyeliğini hiçbir zaman elde edemeyeceği, üyeliğe olan inancın son derece zayıfladığı hatta üyelik karşıtlığının artışta olduğu ve bu görüşün gelecekte de geçerliliğini koruyacağını sinyali verdiğini ortaya koymuştur (Son Gelişmeler Işığında Türkiye'de Avrupa Birliği Algısı, 2018, s. 273-287). Bu çalışma sadece tek bir şehir ve üniversitenin katılımcılarını temsil ettiği için evreni Türkiye'deki kamuoyu görüşünün tamamını saptamak için elbette yeterli değildir. Nitekim çalışmanın verileri Türkiye'de AB algısını çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır.

2014 yılında üniversite öğrencilerinin AB'ye yönelik algısını ölçmek adına Marmara Üniversitesi'nde yapılan bir anket çalışması öğrencilerin AB'ye önem vermeye devam ettiklerini, üyeliğe dair destekte düşüş olsa dahi iş birliğinin sürdürülmesini desteklediklerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte iki taraf arasındaki ilişkilerin durma noktasına geldiği bu dönemde anket katılımcılarının AB hakkında olumsuz değil kararsız olarak görüş belirttikleri gözlemlenmiştir. 2015 yılında 18 ilde 2489 kişiyle yapılan bir çalışma katılımcıların yüzde seksen beşinin AB'ye dair hiç ya da çok az bilgi sahibi olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin

batıdan doğusuna doğru gidildikçe ise AB'ye dair bilgi düzeyinin azaldığı saptanmıştır. Çalışmanın saptadığı bir diğer önemli çıktı ise AB'ye üyeliğin desteklendiği ancak inancın azaldığı olmuştur. 2017 yılında Erzincan Üniversitesi'nde yapılan bir anket çalışması ise AB'ye desteğin azaldığını ortaya koymuştur (Bozkurt, 2018, s. 271).

AB-Türkiye ilişkileri günümüzde üyelik perspektifinden giderek uzaklaşmakta, iki tarafın üyeliğe olan inancı hiç olmadığı kadar zedelenmiş durumdadır. Nitekim, günün birinde Türkiye'nin AB üyeliği iki tarafın gündeminden tamamen çıkarılmış olsa dahi AB-Türkiye ilişkiler olumlu yönde ve iş birliği üzerinden devam etmelidir. Türkiye ile AB arasındaki ticaret hacmi 140 milyon Avro'yu bulmuştur. Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanmasından bu yana AB ile Türkiye arasındaki ticaret 7 kat artmıştır. AB Türkiye'nin toplam ticaretinde yüzde 41'lik payı temsil etmektedir. Bu AB'yi Türkiye'nin ithalat ve ihracatında ilk sıraya taşımaktadır. Türkiye'de yabancı kaynaklı yatırımların 2/3'ü AB kaynaklı olup Türkiye AB'nin beşinci büyük ticaret ortağıdır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Türkiye ile AB göç, enerji, terörle mücadele konuları dahil olmak üzere çeşitli konularda iş birlikleri yürütmektedir. Nitekim göç krizi ile mücadele üzerine iş birlikleri son yıllarda AB-Türkiye ilişkilerinin amiral gemisi olagelmıştır. Bağlam değiştikçe aktörler arası iş birliği ihtiyacı sona erebilmekte ya da başka partnerlere gerek duyulabilmektedir. Avrupa ve Türkiye ekonomileri mevcutta Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması aracılığıyla entegre oldukları için ticari ilişkiler bunun bir istisnası olabilir. Nitekim Gümrük Birliği Anlaşması'nın kapsamı sınırlı olup modernize edilmelidir. AB ve Türkiye için trans-nasyonalizm değil ilişki ve daha ileri düzey entegrasyon gerekmektedir, ancak bu ortak değer ve normlar üzerinden olmalıdır. (Zihnioğlu, 2020, s. 2). AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin devam etmesi gönüllülükten de öte bir gereklilik meselesidir. Dolayısıyla iki tarafın kamuoylarının da Türkiye – AB ilişkilerine yeşil ışık yakması ve desteklemesi bir ihtiyaçtır. Bu nedenle kamu diplomasisi uygulamaları Türkiye ile AB'nin ilişkilerinin değişmekte olan yapısı göz önünde bulundurulduğunda hiç olmadığı kadar önemlidir.

3.2. AB Türkiye İlişkilerinde Mali Yardımların Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Kullanılması

AB iş birliği içerisinde olduğu ülkeleri kendine yakınlaştırma gereği duymaktadır. Bunun nedeni ise AB üyeliği olsun ya da olmasın varlığını koruyabilmek ve güçlü konumunu besleyebilmek için bu ülkelere ihtiyaç duymasıdır. Bu nedenle AB'nin dış ilişkilerinde kamu diplomasisine gereksinimi vardır. AB sağladığı mali fonlar ile aday ülkeleri Birlik standartlarına, kurallarına ve politikalarına uyumlaştırmaya çalışır bunun kamu diplomasisi

aracı olarak yansması AB bu yolla bu ülke vatandaşlarına daha yüksek standartta yaşam kalitesi sağlamayı amaçlar (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.). Türkiye AB üyeliğine adaydır ve potansiyel aday ülkeler arasında en büyük mali faydalanıcısıdır. Türkiye AB'den edindiği mali yardımların önemli bir kısmını 22. Fasıl kapsamında kullanmaktadır. Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu: Bölgesel politika AB'nin kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümesi için temel yatırım politikasıdır. Üye devletler yeterli idari kapasite ve güvenilir bir mali idare gereği olan bu politikanın uygulaması ile yükümlüdür. Avrupa Komisyonu son raporunda Türkiye'nin bölgesel politika ve yapısal araçların yönetişimi meselesinde orta hazırlıklı olduğunu ve bazı ilerlemeler kaydettiğini ifade etmiştir. Nitekim 2021 yılındaki tavsiyelerini Komisyon 2022 yılında da tekrarlamıştır. Buna göre yüksek kalitede sonuçlar sunmak adına son teslim tarihine kadar IPA II kapsamındaki projelerin sonuçlarının sunulması fon kaybının önüne geçilmesi ve IPA III kapsamındaki AB fonlarının önceliklendirme kapasitelerinin güçlendirilmesi ihtiyacı söz konusudur (2022, s. 123).

1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye, dört diğer aday ülke (İzlanda, Karadağ, Sırbistan ve Makedonya) ile birlikte üç adaylık potansiyeli olan ülke (Kosova, Bosna-Hersek ve Kosova) mali yardımlardan faydalanmaya başlamışlardır. Aday ve olası aday ülkelerin AB olanaklarına uyum sağlamaları yolunda gereken siyasi, sosyal, ekonomik, yasal ve idari reformlar için kaynak olarak oluşturulan bu yardımlar ülkelerin ihtiyaçları yönünde hazırlanan proje ve programlar çerçevesinde kullanılmaktadır (İKV, t.y.). AB'nin sosyo-ekonomik yapısının getirdiği çekicilik ve dış politikasında yapıcı ve olumlu politikalar ortaya koyması onun yumuşak gücünü sağlamaktadır (Yılmaz & Kılıçoğlu, 2017, s. 91). Buna bağlı olarak AB Türkiye başta olmak üzere aday ve potansiyel aday ülkelere mali destek sağlamak yoluyla bu ülkeleri kendi ekseninde tutmayı başarmaktadır. Uluslararası iş birlikleri ve kararlar söz konusu olduğunda ülkelerin AB lehine karar almasında mali destekler önemli bir itici güçtür. Bunun yanı sıra bu ülkelerin AB değer ve ilkelerine, refah seviyesine yakınlaşması, sert güç unsurlarına gerek olmadan AB'nin üzerlerindeki etkisini benimsemeleri için mali yardımlar önemli etkenlerdir. AB'nin mali yardım uygulamaları dünya üzerinde yumuşak güç uygulamalarının en önemli örneklerinden bir tanesidir. Bu mali yardımların uygulandığı hibe projeleri ise konuları ve etkileri yönü ile birer kamu diplomasisi aracıdır. Maastricht Antlaşması'nın "Kültür" başlıklı 128. maddesi ile üye devletler arasındaki iş birliği teşvik edilerek gerektiğinde üye devletlerin uygulamalarına destek verilmesi şartı eklenmiştir. Ticari amaç gütmeyen kültürel değişimler ve üçüncü ülkeler yanı sıra ilgili uluslararası örgütler ile iş birliği geliştirilmesi ve AB tarihi ve kültürünün tanıtılmasına yönelik hedefler AB'nin kamu diplomasisinin alt yapısını hazırlamıştır (Koçak, 2017, s. 54). Özetle AB'nin mali yardımları

birer yumuşak güç; dolaylı kamu diplomasisi aracı, bu mali yardımlar ile yürütülen projeler ise kamu diplomasisi araçlarıdır. Birlik projelere hibe desteklerinde bulunarak stratejik iletileri aracılığıyla projelerin aralarında bağlantı sağlayarak hedef kitleyi etki altına almayı amaçlamaktadır (Koçak, 2017, s. 58). AB ulus üstü yapıya sahip, uluslararası sistemde bir aktör olarak var olma hedefinde bir kuruluştur. Ulus üstü yapısı Birliğin bünyesindeki ülkelerin egemenlik haklarını koruma gayesi ile birleştiğinde, yanı sıra ülkelerin söz sahibi olduğu bir sistemde uluslararası bir kuruluş olarak küresel ve bölgesel güç sağlamaya çalışan AB yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamalarına ihtiyaç duymaktadır. Özellikle Türkiye ile olan ilişkilerinde dinamik ve değişken yapısı, bir yandan da AB'nin kendi içerisindeki gelecek tartışmaları gibi meseleler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye – AB ilişkilerinin sağlıklı şekilde devam edebilmesi için mali yardımlar üzerinden yumuşak güç ve kamu diplomasisi devam etmelidir.

AB-Türkiye mali ilişkileri adaylık öncesi ve sonrası dönemlerde farklılık göstermektedir. Adaylık öncesi dönemde Gümrük Birliği öncesi dönemde Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınmasına teşvik amaçlı Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve imzalanan dört Mali Protokol'den faydalanılmıştır.¹² Gümrük Birliği Anlaşması'ndan Türkiye'nin AB adaylığına kadarki sürede ise Gümrük Birliği'nin tamamlanmasıyla meydana gelen ihtiyaçlara yönelik yardımlar söz konusudur (İKV, t.y.).¹³ Bu dönemde mali yardımların kapsamında Türkiye'yi ekonomik altyapısal anlamda AB üyeliğine hazırlamak ön planda olup kamu diplomasisi bu kapsamın dışında kalmıştır.

Türkiye'nin AB üyeliğine adaylığı resmi olarak onaylandıktan sonraki mali yardımların yönünde değişme söz konusudur. Bu andan itibaren Türkiye'yi sosyal, hukuki ve yönetsel olarak AB standartlarına ulaştıracak, Türk halkını AB ilke ve değerlerine yakınlaştıracak projeler için de mali yardımlar önem kazanmış olup kamu diplomasisi devreye girmiştir. AB Türkiye ilişkilerindeki gelişmeler ile paralel olarak 2004 senesinde AB Komisyonu sivil toplum örgütlerine attığı değeri arttırmıştır. Avrupalı sivil toplum örgütlerinin en savunmasız, en yoksul ve dışlanmış bölgelerde gerçekleştireceği sivil toplum etkinliklerine finansal destek sağlama kararı almıştır (Yılmaz & Kılıçoğlu, 2017, s. 90). AB'nin Türkiye'de sivil topluma yoğun desteğinin gerekçelerinden bir tanesi de budur. Türkiye'nin AB üyeliği için ekonomik, altyapısal ve idari gelişmeler kadar sosyal, demokratik ve hukuki gelişmeler de gerekmektedir

¹² Gümrük Birliği öncesindeki yaklaşık 32 yıllık dönemde Türkiye'ye 1,433 milyon avro destek sağlanması öngörülürken bu rakam 830 milyon avro ile sınırlı kalmıştır (İKV, t.y.).

¹³ Gümrük Birliği döneminde Türkiye için ayrılan harcama mali yardımlardan Akdeniz Ülkelerine yönelik MEDA Programı ve AYB Kaynaklarından ayrılması öngörülen miktar 768 milyar avro iken Yunanistan'ın veto etmesi sonucunda sadece 52 milyon avro kullanılabilmektedir İKV, t.y.).

ve kamu diplomasisi bunun için etkili bir araçtır. Bu dönemde Türkiye'nin faydalandığı yardımlar değişmiş ve tutarı artmıştır. Sadece katılıma dair projelere destek verilen bu dönemde Türkiye için yıllık 177 milyon avro yardım miktarı öngörülmüştür. Nitekim Türkiye'nin ihtiyaçları çerçevesinde harcanan tutar 250 milyon Avro'ya olarak artmıştır. Türkiye'nin adaylığının resmiyet kazanması ile ayrılan yardımların miktarı artmıştır. Mali yardımlar ile yürütülen projelerin Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program ile uyumlu olması, diğer aday ülkelerinki ile paralel kurumsal yapının kurulması ve diğer aday ülkelerin birbirleri ile ve AB ülkelerinin aday ülkelerle iletişiminin kuvvetlenmesi amacıyla "Merkezi Olmayan Yapılanma" kurulmuştur. Türkiye 2001 yılında Merkezi Finans ve İhale Birimi, Ortak İzleme Komitesi, Mali İş birliği Komitesi, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi'ni bu kapsamda kurmuştur. 2006 senesine kadar AB Türkiye'ye sağladığı mali yardımları ISPA, PHARE, SAPARD, CARDS ve Türkiye Katılım Öncesi Mali Yardımı mekanizmaları perspektifinde sağlamıştır (İKV, t.y.). 2002-2006 seneleri arası dönemde yaklaşık 1,3 milyar avro fon ile Türkiye 164 proje gerçekleştirmiştir. AB Başkanlığı resmi internet sitesinde bu dönem Türkiye'nin reform sürecine ivme kazandırarak AB katılım müzakerelerine başlanmasının sağlayıcısı olarak anılmaktadır (2020).

Türkiye 2007 senesi itibari ile IPA'dan faydalanmaya başlamıştır. Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İş birliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Kırsal Kalkınma (IPRAD) olmak üzere IPA beş bileşenden oluşmaktadır (AB Başkanlığı, 2020). Bu bileşenler kapsamında eğitim, sivil toplumun güçlenmesi, insan kaynaklarının verimli kullanılması gibi temalarla yapılan projeler bilhassa kamu diplomasisine hizmet etmektedir. Bunun yanı sıra IPA kapsamında AB ülkelerinden paydaşlarla yürütülen projeler, yürütülen projeler kapsamında yapılan yurt dışı çalışma ziyaretleri, uluslararası eğitim, seminer, konferans gibi içerikler, yaygınlaştırma faaliyetleri bu projelerin kamu diplomasisi aracı olarak etkinliğini sağlamaktadır. STK'lar, üniversiteler, kamu kurumları gibi kurumlar nezdinde ülkeler arasında iş birlikleri geliştirmek, Türkiye'nin kendini AB kamuoyuna ifade etmesini sağlamak ve AB değerleri doğrultusunda bir araya gelmek ülkelerin kamuoylarını AB Türkiye'nin AB üyeliğine hazırlarken Türkiye özelinde de kamuoyunun AB'ye olan destek ve inancını güçlendirmeyi sağlamaktadır. IPA kapsamında 2007-2013 döneminde yaklaşık 9,9 milyar avro miktarında fon tahsis edilmiştir. Bu fondan 4,8 milyar avro nüfus ve yüzölçümü büyüklüğü esas alınarak Türkiye için ayrılmıştır. Bu ayrılan tutar tüm IPA fonunun yarısına tekâmül etmektedir. Türkiye için ayrılan fonların en büyük kısmı Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanmaya ayrılmıştır. Bunu Bölgesel Kalkınma bileşeni takip etmektedir. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşeni için ayrılan fon ise 2007'den 2013'e artarak devam

etmiştir (AB Başkanlığı, 2020). Bu dönem kapsamında 32 adet program uygulanmış olup Türkiye bunlardan kendi hedef ve önceliklerine hizmet eden 8 programa katılım sağlamıştır. Bu programlar Hayat Boyu Öğrenme Programı Hayat boyu Öğrenme Programı, Gençlik Programı, Araştırma ve Teknolojik Gelişme Alanında 7. Çerçeve Programı, Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı (CIP), (Girişimcilik ve Yenilik Programı- EIP ve BİT Politika Destek Programı – ICT-PSP), Kültür Programı, Progress Programı, Fiscalis 2013, Customs 2013'tür (AB Başkanlığı, 2017).

Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma IPA uygulamasının en önemli bileşenlerinden birini oluşturmakta olup bileşenden kamu kurum ve kuruluşları faydalanmaktadır. Bu bileşen kapsamında sivil toplumun gelişimi, müktesebat uyumu, kamu yönetim reformu, adalet ve içişleri reformu, eğitim ve sağlık sistemi, çevre politikası, yolsuzluğa karşı daha verimli ve etkili mücadele gibi konular üzerine projeler yapılması için finansman sağlanmıştır. Bileşenin önemli bir ayağını AB-Türkiye sivil toplum diyalogunun geliştirilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda 2006 senesinden günümüze yürütülen Sivil Toplum Diyalogu projeleri sayesinde yüzlerce sivil toplum kuruluşu programa katılım sağlamıştır. Bu bileşen kapsamındaki fonlar ile Birlik Program ve Ajanslarına katılıma destek sağlanmaktadır. Ajans ve Programlar ülkeler arasında iş birliği ve ilişkimi güçlendirerek girişimcilik ve yenilikçilik anlayışı, ortaklık bilinci yerleşmesini amaçlamaktadır. Sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar, kamu kurumları ve işletmeler bu programa katılabilmektedir (AB Başkanlığı, 2020). Kapsayıcılığı ve sivil toplumun AB değerleri üzerine güçlenmesi, ülkeler arası ortaklık bininci ve diyalog vurgusu AB'nin IPA I dönemindeki hibe uygulamaları ile kamu diplomasisini işlediğinin bir göstergesidir.

IPA II dönemi 2014-2020'yi kapsayan ve ilk dönemin devamı özelliği gösteren, Türkiye'nin "AB müktesebatına uyum ve uygulamasına yönelik kapasitesinin geliştirilmesi ile ekonomik ve sosyal uyuma yönelik kapasitelerinin oluşturulması" amacıyla gerçekleştirilmiştir (AB Başkanlığı, 2020). 2014-2020 yıllarında Türkiye Erasmus+, Ufuk 2020, Customs 2020, Fiscalis 2020, COSME, İstihdam ve Sosyal Yenilik, Sivil Koruma Mekanizması, Avrupa Dayanışma Programı'na katılım sağlamıştır (AB Başkanlığı, 2019). IPA II dönemi projelerinin önemli bir kısmı tamamlanmış olup bir kısmı hala devam etmektedir. IPA II döneminde sektörel temelli bir yaklaşım önceliklendirilmiştir. IPA ikinci dönemi kapsamında Türkiye'ye toplam 4,453,9 milyar avro tahsis edilmiştir. IPA II döneminde Birlik üyeliğine hazırlık reformları toplamda en çok fon ayrılan alan olmuştur. Sosyo-ekonomik ve bölgesel kalkınma, tarım ve kırsal kalkınma en çok fon ayrılan diğer alanlar olmuştur. Demokrasi ve yönetim, hukukun üstünlüğü gibi kamu diplomasisi açısından son derece önemli alanlar en çok fon alan alanlar

arasındadır. IPA II dönemi için 9 öncelikli sektör ve sorumlusu belirlenmiştir. Bunların başında Demokrasi ve Yönetişim 'den sorumlu olarak AB Başkanlığı AB müktesebatına uyum, Sivil Toplum ve Birlik Programları ile yükümlü olmuştur¹⁴ (AB Başkanlığı, 2020). IPA ikinci döneminde sektörel yaklaşımın önceliğinin sivil toplumu güçlendirmek olması bu dönemde AB'nin kamu diplomasisine gösterdiği önem ile de paraleldir. 2010'lu yılların başları Türkiye ile AB'nin ilişkilerini yeniden canlandırmaya çalıştığı bir dönemdir. Bu dönemde AB Türk kamuoyunu kendisine yakınlaştırmak için kamu diplomasisine ihtiyaç duymuştur. Öte yandan AB Türkiye'yi AB değer ve ilkelerine yakınlaştırmayı, toplumsa, ekonomik, alt yapısal ve idari açıdan hedeflemiştir. Bu IPA II'de sektörel önceliğin Sivil Toplum ve Birlik Programları'nda olmasının açıklamaları arasında gösterilebilmektedir. Nitekim ilerleyen yıllarda AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin zayıflaması ve hatta bir dönem durma noktasına gelmesi IPA II fonlarını da etkilemiştir. IPA II döneminde 11,7 milyar avro olarak tahsis edilen miktarın 4,4 milyar avro kadarı başlangıçta Türkiye'ye ayrılmış olup iki taraf arasındaki ilişkilerdeki olumsuz hava sonucunda AB Türkiye'ye ayrılan fonda kesintiye giderek miktarı 3,5 milyar Avro'ya düşürmüştür (İçişleri Bakanlığı T.C. İçişleri Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Dairesi, 2021). AB'nin Türkiye'ye tahsis edilen IPA fonlarını azaltma çağrıları ilk defa 2017 yılında dile getirilmiştir. Ekim 2017 tarihindeki AB zirvesinin başlangıcında Almanya Başbakanı Angela Merkel, Türkiye'deki tüm hukuk devletinin yanlış yöne gittiğini ifade ederek katılım fonlarında bir azalmaya gidilmesi söz konusu olursa destek vereceklerini ifade etmiştir. Almanya'ya bu konuda Hollanda ve Belçika başta olmak üzere AB ülkelerinden destek gelmiştir. AB ülkeleri Türkiye'nin aldığı fonların bir kısmının başka yöne çekilmesi fikrini mantıklı bulmuştur. Avusturya gibi kimi ülkeler ise sadece katılım öncesi fonlarının kesilmesi değil aynı zamanda çekirdekten devam eden müzakerelerin de sona ermesini talep etmiştir. Nitekim bu fikre karşı çıkan ülkeler de söz konusudur. AB liderleri kısa bir sürede ortak bir paydada buluşarak Avrupa Komisyonu'ndan Türkiye ile diyalog arayışında oldukları için “katılım öncesi yardımın değiştirilmesi ve azaltılması konusunda önerilerde bulunmalarını” istemeyi kabul etmiştir. Bu çağrı AB Parlamento'sundan karşılık bulmuştur. Siegfried Muresan, “Türkiye AB'nin demokratik standartlarından uzak yöne giderken” Türkiye'yi Birliğin mali destekler ile finanse edemeyeceğini ifade etmiştir. Neticede Kasım 2017'deki bütçe görüşmeleri esnasında Avrupa

¹⁴ Adalet, İçişleri ve Temel Haklar, (Adalet Bak., İçişleri Bak. AB Bak.); Ulaştırma, (Ulaştırma Haberleşme ve Denizcilik Bakanlığı); Çevre ve İklim, (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı); Enerji, (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı); Rekabetçilik ve Yenilik (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı); İstihdam, İnsan Kaynaklarının Gelişimi ve Sosyal Politikalar, (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı); Tarım ve Kırsal Kalkınma, (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı); Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği (AB Bakanlığı) diğer sektör be sektör sorumlularıdır (AB Başkanlığı, 2020).

Parlamentosu, Türkiye için 2018 ayrılan IPA II fon bütçesinden 105 milyon avro kesinti kararı yapma kararı almıştır. Avrupa Parlamentosu Komisyonun yıllık raporuna göre Türkiye’de Türkiye'nin hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve basın özgürlüğü alanlarında ölçülebilir ve yeterli seviyedeki iyileşmeler söz konusu olması halinde serbest bırakılacak 70 milyon avro rezerv koymuştur. Ancak 2018 Avrupa Komisyonu raporunda Türkiye’nin özellikle hukukun özgürlüğü, demokrasi ve insan hakları, temel haklar alanlarında, siyasi sistemde etkin kontrol ve dengenin zayıflaması aracılığı ile AB’den büyük oranda uzaklaştığını ifade etmiştir. Akabinde Avrupa Parlamentosu Ekim ayında bütçe değişikliği taslağını destekleme önerisinde bulunarak Türkiye için ayrılan 70 milyon Avro’nun Avrupa Mahallesine aktarmasını önermiştir. AB yetkilileri bu kesintilerin sivil toplum programlarına tahsis edilen bütçeleri dışarıda tutularak gerçekleştiğinin altını çizmektedir. Nitekim AB 2019 senesinde de Türkiye için ayrılan bütçeden kesintiye gitmiştir. Kesintiler kamu kurumlarına açılan programlara gerçekleştirilmektedir (Zihnioğlu, 2020, s. 59-60). Bu yaklaşım AB’nin sivil toplumu güçlendirme ve kamuoyunda AB desteği kazanma hedefinden vazgeçmediğini göstermektedir. Dolayısıyla AB Türkiye ile ilişkilerinde kamu diplomasisini hala önemli görmektedir. Türkiye’nin en yüksek katımlı faydalanıcılarından bir tanesi olduğu Erasmus+ programı başta olmak üzere aday ülkelerin yükseköğretim düzeyinde hareketlilik ve kapasite gelişimini destekleyen programlara katılımının kolaylaştırılması Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Dış İlişkiler Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciği ortak tebliğlerinde vurgulanmıştır (Koçak, 2017, s. 60). Türkiye’nin bu sınıflandırmanın içerisinde tutulması da AB’nin Türk kamuoyundan vazgeçmediğini ispatlar niteliktedir.

IPA III döneminin henüz başında olduğu için projeleri ve fon yönetimi devam etmektedir. Bu dönemin öncelikli alanları demokrasi ve hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, müktesebat uyumu, stratejik iletişim ve iyi komşuluk ilişkileri, yeşil gündem ve sürdürülebilirlik bağlantısı, rekabetçilik ve kapsayıcı büyüme ve bölgesel ve sınır ötesi iş birliği olarak saptanmıştır. Projeler neticesinde kanıta dayalı program oluşturma, program ve politika değerlendirme ve etki analizi konularında ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının performansları ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi’nin izleme değerlendirmeler noktasında genel perspektif oluşturulması ve uygun istatistikî araçların sağlanması konularında iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dönemde tercih edilecek projelerde verimlilik ilkesi ön plana çıkmaktadır (AB Başkanlığı, 2020; Avrupa Birliği Komisyonu, 2022, s. 123). Türkiye 2021-2027 döneminde bazı AB programlarına katılım talebinde bulunmuş, Ufuk Avrupa, Erasmus+ ve Avrupa Dayanışma Programı’na katılım anlaşmalarına imza atmıştır. (Avrupa Birliği Komisyonu, 2022, s. 133).

Türkiye AB'nin tam üyelik kriterlerini karşılamak adına son on senede önemli bir yol almıştır. Bu kapsamda konuşma ve ifade özgürlüğü, azınlık hakları, eğitim sistemi gibi konularda ilerleme kaydetmiştir. Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki bu ilerlemeler kısa vadede farkını belli etmese ya da tamamı başarılı olmasa dahi bu sürecin Türkiye'deki yaşam kalitesini yükselteceğine inanılmaktadır. AB'ye tam üyelik ihtimalinin ufukta görüldüğü dönemde Türk kamuoyunun reformlara verdiği destek de yüksektir. Nitekim AB'de kimi ülkeler tarafından Türkiye'nin tam üyeliğinin desteklenmediği, imtiyazlı ortaklık ya da özel statü önerisinde bulunduğu ya da üyeliğinin ötelendiği bir atmosferde reformlara kamuoyundan gelen destekler azalmıştır. AB'nin Türkiye'nin üyeliğini resmi olarak reddetmesi halinde Türkiye'de mevcut durumun kötüye gitmesi aşırılıkçı güçlerin ön plana çıkması riski söz konusudur. AB Türkiye'de demokratik kurumların güçlenmesinde temel itici güçtür. Nitekim bu itici gücün Türkiye'nin iç dinamiklerinden yükselmesi Türkiye'nin daha istikrarlı ve demokratik bir ülke olmasına katkı sağlayacaktır (Yılmaz & Kılıçoğlu, 2017, s. 108). Türkiye'nin fasıllarda hızlı yol kat ederek ilk on yıllarında önemli gelişmeler elde etmesini sağlayan reformlar ve uygulamaların önemli bir kısmı AB mali yardımları ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla mali yardımların Türkiye'nin AB üyeliği yolunda katkı sağlamakta etkili olduğunu iddia etmek mümkündür. Öte yandan Türk kamuoyu AB'den gelen olumlu ya da olumsuz mesajlara göre reformlara tepki vermektedir bu nedenle ve Türkiye'nin iç dinamiklerinin demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi değerler doğrultusunda hazırlanması için AB'nin kamu diplomasisi uygulamaları son derece önemlidir.

AB mali yardımları Türkiye'de Birliğin uyguladığı kamu diplomasisi açısından son derece önemli bir araçtır. Nitekim mali yardımlar ile uygulanan hibe ve projelerin çıktılarında faydalanıcıların AB ile ilgili yorum ve görüşlerinin çoğu zaman olumlu yönde değiştiği ya da etkilendiği görülmektedir. AB ülkelerindeki paydaşlar ile gerçekleştirilen ortaklık çalışmalarının da bu kapsamda olumlu etkisinin olduğu, AB ülkelerinden partnerler ile çalışan faydalanıcıların iş birlikleri kurdukları ve uzun dönemde bu iş birliklerini sürdürmeye çoğu zaman istekli oldukları gözlemlenmektedir. AB Başkanlığı resmi sayfasında programlara yapılan başvurularda vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve kamu kurumlarının gözetilen genel politika ve stratejiler doğrultusunda istifade edebileceklerini ve AB Programlarının ülkeler arasındaki iş birliklerini sağlaması hedefinde olduğu açıkça ifade etmiştir (AB Başkanlığı, 2019). Bu açıklama dahi hibe ve proje uygulamalarının kamu diplomasisi değerini gösterir niteliktedir. Öte yandan faydalanıcıların çok büyük çoğunluğunun talebi AB'nin mali desteklerini sürdürmesi yönündedir. 2019-2022 yılları arasında AB fonlaması ile yürütülen Kurumsal Çocuk Bakım Projesi kapsamında 10.000'den fazla anneye

kreş desteği verilmiştir. Bu faydalanıcıların aldıkları mali destek sayesinde AB'ye karşı bakış açıları olumlu yönde değiştirmiştir. AB projelerinin önemli bir kısmı AB müktesebatı ve AB ilke ve değerlerine uyumu gözetmekte olduğu için ilk akla gelen yaklaşım kamu diplomasisi üzerine değildir. Nitekim projelerin faydalanıcılarına, paydaşlarına, ortaklarına olan etkisi, sağladığı istihdam alanı, hibe faydalanıcılarının doğrudan ya da dolaylı olarak etki sağladığı alanlara olan etkisi ilgili kişilerin AB üyeliğini ve AB politikalarını mali yardımlar aracılığı ile desteklemesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu durum, AB yardımlarının birer kamu diplomasisi aracı olduğunun önemli bir kanıtıdır.

Türkiye'de AB mali yardımlarının kullanılması yoluyla kamu diplomasisi gerçekleştirilmesinde en önemli kurumlardan bir tanesi de Türkiye Ulusal Ajansı vasıtasıyla organize edilen Eğitim ve Gençlik Programlarıdır. Programların temelleri 1957 Roma Antlaşmasına kadar uzanmaktadır. Roma Antlaşması'nın bilhassa Avrupa halkları arasında gün geçtikçe daha güçlenmiş bir birliğin temellerinin atılması gayesine katkı verecek programlar temellerinde ekonomik dayanaklar ve mesleki eğitim perspektifinde şekil almaya başlamıştır. 1976 yılında genel çerçevede mesleki eğitim ve sınırlı olarak da genel eğitime dair Eylem Programı başlatılmıştır. Eğitim ve gençlik programlarına olan ilgide zamanla artış olmuş ve bu programlara bakış açısı da değişmeye başlamıştır. Bu programalar “Geleceğin Yeni Avrupa Vatandaşını” yaratmak üzere bir araç olarak görülmeye başlanmıştır (Koçak, 2017, s. 53). AB'de Lizbon Anlaşması dönemine girilmesiyle “ortak yaşam alanı Avrupa”, “tek Avrupa için eğitim” gibi Avrupalılık kimliğine vurgu yapan sloganlar ile birlikte Avrupa vatandaşlığı öne çıkmaya başlamıştır (Ünsal, 2008, s. 53). AB özellikle Lizbon Antlaşması sonrası döneminde yumuşak güç ve kamu diplomasisi yönüyle uluslararası alanda daha görünür olmak istemiştir. Erasmus bu kapsamda 1987 yılında farklı ülke vatandaşları arasında iş birliğini kuvvetlendirmek ve yükseköğretim kurumları arasında iş birliğini motive ederek kalitesini arttırmak hedefiyle kurulmuştur. Gençlerin istihdamı başta olmak üzere Avrupalı gençlerde Avrupa Bilincini oluşması ve onların diyalog kurmaları amacıyla Avrupa için Gençlik (Youth for Europe) 1988 yılında kurulmuştur. Bu programın gençlerin AB ve üye ülkeler hakkındaki bilgi seviyesinin arttırması ve Birliğe aidiyet hislerinin kuvvetlendirilmesi yönleriyle kamu diplomasisi uyguladığı gözlemlenmiştir (Koçak, 2017, s. 54-58). Avrupa Komisyonu sorumluluğu üstlenerek bahsi geçen bu kavramlar için Hayat Boyu Öğrenme, Leonardo da Vinci, Gençlik (Youth) programları gibi pek çok AB eğitim programı yürütülmesi üzere ulusal ajansların oluşmasına destek sağlamıştır (Ünsal, 2008, s. 29). 2000-2006 seneleri arasında uygulanan bu programlar her boyutta eğitime teşvik edilmesini önceliklendiren programlardır. Bu programlar ile bireylere eğitim yoluyla ulaşmak amaçlanmıştır (Koçak, 2017, s. 55). Bu

eğitim programları yardımıyla yaratılması hedeflenen ortak AB eğitim politikası ile Avrupa damgasına vurgu yapmak, üye ülkeler arasında karşılıklı anlayış motivasyonu yaratmak, öğrenci ve öğretmenlerin eğitilmesini sağlamak, yükseköğretim, araştırma ve teknoloji konularının gündemde öne çıkmasını sağlamak hedeflenmiştir (Ünsal, 2008, s. 29). Çalışmanın ilk bölümünde kamu diplomasinin araçları arasında incelenen eğitim diplomasinin nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda ulusal ajansların kamu diplomasine doğrudan hizmet ettiği sonucuna varmak mümkündür. AB kuruluşundan günümüze devam eden süreç içerisinde eğitim ve kültür programlarını atfettiği önemi arttırarak uygulamasına devam etmiştir. 2007-2013 döneminde Avrupa Komisyonu tarafından uygulanan Hayat Boyu Öğrenme Programı, Gençlik Programı, Erasmus Mundus Programı, Alfa, Tempus, Edulink gibi programlar tek çatı altında birleştirilerek Erasmus+ programını oluşturmuştur. 2014+2020 döneminde Erasmus+ Akıllı Büyüme, Kapsayıcı Büyüme ve Sürdürülebilir Büyüme konularında AB hedeflerine ulaşılmasına destek olmak üzere tekrar yapılandırılmıştır (Koçak, 2017, s. 59). Erasmus+ 2021-2027 döneminde de devam etmekte olup Türkiye programın faydalanıcıları arasındadır. Farklı programların tek çatı altında birleştirilmesi ile Erasmus+ Programının oluşturulması AB'nin kamu diplomasisi uygulamalarında bütünleşme hedefinin göstergesidir (Koçak, 2017, s. 59).

Erasmus+ programı Ülke Merkezli ve Merkezi olmak üzere iki ayrı başlık altında sınıflandırılmaktadır. Ülke Merkezli ayağı ise Ulusal Ajans tarafından yürütülmektedir (Koçak, 2017, s. 60). Ulusal Ajanslar Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programlarının faydalanıcısı olan ülkelerde AB kuralları ve Komisyon ile imzalanan anlaşmaların ışığında ulusal düzeyde yetkili kuruluşlarca sağlanmış kuruluşlar olup merkezi Brüksel'de bulunan Avrupa Birliği Eğitim Komisyonu'na sorumlulardır. Üye ve aday ülkelerde kurulmuş olan Ulusal Ajansların koordinasyonundan Avrupa Komisyonu sorumludur. Ulusal Ajanslar faydalanıcıları programlara yönelik gelişmelere dair bilgilendirmek, projeler için uygun ortaklar bulmak üzere destek sağlamak ve danışmanlık sağlamak gibi faaliyetler ile yükümlüdür. Ulusal Ajanslar bu doğrultuda AB Eğitim ve Gençlik Programları'nın ülkelerinde duyurulmasını, tanıtılmasını ve bu bilgilerin basın-yayın organları ve farklı araçlar aracılığıyla kamuoyu ve ilgili kuruluşlara duyurulmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra programa ilişkin başvuru süreçlerini desteklemekte, organize etmekte ve kayıta almaktadır (Ünsal, 2008, s. 29-31).

Türkiye Ulusal Ajansı (AB Eğitim ve Gençlik Programları Daire Başkanlığı), AB eğitim programlarına katılımın organize edilmesi üzerine Devlet Planlama Teşkilatı içerisinde 15.01.2002 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanması ile duyurulmuştur. Ulusal Ajans 2003 senesi boyunca eğitim programlarına katılımına dair hazırlık önlemlerinin uygulanmasının

koordinasyonunu yapmıştır. 2003-2004 senesi boyunca pilot uygulamalarını gerçekleştirmiştir. Tüm Türkiye genelinde koordinasyon görevini üstlenen Ulusal Ajans Socrates, Leonardo ve Youth programları ve bunların altında yer alan sekiz programın organizasyonunu yapmıştır. 2003 yılında yapılan yasal bir düzenleme neticesinde Ulusal Ajans AB standartlarına uyumlu bir halde yönetsel ve finansal özerkliğe sahip tüzel kişiliği olan Merkez olarak esnek özellikte bir oluşuma örgütlenmiştir (Ünsal, 2008, s. 37).

Türkiye AB mali yardımlarından 1999 senesi itibariyle faydalanmaktadır. Bu mali yardımlar çerçevesinde, özellikle IPA dönemine girilip mali yardımların sistematik bir şekilde uzun dönemli olarak programlanması ile Türkiye’de pek çok alanda gelişim ve ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye 1999 senesinden günümüze pek çok alanda kalkınma sağlamıştır. Demokrasi ve insan hakları alanlarında yürütülen projeler sayesinde ile görece genç bir ülke olan Türkiye bu kaslarını güçlendirmiştir. Uluslararası eğitim ve değişim programları, sivil toplum destek programları, projeler kapsamında AB ülkeleri ile yürütülen ortaklıklar ve çalışma ziyaretleri sayesinde uluslararası diyalog kanalları kurmuştur. Türkiye enerji güvenliği, bölgesel istikrar, adalet, özgürlük, güvenlik meselelerinde AB’nin stratejik partneridir. Türkiye AB’ye tam üyelik hedefinden güç almaktadır. Bu güç sayesinde Türkiye son yıllara kadar azim ile tam üyelik için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmiş olup günümüzde de tüm resmi kanallar üzerinden bu hedefini vurgulamaktadır. Türkiye’nin AB üyeliği hedefinden kopmaması için Birliğin Türkiye’ye sağladığı motivasyon ve teşvik de devam etmelidir. Avrupa kamuoyunun Türkiye’ye karşı olumsuz tutumuna karşın AB yetkilileri düzeyinde Türkiye’nin AB’ye üyeliğinden vazgeçilmemesinin nedenlerinden birisi olarak Türkiye’nin bu azimli üyelik ısrarı gösterilebilir (Yılmaz & Kılıçoğlu, 2017, s. 112). AB’nin Türkiye’den fon azaltımına gitmesine rağmen sivil topluma ve gençlik hareketliliğine yönelik hibelerinde kesintiyi kısıtlı tutmuş olduğunu vurgulamasını da yine bu durum ile bağdaştırmak mümkündür. Nitekim günümüz gelişmelerine bakıldığında AB’nin Türkiye’ye sağladığı mali yardımlarının perspektifinin değiştiği gözlemlenmektedir. AB’nin Türkiye’ye sağladığı mali yardımların kullanım alanları demokrasi, insan hakları ve ekonomik kalkınma odak noktasından uzaklaşmış olup 18 Mart Müktesebatı sonrasında göç krizi ve mülteci sorunu konusunda Türkiye’yi destekleme eksenine kaymıştır. Bu bağlamda yeni dönemde ayrılan fonların önemli kısmı mülteci sorununa ayrılmaktadır. 18 Mart Müktesebatı kapsamında AB Türkiye’deki Suriyeliler için kullanılması üzere 3+3 milyar avro taahhüt ederek bu paranın Türkiye’ye aktarılması amacıyla Sığınmacı Mali İmkânı Mekanizması (Facility for Refugees in Türkiye-FRIT) yaratılmıştır. İlk dilim 3 milyar avro 2017 yılının sonuna kadar; ikinci 3 milyar avro ise 2020 yılı sonunda sözleşmeye bağlanmıştır. FRIT I ve FRIT II’de toplamda

gerçekleşen harcama miktarı 4,5 milyar Avro'dur. Mart ve Haziran 2021 tarihlerinde düzen AB Zirvelerinde karar alınmasıyla 2024 senesine kadar 3 milyar Avro ilave fon sağlanmasına karar verilmiştir (AB Başkanlığı, 2022). Birliğin Türkiye'yi mülteci sorunu kapsamında desteklemesi, yapılan anlaşmalar ve taahhütlerin AB tarafından olması gerektiği gibi yerine getirilmemesi göz önünde bulunduğunda gerekli ve son derece önemlidir. Öte yandan yaşanan politik gelişmeler sonucunda Türkiye'ye sağlanan mali desteklerin azalması ve uygulanan projelerin tematik ve hedef yönüyle şekil değiştirmesi endişe vericidir. 2006 senesinden bu yana devam eden Sivil Toplum Diyaloğu Projesi'ne yeni IPA döneminde destek sağlanmaması, yanı sıra sivil toplum, demokrasi ve insan hakları gibi sosyal temalı projelere sağlanan desteğin azalması AB'nin mali yardım ve projeler konusunda bakış açısının değiştiğini kanıtlar niteliktedir.

3.3. AB Mali Yardımları Aracılığıyla Uygulanan Projelerin Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Değerlendirilmesi

Demokratikleşme ve insan hakları AB'nin temellerini dayandırdığı bileşenlerdir. AB'ye üyelik başvurusunda bulunan tüm ülkelerden de bu konuda saygı ve hassasiyet beklenmektedir. Türkiye söz konusu olduğunda bu durum özellikle önem sahibidir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.). AB bu değerlerin Türkiye'de korunması ve anlaşılabilmesi için özenle hazırlanan projelere destek sağlamaktadır. Bu projeler aynı zamanda birer kamu diplomasisi aracı olarak da önemini korumaktadır.

Avrupa vatandaşlarının herhangi bir kısıtlama olmadan dolaşabildikleri, yaşayabildikleri ve çalışabildikleri bir Avrupa için suç faaliyetlerinin tehdit oluşturmadığı güvenli bir ortama ihtiyaç vardır. Bu çerçevede AB IPA kapsamında Türkiye'de polisin soruşturma becerilerinin iyileştirilmesi, sanal suçlara karşı müdahalenin kuvvetlenmesi ve polisin güç kullanımında Avrupa Anlaşması'na uygun davranması gibi konuları gözetten projelerin yürütülmesine destek vermektedir. Şiddet görmüş kadınlara destek sağlayacak sığınma evlerinin kurulması, çocuk suçlulara karşı mahkemelerin daha yapıcı davranması, gümrük hizmetleri ve sınır kontrolüne yönelik projeler de bu kapsamda AB desteği alan projelerdir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

AB vatandaşlarının sağlığını koruma meselesine önem atfetmektedir. Nüfusunun gün geçtikçe yaşlanması, küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle hastalıkların yapısının değişmesi ve bulaşıcı hastalıkların yapılarının ve bulaşma hızlarının değişmesi AB'nin sağlığa verdiği önemi pekiştirmiştir. Vatandaşları için genç yaştan itibaren onların sağlıklarını korumaya yönelik sürdürülebilir bir sağlık sistemi AB'nin sağlık politikasının önceliğidir. Bu

kapsamda AB Türkiye’de risk değerlendirilmesi, salgın hastalıklarına karşı hazırlık ve müdahalede başarı, belirli hastalıklar ve ortaya çıkan koşullar karşısında riskler ile başa çıkabilme, doku, hücre ve organ tedariki, *güvenli kan*, yönlerinde kaliteli hizmete erişim ve toplum dayanaklı akıl sağlığı hizmeti gibi konular yönünde vatandaşların sağlık tehditlerine karşı güçlendirilmesi amacıyla sağlık sisteminin kapasitesinin güçlendirilmesini odağında tutmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

İklim değişikliği, çevrenin korunması mücadelesi AB’nin gündeminin en üst sıralarında yer almaktadır. IPA III döneminde önceliklendirilen beş alandan birisi “Yeşil Gündem ve Sürdürülebilir Bağlantısallık” olmuştur. Gelecek nesillere sürdürülebilir ve daha da önemlisi yaşanılabilir bir dünya bırakabilmek adına doğal kaynakların korunması bu kapsamda son derece önemli olmuştur. Su, toprak, orman ve enerji kaynakları ülke ekonomileri açısından son derece önemlidir. Doğal kaynaklar Türkiye için de son derece önemli bir ekonomik kaynaktır. Son on ili yılda Türkiye’de sera gazı emisyonu iki kat artış göstermiştir. Bu artış Türkiye’yi iklim değişikliği konusunda en kırılgan ve hassas ülkelerden birisi konumuna getirmiştir. Dolayısıyla Türkiye özelinde iklim uygulamaları, rekabetçi, kaynaklarını verimli kullanan, düşük karbonlu ve ekonomik dirayeti yüksek bir toplum oluşturmak son derece önemlidir. Türkiye bu kapsamda yetkili makamlar ile yakın çalışmalarını sürdürmektedir. Çevre ile ilgili olan 27. Fasıla katılım müzakerelerine 2009 Aralık ayında başlamış olup günümüzde de devam etmektedir. Eylül 2019 itibari ile Türkiye’ye çevre ve iklim faaliyetleri kapsamında IPA I döneminde 706 milyon, IPA II döneminde 353 milyon 700 bin Avro olmak üzere toplam 1 milyar 59 milyon 700 bin Avro destek sağlanmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

Ekonomik yönetim AB’nin genişleme politikasının en önemli araçlarından birisi haline gelmiştir. Genişleme kapsamındaki partnerlerinin makro-ekonomik kapasitelerinin sağlamlaştırılması, büyüme oranının yüksek olması ve ekonomik kriterlerin AB müktesebatı doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte AB’nin ileriki dönemlerde ekonomik politika organizasyonu yönetmeliklerine katılımlarına hazırlık konusunda yardımcı olabilmek adına da AB bu alanlarda Türkiye ve diğer ülkelere destek olmaktadır. 2015 senesinden beri AB aday ve muhtemel aday ülkeler yıllık olarak Ekonomik Reform Programları’nı (ERP) hazırlamaktadır. Bu programları Katılım Öncesi Ekonomik Programlar’ın genişletilmiş uyarlamalarıdır. Bu raporlar sonucunda Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası ülkelere has değerlendirmeler hazırlamaktadır. Bu değerlendirmeler Avrupa Komisyonu, AB ülkeleri ve Avrupa Merkez Bankası arasında diyalogun temellerini oluşturmaktadır. Katılımcıların en öncelikli ekonomik reform gereksinimlerini gösteren, ülkelere has politika rehberliğini ve Diyalogu barındıran ortak sonuçlar yüksek düzey bir

toplantı ile zirveye ulaştırılmaktadır. 2019 yılında genişleme ülkelerinin tamamı ERP'lerini sunmuştur. Bu programlar Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Komisyonu tarafınca değerlendirilmiştir ve neticesinde her ülkenin politika rehberliği ile Ortak Sonuçlar 17 Mayıs 2019 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen yıllık Ekonomi ve Finansa Diyalog toplantısında yedi genişleme ortağı ve AB taraflarınca kabul edilerek sahiplenilmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

Türkiye-AB iş birliğinin önemli ölçüde gelişme gösterdiği 'en somut' alanlardan bir tanesi taşımacılık hizmetleridir. Bu kapsamda AB Türkiye'ye IPA I döneminde 592 milyon avro, IPA II döneminde 365 milyon 200 bin avro olmak üzere toplam 957 milyon 200 bin avro mali yardımda bulunmuştur.

AB Türkiye Delegasyonu resmi internet sitesinde IPA II döneminde AB ulaştırma teması altında havacılık, mesleki yeterlilik ve koruma konularını çerçevesine alan *çok yıllı sektör operasyonel programı* altında eğitim, erişebilirlik, karayolu güvenliği, ulusal seviyede ana planlama, şehir içi ulaşım planlanması, motorsuz taşımacılık, intermodal taşımacılık konusunda teşvik, demiryolları reformu, lojistik merkezlerinin oluşturulması gibi pek çok küçük ve büyük altyapı projesi ile Türkiye'yi desteklediğini belirtmiştir. Türkiye ile AB arasında taşımacılık konusundaki diyalog devam etmektedir. Bu kapsamda IPA I döneminde finanse edilen Türkiye'ye 1000 km uzunluğundaki demiryolu inşası için destek sağlayan Taşımacılık Operasyonel Programı'nın devamı niteliğinde Trans-Avrupa Ulaştırma Ağı (TEN-T) projesi uygulanmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

AB tarafından Türkiye'ye IPA kapsamında tarım ve kırsal kalkınma, veterinerlik, gıda güvenliği, bitki sağlığı, balıkçılık politikaları konularında mali destek sağlanmıştır. IPA I çerçevesinde tarım alanında (IPRAD destekleri dahil edilmemek üzere) 250 milyon avro mali destek sağlanmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

Yukarıda bahsedilen mali destek program ve uygulamaları AB'nin Türkiye'ye sağladığı desteklerden önemli bazılarıdır. Bunun yanı sıra AB Delegasyonu Türkiye ile Katılım Müzakereleri kapsamında rekabet edilebilirlik ve yenilik, yerel Shengen iş birliği ağı, göç politikaları, ekonomik ve ticari ilişkiler, rekabet edilebilirlik ve yenilik, terörle mücadele, Gümrük Birliği (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.) gibi pek çok alanda iş birliği içerisinde. AB Türkiye Delegasyonu Türkiye'de AB'nin kamu diplomasisi uygulayıcı kurumlarından bir tanesidir. Delegasyon uygulamalarını gerçekleştirirken Türkiye'nin AB üyeliği için müktesebata uyumu ve kalkınmasını gözetirken kamu diplomasisini de ön planda tutmaktadır. Kamu diplomasisi yönüyle en etkili uygulamaların istihdam ve sosyal politikalar ve sivil toplum alanlarındaki uygulamalar olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.3.1. İstihdam ve Sosyal Politika Konulu Projeler

İstihdam ve sosyal politika konularında AB müktesebatına uyum seviyesini yukarıya taşıma, insan kaynaklarını geliştirme ve Avrupa sosyal modeli doğrultusunda yol alma mücadelesinde AB Türkiye’yi desteklemektedir. Bu kapsamda IPA I (2007-2013) döneminde 474 milyon avro, IPA II döneminde 291 milyon 600 bin avro olmak üzere toplamda 764 milyon 600 bin avro mali yardım harcamıştır¹⁵. AB IPA II döneminde Türkiye’yi İstihdam Eğitim ve Sosyal Politikalar Operasyonel Programı (EESOP) kapsamında 291,6 milyon avro miktarında bir mali yardım ile desteklemiştir. EESOP AB müktesebatı, AB stratejileri ve ulusal öncelikler temel alınarak hazırlanmıştır. IPA II döneminde sektör desteğinde esas öncelik bireylere ve kurumlara yatırım aracılığı ile daha kapsayıcı bir toplum elde etmek olmuştur. İstihdam ve işgücü sektörünün eksikleri temel alınarak sosyal içerme ve sosyal korumayı hedef noktasına koyan politikalar üzerinden insana yakışır işlerin teşvik edilmesi, sosyal diyalogun güçlendirilmesi, eğitim ve öğretim sistemlerinin kalitesinin artırılması, öğretime erişimin daha kolay hale getirilmesi yoluyla bu hedef desteklenmiştir.

Avrope 2020 stratejisinin beş temel hedefinden üçü olan istihdamın artırılması, okul bırakma oranının azaltılması için eğitime yatırım yapılması, yoksulluk ve toplumsal dışlanma oranlarının azaltılması hedefiyle İstihdam Eğitim ve sosyal Politikalar Operasyonel Programı hazırlanmıştır. İşçi hakları, iş sağlığı ve güvenliği, işyerinde dışlanmaların azaltılması gibi AB müktesebatında anahtar role sahip konular da bu programın kapsamında olmuştur. Bununla birlikte cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi, kadınların istihdama katılımının artırılması, yoksulluk ve toplumsal dışlanmaya karşı savaş da bu program kapsamındadır.

IPA I döneminde İnsan Kaynakları Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKG Pro) ile Türkiye’ye tahsis edilen mali yardımlar Türkiye’deki kamu kurumları aracılığı ile uygulanmış olup bu kapsamda 38 operasyon ve 935 sözleşme etkili sonuçlar elde edilerek tamamlanmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.). Eğitim, istihdam ve sosyal politikalar üzerine yapılan projeler kamu diplomasisi açısından önemli projelerdir. Bunun nedeni ise bu projelerin doğrudan bireylere yönelik olmasıdır. Bu projeler aracılığı ile AB müktesebatına uyumlu bir toplum yaratılmaya çalışmaktadır. Öte yandan projeler birebir bireyleri hedef aldığı için AB’nin yumuşak gücü bireyler nezdinde görünür olmaktadır. Bu da doğrudan kamu diplomasisine katkı sağlamaktadır.

¹⁵ Eylül 2019 itibari ile AB Türkiye Delegasyonu’nun paylaştığı rakamdır.

Bu çerçevede sağlanan mali destekler ile uygulanan projeler ulaştıkları kişi sayısı itibarı ile de kamu diplomasisi açısından son derece önemlidir. İstihdam Eğitim ve Sosyal Politikalar Programı kapsamında 26.000’den fazla kadın istihdama dahil olmuş, 17.000’den fazla genç iş piyasasına girebilmeye dair yetkinliklerini kuvvetlendirmek adına eğitime katılmış, 7500’den fazla kız çocuğu orta öğretim eğitimine devam etmiş ve 35.000’den fazla dezavantajlı kişi kamu istihdam hizmetleri ve rehabilitasyon hizmetlerinden fayda sağlamıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

IPA I döneminde istihdam, eğitim, sosyal içerme, hayat boyu öğrenme konularında projeler yürütülmüştür. Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu I,

IPA II döneminde İKG Pro tarafından istihdam, eğitim, sosyal politika ve teknik yardım konularında projeler yürütülmüştür. İstihdam, eğitim ve sosyal politika alanlarında Eğitimli Bakıcıların Desteklenmesi Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Teşviki İçin Doğrudan Hibe Operasyonu (EDU-CARE), Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu (INST-CARE), Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu (WOMENUP), Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlere Yönelik İşgücü Piyasası Destek Programı Operasyonu (NEET PRO), Cinsiyet Eşitliği Odağında Geleceğin İnsana Yakışır İşleri Yaklaşımının Desteklenmesi Operasyonu (FoW), Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Operasyonu (ECE), TRB1 Bölgesinde Dezavantajlı Kişilerin İşgücüne Sürdürülebilir Entegrasyonunun sağlanması Operasyonu gibi projeler uygulamaya koyulmuştur. Bu projelerden bazıları bitmiş olup bazıları devam etmektedir¹⁶.

EDU-CARE: Bu projenin genel kadınlar için daha uygun ve çekici bir işgücü piyasası oluşturmak yoluyla Türkiye’de ‘insana yakışır iş kültürünü arttırmak’ hedefiyle kurumsal çerçeve ve yasa uygulamalarının gelişmesini amaçlamaktadır. Özel amacı ise küçük çocukların bakım yükü sebebi ile iş gücünden çekilme riski olan kadınları ‘mali destek programı’ aracılığıyla işgücü piyasasına katılımını kolaylaştırarak kayıtlı kadın istihdamını teşvik edilmesidir. Bununla birlikte çocuk bakıcılığı mesleğinde sertifikalı çalışma kültürünün gelişmesi beklenmektedir. Proje Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde yürütülmektedir. Kasım 2022 tarihi itibarı ile projeden 5.274 anne mali destek almaktadır. 7.518 bakıcı eğitim desteği almıştır; 3 adet çalıştay gerçekleştirilmiştir; 1 araştırma raporu ortaya konulmuştur; 1 adet çalışma ziyareti yapılmıştır; proje kapsamında 12.792 kişiye doğrudan ulaşılmıştır (İKG, t.y.).

¹⁶ Toplamda İKG Pro tarafından IPA II döneminde istihdam alanında 12 proje yürütülmüştür. EDUCARE, INSTCARE, NEETPRO, WOMENUP ve FoW bu projelerden örneklem açısından uygun görülüp çalışmanın evrenine eklenen projelerdir.

INST-CARE: Bu proje mali destek ve akademik bileşen olmak üzere iki bileşenden oluşmuştur. Ankara, Antalya, Malaya, Bursa, Elâzığ, İzmir, İstanbul olmak üzere yedi şehirde uygulanmıştır. Proje çocuklu kadınların aylık 100 avro kreş desteği olarak, iş gücü piyasasına katılması yoluyla kayıtlı kadın istihdamını desteklemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda toplam 10.250 faydalanıcı anneye mali yardım sağlanmıştır. Proje akademik bileşen kapsamında 2 araştırma raporu, bir etki analizi raporu hazırlamıştır. Projeden faydalanabilmek adına toplam 157.755 kişi başvuru yapmıştır. Proje boyunca toplam 18.632 anne bu projeden faydalanmıştır (İKG, t.y.).

WOMENUP: Projenin genel amacı kadın girişimciliğini ve kadın istihdamını arttırmaktır. Özel amacı ise uygulandığı illerde kadın istihdamının desteklenmesidir. Proje Ankara, Şanlıurfa, İstanbul, Samsun, Denizli, Aydın ve Kahramanmaraş illerinde devam etmektedir. Proje ile 4000 girişimci işveren kadın tarafından 4000 kadının istihdam edilmesini amaçlamaktadır (İKG, t.y.).

NEET PRO: Projenin genel hedefi EESP SOP'ta özel politikalara gereksinimi bulunan olarak sınıflandırılan kişiler, kadınlar ve gençlerin istihdamının sağlanmasıdır. Özel hedefleri ise ne eğitim ne de istihdamda olan gençlere (NEET) yönelik aktif iş gücü piyasası oluşturulması için politika belgesi hazırlanması ve bunun için kapasite güçlendirilmesi, NEET'lerin işgücü piyasasına katılımı konusunda kendileri, aileleri ve diğer paydaşların bilinçlenmesini sağlamaktır. Bu proje bir teknik destek projesi olduğu için doğrudan kişiler faydalanıcı olarak etkilenmemiştir. Almanya, Hollanda, Birleşik Krallık ve Portekiz ülkeleri üzerinden iyi uygulama örneği çalışmaları yapılmaktadır. Letonya ve Litvanya'ya çalışma ziyaretleri düzenlenmiştir. Eğitim İhtiyaçları Analizi Çalıştayı düzenlenmiştir. 650 el ilanı/broşür, 150 kitapçık ve diğer görünürlük malzemeleri üretilmiş ve dağıtılmıştır. Sosyal medya hesapları açılarak sosyal medya planı hazırlanmıştır (İKG, t.y.).

FoW: Bu projenin genel amacı kadının işgücü piyasasına katılımını ve kadın istihdamını güçlendirmeye teşvik sağlamak hedefi ile Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)'nin politika oluşturma ve uygulama kapasitesinin güçlendirilmesidir. Hizmet Alımı ve Hibe Bileşeni olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Hibe Bileşeni kamu diploması yönünden önem arz eden kısımdır. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları, belediyeler, üniversiteler, sosyal ortaklar ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarına hibe verilmiştir (İKG, t.y.).

ECE: Proje 0-6 yaş grubu özellikle dezavantajlı çocukların erken çocukluk eğitimi hizmetlerine erişimini ve bu hizmetlerin kalitesinin artırılmasını amaçlamıştır. Toplam 20 ilde uygulanmakta olup 36 aylık bir zaman dilimini kapsamaktadır. 0-6 yaş aralığında erken

çocukluk eğitime erişimi sınırlı olan dezavantajlı gruba dahil çocukların ebeveynleri, bakıcıları ve okul öncesi öğretmenleri, okul müdürleri bu projenin faydalanıcılarıdır. Bu doğrultuda Kasım 2022 itibari ile 1.097 öğretmene “eğitici eğitimi” verilmiştir (İKG, t.y.).¹⁷

TRB1 Bölgesinde Dezavantajlı Kişilerin İşgücüne Sürdürülebilir Entegrasyonunun Sağlanması Operasyonu: Günümüzde devam etmekte olan bu proje ile sosyal içermenin teşviki, istihdamda kalite sağlanması ve eğitim hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Proje ile 2.260 kişiye yönelik eğitim ve hizmet faaliyeti, 1.500 kişiye farkındalık artırma faaliyeti uygulanması planlanmaktadır (İKG, t.y.).

AB projelerinin fark yaratmayı umdukları genel ve özel hedefleri mevcuttur. Bununla birlikte projelerin temaları ve konular itibari ile etki yaratmayı hedefledikleri yanı sıra görünmez etki alanları da mevcuttur. Örneğin INST-CARE projesi amacı itibari ile okul öncesi eğitim ve kadın istihdamına katkı sağlamaktadır bu sayede yedi ilde çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarına giderek düzenli ödeme yapmıştır. Yedi ildeki okul öncesi eğitim kurumları ve bu kurumların çalışanları için böylelikle gelir kaynağı yaratılmıştır. Bu projeler neticesinde toplam 36.281 kişiye fiili olarak ulaşılmış ve destek verilmiştir. Başka bir deyiş ile 36.281 kişi AB’nin sağladığı mali yardımlardan faydalanarak AB hakkında fikir sahibi olmuştur. Kişilerin AB hakkındaki görüşlerinde olumlu ya da olumsuz fikir sahibi olduğunu ölçmek ne yazık ki son derece zordur. Nitekim 36.281 kişinin AB hakkında fikir sahibi olması bile kamu diplomasisi açısından önemlidir. Faydalanıcılar AB-Türkiye arasındaki ilişki bir yana dursun kendilerine mali destek sağlandığı için bile AB ile ilgili olumlu görüş edinebilmektedir. Bu projeler kapsamında AB mali yardımlarından bire bir faydalanmasa dahi yukarıda bahsedilen sayıdan çok daha fazla kişi bu projelerin görünürlük materyalleri (broşür, hediyeler, kitapçıklar) sayesinde ya da başvuru-mülakat aşamalarında, hizmet alımı, iş birliği neticesinde AB’nin mali yardımları ve projeler hakkında fikir sahibi olmuştur. Projelerin kapsamında yapılan yurt dışı seyahatleri, ortaklıklar ve fikir alışverişleri sayesinde kültür diplomasisi gerçekleştirilmiştir. Neticede 36.281 kişi fiili olarak AB’nin ulaştığı insan sayısı olsa da aslında etkilenen kişi sayısı çok daha fazladır. İnsanların AB mali yardımları hakkında fikir edinmeleri, Birlik hakkında görüş elde etmeleri kamu diplomasisi açısından önemli bir sonuçtur.

İKG projelerinin kamu diplomasisi ve yumuşak güç açısından bir diğer önemli katkısı ise projelerin hedeflediği konular itibari ile AB değerlerini Türkiye’de yaygınlaştırmasıdır.

¹⁷ 3000 adet okul öncesi eğitim sandığı dezavantajlı ailelerin çocuklarına tahsis edilmiştir. Ege Üniversitesi iş birliğiyle Uluslararası Online Ece Kongresi Düzenlenmiştir. 24.000 adet hikâye kitabı dağıtılmıştır. 36 hikâye kitabı içeriği tamamlanarak MEB onayına sunulmuştur. 370 adet eğitim kurumu eğitim araç gereçleri ile desteklenmiştir ve bunun gibi pek çok çıktısı mevcuttur (İKG, t.y.). Nitekim son derece önemli bir proje olan ECE’nin bu çıktıları tez konusunun kapsamında olmadığı için bahsedilmemiştir.

ECE projesi ile erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırılırken öğretmenlere de bu konu ile ilgili eğitim verilmiştir. NEET PRO projesi kapsamında yurt dışı çalışma ziyaretleri gerçekleştirilerek iyi uygulama örnekleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu faaliyetler Türkiye’de AB değer ve ilkelerinin temel alındığı bir kalkınma sağlanması için araçtır. Dolayısıyla bu faaliyetler özellikle yumuşa güç açısından önemli birer araçtır.

Nihayetinde istihdam ve sosyal politika temalı projeler AB kamu diplomasisi aracı olarak ilk akla gelen örnekler arasında olmasa dahi uygulamaların kapsamının genişliği ve Türkiye nüfusunda dokunduğu kişi sayısının yüksekliği itibari ile son derece önemli kamu diplomasisi araçlarıdır. Nitekim kamu diplomasisinin başarılı olması için önemli bir başka unsur kamu diplomasisinin uygulandığı ülke yönetiminin de bu diplomatik aracı almaya açık olmasıdır. Bu bağlamda ise AB Türkiye ilişkileri son derece önem arz etmektedir. Projelerin kamu diplomasisi aracı olarak etkinliği için AB’nin projelerde vurgusu ve görünürlük son derece önemli araçlardır. İKG PRO tarafından yürütülen projelere bakıldığında görünürlük yönüyle son derece yeterli olsalar dahi AB vurgusu konusunda son derece sınırlı kaldığı görülmektedir.

AB mali yardımları ile yürütülen projelerin kamu diplomasisi aracı olarak aktif kullanıldığı bir başka alan ise sivil toplum projeleridir. Bu projeler sivil toplumun yapısı, savunduğu ilkelerin AB’nin değerleri ile örtüşmesi ve uygulama yönü ile daha uluslararası ve esnek yapıya sahip olmaları yönü ile kamu diplomasisi açısından daha etkin araçlardır.

3.3.2. Sivil Toplumu Konu Edinen Projeler

Kültürlerarası diyaloga ve toplumların birbirleri ile yakınlaşmasına fırsat tanıyan programlar Türkiye’ye yönelik AB kamu diplomasisi uygulamaları arasında önemli bir şekilde kendini göstermektedir (Koçak, 2017, s. 36). Bu kapsamda sivil topluma destek AB’nin Türkiye’ye sağladığı mali yardımın öncelikleri arasında üst sıralardadır. Vatandaşların, vatandaşlık hakları ile özgürce örgütlenebildiği, uygulamalar hayata geçirebildiği bir toplum dinamik yapıda bir sivil toplumdur. Dinamik sivil toplumlar hükümetlerin politikalarının şekillenmesine katkı sağlayabilir ve insanların seslerini duyurmalarını sağlayabilmektedirler. Vatandaşların istek ve ihtiyaçlarının dile getirilmesine, aktif vatandaşlığın teşvikinde son derece elzem aktörler olan STK’lar AB süreci de dahil olmak üzere kamuoyunun ilgilendiği meseleler için diyalog ve iş birliğine can suyu olup kapsamını genişletme yeteneğine sahiplerdir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.). AB Delegasyonu tarafından sivil toplum üzerine yapılan bu açıklama aynı zamanda sivil toplumun kamu diplomasisi aracı olarak da önemini vurgulamaktadır. Türkiye’de AB sivil toplumu üç temel gerekçe ile desteklemektedir. Sivil

toplumun demokratik politika ve karar verme süreçlerinde daha etkin katılımının sağlanması; diyalog ve temel hak kültürünün teşvik edilmesi; Türkiye ile Avrupa arasında sivil toplum diyalogunun ve kültürler arası paylaşımın artırılması bu iç hedefi oluşturmaktadır. Bu hedeflerin gerçekleşmesi yolunda STK'ların politika oluşturulmasına katılım ve faaliyetlerine yönelik mevzuat çevresinin daha iyi bir hale getirilmesi; STK'lar ile Kamu Sektörü arasında iş birliğini güçlendirerek daha şeffaf ve dengeli mekanizmaların oluşumunun sağlanması ve paylaşımlar ve uzun dönemli ortaklıklar için Türkiye ile AB vatandaşları arasında değişim ve iş birliğinin teşvik edilmesi çalışmaları yapılmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

Türkiye'de yürütülen sivil toplum projelerine yönelik iki farklı mali yardım aracı mevcuttur. Bunlardan birisi Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (DİHAA); diğer ise IPA'dır. DİHAA kapsamında hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygının güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi amacı doğrultusunda STK'lara doğrudan mali destek sağlanmaktadır. Türkiye DİHAA fonlarından en fazla faydalanan ülkelerden bir tanesidir. Toplamda yaklaşık 30 milyon avro ile 150'den fazla proje için finansman elde etmiştir. Günümüzde bu projelerin 40'tan fazlası devam etmektedir. DİHAA projeleri yoğunluklu olarak insan haklarının ve demokrasinin korunması hedefi ile sivil toplumun güçlendirilmesi, insan haklarının korunması için gerekli olan mekanizmaların ve aktörlerin güçlendirilmesi ve dezavantajlı grupların desteklenmesi ve AB Seçim Gözlem Misyonlarına destek sağlanması konuları üzerine yürütülmektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.). Türk sivil toplumu varlığını sürdürülebilmesi ve bunun için gereksinim olan değerleri sağlayabilmesi ve koruyabilmesi için AB'nin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Özellikle finansal olarak STK'ların faaliyetleri ve kendilerini idame edebilecek yetkinliğe erişene kadar varlıklarını sürdürebilmeleri için AB'nin mali desteği oldukça önemlidir. Bununla birlikte AB'nin Türkiye'de kendi lehine bir kamuoyu elde edebilmesi adına sivil toplum örgütleri hayati bir öneme sahiptir. Türk sivil toplumu ve AB karşılıklı olarak birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. AB'nin mali yardımlarında sivil toplumun öncelikli olmasının ve DİHAA fonlarından en fazla faydalanan ülkelerden birinin Türkiye olmasının sebeplerinden bir tanesi budur.

IPA II döneminde sivil topluma verilen desteğin artırılması gereksinimine önem atfedilmiştir. Sivil toplum için sağlanan mali yardımların bir kısmı Hazine ve Maliye Bakanlığı Merkezi Finans ve İhale Birimi ve Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı öncü kurum olmak üzere Türk makamları tarafından sağlanmaktadır. Türk makamlarınca yürütülen çalışmalarda sivil toplum-kamu sektör iş birliği ve AB-Türkiye sivil toplum diyaloguna ve sivil

toplumun gelişmesine ağırlık verilmiştir. Sivil Toplum Aracı (STA) ve AB Türkiye Delegasyonu sivil topluma yönelik IPA kapsamında mali yardım sağlayan diğer kurumlardır. 2018 senesinde Sivil Toplum Aracı ve Medya Programı kabul edilmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, t.y.).

Sivil Toplum Diyalogu Projesi (CSD)

Türkiye 2005 yılı itibari ile AB'ye tam üyelik sürecinde önemli ekonomik ve politik ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye'nin bu doğrultuda ilerlemesi adına Türkiye'deki değişim ve dönüşümü teşvik etmek adına AB çeşitli kamu diplomasisi stratejileri ortaya koymuştur. Sivil Toplum Diyalogu AB'nin değişim ve dönüşüm kapsamında ortaya koyduğu bir kamu diplomasisi uygulamasıdır. Bu nedenle Türkiye'ye yönelik bu kamu diplomasisi uygulamasının nasıl kullanıldığı ve uygulamada izlenen süreçler, hedef gruplarda gerçekleşmesi beklenen değişikliklerin değerlendirilmesi önemlidir (Aydemir, 2017, s. 914).

Sivil Toplum Diyalogu Projesi 2008 yılından beri devam etmektedir. 2008 yılından bu yana toplam beş dönemini tamamlamıştır. Bu yönüyle Türkiye'nin en uzun soluklu ve kapsamlı sivil toplum projelerinden birisidir. Günümüzde altıncı döneminde olan proje bu dönemi ile sona erecektir. İlk beş dönemi boyunca yaklaşık 400 proje ve 650'den fazla diyalog amaçlı ortaklığa 50 milyon Avro'ya yakın mali destek sağlamıştır. Sivil Toplum Diyalogu'nun altıncı dönemi Nisan 2021 yılında başlamıştır. Bu dönemde AB ile Türkiye arasında geliştirilen diyalog projelerine destek verilmiştir. Altıncı dönemde Türkiye ve AB kamuoyunun Türkiye'nin AB üyeliği süreci hakkında bilgilendirilmesi amaçlanmıştır bununla birlikte AB müktesebatında yer alan konularda iş birliği, ortaklık ve ağ kurulması çalışmaları için 33 projeye 4,7 milyon avro hibe desteği verilmiştir (Türkiye ve AB Arasında Sivil Toplum Diyalogu Programı VI. Dönem Projeler Katoloğu, t.y.). AB ile Türkiye arasında başlayan Sivil Toplum Diyalogu AB'nin Türkiye'ye uyguladığı en büyük kamu diplomasisi uygulamalarından bir tanesidir. AB üye ülkeleri ile Türkiye'deki STK'lar arasında temel ve kalıcı bir diyalog, karşılıklı bilgi-alışverişi, projenin teması olan konular ile ilgili toplulukların birbirlerini tanımaları aracılığı ile AB kamu diplomasisi uygulamaktadır (Aydemir, 2017, s. 918). Sivil Toplum Diyalogu 2005 yılında "Avrupa Birliği ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu" isimli tebliğ ardından Hırvatistan ve Türkiye'ye yönelik uygulanan iletişim planlamasının ve kamu diplomasisinin önemli bir parçasıdır. Önceki genişleme dönemleri için Birlik, vatandaşların AB hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıklarını, üyelik sürecindeki ülkelerin vatandaşlarının bilgilendirilerek desteklerinin sağlanmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Sivil Toplum Diyalogu'nun bilgi boşluğunun doldurulmasına, farklı kültürlerin,

politik, ekonomik sistemlerin bir araya getirilerek gelecek katılımların zorlukları ve fırsatları konusunda güçlü bir farkındalık yaratması amaçlanmıştır (Koçak, 2017, s. 36).

Sivil Toplum Diyalogu projesi Türkiye’de sivil toplumun siyasi reform süreçlerine katkı sağlaması ve Türkiye ve AB arasında kalıcı bir diyalog kurulması amaçları ile bir kamu diplomasisi tatbikatı işlevi taşımaktadır. Türkiye’de STK’ları demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, ayrımcılığa karşı mücadele konularında teşvik etmektedir (Aydemir, 2017, s. 918). AB müktesebatının kapsamındaki konular ile AB ile Türkiye’deki STK’lar arasında geliştirilen iş birlikleri ve ortaklıklar sayesinde AB değerlerinin ve iyi uygulama örneklerinin Türkiye’ye kazandırılması amaçlanmaktadır. Diyalog projeleri AB’nin gelecekteki genişleme politikaları konusunda kamuoyunun şekillenmesine aracı olmaktadır (Türkiye ve AB Arasında Sivil Toplum Diyalogu Programı VI. Dönem Projeler Katologu, t.y.). Sivil Toplum Diyalogu ile AB ülkelerinde ve aday ülkelerdeki sivil toplumların bütün sektörleri arasında karşılıklı deneyim takası ve temas güçlenmesi beklenmektedir. Aday ülkelerin AB nezdinde daha iyi tanınması ve anlaşılmasının sağlanması ve genişlemenin getirebileceği fırsatlar ve zorluklar konusunda bilinç oluşturulması gerekmektedir. AB aday ülkelerde değerleri, işleyiş biçimi ve politikaları da dahil olmak üzere anlaşılmalıdır. Bu yönüyle Sivil Toplum Diyalogu projesi gerçek bir kamu diplomasisi girişimidir (Koçak, 2017, s. 76-77).

Sivil toplum üzerinden yürütülen kamu diplomasisi AB’nin politika ve görüşlerinin, önceliklerinin Türk kamuoyu nezdinde anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. AB algısını geliştirerek Türkiye’de insan hakları ve demokrasi gibi değerlerin teşvikini sağlayacaktır (Aydemir, Assessment of the Civil Society Dialogue Program between European Union and Turkey as a Public Diplomacy Implementation, 2017, s. 924). Sivil Toplum Diyalogu neticesinde AB Türkiye halkının istek ve ihtiyaçlarını anlamak ve fikirlerini etkileme konusunda temellerini ilişki inşasına dayandırarak kamu diplomasisi uygulamaktadır (Koçak, 2017, s. 77).

Sivil Düşün:

Kısa dönemli ve küçük ölçekli çalışmaları yenilikçi, atik ve esnek bir şekilde destekleyen bir projedir. Bu proje ile sağlanan teknik desteğin yanı sıra sivil toplumun rehberlik alması ve ilham edinmesi için olanak sunmaktadır. İş birliği ve ortak çalışma yoluyla karşılıklı öğrenmeyi teşvik etmesi, bilgi ve deneyim aktarımı için alan sağlaması ve demokrasi kültürünü teşvik yoluyla politika ve karar alma aşamalarına aktif katılımı teşvik etmektedir (AB Başkanlığı, 2020). Sivil Düşün projesinin kamu diplomasisine katkısı aktif siyasi katılımı geçmektedir. Sivil Düşün projesi ile sivil toplum örgütlerinin ve aktivistlerin hak odaklı çalışmalar yürüterek bu sayede daha fazla kişiye ulaşması sağlar; Savunuculuk ve izleme yapabilmeleri ve finansal ve kurumsal açıdan güçlenmeleri, Türkiye içerisinde, AB ülkelerinde,

üye veya üyelik adayı ülkelerde ve Avrupa Komşuluk Aracı (ENPI) ülkelerinde ağ kurulması ve iş birliğinin artırılmasına katkı sağlar; kamuoyuna bilinçlendirme ve iletişim çalışmaları ile ulaşmayı, onların kapasitelerini arttıracak çalışmalar yapılmasını desteklemektedir. (AB Başkanlığı, 2020). Sivil Düşün projesi bireylerin haklarının farkına vararak hayatlarını etkileyen politika ve uygulamaların ortaya koyulmasında söz sahibi olmalarını desteklemektedir. Sahip olunan hakların kullanılması, insan haklarının mevcut durumunun izlenebilmesi ve gerektiğinde başvurulacak mekanizmalar olması konusunda çalışmalar yapmaktadır (Sivil Düşün, t.y.). Sivil Düşün projesi STK ve aktivistlerin güçlendirilerek insan hakları ve demokrasi konusunda etkin bir baskı gücü oluşturulmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu yönü ile AB değerlerini temsil eden bir kamuoyu yaratmak konusunda etkili olabilecektir.

Sivil Düşün projesi yanı sıra sivil toplumun güçlendirilmesi için Etkiniz, Birlikte, STK'ları Güçlendirmek İçin Hibe Programı, Demokrasi İçin Medya; Medya için Demokrasi, Haklara Destek, Basın Özgürlüğü İçin Örgütlü Gazeteciler ve Güçlü Dayanışma, Savunmacıları Koruyun, Kaynak Merkezi projeleri ile AB küçük girişimlerin ve bireylerin, taban örgütlerinin AB desteğine ulaşımını kolaylaştırması ve kapasite güçlendirme amacıyla destek sağlamaktadır.

Etkiniz, Birlikte, STK'ların Güçlendirilmesi Hibe Programı, Haklara Destek, Demokrasi için Medya; Medya için Demokrasi, Savunucuları Koruyun, Örgütlü Gazeteciler ve Basın Özgürlüğü İçin Güçlü Dayanışma, Kaynak Merkezi (Delegation of The European Union To Türkiye, t.y.) mali yardım programları Türkiye'de AB desteği ile yürütülen diğer projelerdir. AB'nin STK'lara desteğini hissettirmesi kamu diplomasisi noktasında son derece önemlidir. Maddi destek yanı sıra moral güç olarak da AB'nin desteğini alan sivil toplum kuruluşları etkisindeki toplumun AB'ye yönelik olumlu fikirler elde etmesi, AB'yi desteklemesi konusunda önemli araçlardır.

SONUÇ

Kamu diplomasisi son derece önemli ve uygulamaları çok eskilere dayanan bir yaklaşım olmasına rağmen kavramsal çerçevesinin yerleşmesi uzun yıllar almıştır. Kamu diplomasisine Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde de sıkça başvurulmuştur. Sonrasında Soğuk Savaş döneminde kamu diplomasisi uygulamalarının yaygınlaşması ile kamu diplomasisine atfedilen önem artmış ve kavramsallaşma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Öte yandan kamu diplomasisi uygulamaların devletlerin var oldukları dönemlerden bu yana kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin "istimalet politikası" buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Osmanlı Devleti tarafından uygulanan "kendi safına çekmek ve kazanmak" olarak açıklanan bu faaliyet fethedilen topraklarda Osmanlı Devleti'nin hoş karşılanması ve destek kazanmasını amaçlamıştır (Karadağ, 2020, s. 22). Bu yaklaşım günümüz kamu diplomasisi uygulamaları ile paralellik göstermektedir. Bu doğrultuda kamu diplomasisi için Jan Melissen'in "yeni şişede sunulan eski şarap" tanımlaması doğru olacaktır (Özyılmaz, 2014, s. 214). Yine de kamu diplomasisi 11 Eylül saldırısının ardından ABD'nin dış politikasında başvurduğunu deklare ettiği bir yöntem olarak ses getirmiş ve yeniden gündeme gelmiştir. ABD tarafından kamu diplomasisinin yeniden gündeme gelmesi ile kullanılan araçlar ve kavrama bakış açısında da gelişmeler meydana gelerek 'yeni kamu diplomasisi' olarak adlandırılan döneme girilmiştir. Günümüzde de uygulanan kamu diplomasisi yöntemleri çoğunlukla yeni kamu diplomasisine işaret etmektedir.

Ülkelerin diğer ülkelerin kamuoylarını kendi safına çekerek destek elde etmek için bir araç olarak kullanılan kamu diplomasisi günümüzde dış politikanın önemli bir aracı haline gelmiştir. Yumuşak güç ile iş birliği içerisinde olan kamu diplomasisi, özellikle teknoloji ve iletişim çağında, kamuoyunun ülkelerin karar alıcı mekanizmalarını doğrudan etkileme imkanının olduğu 'sosyal medya' çağında son derece önem arz etmektedir. Bunun sebebi günümüzde kamuoyunun onayını almanın üst düzey yönetimlerin onaylarını almak kadar hatta kimi zaman daha fazla etkili olmasıdır. Kamu diplomasisinin önemini anlayan ülkeler, uluslararası örgütler ve kuruluşlar yatırımlarını bu doğrultuda yapmaktadır.

Dünyada türünün tek örneği olan Avrupa Birliği uluslararası ilişkilerde yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamalarını en etkin uygulayan aktörlerden bir tanesidir. Ulusüstü yapıya sahip ancak askeri güç, güvenlik, ülkesel politikalar gibi konularda ulusların egemenliklerini korudukları bir yapıya sahip olan AB Avrupa Devleti ideasından yola çıkarak kurulmuştur. Nitekim ülkelerin ulusal egemenliklerini gözetmeleri ve ulus üstü yapının geçerli olduğu konuları sınırlı tutması gerekçeleri ile Avrupa Birliği olarak şahsına münhasır bir yapıda

kalmıştır. 2009 senesinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması öncesinde AB'ye ait bir askeri yapı kurulması ve devletlerin yetkinliklerinin Birliğe devredilmesi gündeme gelmiş nitekim ülkelerin kamuoyları buna tepki göstererek reddetmiştir. Nihayetinde AB için anayasal düzenleyici görevi de gören ve Birliğe ulusüstü yapısını kazandıran Lizbon Antlaşması imzalanmış ancak AB'nin ulusüstü yapısı sınırlı tutulmuştur. Birlik kamuoyunun askeri ve anayasal açıdan üst yetkiyi AB'ye teslim etmek istememesi şu anlama gelmiştir; kamuoyu AB'yi çeşitli yönleri ile desteklese de ulusal egemenlik yapılarını korumak istemektedir, ki bu da anlaşılabilir bir istektir. AB bu nedenle sivil bir güç olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan AB uluslararası sistemde varlığını korumak ve etkinlik sağlamak isteyen bir oluşumdur ve kendisi için bu etkiyi sağlamak adına bir araca ihtiyaç duymaktadır. AB güçlü bir orduya sahip değildir ve ülkeler karar alma aşamalarında her zaman ortak paydada buluşmamaktadır. Bu nedenle AB'nin yumuşak güç ve kamu diplomasisine ihtiyacı vardır. Uluslararası sistemde etkinliğini koruyabilmek adına ülkeler için bir cazibe merkezi olması gerekmektedir ve bu ülkelerin kamuoyları tarafından destek alması gerekmektedir.

AB'nin kamu diplomasisi uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda yoğunlukla genişleme politikaları ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Genişleme politikasının muhatabı olan ülkelerin AB tarafından kabul edilmesi kadar bu ülkelerin kamuoylarının da AB'yi desteklemesi gerekmektedir. Üyelik için yapılan referandumda kamuoyunun AB'ye üyeliğe katılım onayı vermesi için bu son derece önemlidir. Norveç bu konuda uygun bir örnektir. 1972 ve 1994 senelerinde iki defa AB üyeliği için referandum yapılmış her ikisinde de Norveç halkı hayır oyu vermiştir. Bu nedenle üyelik adayı ülkelerin AB'ye desteğinin sağlanması, üyelik olmasa dahi iş birliği ve ortaklıklara hazır olması açısından kamu diplomasisi son derece önemlidir. Türkiye, Ukrayna, Moldova ve Gürcistan gibi ülkelerin kamu oyları için de bu durum aynı derecede geçerlidir. Ancak günümüzde AB'nin genişleme politikasına bakış açısı değişiklik göstermektedir. Kısa süre içerisinde üye ülke sayısının 28'e yükselmesi -günümüzde Brexit ile 27'ye düşmüştür- Birliğin genişlemeye ayak uydurmasını zorlaştırmış, ekonomik, sosyal ve politik olarak pek çok zorluğu beraberinde getirmiştir. AKÇT'nin kuruluş tarihi olan 1957 senesinden itibaren hızla genişleyen AB altı genişleme dalgasına sahne olmuştur. Bu da Birlikte '*genişleme yorgunluğu*' olarak adlandırılan genişlemeye karşı olan motivasyonun azalması sonucunu doğurmuştur (Devrim & Schulz, 2009). Bu nedenle 2013 yılında Hırvatistan'ın da üye olması ile Birliğin genişleme politikasında yavaşlamaya gittiği gözlemlenmektedir. AB'nin bu nedenle önceliğini genişlemekten daha çok derinleşmeye verdiğini ifade etmek mümkündür. Göç krizi, Covid-19 Pandemisi, ekonomik kriz, popülist ve illiberal yönetimlerde artış gözlemlenmesi ve artan milliyetçilik AB'nin kendi içerisinde

özmesi gereken krizler yaratmaktadır. 2018 yılında İngiltere'nin referanduma giderek AB'den ayrılma kararı alması bu krizleri daha da derinleştirmiştir. Birlik içerisinde ve uluslararası çevrede AB dağılıyor mu sorusunu gündeme getirmiştir.

AB'nin geleceğı bu çalışmanın konusu değildir. Fakat görünen o ki genişlemek AB'nin yakın ve orta vadeli planları arasında görünmemektedir. AB'nin içerisinde bulunduğu durum kamu diplomasisine olan ihtiyacı derinleştirmiştir. AB'nin birlik duygusunu yüksek tutmak, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, eşitlik gibi değerleri korumak için kamuoyunu bu yönde motive tutması gerekmektedir. Bu nedenle AB'nin hem kendi ülkelerinde hem de dış politikasında kamu diplomasisine ihtiyacı vardır.

Söz konusu AB-Türkiye ilişkileri olduğunda iki tarafın politikaları ve yaklaşımları her zaman hassas bir zemin üzerinde olmuştur. Türkiye'nin 1959 yılında üyelik başvurusunda bulunmasından günümüze AB-Türkiye ilişkileri devam etmektedir. AB Türkiye'de demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, sivil toplumun kuvvetlenmesi, eğitim, ekonomi, istihdam ve diğer pek çok alanda fasılları tamamlayarak Birliğe üyeliğini gerçekleştirmesi için mali yardımda bulunmaktadır. Türkiye'nin adaylık statüsünü kazandığı ve ikili ilişkilerin son derece canlı olduğu 2000'li yılların ilk dönemlerinde Türkiye bu yardımlar ile pek çok alanda gelişme göstermiş ve kalkınma sağlamıştır. Türkiye'nin adaylığı tanındıktan sonraki birkaç yıl içerisinde, umutlar henüz taze iken müzakereler yavaş da olsa devam etmiştir. 2006 yılında bir fasılın açılmasının ardından 2007 yılında beş, 2008 yılında dört, 2009 yılında iki fasıl açılmıştır (Zihnioğlu, 2020, s. 33). Ancak 2010'lu yılların başlarından itibaren AB'de yaşanan genişleme yorgunluğu ve Türkiye'de demokrasi ve insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerlerde kayıp yaşanması, Türk dış politikasında yaşanan gelişmeler, AB'de yükselen milliyetçilik ve popülizm gibi etkenler Türkiye'nin AB üyeliğı sürecinde de duraksama yaşanmasına sebep olmuştur. Öte yandan Türkiye açısından 2005 senesinde Kıbrıs Faktörü'nün ikili ilişkileri etkilemeye başlaması, Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye aleyhine bir duruş sergilemesi, Türkiye'nin büyük bir çaba ile üyelik kriterleri üzerine çalıştığı dönemlerde dahi AB'nin kapılarını Türkiye'ye tam üyelik için açmaması Türkiye'de yönetim ve kamuoyu nezdinde motivasyon kaybına yol açmıştır. İkili ilişkiler 2015 senesinde 18 Mart Müktesebatı ile bir nebze canlanmış, Türkiye'nin AB'ye yapılan düzensiz göçün düzenlenmesi konusunda destek sağlaması, Türkiye için birkaç fasılın açılması ve Schengen Vizesi ile serbest geçişin sağlanması konuları gündeme gelmiştir. Nitekim neticede Türkiye göç sorununu kendi omuzlarına alarak kendi içerisinde kısa ve uzun vadede iç güvenliğı, demografiyi, sosyal yapıyı ve güvenliğı olumsuz etkileyecek pek çok sorun ile baş başa kalmış; vize serbesti ve diğer konularda istediğini alamamıştır. AB Türkiye'yi mülteci ve göçmenlerin Türkiye'de uygun

yaşam şartlarının sağlanması, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanabilmeleri için finansal olarak desteklemektedir. Yaşanan gelişmeler ardından 2018 senesinde iki tarafın ilişkileri durma noktasına gelmiştir ve 2021 Komisyon raporunda AB Türkiye ile müzakereleri durdurmanın söz konusu olabileceği konusunda açıklamada bulunmuştur. Son 20 yıl göz önüne alındığında ikili ilişkilerin Türkiye'nin AB'ye üyeliği odağından uzaklaştığını kesin olarak ifade etmek mümkündür. Her iki tarafın da öncelikleri arasında Türkiye'nin AB üyeliği olmadığını, iki tarafında mevcut siyasi ve kültürel yapısının şu an için Türkiye'nin AB üyesi olmasına fırsat vermeyeceğini ifade etmek mümkündür. Fakat Türkiye tüm resmi kaynaklarında AB'ye üyelik konusundaki kararlı duruşunu vurgulamaktadır.

AB Türkiye ilişkilerinde önemli bir nokta şudur ki iki tarafın ilişkileri üyelik perspektifinden uzaklaşsa dahi ikili ilişkilerin kesilmesi mümkün değildir. AB ve Türkiye birbirlerinden uzaklaşsa bile pek çok açıdan birbirlerine bağlıdırlar ve iş birliğine ihtiyaç duymaktadırlar. Çalışmanın üçüncü bölümünde bahsedildiği üzere AB ile Türkiye birbirlerinin önemli ekonomik partnerleridir. Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan savaş AB'de enerji krizinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum enerji hatları göz önüne alındığında Türkiye'yi AB için önemli bir ülke yapmaktadır. Türkiye AB için turistik açıdan önemli bir ülkedir, özellikle Avrupa ülkelerinde yaşanmakta olan ekonomi ve gıda krizi yüzlerce Avrupalının kış mevsiminde Türkiye'yi tercih etmesine neden olmuştur. En önemli unsurlardan bir tanesi ise Türkiye AB için göçmenler ile arasında bir 'tampon' işlevi görmektedir. Türkiye için ise AB ülkeleri ihracat açısından son derece önemlidir. Turizm açısından da önemli bir pazardır. AB'nin Türkiye'ye sağladığı mali yardımlar ise Türkiye'nin kalkınması ve gelişmesi için hala önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. AB ile Türkiye'nin mevcut koşulları düşünüldüğünde iki tarafında birbirinden tamamen uzaklaşarak ilişkilerini sınırlı bir seviyeye indirmesi ya da durdurması mümkün değildir. Öte yandan Türkiye'nin AB'ye üyeliği de çok uzun vadede gerçekleşecek gibi görünmemektedir. Öyle ki Türkiye'nin AB üyeliğinin herhangi bir zaman diliminde gerçekleşme olasılığı son derece düşük görünmektedir. Şartlar göz önüne alındığında iki taraf arasında üyelik perspektifinden uzaklaşıp karşılıklı ortaklık ve iş birliği çerçevesinde devam etmesini daha yapıcı ve faydacı bir çözüm olarak sunmak mümkündür. İkili ilişkilerin iş birliği perspektifinde ilerlemesi Türkiye'nin AB'den aldığı mali yardımların -bu yardımların Katılım Öncesi Mali Yardım olarak verildiği göz önünde bulundurulduğunda- önemli ölçüde azalmasına neden olacaktır. Türkiye için burada iki seçenek söz konusudur ya AB ile ilişkilerinin tekrar üyelik çerçevesine girmesi için gereken adımları atmalı ve bu mali yardımlardan faydalanmaya devam etmeli ya da üyelik perspektifinden uzaklaştığını kabul edip mali yardımlardan vazgeçmelidir. Türkiye için AB üyeliği ihtimali demokrasi, insan hakları,

hukukun üstünlüğü, çevre, eğitim ve sosyal kalkınma gibi konular söz konusu olduğunda önemli bir itici güçtür. AB Türkiye'ye bu alanlarda kalkınma sağlaması için mali yardım tahsis etmektedir ve bu mali yardımlar sayesinde Türkiye çeşitli alanlarda kalkınma ve gelişmeler için projeler uygulayarak pilot uygulamalar yapabilmektedir. Türkiye'nin bu alanlarda harcama yapabilmesi için AB'nin mali yardımları hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle Türkiye AB üyeliği amacından vazgeçmemelidir ya da iki tarafa da katkı sağlayacak bir orta yol bulunarak iş birliği çerçevesinde ilişkiler devam ederken Türkiye'yi AB değerleri ekseninde kalkındıracak bir yol bulunmalıdır. Türkiye ile AB ilişkilerinin yapısı son derece karmaşıktır, her iki tarafın da haklı ve haksız olduğu, istekli ve karşıt olduğu meseleler mevcuttur. Bu nedenle ikili ilişkiler için bir saptama yapılması son derece zordur.

Türkiye ile AB ilişkilerinde AB'nin mali yardımları önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin AB değerlerini benimsemesi, AB ile iş birliği yapması ve AB'ye destek sağlanması konusunda mali yardımlar son derece önemli bir moral araçtır. Bu çalışmanın konusu AB Türkiye ilişkilerinde bu mali yardımların bir kamu diplomasisi aracı olarak etkisinin araştırılması olmuştur. Bu kapsamda AB mali yardımları ile yürütülen projeler birer kamu diplomasisi aracı olarak ele alınmıştır. İKG PRO aracılığı ile IPA II kapsamında yürütülen projeler ve sivil toplum projeleri kamu diplomasisi aracı olarak değerlendirilmiştir. Projelerin kamu diplomasisi aracı olarak etkinliği için dört faktör önemlidir. Bunlardan ilki görünürlük unsurudur. AB mali yardımları ile Türkiye'de yürütülen tüm projelerin uyması gereken görünürlük kuralları mevcuttur. Bu kurallar projelerin şartnamelerinde yer almakta olup uygulanması zorunludur. Görünürlük kuralları MFİB, AB Delegasyonu gibi resmi internet sitelerinde de paylaşılmıştır. Buna göre AB projeleri kapsamında yürütülen tüm faaliyetlerde AB bayrağı, Türkiye bayrağı ve diğer paydaşlara dair bayraklar gibi görünürlük materyallerinin bulundurulması zorunluluktur. Bunun kamu diplomasisi açısından önemi ise bu vesile ile projelerin dokunduğu tüm insanlar AB'nin kendilerine mali yardımlar aracılığı ile fayda sağlamakta olduğunu fark etmektedirler. Görünürlük sayesinde AB Türkiye kamuoyuna kendisini hatırlatmaktadır. Bir diğer etken ise projelerin gelişme sağlamayı hedefleri meselelerin kamuoyuna ulaştırılmasıdır. Bu projeler kapsamında yapılan odak grup toplantıları, ulusal danışma toplantıları, çalışma ziyaretleri ile insanlar bir araya gelerek AB üyeliği, AB'nin savunduğu değerler gibi konularda fikir alışverişlerinde bulunmaktadır. Diğer önemli konular ise kamuoyuna projelerin ulaştırılması ve tanıtımının yapılmasıdır. Burada önemli olan projelerin tanıtımlarının yapılması esnasında AB'ye yapılan vurgudur. Görünürlük kuralları, AB Delegasyonu ve AB Başkanlığı gibi kurumların bu projelerin paydaşları olması sayesinde projelerin tanıtımında AB vurgusu yapılmaktadır. Bu tüm projelerde olması gereken bir şeydir,

ancak AB'ye ve AB'nin önemine yapılan vurgu ve bunun etkinliği için yürütücü kuruluş son derece önemlidir. İKG PRO aracılığı ile yürütülen projeleri örnek olarak göstermek gerekirse bu projelerin tanıtımları yapılırken AB vurgusunun sınırlı kaldığı EDUCARE, INSTCARE gibi projelerin faydalanıcılarının projelerin AB mali yardımları ile yürütüldüğüne dair bilgisinin sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. AB mali yardımları önemi birer yumuşak güç ve kamu diplomasisi aracıdır. Nitekim bu araçların kamu diplomasisine etkin bir şekilde hizmet etmesi için Türkiye'deki yönetici kurum ve kuruluş ve proje paydaşlarının da üzerlerine düşeni yapması gerekmektedir. Bunun için ise Türkiye'deki resmi kurum ve kuruluşlardaki proje paydaşlarının Türkiye ile AB ilişkilerine hakim, projelerin savunduğu değerlere inanan ve AB mali yardımları amaçları ve uygulama yöntemleri konusunda yetkili insanlar olması önemlidir.

AB Türkiye'de kamu diplomasisi faaliyetlerine uzun süredir devam etmektedir. İki taraf arasındaki ilişkinin değişken yapısı AB'nin Türkiye'de kamu diplomasisi uygulamasına engel olmamış olup yalnızca zaman zaman görünürlüğü azalmıştır. Bunun sebebi pek çok yönü ile Türkiye kamuoyunun AB için son derece önemli olmasıdır. Türkiye'ye Avrupa'dan fazla sayıda turist gelmesi, Türk öğrencilerinin Avrupa'da eğitim almayı tercih etmesi, iki taraf arasındaki yoğun ekonomik ilişkiler bunun gerekçeleri arasında gösterilebilmektedir. Öte yandan AB sınır komşusu olan Türkiye'yi bölgesel istikrar, uyum ve güvenlik için demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerler yönüyle kendine yakın tutmak istemektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin AB üyeliği sürecinden fiili olarak vazgeçilmiş değildir. Bu sürecin ilerleyen dönemde ne getireceği de bilinmemektedir. Bu nedenlerle AB Türkiye'de kamu diplomasisi uygulamaya ihtiyaç duymaktadır. AB'nin Türkiye'de en bilinen kamu diplomasisi araçları arasında Jean Monnet Bursu, Erasmus+ Programı, Sivil Toplum Diyalogu örnek gösterilebilmektedir. Çalışmanın son kısmında detaylı olarak anlatıldığı üzere uygulanan projeler ve programlar da birer kamu diplomasisi aracıdır. Bütün bu uygulamaların yolu AB mali yardımlarından geçmektedir.

Çalışmanın genel değerlendirilmesi yapıldığında varılan sonuç şu şekildedir: Türk kamuoyu akademik bilgiler ve bilimsel kaynaklar ile değil deneyimlediği ve basın-yayın araçları, sosyal medya gibi mecralardan edindiği bilgiler ışığında AB hakkında görüş belirtmektedir. Bu nedenle AB'nin Türkiye ile ilişkilerinde kamu diplomasisi bir ihtiyaçtır. Kamu diplomasisi araçlarının yaygınlaştırılması ve görünürlüğü de aynı derecede önemlidir. AB'nin Türkiye'de en önemli kamu diplomasisi araçlarından bir tanesi sivil toplumdur. İlişkilerin seyrindeki değişikliklere rağmen AB sivil topluma sağladığı mali yardımları devam ettirmiştir. AB'nin Türkiye'ye sağladığı mali yardımlarda kısıtlamaya gitmesi, AB Başkanlığı tarafından yürütülen Sivil Toplum Diyalogu'nun son dönemine gelmesi gibi gelişmeler

Türkiye’de AB’nin sivil topluma sağladığı desteğin azalması konusunu gündeme getirmiştir. Nitekim aslında olan AB’nin mali yardımlar ile uyguladığı kamu diplomasisini AB Delegasyonu ve Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar üzerinden devam ettirerek kamuoyuna direk dokunmayı hedeflemesidir. Sivil topluma sağladığı destek de bu kapsamda devam etmektedir. Bu demektir ki AB Türkiye’deki kamu diplomasisi faaliyetlerine devam etmektedir.

Öte yandan AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin olumsuz yönde seyrettiği bir dönemden geçilmektedir ve bu durum kamu diplomasisini de olumsuz etkilemektedir. Türkiye-AB ilişkilerinde kamu diplomasisi son derece büyük öneme sahiptir, ancak kamu diplomasisinin başarılı olabilmesi için üst düzey yönetimlerin de buna alan açmaları ve birbirleri ile olan ilişkilerinde daha ılımlı bir yol izlemeleri gerekmektedir. Türk kamuoyu, AB’nin Türkiye’ye olan desteğinin sağlanması, Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği için kamuoyu baskısı oluşturulması ve AB değerlerinin Türkiye’de benimsenmesi için son derece önemlidir. Ancak iki taraf arasında üst düzey ilişkiler yumuşamadıkça ve üst düzey yöneticilerin sert tutumları devam ettikçe Türkiye AB perspektifinden uzaklaşmaya devam edecek; kamu diplomasisi uygulamalarının etkinliği sınırlı kalacaktır. Yani kamu diplomasisi AB-Türkiye ilişkilerinde önemli bir etkidir ancak tek başına yeterli değildir.

KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği Komisyonu. (2022). *2022 Türkiye Raporu*. Avrupa Birliği Komisyonu. Brüksel.
- Akdemir, E. (2018). “Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri ve Politikası: Avrupa Birliği'nin Bütünleş(eme)mesi Üzerine Bir İnceleme”. *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 17(2): 181-218.
- Akdemir, T. (2020). “Kamu Diplomasisinde Dijital Dönüşüm: Büyükelçilerin Twitter Üzerinden Gerçekleştirdikleri Dijital Diplomasi Faaliyetlerinin İncelenmesi”. *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42):12-54.
- Aydemir, E. (2017). “Assessment of the Civil Society Dialogue Program between European Union and Turkey as a Public Diplomacy Implementation”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13): 914-926.
- Aydemir, E. (2018). “Birleşmiş Milletler Kamu Diplomasisi ve Üçüncü Dünya”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 7(2): 583-601.
- Aydemir, E. (2018). *Kamu Diplomasisi Ülkeler Avrupa Birliği Kurumlar ve Uygulamaları*. Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Kaya A., Düzgüt S., Gürsoy Y., Beşgül Ö. O.. (2020). *Avrupa Birliği'ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikaları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Bozkurt, E. (2018). “Son Gelişmeler Işığında Türkiye'de Avrupa Birliği Algısı”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32 (2): 267-288.
- Cengiz, Ö. (2018). “Yumuşak Güce Bütünsel Bakış”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1): 1-27.
- Cull, N. J. (2009). “Public Diplomacy Before Gullion”. N. Snow, & P. M. Taylor içinde, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Routledge. New York.
- ÇELİK, A. (2018). “Soğuk Savaş'ın Başlarında Sovyet Rusya'nın Güney Politikası ve Türkiye'ye Etkileri”. *Social Sciences Studies Journal*, 4(24): 5181-5207.
- Çetin, B. N. (2014). “Propaganda Olgusu Ve Propagandanın Amerikanlaşması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 239-265 24(2).
- Çınar, M. U. (2017). Rousseau ve Kant ile Avrupa'da Kalıcı Barışa ve Avrupa Birliği'ne Dair”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 16(1): 61-80.
- Dinan, D. (2010). “Even Closer Union An Introduction to European Integration”. Lynne Rienner Publishers, Colorado.

- Ekşi, M. (2017). “İran’ın Transnasyonel ve Teopolitik – Şiilik – Temelli Kamu Diplomasisi”. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(2): 46-66.
- Erdenir, B. (2021). “18 Mart Mutabakatı: Bir Hukuki Analiz”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20(2): 447-480.
- Erkiş, İ. U., & Summak, M. Erhan. (2014). “Propaganda ve Dış Politika”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(2): 269-292.
- Gurgu, E., & Cociuban, D. A. (2016). “The Role of Public Diplomacy In International Relations In Full Process of Globalization”. *Annals of Spiru Haret University Economic Series*, 125-141.
- Gülerer, S., & Asar, A. (2020). “Propaganda Teknikleri Üzerine Bir İnceleme”. *International Journal of Language Academy*, 8(4): 201-222.
- Hasdemir, F., & Çalıkoğlu, M. R. (2011). “Avrupa Birliği Eğitim Programları ve Değişim”. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2): 66-68.
- Hocking, B. (2005). “Rethinking the "New Public Diplomacy"”. J. Melissen içinde, *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations* (s. 28-42). Palgrave Mac Millan, New York.
- İpek, Ö. (2018). “Dış Politikada Medyanın Rolü”. *Lectio Socialis*, 2(2): 153-161.
- Karaca, M. Ç. (2021). “Soğuk Savaş Döneminde Sovyetler Birliği’nin ABD Karşısı Propagandasında Duygu Merkezli Dil Kullanımı”. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 7(3): 1-14.
- Karadağ, H. (2020). “*Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*”. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kasım Karataş, M. B. (2019,). “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Etkileri Bağlamında Türkiye Sosyal Politikasının Değişimi”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2): 196-218.
- Kaya, M. (2019). “Eğitim Diplomasisi: Kavramsal Bir Çerçeve”. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 4(2): 1-12.
- Keskin, A. (2021). “Güney Kore Müzik Diplomasisi Aracı Olarak K-Pop ve BTS Grubu Örneği”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 22(49): 196-220.
- Koçak, Y. (2017). *Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Erasmus+ Programı ve Türkiye Ulusal Ajansı'nın Rolü*. Uzmanlık Tezi. T. C. Avrupa Birliği Başkanlığı Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, Ankara.
- Lizbon Antlaşması. (2011). A’vrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma”. T.C. Başkanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği.

- Melissen, J. (2005). "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice". (Jan Melissen içinde, *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations* (s. 3-28). Palgrave Mcmillan, New York.
- Nye, J. (2004). *Soft Power*. Public Affairs, New York.
- Oktaý, E. G. (2012). "NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34): 125-149.
- Ovalı, A. Ş. (2020). "Türkiye-ABD İlişkilerinde Twitter Diplomasisi". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(65): 23-45.
- Özyılmaz, B. (2014). "Rhetoric and Public Diplomacy Analysis Of A Double Dimensional Link". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3): 209-225.
- Rosen, B., & Jr, Wolf, C. (2004). "*Public Diplomacy and How to Think About and Improve It*". RAND Corporation, USA.
- Selvi, Y. E. (2019). "Avrupa Birliği'nin Kamu Diplomasisi". *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 2(3): 55-63.
- Smith, S. G. (2009). "Exchange Programs and Public Diplomacy". Nancy Snow içinde, *Routledge Handbook of Public Diplomacy* (s. 50-56). Routledge, New York.
- Snow, N. ve Taylor P. M (2008). *Routledge Handbook Of Public Diplomacy* (s. 3-12). Routledge, New York.
- Sönmez, P. (2019). "Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Türkiye". *7th SCF International Conference on "The Future of the European Union and Turkey-European Union Relations"*, Uşak, (s. 841-849).
- Şenyuva, Ö. (2009). "Türkiye Kamuoyu ve Avrupa Birliği 2001-2008: Beklentiler, İstekler ve Korkular". *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, 6 (22): 97-123.
- TÜSİAD. (2017). *Avrupa Birliği 60. Yaşına Girerken Türkiye İçin Önemi*. TÜSİAD.
- Uğur, Ö. (2018). "Uluslararası Sistemde Avrupa Birliği'nin Aktörlüğü: Ortak dış ve Güvenlik Politikasının Etkisi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 58: 70-82.
- Ünsal, H. (2008, Ocak). "Türkiye'nin Avrupa Birliği'n Üyeliği Sürecinde Türk Ulusal Ajansı". *Sosyoekonomi Dergisi*, Özel Sayı, 27-48.
- Yağmurlu, A. (2019). "Dijital Diplomasi: Kamu Diplomasisi Çerçevesinden Avrupa Birliği Üye Ülkeleri ve Türkiye Dış İşleri Bakanlığı İnternet Uygulamaları". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2):1268-1295.
- Yağmurlu, A. (2019). "Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi". *Selçuk İletişim*, 12 (2): 1210-1238.

Yazar, F. (2020). Kamu Diplomasisi Kriz Yönetimi Yaklaşımları. Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.

Yılmaz, A. N., ve Kılıçoğlu, G. (2017). “Avrupa Birliği’nin Yumuşak Güç Kullanımı ve Diğer Ülkeler Üzerindeki Olumlu Etkisi”. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15): 83-118.

Zihnioğlu, Ö. (2020). “EU-Turkey Relations Civil Society and Depoliticization”. Routledge, Oxon.

İnternet Kaynakları

AB Başkanlığı, 22 Haziran 1993 Avrupa Birliği Konseyi Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi: [https://www.ab.gov.tr/302.html#:~:text=KOPENHAG%20KR%C4%B0TERLER%C4%B0&text=Demokrasiyi%2C-](https://www.ab.gov.tr/302.html#:~:text=KOPENHAG%20KR%C4%B0TERLER%C4%B0&text=Demokrasiyi%2C-,Hukukun%20%C3%BCst%C3%BCnl%C3%BC%C4%9F%C3%BCn%C3%BC%2C,eden%20kurumlar%C4%B1n%20istikrar%C4%B1n%C4%B1%20sa%C4%9Flam%C4%B1%C5%9F%20olmal%C4%B1d%C4%B1r)

,Hukukun%20%C3%BCst%C3%BCnl%C3%BC%C4%9F%C3%BCn%C3%BC%2C,eden%20kurumlar%C4%B1n%20istikrar%C4%B1n%C4%B1%20sa%C4%9Flam%C4%B1%C5%9F%20olmal%C4%B1d%C4%B1r (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

AB Başkanlığı, 2007-2013 Dönemi: https://www.ab.gov.tr/2007-2013-donemi_49873 (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

AB Başkanlığı, 2014-2020 Dönemi: https://www.ab.gov.tr/2014-2020-donemi_49874 (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

AB Başkanlığı, Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi: https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111 (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023) (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023)

AB Başkanlığı, TR-AB Mali İşbirliği: https://www.ab.gov.tr/tr-ab-mali-isbirligi_5 (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

AB Başkanlığı, Sivil Düşün Destekleri: https://www.ab.gov.tr/sivil-dusun-destekleri_52147 (son erişim tarihi: 9 Ocak 2023).

AB Başkanlığı, Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi: https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111 (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

AB Başkanlığı, AB Başkanlığı. Avrupa Birliği'nin Genişlemesi: https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-genislemesi_109

AB Başkanlığı, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: <https://www.ab.gov.tr/4> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Akinwotu, E, Facebook’s Role in Myanmar and Ethiopia Under New Scrutiny. The Guardian: <https://www.theguardian.com/technology/2021/oct/07/facebooks-role-in-myanmar-and-ethiopia-under-new-scrutiny> (son erişim tarihi: 10 Kasım 2022)

Avrupa Birliği Başkanlığı, Avrupa Birliği Konseyi: <https://www.ab.gov.tr/45630.html> (son erişim tarihi: 5 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Başkanlığı, Avrupa Komisyonu: <https://www.ab.gov.tr/45629> (son erişim tarihi: 12 Aralık 2022).

Avrupa Birliği Başkanlığı, Avrupa Parlamentosu: <https://www.ab.gov.tr/45628.html> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Başkanlığı, Avrupa Birliği'nin Tarihçesi: https://ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html (son erişim tarihi: 8 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Başkanlığı, 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf (son erişim tarihi: 15 Kasım 2022)

Avrupa Birliği Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-gorunurluk-ilkelerini-ogrenin-16>: <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-gorunurluk-ilkelerini-ogrenin-16> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, AB'nin Tarihçesi: <https://www.avrupa.info.tr/tr/abnin-tarihcesi-82> (son erişim tarihi: 8 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, AB Nasıl Çalışır: <https://www.avrupa.info.tr/tr/ab-nasil-calisir-90> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Türkiye'de Avrupa Birliği Fonlu Projeler: <https://www.avrupa.info.tr/tr/turkiyede-ab-fonlu-projeler> (son erişim tarihi: 11 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Adalet, İçişleri, Temel Haklar Reformlarına Destek Vermek: <https://www.avrupa.info.tr/tr/adalet-icisleri-temel-haklar-reformlarına-destek-vermek-879> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Her Şeyin Başı Sağlık: <https://www.avrupa.info.tr/tr/herseyin-basi-saglik-45> (son erişim tarihi: 12 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Çevre ve İklim Faaliyeti: <https://www.avrupa.info.tr/tr/cevre-ve-iklim-degisikligi-abnin-en-onemli-ve-zorlu-politika-alanlari-259> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Ekonomik Reform Programları: <https://www.avrupa.info.tr/tr/ekonomik-reform-programlari-50> (son erişim tarihi: 7 Ocak 2023)

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Taşımacılık: <https://www.avrupa.info.tr/tr/tasimacilik-politikasi-ve-altyapi-263> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Tarım ve Kırsal Kalkınma: <https://www.avrupa.info.tr/tr/tarim-ve-kirsal-kalkinma-113> (son erişim tarihi: 7 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Katılım Müzakereleri: <https://www.avrupa.info.tr/tr/katilim-muzakereleri-720> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. AB'nin Sivil Topluma Desteği: <https://www.avrupa.info.tr/tr/abnin-sivil-topluma-destegi-36> (son erişim tarihi: 16 Ocak 2023).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Eğitim, İstihdam ve Sosyal Politikalar: <https://www.avrupa.info.tr/tr/egitim-istihdam-ve-sosyal-politikalar-7697> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).

Avrupa İnfı, Avrupa Birliği Görünürlük İlkelerini Öğrenin: <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-gorunurluk-ilkelerini-ogrenin-16> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61455521> (son erişim tarihi: 11 Ekim 2022).

Brand Finance, Global Soft Power Index 2022: USA Bounces Back Better To Top of Nation Brand Ranking: <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-2022-usa-bounces-back-better-to-top-of-nation-brand-ranking> (son erişim tarihi: 2 Kasım 2022).

Britannica, <https://www.britannica.com/topic/propaganda> (son erişim tarihi: 10 Aralık 2023).

Bureau of Educational and Cultural Affairs, Fulbright Program Overview: <https://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history#:~:text=Since%20its%20inception%20in%201946,to%20finding%20solutions%20to%20important> (son erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

CFCU, Görünürlük Kuralları. Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı Merkezi Finans ve İhale Birimi: <https://www.cfcu.gov.tr/tr/gorunurluk-kurallari> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

Chhabra, R, Twitter Diplomacy: A Brief Analysis. Observer Research Foundation Issue Brief No. 335: https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2020/01/ORF_IssueBrief_335_TwitterDiplomacy.pdf (son erişim tarihi: 7 Ekim 2022).

- Delegation of The European Union To Türkiye, Funding for Civil Society: <https://www.avrupa.info.tr/en/funding-civil-society-60> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).
- Devrim, D., & Schulz, E. (2009). Enlargement Fatigue in the European Union: From Enlargement to Many Unions. Rean Instuto Elcano: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/enlargement-fatigue-in-the-european-union-from-enlargement-to-many-unions-wp/> (son erişim tarihi: 18 Kasım 2022).
- EEAS EU, About the European External Action Service: https://www.eeas.europa.eu/eeas/about-european-external-action-service_en#8404 (son erişim tarihi: 23 Kasım 2022).
- Ekşi, M, Kamu Diplomasisi. ANKASAM: <https://www.ankasam.org/kamu-diplomasisi/> (son erişim tarihi: 13 Ağustos 2022).
- Erasmus+ Europa. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus> (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).
- EU Commission, AB ve Türkiye İlişkileri Tarihi: <https://www.avrupa.info.tr/tr/ab-ve-turkiye-iliskileri-tarihi-711> (son erişim tarihi: 10 Kasım 2022).
- Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/03/05/rusya-n-n-ukrayna-iscali-savasta-son-durum-canl-blog> (son erişim tarihi: 26 Ekim 2022).
- European Commission, Headings: spending categories: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/spending/headings_en (son erişim tarihi: 12 Ocak 2023).
- European Commission, Overview- Instrument for Pre-accession Assistance: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en (son erişim tarihi: 2 Ocak 2023)
- European Union, https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/budget/spending_en (son erişim tarihi: 4 Ocak 2023).
- Fulbright Türkiye, Fulbright Programı: <https://fulbright.org.tr/posts/21/Fulbright-Programı-Hakkında> (son erişim tarihi: 10 Eylül 2022).
- İçişleri Bakanlığı T.C. İçişleri Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Dairesi, IPA III Dönemi (2021-2027) Proje Hazırlama ve Uygulama Rehberi: [https://icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/diab/Proje\(1\)/IPA-III-Rehberi.pdf](https://icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/diab/Proje(1)/IPA-III-Rehberi.pdf) (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023)

- İKG, Eğitimli Bakıcıların Desteklenmesi Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Teşviki İçin Doğrudan Hibe Operasyonu (EDU-CARE), <http://www.ikg.gov.tr/egitimli-bakicilarin-desteklenmesi-yoluyla-kayitli-kadin-istihdaminin-tesviki-icin-dogrudan-hibe-operasyonu/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKG, Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu (INST-CARE), <http://www.ikg.gov.tr/kurumsal-cocuk-bakim-hizmetleri-yoluyla-kayitli-kadin-istihdaminin-desteklenmesi-operasyonu-inst-care/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKG, Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu (WOMENUP), <http://www.ikg.gov.tr/kayitli-kadin-istihdaminin-desteklenmesi-operasyonu-womenup/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKG, Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlere Yönelik İşgücü Piyasası Destek Programı Operasyonu (NEET PRO), <http://www.ikg.gov.tr/ne-egitimde-ne-istihdamda-olan-genclere-yonelik-igucu-piyasasi-destek-programi-operasyonu/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKG, Cinsiyet Eşitliği Odağında Geleceğin İnsana Yakışır İşleri Yaklaşımının Desteklenmesi Operasyonu (FoW), <http://www.ikg.gov.tr/cinsiyet-esitligi-odaginda-gelecegin-insana-yakisir-isleri-yaklasiminin-desteklenmesi-operasyonu-fow-2/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKG, Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Operasyonu (ECE), <http://www.ikg.gov.tr/erken-cocukluk-egitiminde-kalite-ve-erisimin-arttirilmesi-operasyonu/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKG, TRB1 Bölgesinde Dezavantajlı Kişilerin İşgücüne Sürdürülebilir Entegrasyonunun sağlanması Operasyonu, <http://www.ikg.gov.tr/trb1-bolgesinde-dezavantajli-kisilerin-igucune-surdurulebilir-entegrasyonunun-saglanmasi-operasyonu/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKV, AB Genişlemesi, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=32&id=281 (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKV, Komşuluk Politikaları ve Genişleme Müzakereleri, <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=232> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- İKV, Mali İşbirliği, <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=42> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- Jean Monnet Burs Programı Hakkında, Jean Monnet Burs Programı, <https://www.jeanmonnet.org.tr/tr-tr/Hakkımızda/Burs-Programı-Hakkında> (son erişim tarihi: 6 Ekim 2022).

- Jean Monnet Kimdir?, Jean Monnet Burs Programı, <https://www.jeanmonnet.org.tr/tr-tr/Hakkımızda/Jean-Monnet-Kimdir> (son erişim tarihi: 6 Ekim 2022).
- McGuiness, D., Rusya'nın Ukrayna'yı işgali Almanya'yı nasıl ikilemde bıraktı? BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61139175> (son erişim tarihi: 15 Aralık 2022).
- Meinster, S., Wilson Center. Almanya'nın Rolü ve Putin'in Ukrayna'daki Artan Hakimiyeti, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/germanys-role-and-putins-escalation-dominance-ukraine> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- Melissen, J. (2005), *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy*. Cultural Diplomacy: http://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/Wielding_Soft_Power_-_The_New_Public_Diplomacy_-_Jan_Melissen.pdf (son erişim tarihi: 7 Haziran 2022).
- Nancy, S. (2020). *Public Diplomacy*. <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-518> (son erişim tarihi: 5 Haziran 2022).
- NTV, İngiltere'nin 43 yıllık AB serüveni: İki kez reddedildi, bir seferde çıktı: <https://www.ntv.com.tr/dunya/ingilterenin-43-yillik-ab-seruveni-iki-kez-reddedildi-bir-seferde-cikti,ditlhxOXUUiNXwiGx9Nl9g> (son erişim tarihi: 15 Aralık 2023).
- Public Diplomacy Council, <https://www.publicdiplomacycouncil.org/academic-study-public-diplomacy/> (son erişim tarihi: 10 Haziran 2022).
- Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/germanys-response-ukraine-insufficient-nearly-half-germans-say-survey-2022-04-07/> (son erişim tarihi: 9 Eylül 2022).
- Sivil Düşün, Hakkımızda: <https://www.sivildusun.net/bilgi-al/hakkimizda/> (son erişim tarihi: 15 Ocak 2023).
- Snow, N. (2020). *Public Diplomacy*. International Studies Association and Oxford University Press: <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-518> (son erişim tarihi: 25 Eylül 2022).
- STGM, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-518>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-AB İlişkileri <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa> (son erişim tarihi: 9 Aralık 2022).

European Commission: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/benefits-eu-budget_en (son erişim tarihi: 9 Eylül 2022).

TASS, <https://tass.com> (son erişim tarihi: 9 Eylül 2022).

TR-AB Mali İş Birliği, AB.gov: <https://www.ab.gov.tr/5.html> (son erişim tarihi: 9 Ocak 2023).

Türk Dil Kurumu, TDK: <https://sozluk.gov.tr/> (son erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

Türkiye ve AB Arasında Sivil Toplum Diyalogu Programı VI. Dönem Projeler Katoloğu, https://siviltoplumdiyalogu.org/wp-content/uploads/2021/06/CSD_PI_KunyelerTR_2306.pdf (son erişim tarihi: 10 Ocak 2023).

United Nations, United Nations Department of Economic and Social Affairs: <https://publicadministration.un.org/en/About-Us/Who-We-Are> (son erişim tarihi: 3 Eylül 2022).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Hatice Hasay ŞEVİK
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Isparta Anadolu Lisesi
Mezun Olduğu Üniversite	Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yabancı Dil/Diller	İngilizce / Fransızca
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Çalıştığı Kurumlar	
Gloria Hotels & Resort	Eğitim ve Gelişim Uzmanı
Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)	Kurumsal Çocuk Bakım Projesi/Proje Asistanı
WEglobal	Sivil Toplum Diyalogu Sivil Toplum Destek Programı Teknik Destek Projesi (Proje Asistanı)